

N. IORGA

MEMORII

SINUCIDAREA
PARTIDELOR

(1932-8)

VOL. VII

BUCHARESTI / 1939

www.dacoromanica.ro

N. I O R G A

M E M O R I I

SINUCIDERA PARTIDELOR

(1932-8)

VOL. VII

1 9 3 9

6 Iunie 1932.

Ministeriul s'a făcut fără georgiști, cărora li s'au lăsat însă locuri libere ca o nadă. La amiază Vaida a depus jurământul.

*

Serbare la Casarma sergenților, care se inaugurează. N'am fost invitat. În schimb, lângă Vaida... Argetoianu (se vorbește de un partid al lui, „Uniunea Agrară“, și de un ziar, „Pământul“). Când Regele intră în clădire, Argetoianu găsește mijlocul de a trece el înainte.

*

Mironescu anunță plata salariilor. Angelescu de la Banca Națională ar avea un fond ascuns.

*

Dr. Angelescu. Îi cetesc notele mele. Îl jîn de rău pentru asaltul furios al liberalilor contra mea, care a dus la instalarea lui Vaida. El vorbește de posibilitatea unei abțineri a tuturor de la alegeri, pe care o aprob în principiu.

La primblare întălnesc pe Franasovici. El, ca și Angelescu, crede că ar trebui să-l întreb pe Vaida ce face cu suprimarea primei, pe care al lui au cerut-o. Prefer a ruga pe președintele Camerei s'o facă. Topa se și duce la Cameră pentru a face în scris întrebarea, pe care i-o va duce.

7 Iunie.

Primarul Dobrescu vine să-mi mulțamească pentru că nu l-am schimbat. În același timp ca să-mi ceară iscălitura pentru cele zece milioane destinate Parcului comunal. Îi invederez ce monstruoasă ar fi această ilegalitate.

*

Ministeriul nu s'a complectat încă. Averescu continuă să facă zimbre.

*

Seara, Perlețeanu la Instrucție, Voicu Nițescu la Domenii. Sub-secretari sânt până acum... cinci.

8 Iunie.

Ziua intoarcerii Regelui. Multă lume la Palat și împrejur.

*

La spectacolul de la Arene lumea nu prea vine.

*

Nemulțămiri izbucnesc la guvernamentali. Madgearu ar fi vrut să fie din prima echipă; Regele l-a refuzat; e furios. Tot așa Ioanițescu. La Domenii au trebuit să între ca sub-secretari și Ghelmegeanu și Mihail Șerban.

Pretutindeni se restabilesc primari, se numesc prefecți.

Maniu invită provinciile să se unească la alegeri contra Vechiului Regat, care le tratează ca niște „colonii“.

*

Reapare foaia lui Crainic, „Calendarul“, cu grosolane injurii contra mea.

9 Iunie.

Adunarea amicilor miei politici. Vine și Tașcă. Se decide presintarea listelor ca „Uniunea Națională“.

*

Perieşeanu trece la Domenii ; Gusti la Instrucţia.

*

Unul din ţărănişti spune fiului meu Mircea că e adânc nemulţămît de ce lucrează ai lui. S'ar putea ca Ministerul să nu fie măcar până la alegeri.

*

Hiotu, fost prefect de Sighişoara, îmi spune că ţăranii de acolo regretă plecarea mea. Partidul naţional nu e pe departe atât de tare cât se crede. În jurul lui Argetoianu, care-şi şi constituie Liga Agrară, încercând a lucra cu Lupu şi cu Em. Antonescu, se strâng numai „tineri cari vorbesc franţuzeşte“. O astfel de grupare n'are nicio şansă electorală.

*

Nici până acum nu s'a luat o decizie pentru dîsolvarea Parlamentului.

10 Iunie.

Lenguceanu se apucase să meargă ca delegat la Argetoianu pentru a-i cere să meargă alături cu noi. I s'a dat termen pentru răspuns până seara. Îl ţin de rău pentru misiunea ce şi-a atribuit.

De fapt, amicil lui Argetoianu i-au cerut acestuia să fie şeful unei „Uniuni agrare“ şi el a primit. În discursul său de „om trăit în mijlocul plugarilor“, a rostit aceste cuvinte, profund nedrepte : „chemat prin încrederea M. S. Regelui să iau răspunderea celor mai grele vremuri, am făcut tot ce am putut ca să amân desastrul şi să scap ţara... Poate aş fi putut face mai mult, dar a trebuit de multe ori să lucrez cu mânil legate“.

Cu mânil legate, — el!

*

Gh. Cuza vine cu prietenii miei pentru un cartel. Cere în loc de „Uniune“ „Ligă“ și i-o acord. Nu pot schimba însă semnul, ca unii cari nu putem nici lupta cu funcționarii la orașe, nici face campanii violente la țară, pe când ei se sprijină pe o metodă care nu cere neapărata păstrare a semnului. Noi a trebuit să-l schimbăm de cinci ori pe al nostru.

Pare convins (e și dr. Trifu de față, ale cărui acușajii contra masonilor nu sânt cu totul zădarnice). Va mai întreba.

*

Vine Gusti, noul ministru de Instrucție. Îmi oferă automobilul când am nevoie de dânsul... Nu s'a înscris. Vine pentru a face statistică. Îi spun că va fi silit la capitulații de conștiință sau va pleca înainte de alegeri. S'a și cerut de Potârcă unuia din consillieri o schimbare de director.

*

La Academie, pentru comunicarea mea despre Radu Cantacuzino. Rădulescu-Motru visează preșidenția Senatului.

*

Cineva întors de la țară spune că sătenii nu vreau de loc pe țărăniști, ci mai curând pe liberali.

*

Discuțiile cu privire la plata salariilor continuă. E vorba să se atace fondurile rezervate la Banca Națională.

11 Iunie.

Ottescu vine să-mi explice că Argetoianu nu s'a gândit la mine vorbind de „mânile legate“. Îi arăt celalt pasagiu, care îi pare și lui neexplicabil.

Anunță crearea „Uniunii“ lor. — Mai rămâne ceva mai ușor : să găsiți și aderenți. Arată că ai lui au încercat o înțelegere cu Lupu și caută alta cu Gh. Brătianu. Îl asigură că nu vor reuși nici cu unul, nici cu altul. Ar voi să vie la „Unirea“ mea, dar nu cu semnul lui Cuza. Îi spun că nici nu mă gândesc la aceasta. Întreabă dacă și când poate să vie Argetoianu. — Chiar acum.

Argetoianu se plânde că-„l fac să sufere“. Explică și el cuvintele din declarația lui. Găsesc „malencontreuse“ propoziția de la început. Vorbim de situație. Strecur critica felului cum i-a fost condus Ministeriul. El asigură că nu era nimic de „descoperit“ și nimic „camuflat“. Știe bine de o sumă pusă la o parte, nu știu pentru ce scop. Regele, spune el, e „desperat“. Se va da o luptă. El a vorbit cu Lupu, care a venit la dânsul. Lupu voia cu dânsul, nu cu mine, care sânt în războiu cu popii și învățătorii. Așa, n'ar fi vrut Argetoianu Atunci Lupu i-a trimis răspunsul că refuză. Deci Argetoianu vine la „Unirea“. Atinge chestia capilor de listă. El ar vrea la Focșani, pentru că a favorizat prin conversiune regiunea de războiu.

*

Profesorul american Hodges, de la New-York, care a scris „The background of international relations“. E în România de trei zile pentru o simplă privire. Promite a reveni. Îi explic valoarea unică a acestei vechi „Romanii“.

*

„Universul“ reia calomnia cu Gamber. Aș fi blocat la Paris două milioane pentru cumpărarea cărților mele. Gusti ar fi fost rugat să mă ajute. Fac pe acesta să desmintă și dau din nou ziarul în judecată.

*

După-amiază, Valeriu Pop. A fost ieri la Regele, care se arată recunoscător față de mine. Argetoianu l-a înșelat cu plățile. Pop îi spune că scopul noului Ministeriu ar fi fost găsirea de noi mijloace, — și nu s'au găsit —, împăcarea între partide —, și ura s'a făcut mai cumplită. — „Da, dar s'a pacificat Ardealul“. — „Și s'a îndârjit Vechiul Regat“. Pop crede că, dacă s'ar pune un neutru la Interne, s'ar ajunge la o descordare. Găsesc ideea bună. Cel mai potrivit ar fi Amza. Pop s'o propune Regelui, pentru care, trebuind să plec la Văleni, las o scrisoare, îndemnându-l ca măcar în ultimul moment să considere ce înseamnă a da alegerile unui astfel de Ministeriu.

Pop vrea să candideze, împreună cu amicii săi, pe lista „Ununii“. Și în Vechiul Regat. Primesc cu multă plăcere.

*

De la Paris invitația subscripției la „Mélanges“ al meu. Charléty, Diehl sânt în frunte. Urmează nume ilustre. E o mângâiere. Cealaltă mi-o indică Hodges' cărțile.

*

Revin la Comisia Monumentelor Istorice. Bine primit de Balș, care ieri, la Academie, îmi spusese că are o carte a mea: „Când ai împlinit șalzeci de ani, voiam să-ți dăruiesc o carte; erai președinte al Consiliului și s'ar fi crezut că e o lingușire. Acuma ți-o trimet“. E un splendid dicționar greco-latin din secolul al XVI-lea.

*

Arhitectul Antonescu îmi spune uimirea pe care a produs-o hotărârea luată asupra Guvernului. După Argetoianu prin Romaniți lumea de la țară preferă pe liberali și pe noi. La serbarea de la Arenele Romane n'au fost aclamații

Bani nu se găsesc. Situația se face tot mai grea. Regele a mers la Galați, la alte serbări, cu Titulescu.

12 Iunie.

La Văleni.

*

Mi se spune că Mironescu e speriat de situația financiară. Nu știe ce va face. De știa așa, nu primia. Mandatele, și ale mele, se refuză.

•

Mari întruniri la București: țărănistă, liberală, a lui Goga. Nu ni se menajează injuriile.

14 Iunie.

S'a dizolvat Parlamentul, ieri. „Monitorul“ a ieșit pe furiș, pentru ca țărăniștii să-și poată lua primul loc pe listă.

*

Gusti conduce Instrucția cu „asociațiile“ și fixează larg carele de recepție. E primul pe lista Senatului la București.

*

Numai „Curentul“ cutează să reproducă primul meu articol despre Titulescu.

15 Iunie.

Ziarele aduc vestea că am încheiat cartelul cu Argetoianu.

*

Iuliu Hașegan ar trage cu dânsul la Măniu pe frații Teposu, pe Tătaru și pe Meteș. I se oferă lui Maniu și Agârbiceanu și Lupaș. Pentru cei d'întăiu știrea se desminte telegrafic.

*

Jèze, amicul liberalilor, mă presintă, în „Journal des Finances“, ca dușman al Franciei. Îi cer să se explice.

17 Iunie.

Soția mea a fost urmărită în tren de refrenul acesta al unuia care părea să fie un învățător: „dobitocul de Iorga“.

*

Se răspândesc știri contra Regelui: învățătorii s'ar fi pus înaintea trenului când mergea Regele la Arad și i-ar fi cerut salariile, etc. Se vorbește de... republică!

20 Iunie.

Lupu, făcând o întrunire la Blaj și acuzându-mă că „am tăiat în școli ca în codru“, destăinuiește că Vaida i-a propus să facă Ministeriu cu dânsul și cu Gh. Brătianu și că, întrebat de Rege ce soluție are în chestia financiară, deși nu avea, a spus că are.

24 Iunie.

Averescu răspunde conciliant la un articol al meu contra lui.

26 Iunie.

Munteanu-Râmnic e huiduit, insultat și bătut pe străzile Ploeștilor ziua mare. La protestarea mea telegrafică Vaida răspunde în termeni cărora li se dă imediat răspunsul cuvenit.

*

După întrunirea național-țărănistă, la care a vorbit și Maniu, primit cu crini și poftit de Mihalache să-și reia șefia, mulțimea, adusă în mare parte de Ioanțescu, demonstrează înaintea Palatului Regal, și Regele iese în balcon pentru a mulțămi.

27 Iunie.

Trancu-Iași te-a notă, în „Universul“, de gestul Regelui și-l pofteste să ia parte și la întrunirea partidului său.

28 Iunie.

După scandalul numirii comisiilor la bacalaureat, se înlocuiesc revisorii prin concurs cu agenții partidului.

29 Iunie.

Armand Călinescu refuză să restituie, după dorința orașenilor din Văleni, vechea comisie. „E dreptul prefectului.“

3 Iulie.

După ce Trancu-Iași a poftit pe Suveran la întrunirea lui, îi aduce mulțimea supt balcon, și Regele reapare. În față, o fată, Șenchea, adună pe rândușii ardeleni. Nu s'au bătut.

7 Iulie.

Fata mea, Magdalina, întoarsă din Paris, povestește ce spune despre Rusia, unde a fost cu soțul ei, o prietenă franceză. Pe străzi haine cenușii, femeii cu cărpe pe cap (moda burgheză e complet ignorată; articolele se confiscă la vamă), cu cizme în picioare și rochii scurte, case împărțite la oameni cari nu se cunosc, după cubajul de aier al fiecăruia, bande de copii pe străzi, cozi de flămânzi la alimente. Lucrătorii mănâncă la masa comună, care li stă în față numai câteva minute. Nicio lectură burgheză.

Generația nouă, crescută astfel, crede că așa e bine, că nu se poate altfel.

7 Iulie.

La Buzău primii morți în perioada electorală: un liberal și un bătaș țărănist, măcelar de profesie. Opoziția se adresează la Rege, cerând schimbarea Guvernului. Eu fac să se anunțe că, deplorând faptul, nu voi face același lucru, sfatul meu nefiind necesar.

9-10 Iulie.

La Sinaia. Puțină lume. Prin sate, rari anunțuri electorale. N'am întâlnit, Sâmbătă și Duminecă, niciun agent de propagandă. Mulți țărani mă recunosc și sânt deosebit de prietenoși. Nu li spun un singur cuvânt de politică.

12 Iulie.

Averescu tipărește un violent articol, „Camarila“, foarte bine scris. Mi se spune că el consideră „chestia Regelui ca terminată; îl preocupă ce vine după aceia“.

14 Iulie.

Răspund astfel studenților de la Milano, adunați în societatea „N. Iorga“ :

„Abia acum aflu de gândul bun ce ați avut față de mine și mă grăbesc a vă mulțami.

„Ăcolo, în fața poporului italian, prins într'o așa de patriotică muncă de fiecare ceas, într'o nobilă întrecere de creațiune a lucrurilor care rămân și unesc, vă puteți

pregăti pentru a fi altfel decât profitorii egoiști, capabili numai să dărâme și să consume, cari sânt astăzi o prea mare parte din clasa cultă în ce privește pretențiile.

„Vă urez să păstrați toată viața întipărirea acestor mari civilizații, cu o basă morală așa de puternică și de profundă, pentru ca măcar voi să puteți fi, în locul bandelor care mănâncă și desonorează țara, – o armată“.

15 Iulie.

Cu toată lipsa prietenilor prinși în lupta electorală este lume la deschiderea cursurilor. Și directorul Școlii de infanterie, venit cu elevii săi bacalaureați pentru exercițiu.

*

Guvernul a dat cinci milioane Bisericii unite.

*

Mai ieri, în autobusu de la Ploești la București, în fața unui preot se vorbea de revoluția necesară. „Șobolanilor“ ar trebui să li se dea foc, fiindcă „mănâncă bucatele“.

Și pe astfel de vremuri alegeri generale. Zilnic se adauge câte un mort..

16 Iulie.

Profesorul Narly, de la Cernăuți, îmi spune că „Garda de fier“ va face deputați pe Găvănescul și pe Dragoș Protopopescu. Primul a fost foarte încântat că l-au primit, cu ceremonialul obișnuit : oferirea pungii cu pământ de la Mărăști și Mărășești. Generalii salută pe șeful suprem. Caraghiosul tragic ar fi fost și la Berlin, pentru a studia hitlerismul și acolo dădea masă gratis studenților, cari rămâneau „impresionați“.

Îi spun că nici în vremile cele mai întunecate ale evului mediu omenirea n'a fost atât de jos. Sântem în mijlocul urtului sabat de vrăjitoare....

*

În județul Bacău un preot, candidat țărănist, a primit o mașină infernală, care a explodat în lipsa lui, ucigându-î copilul și rănind pe preoteasă, o fetiță și servitorul.

Acuma, nu se mai miră nimeni.

Și la Dorohoiu a fost un omor.

17 Iulie.

Resultatul alegerilor e desastros pentru mine personal. Nu voiu fi deputat. Rămân la Senat de drept. Ai miei au câștigat vre-o două locuri la Cameră. S'a luptat bine în Ardeal, în Basarabia, la Râmnicul-Sărat, Teleorman și Romanați (poate, în ultimele două județe ai lui Argetoianu). Bucureștii, otrăviți de ziare, au fost deosebit de nerecunoscători pentru toată munca mea, cheltuită acolo. La Brăila, amicii miei par a fi guvernat foarte rău.

18 Iulie.

Aici, la Văleni, pe toate zidurile, pe toți stâlpii erau hârtiuțe în care alegătorii erau rugați să nu voteze pe „Iorga care a mâncat lefile și pensile“, care „a luat pânea de la gură“.

Voturile câștigate de amicii miei alurea decât unde am candidat mă lasă senator de drept. Bine că e măcar această posibilitate de a spune, la întâmplare, și eu un cuvânt!

20 Iulie.

Alegerile la Senat le ia Guvernul.

Și Gusti care se îndola și pusese prin fel de fel de foi petiția sa personală către alegători...

La Cameră Guvernul e pe la 40%. „Viitorul“ îl acuză că și așa a trebuit să facă mici revizii.

*

În sfârșit am făcut și eu o carte care se cetește. Cei „Doi ani de Restaurare“ se cer telegrafic.

22 Iulie.

Fiul meu Mircea îmi scrie cum s'au făcut alegerile în Ardeal. Pe la Turda, mi se făgăduiau gloanțe, mie și chiar lui. A fost de-ajuns să se vorbească oamenilor, ca să înțeleagă. Bande de bătăuși străbăteau județul. Țăranii erau aduși în camioane, beți-morți. Lupu era de o grosolanie și de o înțepire fără păreche.

*

Se pare că, în „Epoca“, Gr. Filipescu, cântărindu-mă cu Maniu, găsește că ipocrisia lui tăcută e preferabilă explicațiilor mele.

23 Iulie.

Regele se duce, îmbrăcat în costum de cercetaș, la „Jamboreia“ din Sibiu. Se spunea că va dormi o noapte în tabără.

S'a numit sub-secretar la aviație Irimescu, fost funcționar de bancă în America, iar lui Pangal i se face loc la Lisabona.

24 Iulie.

Visita lui Topa. În părțile unde a candidat, în Sălagiu, Maniu și-a pierdut vechea situație. Țăranii mi se arătau simpatici mie.

*

Lenguceanu, care a luat multe voturi la Orhei, a găsit la țărani nedumerirea de ce am plecat. Recunoșteau că nu li-am făgăduit nimic și li-am dat totuși mai mult decât ceilalți.

25 Iulie.

Ieri au fost alegerile pentru Senat ale consilierilor comunali și județeni. Pretutindeni aproape, iese Guvernul. La Cahul M. Gheorghiu, ales la Cameră, e bătut, și tot felul de sălbătăcii se săvârșesc. — Răspund telegramei lui: „Ce pot face cu astfel de porci?”.

*

A ieșit cartea lui Roucek despre România, dedicată mie.

*

Maniu ar refusa presidenția, pe care nimeni n'ar cuteza s'o primească.

28 Iulie.

Dr. Dicescu, candidat reușit, vine de la Râmnicul-Sărat. Alegerile au fost un mare târg. Și el a trebuit să dea o sută de mii. Acel mic județ a înghițit vre-o două milioane. Cară cu pâne, buși cu vin așteptau pe alegători, cari votau beți. O corupție fără exemplu...

*

Taşcă-mi spune că Ministeriul de Afaceri Străine german i-a refuzat discursul frances: ori nemţeşte ori româneşte!

*

Polonia a semnat pactul cu Sovietele, şi în cluda Franciei, — de frica atacului german supt un regim hitlerist.

29 Iulie.

Ieri, la Sinaia, partidul naţional-ţărănesc se luptă să-şi găsească şeful. Maniu pare a voi stăpânirea înlăuntru, mâna liberă de la Rege, pe care-l jigneşte necontenit, făcându-l să amâne dejunul până când va veni el. „Stimatul şi iubitul său şef“, Mihalache, a demisionat şi-i întinde stâlپări în cale, oferindu-i tot ce se poate. Un complet triumf al pretenţiei şi dărzeniei.

*

Mătieşanu din Sălagiu îmi arată că pentru întâia oară Maniu n'a putut lua „acasă la dânsul“, acolo, 40⁰/₁₀₀. El, Mătieşanu, a avut mai mult ca liberalii. Şi acolo funcţionarii sânt turbaţi contra mea, cu învăţătorli şi profesorii în frunte. Îmi spune ce sălbatecă psihosă a fost în congresul din Matu la Bucureşti.

*

Continuă alergarea ţărăniştilor după şef, cu demisia „şefului“ Mihalache, cu refuzul „şefului“ Maniu, cu sforile altor „şefi“, nedeclaraţi. Gr. Filpescu admiră rezistenţa lui Maniu, care apare în rolul de duşman al unei „tiranii“ care se face umilă şi pofteşte la masă „când poftiţi d-voastră“. Presa, tratată generos de Tillea, interesează publicul la acest spectacol de grădini de vară.

Şi, mâni, se deschide Parlamentul...

30 Iulie.

Mesagiu șters, în care se insistă asupra... libertății alcăgerilor și se laudă plata pensiilor și lefilor¹. Se pare că Regele era slab și plictisit, iar participarea publicului slabă.

•

Ediții speciale ale ziarelor anunță că, în sfârșit, Maniu a revenit la conducerea partidului. „Curentul” l-a tipărit explicațiile contra Regelui, pe care o ediție, tot așa de specială și cu litere cât unghia, a „Dreptății” le declară inventate: din potrivă, el ar fi făcut elogiu lui Carol al II-lea...

31 Iulie.

Revenirea s'a făcut cu discursuri solemne. Maniu a pomenit de câteva ori „guvernul Iorga”, care a făcut să sufere țara și a fost înlăturat spre satisfacția ei. Pe Mihalache l-a presintat ca pe un „mare om de Stat” și a vărsat lacrimi asupra sacrificiului „fratelui Alexandru”. Un monument de ipocrisie...

1-iu August.

Începe Parlamentul. La Cameră, supț preșidenția lui Cuza, se salvează situația prin elogiile lui Moșoțu, mort subit. La Senat, cu ocazia validării senatorului Unversității, primele huiduieli.

•

Un diplomat îmi spune cum s'a făcut plata la Externe. I-au trimis la servitor, care cântăria gologanii lui Mihai

¹ Cu banii regelui Mihai, neplata cuponului și inflației.

I-lu și-i punea în pungi Bragadiru. Negustorii acceptau până la 3.000 de lei. Banii cântăriți ieșiau și cu lipsă.

Mi se vorbește de frumoasele descoperiri la Metohul Sf. Mormânt din Constantinopol: și un jurnal de casă al lui Nicolae Mavrocordat și o cronică a războiului din 1716 de Mitrofan Gregoras.

2 August.

Ședință de imens scandal la Cameră, provocat de intervenția intempestivă, zgomotoasă și provocatoare a lui Vaida. Ce nu spune, Doamne! Că a fost totdeauna liber, că el a creat România Mare, că a găsit în Regat ca Români adevărați doar pe Mișu Cantacuzino și pe Mi-halache și că liberalii sânt pseudo-Români, că Lupu are o „șleahță“, că la Poloni „șleahță“ e „protipendada“.

Liberalii lui Duca se scusă că au mers la alegeri cu mine. I-a îndemnat „mâna de sus“.

Între acestea se strigă „asasin“ lui Zelea fiul, cea ce face pe Zelea tatăl să spuie că impușcă imediat pe insultătorul odraslei sale.

Lupu isprăvește făcând elogiul „frumosului“ discurs al lui Vaida.

Oricine a putut contribui cu un element de comic s'a grăbit s'o facă.

3 August.

Vălcovici vine pentru lecția lui la cursuri. Evit orice aluzie la politică.

Topa-mi spune că Amza și Valeriu Pop au vorbit cu Regele de mine. A celtit broșura. Nu se crede jignit.

Era mai bine să apară mai târziu, „peste vre-o doi ani“. Ştie că neajunsurile regimului trecut nu vin de la mine, ci de la Argetoianu. Pop l-a spus că în oraşe popularitatea Regelui scade, din cauza propagandei liberale şi a uneltirilor lui Maniu.

*

La Cameră, scandal şi mai mare. Cuza trebuie să întrerupă şedinţa. Taberele erau să se încăiere. Cuvintele cele mai triviale: „măgarule“, „boule“, „ticălosule“, zburau în aer. Lupu l-a amintit junelui Mitache de la Huşi că l-a îngrijit de gălci. La Senat, Vaida a pomenit legăturile cu I. I. Brătianu şi a făcut declaraţia, pe care Ungurii o pot lesne exploata, că din Tesaurul României se hrănea lupta Românilor de peste munţi. Liberalul N. N. B. tez i-a cântat un imn de înfrăjire.

*

Pentru a-şi acoperi datoria la fabricile de postav, Guvernul emite bonuri de tesaur în valoare de 250 de milioane, rambursabile la... Crăciun.

*

Prin Vericeanu Argetoianu a încercat să-şi atragă pe cei trei amici ai miei din Cameră. Emisarul a mers până acolo încât a asigurat că şi dr. Topa „a trecut“.

*

Topa-mi spune că, preotul Cotenescu din Muscel propunând lui Mihalache anume schimbări, acesta i-a spus că nu sânt necesare, pentru că „la sfârşitul lui Malu tot va trebui să ne ducem“.

4 August.

A treia ședință a Camerei e consacrată elocvenței, întovărășite cu strigăte și huiduieli, a lui Zelea Co-dreanu tatăl.

8 August.

Maniu revine la conducerea partidului, după ce, într'un discurs reprodus de „Curentul“, care a și fost confiscat pentru aceasta, arătase cauza retragerii: conflictul cu Coroana.

10 August.

Fiul meu Mircea îmi povestește scene de la alegeri în Munții Apuseni, cu grozava lor sărăcie (moșneag care se târăște seara ca o bestie spre bârlogul lui fără fe-reastă). Judecător, ofițer, — toți Ardeleni și „naționali“. Trimeterea pentru informații a delegațiilor opoziției. La întoarcere, când li se cere sama, dări din umeri sau răcnete de indignare, potolite la prima încruntare din sprincene: până atunci s'a operat. Cete de bătauși aș-teptând la depozitele de benzină. Lupu strigând că eu am... scumpit peștele. Agenți cari mă învinuiesc că am ridicat prețul „dohanului“. Poduri rupte noaptea pentru ca adversarul să cadă în prăpastie....

11 August.

După ce o noapte și o înainte-de-amiazi au fost în-trebuințate cu hărțuturile în birou, se constituie noul Ministeriu. Până la capăt, Maniu a refuzat. Vaida, care se declară pe sine *homo regius*, compune un Ministeriu, cu Gasti, dar fără Amza, în care intră și Madgearu și

Ioanțescu și, — la Justiție, cu toate protestările sale, — M. Popovici, care... răstoarnă pe Potârcă.

„Asta e „definitivul“...“

Cineva îmi povestește despre visita lui Argetoianu la Roma. Se prezintă ca adevăratul șef al Guvernului, pe lângă șeful nominal, un „universitar“, și pune în vedere apropiata sa instalare ca președinte.

12 August.

Discursul Regelui către „definitivi“. Li prevestește lungă durată și li oferă „colaborarea“, de care, răspunzând, Vaifda nu spune un cuvânt.

Vin la mine deputații partidului, cari ar dori să participe măcar în toamnă la lucrările Senatului ca să nu par a-i desavua. Li arăt că ei au o datorie de îndeplinit față de alegători. Unui redactor de la „Curentul“ i-am arătat că n'am de gând să ieau parte.

Aflu de la Filipescu din Cetatea-Albă ce prigoană a început contra a tot ce am făcut. Cui invocă legea i se strigă „la Contencios!“.

„Dimineața“ arată că profesorii din Cameră cer înlăturarea printr'un singur articol a tot ce am făcut eu.

14 August.

Inchiderea cursurilor, cercetată de o lume foarte disciplinată și bună. La Misionare vorbește frumos d-ra Carp și într'o foarte bună limbă românească, fără nimic scris, d-ra Herbert.

15 August.

Spre Mangalia. La Ciorani țărani mă întâmpină. Mă întreabă când „cadăștia”; vreau să mă reție cu sila, și cu primarul în frunte. „Măcar o linguriță de dulceată”. Pe Bărăgan un semi-țăran mă întreabă: „dv. sântefi fostul prim-ministru?”. „Din nenorocire, da.” Și aiurea fețe prietenoase. „Omul cel mai impopular din România“..

*

La Constanța serbări ale Marinei. Regele mergând la „Eforie”, se închid toate drumurile cu jandarmii care pun baioneta în piept. Lumea e indignată.

16-21 August.

Scru istoria ultimilor ani din viața României.

*

La Cameră s'a bătut Leontie Moldoveanu cu un georgist, Cioc, iar, a doua zi, în cursul cuvântării lui Dinu Brătianu, s'au încăierat toți. Valda a dat explicații asupra „portului Marsillei”, pe care pretinde a-l fi învățat aici. I se strigă: „Ăsta e prim-ministru!”. Ziarele-l prezintă în costum de baie la „Mamaia”. În acest timp Maniu „disciplinează”.

La Senat, Manoilescu își explică trecerea de la țărăniști la „Guvernul Iorga” ca o „datorie morală”. Vorbește de trecutul său, de întemnițarea pentru scrisoarea prințului Carol. Madgearu îl strigă: „accident de factor postal”. Recunoaște că am făcut o „încercare de ordine morală”, dar „celalt” (care discută cu Mironescu împrumutul de un miliard de lei de la *Banques Suisses*, „dovadă de prestigiu”) era altceva... E întrerupt și jignit de majoritatea condusă de... Zipstein.

O jenă față de mine. La Cameră Vaida a vorbit de „omul onest“ și „de omenia“ care a liberat pe Crișan. Acolo se cetește declarația mea că partidul nu participă la discuția Mesagiului, lăsând „împrejurărilor“ „judecata“. Nicio observație.

*

Drăghiceanu-mi raportează despre săpăturile de la Bistrița din Moldova, la mormântul, găsit prădat, al Domnilor. Și el asigură că în toată țara e un mare curent contra Coroanei.

*

Ziarele anunță marele proiect de conversiune cu bani elvețieni, mai iefteni.

24 August.

Generalul Rasoviceanu, care trece la moșia lui din Jos. Describe consiliul ținut, cu Pétin și generalul Iancovescu, în casa lui Șcerbacev, dar nu în biroul „exterritorial“, cu doi vânători înarmați încrămeniți, „parcă ar fi știut importanța hotărârii de luat“, pentru desarmarea Rușilor. Iancovescu stăruia. S'a trecut la Consiliul de miniștri. Prezan a ieșit cu ordinul. Desarmarea la Socola s'a făcut instantaneu.

Generalul spune că s'a dat ordin a „se trece peste Prut“ Rașal și amanta lui, Berta. Subofițerul însărcinat cu aceasta ar fi înțeles o sentință de moarte. S'ar mai fi petrecut așa cu o spioană sovietică din Basarabia, femeie deosebit de frumoasă și inteligentă.

Ei vorbește de Turtucaia. Teodorescu nu era vinovat: *spusese* că n'are cu ce-o apăra. Dacă a trecut Dunărea, e că nu putea aduce niciun folos. Expediția de la Flămânda i se pare și lui bine pregătită.

25 August.

Drăghiceanu, arătându-mi descoperirile sale de la Bistrița, credea că oasele din mormântul de lângă al Doamnei Ana sânt de fapt ale lui Alexandru-cel-Bun. Spune că Mitropolitul Pimen ține să fiu de Sf. Alexandru pentru comemorare, și în vederea contactului cu cei de la Guvern.

Refus.

26 August.

M Beza îmi comunică descoperirile de la Muntele Sinai. A găsit un portret necunoscut, cu inscripție latină, al lui Brâncoveanu tânăr, trei Evanghelii, una din Suceava secolului al XVI-lea, alta de la Putna și admirabila operă miniaturistică a Mitropolitului Luca, însemnări de pe'erini pe o Biblie din 1688 și ciorna unei scrisori a călugărilor către Ruxanda Lăpușeanu.

Îmi vorbește de apucăturile despotice ale lui Titulescu. El prin legăturile cu Franța a adus căderea Guvernului, pe care-l pândia cu ură.

*

La Parlament nesfârșite discursuri. Neconstituționalitatea Guvernului meu e mușcată zilnic, și de Al. Lapedatu. Altfel, din când în când complimente personale de la intelectuali, Manoilescu, Corodeanu.

Asupra schimbării Conversiunii nu se invoiesc. Nesfârșite Consilii de miniștri și de fruntași.

*

Zlarele își permit să anunțe că s'ar fi cerut pentru mine locul liber pentru Cameră la Inidoara, și Filipescu, care doria Giurgiul, se crede în stare să declare că dorința mea a fost refuzată!

Fac a se desminți acest zvon jignitor.

*

Ce frumos știu mulțami modești parohi săsești pentru îngrijirea dată în școala mea fiicelor lor! Aici, în Mangalia, la Casa didacticilor, atacurile contra mea formează ocupația ceasurilor de seară.

*

Tănărul V. V. Haneș, care face și o ligă pentru aceasta, cere înlăturarea întregii mele legislații. Subsecretarul de Stat de la Instrucție observă că totuși e și câte ceva aplicabil, dar totul se va raporta la „ideologia“ lor... În acest timp ministrul de Instrucție merge și la Piatra-Neamț ca să ingenunche înaintea învățătorilor. Pentru reforma școlii primare, care va deveni locală, se numește o comisiune cu toți oamenii partidului, și numai cu ei.

27 August.

Fostul preot Tulbure de la Oradea-Mare, amic al lui Goga. El s'a despărțit de Averescu fiindcă atitudinea lui față de Rege devenise cu totul insuportabilă. Cu ceilalți doi generali de câte optzeci de ani el li dovedia că, în ciuda vrâstei, va ajunge și președinte al Republicii: n'a făcut-o Thiers față de Napoleon al III-lea și n'a ieșit Hindenburg față de Wilhelm al II-lea?

28 August.

Argetoianu a vorbit la Cameră, făcând haz pe chestia „destăinuirilor“ mele, care ar fi neîngădulte, și a „enorme“ opere pe care am făcut-o la Instrucție. De la un

astfel de om mă așteptam să fie și mai jos în acest domeniu.

Asistenții din incintă și cei din tribune au izbucnit în același răs, — spun ziarele —, când a fost vorba de munca mea inoitoare în învățământ.

1-iu Septembrie.

Plecare din Mangalia.

3 Septembrie.

La Văleni, de ieri.

Răspund cuiva care mă întreabă de ce n'am luat măsuri ca să pot reuși; aceste rânduri:

„Domnule Axinte,

La scrisoarea d-tale, plină de nedumeriri pe care le spui pe șleau, mă grăbesc a-ți răspunde că aveam o datorie de îndeplinit, pe care am dus-o la capăt cât m'au iertat puterile și cât mi-au permis oamenii.

Dacă aș fi avut în urma mea ori un puternic partid ori un popor inteligent și curajos, ieșta altfel.

„Calea“ de care întrebi e să se încerce a desmorți biata nație, care astăzi pricepe așa de puțin“.

*

Urlete de presă, de la „Calendarul“ poetului (o, poezii: el și Goga!) Nichifor Crainic și de la foala din Craiova a lui Făgețel, pusă în serviciul „georgismului“.

*

D-na Sadoveanu explică de ce a vorbit la „Asociație“ în Brașov și mă face vinovat că nu mi-am ajutat, la Guvern, prietenii.

4 Septembrie.

Dacă gazetarii nu i-au refăcut discursul, Vaida ar fi vorbit cuminte la Mesagiu. A spus, — și e adevărat —, că eu am oprit pe Ardeleni de a fusiona cu liberalii, cari ar fi înșelat „prostia” lor. Maniu s'a făcut bolnav ca să nu răspundă.

7 Septembrie.

Regele a primit deputația Camerei și a ținut un discurs vag. La urmă numai a observat că ședințele Parlamentului nu se mai sfârșesc.

Asupra Conversiunii nu se poate lua nicio hotărâre. Experți noi vin în fiecare zi. Li se dau mese. Titulescu s'ar plânge că i se răpește Liga Națunilor.

*

Ziarele vorbesc de un Ministeriu Iunian.

În acest timp, liberalii, siguri pe doctrina rotativei, înghit și restabilirea Consiliilor comunale, disolvate.

10 Septembrie.

Ziarele arată că lumea începe a veni cu petiții pentru datori la „Athénée Palace”, unde stau experții străini. Cutare șef de cabinet convoacă înaintea lor persoane cu situații.

16 Septembrie.

Cineva îmi spune că directorul stabilimentelor Fiat, la care lucra în Italia, a dorit să facă o sucursală la Brașov. S'a dus în țară și, la întoarcere, i-a spus că nicăiri nu

s'a simțit mai umilit de decăderea morală a altora decât în România, unde și ministrul l-a cerut bani, lui, care venia să dăruiască țării o mare industrie. Și mai târziu l-a invitat să nu mai rămâie într'o țară cu astfel de moravuri.

Fiica mea Magdalina adaugă că, la Paris, vorbindu-se de „afacerile“ din America, ea a spus că „se fac și la noi afaceri, dar mai mici“. Magistratul P... a exclamat: „Cum poți s'o spui când nu e țară în care să se facă mai mari?“.

*

În acest timp la Cameră se discută scandaloasa afacere Litmann de la Sinaia, care a luat de la Eforie spitale și munși și datorește, netulburat, zece de milioane, și acela a cumpărării vasului „Ardealul“, lucrat, denunță Lupu, cu de cinci ori valoarea lui și capabil de a fi întrebuințat numai cu pagubă.

Amiralul Scodrea e dat în judecată.

18 Septembrie.

Adunarea amicilor miei la Văleni. Foarte bună atmosferă. Tașcă nici nu e de față, nici nu se scusă.

*

Deputatul Gheorghiu îmi spune că toată opoziția va face front contra modificării Conversiunii.

20 Septembrie.

Sosirea lui Iunian și Potârcă, apărătorii „Conversiunii“. „Cuvântul“ salută călduros pe cel d'întăiu.

*

Foarte criticată, trece la Cameră legea care dă Guvernului voia să schimbe ce vrea din buget.

25 Septembrie.

O lege votată la Senat îngăduie Ministeriului de Finanțe a plăti numai în marginea incasărilor. Până acum nu se plătește leafa pe Septembrie. Ziarele vorbesc de o reducere de 30 0/0-40 0/0 la lefi.

*

„Albina“ din Sibiu face cunoscut că, „din cauza crizei de incredere agravată prin dispozițiile legii pentru asanarea datoriilor agricole, votată de Parlamentul trecut, Banca „Albina“ restituie depunerile numai în rate lunare procentuale, amăsurat incasărilor ei. Acest procent este astăzi de 1 0/0 din depuneri“.

*

Gh. Oprescu-mi spune aceste cuvinte ale lui Einstein: „Sânt în matematici chestiuni pentru care se cer atâtea cunoștinți încât doar cinci oameni pe lume le pot înțelege și, dacă niciunul din ei nu se interesează de una de care m'am ocupat eu, pot muri fără să știu dacă am avut dreptate“.

26 Septembrie.

Mâni ar fi să vie la Cameră proiectul de modificare a Conversiunii.

*

Argetoianu a pus candidaturi în trei locuri și a avut ceva voturi.

*

Titulescu a refuzat să meargă la Viena și s'a dus de-a dreptul la Londra, refuzând să susție formula Guvernului în chestia negocierilor cu Sovietele. Nedreptatea făcută lui Ghica, acusat că el a încurcat lucrurile, continuă și după desmințirea mea.

27 Septembrie.

Demisia lui Titulescu din toate rosturile. „Le Temps” o deplânge. Răpede a știut să-și puie în acțiune bateriile.

28 Septembrie.

Incepe discuția reformei Conversiunii. Declarația liberalilor, foarte dibace, e și foarte bine stilisată.

29 Septembrie.

Discursuri fără măsură și fără răsunet la Cameră în jurul Conversiunii.

*

Zvonul în jurul demisiei lui Titulescu continuă.

30 Septembrie.

Balașin, însărcinat de Guvernul trecut cu urmărirea delincvenților ardeleni, îmi arată cu ce dibăcie s'au strecurat aceștia, tocmind în fiecare moment pe avocatul care putea să aibă mai multă influență. Valeriu Pop el însuși a făcut tot posibilul ca să nu fie pedepsiți provincialii săi.

Acuma, M. Popovici îi strigă acestui vechiu și vrednic magistrat că Boilă a fost și este un om onest. E urmărit în toate interesele sale, și nici fiul, și el magistrat, nu e cruțat de prigoniri.

1-iu Octombrie.

Argetoianu a vorbit, foarte ascultat, la proiectul de modificare al Conversiunii. Și-a răs de Mironescu, cu

cele „patru broșuri tricolore“ pe care le purta la Paris în vremea războiului și a amintit că Mihalache nu voia să se unească cu Ardelenii pe o vreme când el, Argetoianu, lucra ca să facă „partidul național-țărănesc“. A anunțat că va face Guvern în „cinci, zece sau douăzeci de ani“. Vlad tratându-l de „cinic“, el l-a tratat de „prost“. Fiecare a rămas pe poziție cu „adevărul“ său.

Un oarecare, Samuil Facas, fost prefect la Storojineț, acum senator, a destăinuit cum am făcut „peșcheș“ sute de mii de lei ginerelui meu Chirescu. Doi generali au îndrăznit abia o protestare. Trimet o scrisoare președintelui.

4 Octombre.

Marele discurs revoluționar al lui Iunian nu e decât o dibace țesătură de sofisme, recomandând inflația. Foarte cumpănit discurs al lui Dînu Brătianu contra ei.

6 Octombre.

Guvernul anunță că Madgearu a iscălit la Geneva protocolul care ne pune supt control financiar în speranța unor avantagii la plata cuponului, pe care bancherii reprezentați prin Rîst l-ar refusa.

*

S'a oprit de opoziție, noaptea, votarea la Cameră a modificării Conversiunii.

Discursul lui Mironescu contra inflației a fost foarte bun. Din nenorocire ce presintă el, din capul șefului, nu e pe departe așa de bun.

7 Octombre.

„Dimineața“-și retrage imnurile. Consiliul de miniștri nu admite protocolul.

10 Octombre.

Vaida, primind demisia lui Titulescu, i-a oferit Externele. Acesta, după tot ce s'a petrecut, le primește și anunță venirea sa în țară.

Asta este un „scandal european“, cum zice Maniu....

11 Octombre.

În sfârșit s'au închis Camerele.

14 Octombre.

Sosirea echipei lui Titulescu : Madgearu, Mihalache, Lugoșianu. Acuma, ȧara are de lucru, pentru cȧteva zile, poate și mai mult decȧt atȧta. Sinaia fierbe din nou. Vaida, sunat sȧ-și aștepte bunul „colaborator“, intȧrzie. Nu vine nici la masa Regelui, care a doua oarȧ așteaptȧ în zȧdar. Trebuie sȧ rȧmȧie deci cu Titulescu singur. Venind mai tȧrziu, Vaida nu merge la otelul unde era așteptat, ci chiamȧ la vagon, unde așteaptȧ cu Mirto, pe miniștrii rebeli. Abia mȧne va fi adus sȧ vadȧ pe Titulescu, care nici într'un chip nu merge el intȧiu la „șef“.

Regele a primit pe la miezul nopții pe Vaida și a mai reținut pȧnȧ la 1 pe Titulescu. Puiu Dumitrescu a intȧmpinat la garȧ pe acel ce se comportȧ ca poftitul și oaspetele Regelui, care „il dorește ca ministru de Externe, dar nu s'ar despȧrți ușor de Vaida“. Acesta și-ar fi adus și demisia.

În acest timp, „Mica Înșelegere“, Lupu, Gh. Brȧtianu, Goga, așteaptȧ, înfrȧțiți, ceasul fericirii.

Lumea — rabdȧ.

*

Am trimis Patriarhului, la deschiderea Congresului bisericesc, o scrisoare în care critic caracterul necultural și chiar nebisericesc al Patriarhiei, amestecul politicii în alegerile eparhiale, candidaturile unor prelați de pregătire laică. N'o cotește în ședință. Ziarele o publică. „Universul“ imi anunță un nou torent de injurii...

15 Octombrie.

Mă cercetează Longuceanu. Și pe Octombrie se plătesc leftele întregi. Încasările lunare, de pe urma taxelor de petrol, s'au ridicat la două miliarde.

*

Gusti chiamă Liga, ca pe un organ subordonat al Ministeriului, la comemorările pe care le-a decis (Alexandru-cel-Bun, Hasdeu, Grigorescu). Ii răspund că n'avem a face întru nimic, nici prin subvenții, cu Statul.

17 Octombrie.

Demisia lui Valda după toate umilirile la care l-a supus Titulescu în complicitate cu Mihalache, devenit arbitru al situației.

Regele, care a pus în stânga sa la masa din ziua sa de naștere pe Maniu, îl consultă pe acesta și pe președinții Camerelor.

Ținta pe care și-a pus-o Maniu e atinsă.

Duca și-a adunat Comitetul, ca să declare că e gata a lua situația. După dânsul Dinu Brătianu face o declarație în același sens.

Am telegrafiat de ziua nașterii Regelui, urându-i „ani mulți și fericiți și, în îndeplinirea gândurilor bune, măcar oameni ca aceia pe cari l-a avut“.

18 Octombree.

Azi la 11 au loc audiențele.

Am publicat în „Neamul Românesc” un articol în care arăt că, față de apucăturile anarhice ale lui Titulescu, toată lumea cu grijă de autoritate trebuie să fie pentru Vaida.

„Curentul” spune că articolul a avut efect.

*

Regele răspunde la telegrama mea: „Mulțămesc din tot sufletul pentru urările așa de bune de ziua mea”.

*

Îmi sosește ediția olandesă a cărții mele „Art et littérature”.

*

Litvinov a avut nerușinarea să spuie că fostul Guvern e acela care a ridicat chestia Basarabiei și a răspins pe urmă alte formule. Public o desmințire, cu îndemnul pentru Guvern de a da și el lămuririle necesare.

Litvinov cere un răspuns neîntârziat.

20 Octombree.

Maniu primește a face Ministeriul. Se crede că va păstra pe toată lumea. Titulescu-și are satisfacția: avantajile cui bate cu pumnul în masă.

21 Octombree.

Maniu a format Ministeriul. A pedepsit pe Mironescu, pentru usurpația lui de odinioară, luându-i Finanțele, pe care le-a căpătat Madgearu, cu planurile lui de robire; a adaus

pe Sauciuc-Săveanu ; are plăcerea de a „colabora“ cu Titulescu. Vaida primește, din partea sa, Ordinul Carol I-*u*, acela pe care-l purta ca prinț Regele : răsplată pentru campania antidinastică.

22 Octombree.

Și Crișan se adaugă, ca ministru al Ardealului. Halippa revine din exil. Toate provinciile își au represintanții. Brandsch e înlăturat fără a se desflința sub-secretariatul, care se va păstra ca o nadă. O lungă declarație a lui Maniu promite toate virtuțile, dintre care nu poate lipsi a regionalismului. Presa de dreapta din Franța se unește cu cea din Germania pentru a celebra regimul Maniu.

*

În acest timp noul șef al Guvernului unguresc, generalul Gömbös, întrebă din balcon mulțimea dacă vrea ori ba să se revie la vechea Monarhie a Sf. Ștefan, și Mussolini declară la Roma delegației ungurești că trebuie să se facă dreptate Ungariei prin înlăturarea tratatului de la Trianon.

Iar, în Iugoslavia, șeful croat Maček cere, fără să poată fi arestat, „liberarea“ micii lui patrii, care ar fi iminentă.

1-iu Novembree.

La felicitările în care amintesc Reginei Maria de zilele războiului ea răspunde : „În amintirea zilelor mari de comună străduință vă mulțănesc. Maria“.

4 Novembree.

Comunicare la Academia Română : „În jurul lui Alexandru-cel-Bun“. Foarte multă lume.

6 Novembre.

Marea întrunire contra pretențiilor de revisuire ungu-rești pe care, pentru a crea o diverslune lui Titulescu, o organizează Stelian Popescu cu „Universul“. Liga Culturală n'a fost invitată și nu e represintată. Dar, după cererea a doi din membrii Comitetului Central, trimet o declarație în care se lasă astfel de griji armatei romă-nești. La ieșire, un Ungur, strigând ceva, e rănit greu și se devastează restaurantul „Otelului Continental“.

*

Congresul Ligii are discuții interesante, și se ieau ho-tăriri practice.

*

Orașul se umple de tipuri suspecte. Mi se spune că la conferințele despre Lenin, presidate de Motru, care e serbătorit azi, ar fi asistat foarte mulți studenți comu-niști. Se văd soldați beți, și unul din fiii miel află la miezul nopții pe un ofițer în aceeași stare, cu o pălărie de civil pe cap și vorbind ca un nebun.

Semne rele...

8 Novembre.

Comemorarea lui Mihai Viteazul. Frumoasă slujbă a preotului N. Popescu la biserica Bradu-Boteanu.

11 Novembre.

Consiliul Facultății de Litere, în absența mea, îmi ia materiile de la anul preparator și le împarte între tinerii Panaiteșcu și Lambrino, aruncându-mi istoria universală elementară, smulsă de la N. A. Constantinescu.

Arăt că în aceste condiții nu pot face nici examinare și îi declar în scris că aștept să mă desărcineze și de cursul și seminariul meu, dându-mi samă că „regretabila prelungire a vieții mele pune în primejdie bunele metode“.

12 Novembre.

Comunicația lui Beza despre descoperirile la Sf. Sava și Muntele Sinai, cu explicațiile mele.

*

Un emisar german îmi aduce trei broșuri pentru înarmarea Germaniei. Mă întreabă dacă nu merg la Berlin. — N'a venit vremea.

Crede că la noi e curentul pentru ei. Îi spun că sânt multe curente. E de la foaia lui Hitler.

*

La Spitalul d-rului Topa vine un grup de „șomeri“. Caută slujbă. Țărani: unul de la Folticeni, altul de lângă Sibiu. Nu știu ei singuri ce vor.

13 Novembre.

Tulburările studențești de la Cernăuți, unde s'a ocupat sala Teatrului, s'a încercat a întoarce pompele către poliție și s'a stat până în ziuă înăuntru, cerându-se ca un drept înlocuirea directorului și o anume cantitate de bilete gratuite, s'au „impăcat“ prin complecta cedare a guvernului, represintat de Ioanșescu.

Anarhia se întinde...

15 Novembre.

Am fost la Senat, care întârzie să se adune pentru alegerea președintelui. Câțiva cunoscuți. Banca prelaților e aproape plină. Ștefan Ioan și-a ales în frunte locul entral.

16 Novembre.

La Senat s'a reales preşedinte Costăchescu. Şi azi puţină lume. Crişan apare deosebit de fălos. Ioanişescu se dă cu un pas înapoi când trece „d. prim-ministru“.

17 Novembre.

Anunţ interpelări cu privire la politica şcolară a lui Gusti şi la cea externă a lui Titulescu. Sânt ascultate în tăcere.

*

Gafencu vine să-mi arăte că Guvernul Vaida a propus, după insistentele stăruinţi franceze, „formula Iorga“, găsită la Externe, în care e vorba de „diferende prezente, trecute şi viitoare“. Titulescu nu poate găsi altceva. Dar el a rupt legături, care existau până la dânsul, cu aliaţii. Declară că el a formulat nota de răspuns la cea franceză. Cădere ar fi făcut impresie bună prin francheţa lui.

*

Episcopul sas Glondys, care a debutat declarându-se pan-german şi contra tratatelor, va fi primit de Rege pentru investitură.

18 Novembre.

Casaşia a sfărmat legea Conversiunii ca neconstituţională. J. Th. Florescu interpelează la Senat. Gusti se declară gata a răspunde cât mai răpede. Voiu vorbi Vineri.

19 Novembre.

Cineva întors din Italia îmi vorbeşte de marea operă de creaţiune de acolo: Via Imperiale din Roma, largile

șosele acoperite cu păcură. Și adversarii de principii recunosc Isprava săvârșită.

20 Novembre.

Polonul Smutny, care m'a ajutat la Istoria Imperiului Otoman, la mine. E de șase luni fără ocupație. L-ar fi scos din diplomația românească pentru că e „filoromân“. Crede că în curând Beck va fi președinte de Consiliu Pilsudski continuă o politică „roște“.

22 Novembre.

Bun discurs la Senat despre armarea României, al generalului Popovici.

23 Novembre.

Valeriu Pop imi spune că în Ardeal jandarmii nu sânt plătiți de mai multe luni. Starea de spirit e proastă. La o mobilizare țaranii ar îndrepta armele contra orașelor. Îi spun că n'o cred, dar că n'avem ce trebuie pentru o luptă.

*

La Senat, și Orleanu interpelează în chestia pactului cu Sovietele.

La Cameră, Titulescu a căutat să arăte că el avea dreptate, că a lucrat totdeauna în înțelegere cu Franța și Polonia, că Vaida a apucat pe o cale strâmbă, că el și-a dat demisia în Februar și că noi nu i-am primit-o. Gh. Brătianu s'a declarat mulțumit, amintind politica tatălui său. Cuza a pus foarte bine lucrurile la punct. Dr. Lupu a spus lucruri neplăcute la toată lumea. Presa,—

ca și oamenii politici, — e la picioarele aceluia pe care Lupu a isprăvit prin a-l declara „cel mai mare din vorbitorii Europei“.

24 Novembre.

Titulescu se presintă pe neașteptate pentru a răspunde la interpelarea mea. Are curajul să încerce a-mi întinde mâna. În mijlocul cuvântării mele intervine țipând și trebuie să-l trimet la servitorii lui. Răspunsul e de o impertinență potrivită cu vanitatea lui. Un număr de brute îl susțin zgomotos. Aceiași fac scandal în cursul replicii mele. Președintele îi favorisează. Liberalii și senatorii de drept rămân înșepeniți. La ieșire, toată lumea se ferește de a-mi vorbi. Numai șeful de cabinet al lui Valda îndrăznește, — dar în stradă.

Nivel moral...

La Cameră, Maniu, care a venit și la Senat și se distrează de necuviințele lui Titulescu, a promis și moratoriul urban.

25 Novembre.

Interpelare a lui M. G. Orleanu contra pactului. Abia se înțelege ceva. Titulescu-i răspunde, făcând elogiul unei mari competențe și al unui strălucit talent. Grupul lui aplaudă de se rupe.

Am întrebat dacă, intrând în Senat, noul episcop luteran Glondys n'ar avea datoria de a ne lămuri cu privire la dorința sa de a se schimba tratatele.

Apoi interpelarea mea cu privire la abuzurile de la Instrucție. Aceiași brutală intoleranță. Tot felul de proști și de bețivi mă intrerup. În fundul băncii ministeriale palida figură de conspirator a lui Andrei, care regisează spectacolul. Răspunsul lui Gusti, cu sociologia lui sentimentală, e deplorabil.

26 Novembre.

Firește că și ieri eu am fost „învinsul“. Așa presintă lucrul ziarele de dimineață. Pentru „Universul“ am primit o lecție de la Titulescu. Ziarul tuturor minciunilor presintă și un articol din „Journal des Débats“ în care apar ca unul care am primit „formula sovietică“. Desmințesc telegrafic. „L'Indépendance“ vorbește de bietul meu „discurs confus și incoherent“ de Joi și asigură că „am fost făcut knock-out“ cu „un coup d'assommoir“.

*

Ministrul Cehoslovaciei, Šeba, îmi amintește că l-am cunoscut la Belgrad, ba chiar la Iași, el fiind ofițerul care întovărășia acolo pe Masaryk. Și el, cunoscător în cele economice și trimis la noi anume pentru aceasta, e pentru o mai reală înodare a intereselor noastre materiale. Îi vorbesc și de necesitatea ca toți trei să fim o singură armată. Și el vorbește de posibilitatea ca soldați dintr'unul din Statele aliate să fie comandați de ofițeri din altul. Sute de ofițeri ceho-slovaci știu acum românește.

27 Novembre.

La Văleni. Teleajenul târăște o biată șuviță de apă în mijlocul albiei secate. Nu plouă din Iulie. Vom avea și foamete la anul după pânea neagră din anul acesta?

*

Mare intrunire liberală, calmă.

28 Novembre.

Un ziarist engles care vine să-mi ceară o prefață pentru viitoarea sa carte despre Regele. Întrebat asupra

pactului, — Franța și Polonia au și terminat —, îi spun că nu sânt contra comunismului, o experiență ca și capitalismul, pentru omul modern, care nu și-a găsit încă forma, nici contra poporului rusesc, ci contra mongolismului de direcție, apucător și crud, care se continuă peste toate schimburile de regim.

*

Oromolu-mi cere să fiu președinte de onoare al Societății româno-americe. Și el crede că Argetoianu trebuie scos din viața publică. Titulescu a încurcat cu apucăturile lui și chestia despăgubirilor germane. Planul de economii e singurul realizabil. Păcat că Regele s'a despărțit de mine înainte de a-l fi adus la îndeplinire!

29 Novembre.

Discurs al lui Filipescu contra politicii financiare, mai ales a lui Argetoianu. Majoritatea ascultă și în criticile lui pe alesul Guvernului. Expunerea e clară, măsurată și cu o bună rostire.

*

Xeni îmi spune din ale lui Titulescu. Când și-a alcătuit decalogul financiar, a dat primele trei exemplare lui Stere, lui Marghiloman și lui Vintilă Brătianu, nimic lui Take Ionescu, creatorul carierei lui.

La Paris, în clipa infoarcerii, el disuada pe Take Ionescu, care visa un splendid rol, să se întoarcă. Îi spunea că lumea s'a schimbat și nu cere oameni vechi; el, Titulescu, va funda partidul radical-socialist. Lui Take Ionescu, la ieșirea tânărului prieten, i-a scăpat calificativul de „lîchea“.

30 Novembre.

Cineva imi spune că se pregătise la Paris cea mai rea primire lui Țargetolanu, care făcuse greșeala de a se opri în Italia, unde nu putea găsi niciun ajutor bănesc.

*

Ministrul Bulgariei, Chioseivanov, vine să-și ia rămas bun. Merge la Belgrad, unde știe ce situație grea îl așteaptă, din cauza Macedonenilor. Nu-i pot stăpâni la Sofia, d'apoi în Macedonia ! Situația Bulgarilor în România o recunoaște încă odată a fi mult mai bună. Ii vorbesc de posibilități de a se ajuta la cunoașterea reciprocă a celor două nații prin admiterea câte unui Bulgar sau doi la școlile din Roma și din Franța sau de admiterea lor în căminuri la București, de opera de traducere, etc. El crede că vechile pasiuni se moderează. Militarul care a vorbit la Varna contra României a fost pedepsit.

*

La Senat, interpelez pentru declarația lui Dovgalevski către Herriot, redactată într'un ton foarte conciliant față de noi. Mă adresez, nu lui Titulescu, ci lui Manlu. Tot așa întreb în ce privește campania revisionistă ungurească.

*

Manoilescu vine de la Roma. Comunicația mea la „Convegno Volta“ a adus o discuție de două ceasuri. Țargetolanu nu-și dădea samă unde este. Pomenia, la început, de rezoluții de luat ; la urmă vorbea franțuzește, fără note, desprețuitor, „ca la Jockey Club“. Lui Mussolini i-ar fi prezentat o plângere scrisă contra Franței, de care „ducele“ a făcut haz.

1-iu Decembre.

Comemorare a unirii Ardealului la Senat. Vorbește inflăcărat, dar lung, președintele. Nicolae Bălan aduce o notă trăită, căreia i se va opune cea, unită, a lui Macaveiu de la Blaj, care strecoară, — și trebuie să-l înfrunt, — „stăpânirea turcească“ la noi și proclamarea unirii la Alba-Iulia când vânătorii noștri erau departe. Liberalii fac pe Mărdărescu, cuceritorul Budapestei, să vorbească în numele lor. Apoi răsare în față Văitoianu, pentru cealaltă nuanță. Filipescu pretinde că pentru unitatea națională a murit partidul conservator, dar uită pe tatăl său. Cuminte vorbește rabinul Niemirower și obraznic gazetarul evreu de la „Lupta“.

Majoritatea e, data aceasta, cuviincioasă față de mine. Seara, cu multă lume, cuvântarea mea la Liga Culturală.

2 Decembre.

Interpelare la Senat și discursuri la Mesaj.

*

Manoilescu-mi spune că liberalii lui Duca ar avea făgăduțeli de la Palat și de aceia se rețin.

3 Decembre.

Eftimie Antonescu mă asigură că „vin“: Iunian, al cărui discurs la Târgul-Jiiului e dat întreg de „Cuvântul“, Goga, Gh. Brătianu și Titulescu (Sovietele vorbesc la radio de plebiscitul pentru Basarabia; ieri, Maniu a amânat răspunsul la întrebările mele). Regele a cerut lui Ioanițescu să meargă la Goga și l-a trimis acolo pe Petrovici.

6 Decembre.

Dr. I. Cantacuzino mă cercetează. Se întreabă și el unde mergem.

*

Dr. Severeanu-mi spune că la Karlsbad Goga-i arăta intenția de a governa tiranic o țară care nu merită altceva. Nici drept de scris, nici de vorbit. El și șaptezeci de prefecti...

*

Argetoianu mustră pe industriașul Mociornîjă, care reclamă o datorie a Statului față de dânsul, pentru că „a mers la Iorga“ și ar fi zis de curând că „firma lui Iorga tot mai are trecere“.

*

Foarte multă lume îmi arată simpatie, une ori în termeni cu adevărat mișcători.

*

Regele-mi trimete „călduroase și sincere felicitări“, Regina Maria „mulți ani“.

8 Decembre.

La întrebarea mea cu privire la formulele de negociere cu Sovietele Maniu îmi răspunde prost și insolent, evitând orice precizare. Cetește declarația pe care i-a dat-o Titulescu, care, lângă dânsul, cu gura deschisă a plictiseală, îl supraveghează. Iau act de refuzul Guvernului, care s'a mărgenit a tăgădui ambele aserțiuni din scrisoarea lui Dovgaleschi. „N'am cui“ desvolta întrebarea cu privire la contra-propagandă. Majoritatea se strică de răs,

ca de obicei, mai ales la o glumă fadă a lui Titulescu, care ar părea stăpân pe dânsii.

Averescu vorbește apoi la Mesagiu, cu un glas foarte slab. I-am întins mâna și am vorbit împreună. Am zăbovit cu un ceas lecția la Academia de Războiu numai pentru a nu pleca din fața lui, care vădit are nevoie de sprijin, cu atât mai mult, cu cât majoritarii, neînțelegând ce spune, pleacă și fac zgomot în odaia de alături. La un moment, Averescu se oprește îndelung, face mari sforțări fizice, buzele-i tremură, dar cuvintele nu vin. Trec câteva minute. Președintele vrea să ridice ședința; el îl oprește din ochi, cari capătă o intensitate dureroasă. Se lasă pe scaun și pleacă încet capul. Dus de dr. Angelescu în odaia de alături, își revine.

Seara, mi se comunică știri bune: e „foarte bine“, a luat masa. Doctorii dau un comunicat. Gripat, denutrit, s'a îndărătnicit să vorbească.

9 Decembre.

Hans Otto Roth revine în chestia declarațiilor noului episcop Glondys. Mă roagă să nu insist asupra greșelilor făcute de acesta ca atitudine politică. Îi promit. E însă și el nesigur în ce privește acțiunea unui om de un talent nestăpănit. Ar fi vrut un Sas. Lipsa lui de luni de zile l-a împiedecat de a influenza. L-au ales șef laic al Bisericii ca să poată controla pe episcop.

Roth îmi spune că Averescu, revenindu-și, i-a spus lui Titulescu, care i-a desfăcut cravata ca să-l împledece de a reveni în ședință: „Nu mor. Voiu asista la victoria ideilor mele“. Și apoi: „Voiți să mă îngropați. Dar nu mă duc până nu vă voiu vedea pe toți la pământ“.

La Senat, frumoasă scrisoare de mulțămire a lui Averescu.

Se discută legea moratoriului executării sentințelor cu privire la proprietățile urbane. Manoilescu vorbește cu avânt, pomenind și de Adunarea corporativă și punând în cauză pe Filipescu, ales de Guvern cu program contra Guvernului. Acesta protestă vehement, dar nu la cuvântul la proiect. Liberalii aduc o adesiune cu obișnuitul „dar...”. Vorbește și Gyarfás. La sfârșit iau cuvântul pentru a arăta importanța națională a problemei și necesitatea altor proceduri în legislație decât filantropia descriminantă. Primire bună.

Am propus și o telegramă pentru organizatorii comemorării la Oslo a lui Bjoernsterne Bjoernson.

*

Episcopul Glondys a vorbit românește cu multă greutate, aducând rezerve. Glas poruncitor și sec, atitudine lipsită de eleganță. Roth ar fi vrut să-l și laud.

10 Decembre.

S'a deschis la Sf. Gheorghe Nou mormântul lui Brâncoveanu. Oasele sânt perfect păstrate în sicrișul cu țintele de argint.

13 Decembre.

La Senat discuția la Mesagiu (G. T. Florescu). Totală lipsă de interes.

14 Decembre.

Tot la Senat lung discurs pedant, incolor, voit nepolitic și absolut impersonal, al tânărului Lugoșianu.

16 Decembre.

Chestia fraudelor fantastice la fondul religios din Bucovina e adusă la tribună de un Câmpulungean de acolo. Mitropolitul Cotlarciuc se declară incompetent și dă vina pe Stat, care nu face bunul control de supt Austriei, de și i s'a cerut de repetate ori.

•

Vaida a sosit, chemat de Rege. Era vorba de un dejun. Apoi s'a anunțat o „răceală“ a regelui. Titulescu ar fi pe cărbuni.

19 Decembre.

Zvonul căderii lui Maniu se întărește. Abia ar fi putut scoate de la Poștă pe Florescu-Banu. Titulescu, care a plecat la Belgrad, unde domină Beneș, ar fi să meargă la Paris și apoi la odihnă de două săptămâni în Italia. Ar fi făcut visite, poftind pe oricine în Ministerul pe care stă să-l facă.

Maniu mă anunță că-mi răspunde mâni cu privire la întrebarea despre propagandă, de și-i spusese că „n'am cui s'o desvolt“.

Legile lui Madgearu trec la Senat fără rezistență.

•

Lupu oferă lui Iunian o fustune pe care acesta arată că ar refusa-o.

20 Decembre.

J. Th. Florescu a fost la Regele, pe care l-a găsit slăbit și îngrijorat. I-a spus că e nedrept a supune Ardelenilor tot ce e energie în „Vechiul Regat“. Regele a observat că eu sânt de această părere, dar n'a răspuns.

Se pare că i se cere să cedeze Guvernului pe oamenii săi de la Postă, unde Florescu Banu, înaintând un lung memoriu asupra greșelilor național-țărăniște, a demisionat, la Căile Ferate, unde presează Vidrighin, la Poliție și la Siguranță. Întrebat de Regele dacă are ceva contra celor de acolo, primul ministru a răspuns că sânt foarte buni, dar vrea oameni de-ai lui.

Maniu a încercat și la Titulescu să schimbe cu Ardeleni pe miniștrii în străinătate. Ca să nu ia focul cu mâna lui, mai ales în ce privește pe Cesianu, pe care l-a și numit Maniu, Titulescu i-a declarat „buni“ pe toți.

Se pare că de aceia, ca să aibă un argument contra lor, ține el să răspundă la întrebarea mea despre propagandă, de și i-am spus prin președintele Senatului că nu țin de loc. A zăbovit pe mâne.

Titulescu i se declara lui J. Th. Florescu obosit : a găsit la Externe numai „chestluni deschise“ și se duce în Italia să le mediteze....

21 Decembre.

La Senat, Sassu se plânge că l-am presintat, în „Supt trei regi“, ca aplaudându-mă la 1907 „supt bancă“. A aplaudat fățiș și a fost mustrat de D. A. Sturdza și de Phe-rekyde, care i-a amintit că la Cameră nu e o sală de conferinți, ci o arenă de luptă.

*

Văltoianu spune că Regele i-a comunicat prin cineva regretul că nu mai e „carlist“. Generalul a răspuns că a fost totdeauna numai „monarhist“.

*

Madgearu îi strigă lui Manoilescu că va destăinui de ce a plecat acesta de la Banca Națională, unde pregătise

un mare plan. Întrebat de mine, Manoilescu crede că ar fi vorba de nu știu ce înțelegere cu țărăniștii pentru a răsturna pe Argetoianu.

Acesta și-a dat un banchet pentru primirea în partid a lui Em. Antonescu și lui N. Schina și a expus un program de neplată a datoriilor externe și de descentralizare, plus reforma Constituției, fără a îndeplini măcar formele.

*

Proiectele de lege financiare cad în avalanșă.

*

Victor Papacostea, așa de mult servit altă dată, mă acuză la Cameră că am risipit fondul de bacalaureat și râde de ajutorul dat astronomului Donici. „Universul“ ridiculizează opera acestuia. Intervin cerând lui Gusti un răspuns pe care-l promite sfios.

22 Decembre.

Maniu îmi „răspunde“. El nu face propagandă, ci... reacționează la informații false. Ar face-o mai bine, dar... dacă n'are bani! Nu sânt fonduri pentru... ce nu e contra-propagandă, ca în „Cehoslovacia“. Țara se apără cu „cele 800.000 de morți din Vechiul Regat“ și voința provinciilor. Furtunoase, îndelungate aplause.

Răspund trei lucruri într'o singură frază: Îmi pare rău că am întrebat, n'am cerut niciun răspuns și noi doi „vorbit două limbi deosebite“.

O furtună de insulte ține cinci minute. Maniu e roșu de mânie reținută. Lăpedatu crede că trebuia să răspund altfel. Așa, l-am „ofensat“.

Manoilescu la legea noilor impozite a lui Madgearu. Amintește că a făcut un împrumut bun, în Italia, fără

comisioane. Potârcă obiectează că se prevedeau 100 de milioane pentru prințul Ruspoli, ginerele ministrului de Finanțe de atunci, Volpi; el s'a trudit să scadă suma. Cu toate tîmidele încercări de a opri ale lui Costăchescu, Madgearu confirmă. Se ajunge la vorbe groase. Vom vedea urmările. Italia nu poate înghîți o astfel de jîgnire.

23 Decembre.

La Sinaia, înghețată, fără zăpadă, goală.

25 Decembre.

Sînt ales la Academia degli Arcadi din Roma.

27 Decembre.

Italia a făcut, de fapt, reprezentații cu privire la cele spuse în Senat. Guvernul a dat un comunicat care nu satisface. Manoilescu revine în ziare, și Madgearu găsește că e potrivit să „explice“ gafa.

Italianii ni-ar cere, la negocierile tratatului de comerț, să legăm de dînsul pe acela de „amiciție“, îndatorîndu-ne a nu-l ataca în cas de războiu cu Iugoslavia.

30 Decembre.

Arăt lui Puîu Dîmîtrescu, venit să se informeze, că tot ce se petrece e urmarea chemării acestor oameni la Guvern; unul liberal ar fi fost mult mai bun. Au oamenii, nu ca pleava din Senat, care samănă cu o casă de corecție. Chiar și slabul Duce e alt ceva decât glacialul, impenetrabilul Maniu.

Mă întrebă dacă eu cred în marea popularitate ardeleană a lui Maniu și a partidului său? — Nu prea.

*

Italienii au zăbovit inaugurarea Școlii Române.

*

Mihalache paradează la Atena, unde i s'a făcut o foarte bună presă de „țărăniștii“ lui Papanastasiu.

1 9 3 3.

1-iu Ianuar.

La deschiderea Anului, Maniu pune in vedere Regelui că nu are decât „prerogativele” pe care nația le respectă prin el, acuma când Suveranul a devenit constituțional.

*

Puaux, vorbind coloniei franceze, e bucuros că importul nostru din Franța a crescut in anul trecut cu peste 90 de milioane de franci, de sigur mai mult articole de lux. Ne trimete la Societatea Națiunilor. Stil de proconsul. Pare c'am fi la 1833....

3 Ianuar.

Generalul M. Ionescu, plecând de la Căile Ferate trimete Regelui o lungă telegramă, la care se răspunde deosebit de călduros.

7 Ianuar.

Aflu că Mihalache, care se crede insultat de prefectul de Poliție, fiindcă acesta a declarat subalternilor săi printr'o circulară, că „rămâne”, și de comandantul jandarmeriei, care, in scrisoarea sa de Anul Nou, s'a plâns că nu i s'au dat mijloacele necesare, a cerut înlăturarea amân-

durora, — în același timp când Madgearu propunea reducerea salariilor ofițerilor, — și că, neacordându-i-se de Rege, a demisionat. Nu numai Manlu, dar și Vaïda se declară solidari. Ori-ori !... Titulescu e chemat de la Săint-Moritzul necesar scumpei sale sănătăți. Comitetul de conducere țărănist se adună.

Prezicerile mele se adevăresc mai răpede de cum așteptam.

8 Ianuar.

Comitetul amână pe „patruzeci și opt de oare“ decizia. Titulescu sosește mâni, cu obișnuite provisii de artificii, intrigi și trădări.

9 Ianuar.

Zi de așteptare. Liberalii se țin foarte stăpâniți.

O formidabilă zăpadă se lasă asupra țării până în Dunăre. Un om din popor spune : „Se duc aștia, vine bielșugul“.

*

Am spus lui N. Georgescu că așa de necesar mi se pare un regim liberal, încât aș îngădui la ai miei să intre în cartel electoral cu dâșnil și aș primi presidența Camerei pentru timpul discuției Mesagiului ca să întăresc situația morală a viitorului Guvern.

Dar presimt că, la urmă, Regele va ceda.

14 August.

După atâta zbucium, Ministeriu Vaïda, și cu Titulescu, și cu Tilea.

18 Ianuar.

C. Angelescu, guvernatorul Băncii Naționale, vine la mine pentru subsidiul Școlii din Franța.

Îmi arată recunoștință pentru numire. A primit-o cu greu. Argetoianu nu l-a ascultat, când i-a oferit același ajutor ca și Guvernului Valda. Cu Madgearu începe a se înțelege greu. E mulțămît de situația Băncii, după oprirea, hotărîtă de Argetoianu, a ieșirii deviselor. Oricum, datoria lui e să fie optimist.

Arată ce sume enorme s'au cheltuit pentru ajutarea băncilor. Și Banca Românească, și încă una, au luat câte un miliard. Blank, descoperit cu trei miliarde și jumătate la Banca Națională, jumătate la acționari, nu se dă bătut. Are planuri mari. Vrea să se înțeleagă cu o dubioasă bancă elvețiană pentru emiterea de acțiuni, sprijinite pe veniturile de 100 de milioane anual ale Discomului, pentru a le aduce la Banca Națională. Aceasta întreabă: cine controlează, cine garantează permanența aceluia venit și de ce, cu neapăratul comision, acest intermediar al băncii elvețiene?

A găsit o gestiune și zăpăcită și neonestă. Sistemul, început de țărăniști, al preluării portofoliilor putrede îl desaprobă. Argetoianu-l continua, une ori cedând stăruințelor și fără a se supăra dacă întâmpina un refus. Aceasta s'a produs de multe ori. Odată, față de un director de ziar care avea nevoie de un împrumut de 15 milioane, ca să-l treacă îndată la portofoliu. I se aduceau și falși, ca directorul băncii Colentina, Capriel. „Universul” e asociat cu Blank, și de aceea instalarea acestuia în chiar palatul ziarului.

Se arată el ca autor al proiectului de finanțare prin impozit general a Conversiunii. Îl primise Mironeșcu,

il primise Duca. Pe urmă a intervenit o schimbare la liberali.

El crede că aurul din Ardeal, bine exploatat, ni-ar fi de mare folos. Ar trebui lucrul în comun și mașini. Ar crește și prestigiul țării. Banca Națională ar fi gata să ajute. Un Olandes s'a ulmit de priceperea Românilor la acest lucru.

19 Ianuar.

Toată țara, profesori, învățători, avocați, funcționari se burzuluiiește pentru arestarea nebunului de Forțu. Presa, — „Dimineața“ și „Universul“ alături, — suflă în foc. Guvernul oprește o procesiune de profesori la Văcărești, ca pe vremea Mitropolitului Ghenadie.

21 Ianuar.

Forțu este liberat. Un general se oprește înaintea afișului zliarelor și strigă „bravo Forțu; ăsta ni va plăti lefurile“. Mii de oameni se vor aduna pentru a-l aduce omagiu națiunii.

Țară complect bolnavă — și grozav de proastă!

23 Ianuar.

Ieri a fost demonstrația la domiciliul profetului și martirului Forțu. Bolnav după câteva zile de nemăncare, a făcut să se cetească nației sale un mesagiu, care începe prin a afirma că „știa de mult“ originea divină a tot ceea ce spune și face. Până la sfârșit se presintă ca omul lui Dumnezeu. Afară, mulțimea urlă.

Sostrea la Sinaia a regelui Iugoslaviei, cu regina și ministrul de Afaceri Străine. Asupra motivului, circula zvonurile cele mai curloase.

•

Se așteaptă actul de închinare către Societatea Națiunilor.

*

Maniu a plecat, — spre Praga pentru Beneș, spre Sudul Franciei cu doi aghiotanți!, — declarând că numai neînțelegera cu Regele asupra „mâni libere“ l-a făcut să lase o putere pe care n'a dorit-o. Prevede o schimbare în April.

*

În acest timp Mihalache se duce la Geneva ca delegat împreună cu Titulescu la conferința de desarmare...

26 Ianuar.

Plecarea mea în Apus.

27 Ianuar.

Sostre la Veneția. Întâlnesc pe Pietro Orsi, în casa căruia petrec o seară plăcută cu prietenii săi.

29 Ianuar.

Plecare spre Roma.

Ieri am văzut la fereasta cafenelei Florian pe Manu între cei doi gardieni transilvani ai săi. Mă privia cu o ură nespūsă.

Venise din Trieste și se înscrisese la Bauer-Grünwald ca „Julius Maniu“.

•

Căderea Ministeriului Boncour și crisă ministerială în Germania.

30 Ianuar.

Conferirea gradului de doctor *honoris causa* la Roma. Ministrul de Instrucție e bolnav, îl înlocuiește sub-secretarul de Stat Solmi. Asistă ministrul Finanțelor, de Francisci, Gentile și mulți academicieni. Fedele se scusă.

Câteva cuvinte rostite de rectorul Rocco, ministru de Stat, și citirea de către decan, Rossi, a raportului. Răspunsul meu, cetit, îl amestec cu explicații orale.

*

Seara, despre „Valoarea epocii Paleologilor“ la Academia Arcașilor.

*

În tot timpul, cea mai afectuoasă întovărășire de romanistul Bertoni.

După dejunul la Legație, cină cu colegii.

*

Aici Gusti s'ar fi presintat ca omul Regelui, ar fi ceruț suită și conducere oficială, ar fi declarat că are și o misiune specială de la Suveran, care ar „vrea să fie Mussolini“ în țara sa, i-ar fi trimes raport telegrafic, etc.

Situația lui îl stăpânește cu totul.

*

Ghica-mi spune că situația e foarte gravă. Cât pe-aici, dacă nu veghia poliția, ca Italiani cu bombe să treacă în Iugoslavia. El crede că războiul poate izbucni în câteva luni. Am avea obligația de a cădea asupra Bulgarilor.

De fapt, din cauza atentatelor din Dalmația contra monumentelor venețiene, a luptei cu clerul catolic, a sfidării din partea „cetnicilor“, ura contra vecinilor e enormă.

Atașatul militar, colonelul Scheletti, e mulțumit de felul cum îl consideră militarii italieni.

Mussolini e mai păzit decât oricând. La inaugurarea costisitoarei Școli Române rândul de jos a fost evacuat și pus supt pază. Nici trăsură nu e admisă a staționa în fața casei lui.

Din Paris, unde se formează un Ministerlu Daladier, vești de adunări tumultoase, de ciocniri cu Poliția. Ai crede pregătirea unei revoluții.

Hitler e numit Cancelariu, cu Papen supt el. Înălțarea-l va distruge ?

31 Ianuar.

Plecare spre Paris. În cale, operă de colonizare, de îmbunătățire tehnică a țării, clădiri noi, ordine.

La Veneția s'a făcut lărgirea viaductului, ridicarea unui nou pod ; se va reface al Academiei. La Roma s'a deschis, în dosul Coloseului complect degajat și al Forului lui Traian, refăcut ca odinioară, o Via Imperiale. În mlaștini s'a clădit noua cetate Littoria.

1-iu Februar.

La Paris. S'a format Ministeriul, cu Boncour la Externe. Veștile de tulburări erau exagerate. Pretutindenii liniște.

Asist la o bună conferință despre studiul matematicilor la noi de Sergescu.

*

Aflu ztare din țară. Campania „noilor istorici“ contra mea continuă.

Nisipeanu declară că a rupt „colaborarea“ cu Gusti, și

Stancu Brădişteanu își râde de propunerea lui Madgearu de a revedea împreună numirile de funcționari și de a face budgetul.

Anarhia e în creștere.

La serbarea Ordinului Ferdinand, Regele a distins pe Duca, Goga și dr. Angelescu și a chemat la părăsirea, de către oamenii politici, a „urii“.

2 Februar.

Conferință la „Amicii Universității“ despre „Viitorul studiilor bizantine“.

4 Februar.

Deschiderea conferințelor despre Veneția: foarte cercetate.

•

Aflu că la noi s'a proclamat starea de asediu din cauza mișcărilor de la Căile Ferate și de la petroliști.

Democrație...

•

La Cameră, discuție asupra noului Ministeriu. Lupu, care a cerut ședință secretă și nu i s'a acordat, atacă pe Intimii Regelui. Duca protestă și contra înțelegerii, deocamdată provisorii, cu Geneva. Goga-și păstrează un rol într'o discuție pe care genul capricios al lui Vaida o sfarmă în incidente.

•

Seara, la d-na de Montfort, Armeancă, al cărui soț conduce pentru Guvernul polon o foaie, „L'Est européen“.

Un corespondent frances pentru Bulgaria povestește ne-
spusa mojiție a lui Stamboliischi, care nu voiã să se
ducã la regele Boris și-l făcea să vie la dânsul. La că-
derea tiranului, abia s'a putut descoperi regele, care se
ascunsese.

5 Februar.

Comunicație la Societatea de Istorie modernã despre
Revoluția francesã văzutã de ambasadorii venețieni.

6 Februar.

N. Georgescu-mi scrie. Guvernul e incapabil de a
domina anarhia. Lumea privește resemnatã la desastru.
S'a proclamat starea de asediu.

*

Vaida și miniștrii de Justiție și de Războlu explicã
printr'o proclamație starea de asediu. Titulescu se de-
gajează de orice răspundere: el e „specialist“. Mihalache
a fost absent de la votare. Ai noștri s'au abținut. Halippa
a demisionat.

Studentii de la Drept s'au baricadat la Universitate,
Facultatea e închisã de rector.

8 Februar.

À doua lecție, tot așa de cercetatã.

9 Februar.

Un redactor de la „Volonté“, întors din Italia, e uimit
de progresele ei. Și-a arãtat franc părerea colegilor,
oricât aceasta i-ar da aierul că nu mai e un „om de
stânga“.

10 Februar.

Primirea mea la Institutul Franciel.

11 Februar.

A treia conferință,

Seara, la Ancel, cu Albert Mousset, Monthou și Siegfried, care vorbește despre Duhamel și răul pe care l-a făcut cartea lui despre America pentru relațiile anglo-americe.

12 Februar.

Cercetez la spital pe Matei Nicolau, greu bolnav de tuberculosă, — una din marile speranțe ale științei noastre în domeniul Istoriei Romei.

*

Gorceix îmi spune cum, supt Guvernul meu, a încercat în zădar să aducă rectificări în campania de presă franceză contra mea. La *Paris-Midi* i s'a spus că esențialul e să se știe ce zice „Titu“, la *Le Temps* a fost primit și mai rău, iar la *Figaro* i s'a declarat că se primesc de la București știri cu desăvârșire sigure.

13 Februar.

Cesianu și d-na la dejun. El se plânge de atacurile lui Fillpescu. Vorbim de uitarea nemeritată în care a căzut Marghiloman. Îi spun pentru Regele cât de mult a scăzut popularitatea Coroanei. Urgentă e chemarea liberalilor.

14 Februar.

Un consilier judiciar al Legației iugoslave spune că situația regelui Alexandru e așa de zdruncinată, încât îl ține numai conflictul cu Italia.

15 Februar.

Știri din Viena că tulburările la noi se întind. La Cluj mii de lucrători s'au închis în ateliere cu patru ingineri și unii funcționari. La Constanța, alte tulburări.

*

Dichter, odată în serviciul lui Take Ionescu, spune durerea acestuia pentru că Titulescu consulta la proiectele lui financiare pe Marghiloman, părând că se apropie de dânsul.

17 Februar.

Mi se dă solemn premiul „générale Brémond“ pentru cartea despre Armenia. Presidează Boyer.

Mișcătoare manifestație a coloniei armenesti.

19 Februar.

Ultima lecție despre Veneția.

*

Din țară, fusiunea lui Iunian cu... Stere, în așteptarea lui Lupu.

*

Reducerile de 10 0/0 asupra lefilor s'au votat.

*

La București s'a dat luptă cu muncitorii de la Ateliere, cu mulți morți și răniți de ambele părți.

La Cluj s'a preferat o înțelegere. Unele ziare observă diferența de tratament.

*

Se subliniază de ziarele de aici și de aiurea importanța noului statut al „Micii Înțelegeri“.

19 Februar.

Masă la profesorul Hubert Pernot, adânc cunoscător al Greciei moderne. El spune că nu e popor care să aibă o muzică populară de aceeași valoare ca a noastră.

20 Februar.

Aflu discuția nesinceră din Cameră asupra tristelor tulburări din București.

*

Conferință la Sorbona despre Revoluția franceză în Sud- stul Europei.

23 Februar.

Vizită la Colegiul armean de lângă Paris. Mișcătoare primire. Un elev din București imi ține o cuvântare în românește ; un altul recită din Coșbuc. Un copil spune, cu o atitudine de fanatic naționalism, care emoționează, versuri despre nația sa. S'au executat pe rând Imnul românesc, Marslliesă și un imn armenesc. Urmează o plăcută convorbire cu directorii religioși, Mechitariști, și cu patronii franceși ai școlii.

*

Conferință despre Sobieski și Români, la Biblioteca polonă.

24 Februar.

Comunicația mea la Institut se amână din cauza pre-sintărilor de candidaturi. Meillet, care a suferit un atac de apoplexie, vine sprijinit în baston: graiul îi e însă perfect limpede.

Apoi la Hautes Études, înaintea câtorva studenți, conferința despre opera istorică a generației mele.

*

Seara, la profesorul Henri Hauser. Henri Berr povestește sfârșitul lui Lamprecht. Visase un mare rol de sfătuitor într-o Germanie nouă. Prăbușirea l-a omorât. Din cele două fete ale lui, născute la Paris, una s'a măritat în Olanda, cealaltă, Mariana, a murit nebună, ca și măică-sa

*

Se vorbește mult de noul pact al Micilor Înțelegeri. Ministrul bulgar amenință cu un războiu contra Sârbilor.

25 Februar.

Dejun la ambasada Poloniei. Sânt lângă fiica regelui Fuad, măritată cu ministrul Egiptului la Paris. Ambli crescuți frances. Ea cunoaște perfect toate miseriile lumii noastre de sus. Crede și ea ce s'ar fi ales din Turcia dacă primia dinastia lui Mehemed-Alâ; și unii Turci o recunosc. E religioasă și asigură că așa a rămas Egiptul. Cu soțul ei vorbesc despre marea Istorie a Egiptului pe care a pregătit-o socrul său: două volume au ieșit, făcute de oameni ca Hanotaux, de la Roncière, Mouret. I s'a dat și lui Emil Ludwig un volum de propagandă. Despre Arabi-Pașa crede că acest fiu de fellah a pregătit intervenția străină; era condus de alții. Englesii nu au un rol național în Egipt: poliția lor, cu fes, e plătită

de Statul egiptean. Mi se vorbește de o invitație a mea acolo.

*

După-amiază, după conferința mea despre reforme în învățământul românesc, duioasa scenă, în prezența lui Bémont, a lui Gay, venit, infirm cum e, anume pentru aceasta, și a atâtor prieteni, a remiterii volumului de „Mélanges“. Diehl vorbește sincer, cald și frumos; soția lui are lacrimile în ochi. Legația noastră lipsește și acum.

26 Februar.

Mulțămesc în scris colaboratorilor la volum.

*

Seara, plecare. Nimeni de la Legație.

28 Februar.

Sosirea, la miezul nopții, în București. Ultimei fulgi de ninsoare. Liniște. Obișnuita descurajare. Marasmul e în aier.

1-iu Mart.

Reiau cursurile.

La Senat parcă n'aș fi fost absent nicio zi. Se morfoleşte ceva la tribună.

Al. Lăpedatu, care a avut o audiență la Regele, chemat de acesta, l-a presintat fără menajamente situația din Ardeal.

*

Reichstagul a lts. Hitler vrea să distrugă marxismul.

2 Mart.

Aceiași atmosferă la Senat.

După multe certuri, Madgearu a terminat budgetul. Se lucrează în comisiuni asupra legilor lui.

Pe banca ministerială, ieri, Gusti, așa de schimbat prin situ ție, în cât nu-l recunoșteam.

*

Catastrofa băncilor americane urmează.

Spun d-rului Angelescu că aș reuni, după un vechiu contract cu Ministeriul de Instrucție, ce am scris despre trecutul românesc, formând astfel Istoria Românilor a generației noastre. La gândul că s'ar putea cere o contribuție întâmpin piedeci. Manoilescu, alături, crede că aș putea face mai bine o... Enciclopedia istorică.

Liberalii vând cu o manșetă de reclamă broșura injurioasă a tânărului Giurescu.

*

La Cameră, Duca se aruncă arogant asupra ministrului de Războiu care a cutezat să spuie că am intrat nepregătiți în oribilul măcel.

2-3 Mart.

Discuții la Senat asupra proiectelor lui Madgearu. Budgetul tot n'a fost depus.

*

Averescu a fost primit în audiență de Rege.

Lui Lăpedatu el i-a spus: „păcat că oamenii cari pot governa n'au partid și cei cari au partid nu pot governa”.

4 Mart.

Mavrodî îmi spune că Regele ar opri pe cine vrea să mă atace înaintea lui.

*

Noul ministru al Poloniei, Arciszewski. Vine de la Riga. Îi întreb asupra posibilității de durată a Letoniei și a celorlalte State baltice. Letonii n'au încredere în viitorul lor; se gândesc, în cazul refacerii Rusiei, la o autonomie națională. În Estonia e altceva: rasa fizică e tare. Nu se gândesc la o unire cu Finlanda, fiind încă prea îmbătați de independența lor. Îi spun ce forță ar fi acela a Statelor scandinave unite cu cele baltice, dar orizontul larg lipsește în combinațiile lor politice.

Arciszewski laudă armata rusească, foarte puternică și bine înzestrată. Când îi spun că Polonia a căutat legătura cu Sovietele din lipsă de încredere în armata noastră, nepregătită în de ajuns, mărturisește că așa e.

*

Dîmineașa, un trimis al emigrației georgiene, care se stabilește la noi.

6 Mart.

Alegerile germane dau o majoritate relativă lui Hitler.

7 Mart.

Venizelos nereușind în alegeri și fiind temerea unei restaurări a regalității, generalul Plastiras a luat dictatura.

*

Plastiras, amenințat de trupele din Larisa și Salonic, a fugit. Un general Othoneos formează Ministeriul de tranziție.

8 Mart.

Generalii din provincie izgonesc și pe Othoneos și fac pe președinte a chema la putere pe Tsaldaris, care a reunit cea mai mare sumă de voturi.

*

Sosirea lui Titulescu, care și-a pregătit triumful în Cameră pentru pactul pregătit cu Sovietele.

10 Mart.

La Academie, în sesiune extraordinară, luptă în jurul propunerii de a ceda Eforiei Spitalelor fondurile pentru fundația Spitalului Elias. Antipa, Simionescu se manifestă violent pentru a se aproba un contract absurd, care dă Academiei numai „folosința“, cu neconținutul amestec al Eforiei în administrație. Și Brătescu-Voinești, care s'a îndreptat după o lungă boală, stăruie în același sens. După Inculeț, care caută o formulă transacțională, Goga se acață de dânsa. Andrei Rădulescu arată imposibilitatea juridică a contractului și e susținut de Lăpedatu, de Nistor și de mine. Se încearcă reluarea discuției în mijlocul votării, al cărei sens volesc să-l mistifice propunătorii. La urmă se retrimete discuția la sesiunea generală ordinară.

*

La Senat, Madgearu, care a câștigat mult ca stăpânire de sine, apără cu multă dibăcie Imprimeria Statului contra atacurilor lui Ștefan Ioan, pe care liberalii l-au lăsat singur. Declară că a cumpărat tipografia lui Blank pentru a împiedeca desastrul bancar. Crede și ac. m. că reglile autonome au fost calomniate.

12 Mart

Spre Văleni.

La Șosea defilează în liniște „garda“ Codrenilor...

14 Mart.

În atmosfera de marasm, întreb pe Gusti cu privire la destituirea nemotivată a lui Fortunescu de la Craiova ca director al Arhivelor pe care le-a creat. Apare banda de moșci cu un tip de la Ploești, Brezeanu, care-l îndeamnă la zgomot și râde.

*

Se începe discuția legii măsurilor de siguranță politică.

15 Mart.

Vorbesc la legea măsurilor excepționale.

16 Mart

Mare spectacol al lui Titulescu înaintea comisiunilor pentru Afacerile Străine. Senatul nu poate ține ședință. Cananău, Potârcă vin cu vestea că teatrul s'a terminat cu sărutări între Titulescu și Vaida.

*

Zvonurile de războiu se întesesc.

17 Mart.

Public o declarație în care previn asupra pericolului unei acțiuni anti-italiene care ar putea să rezulte din pactul lui Beneș.

*

Comunicare la Academie despre Carol I-*iu* și opinia publică germană.

•

Se face zgomot în jurul clădirii „imediate” a „Cetății Universitare”. Regele a convocat pe demnitarii Universității. Gusti aduce societăților studențești hotărârile regale.

22 Mart.

Regele convoacă pe profesorii Facultății de Litere cu privire la clădirea din „Cetatea Universitară”. Însemn pe convocare că găsesc ideea greșită, în afară de caracterul neobișnuit al convocării.

•

Afacerea „Skoda”, al cărei represintant la București, un Polon supus austriac, avea dosare militare, fișe personale și alt material de spionaj, pasionează. Lupu a atacat și a repetat atacul. Guvernul îngaimă răspunsuri care nu spun nimic. Liberalii se asociază la interpelare.

23 Mart.

Lungile discuții aprinse la Camere continuă.

•

La Senat, Gusti aduce proiectele sale. Unul trece comitetelor școlare plata administrației școlilor secundare (în secție liberalii cred că ele nu vor putea suporta sarcina; eu sânt de părere că, de și învățământul secundar nu e datoria Statului, trebuie să se procedeze întâiu la despovărări, în budgetul general și în acela al Ministeriului, dar ei, politicieni cu obligații, n'o pot face), altul organizează Fundațiile Regale (proiectul face pe

Carol al II-lea „rege-rector“; jenat, Gusti spune că e o greșeală de corectat), al treilea creiază Consiliul culturale de Stat, terminând cu un imposibil Senat, a cărui critică ministru o primește cu manifestații de deosebită enervare.

•

În chestia Zeletzki s'a produs în sfârșit arestarea acestuia. Întrebat de mine, Mironescu spune că aceasta privește parchetul militar. Lângă mine, generalul Cihoski, care a făcut marile comenzi la Skoda, cere lui Mironescu o întrevvedere imediată.

La Palat s'a ținut, și cu Averescu, complet liniștit un Consiliu al Apărării Naționale.

27 Mart.

La Senat se aduce prin surprindere, fără distribuie și discuție în secții, fără prezența ministrului de Instrucție, înlocuit prin Mirto, un proiect de lege prin care, pur și simplu, Universitatea e mutată pe un teren urit din Calea Plevnei, unde ar fi să se ridice Cetatea Universitară. Mirto cere unanimitatea, pe care Ștefan Ioan se grăbește a i-o acorda. Plecasem la curs, cercetând ordinea de zi și cerând să mi se comunice la Universitate dacă vine un proiect care m'ar interesa. Nu s'a făcut nimic.

•

Episcopul Glondys a atacat prin radio Berlin atitudinea Românilor față de nația sa, și Sașii din Brașov au primit cu o avangardă hitleristă pe noul lor pastor.

•

La Cameră, Goga încearcă o reluare patetică a chestiei Skoda. Răspunsul lui Vaïda e tot așa de slab ca toate celelalte.

•

La Senat un grup format de Cihoski, de Mărdărescu și de Presan discută, în trei, chestii de apărare națională.

Lăpedatu-mi spune că-i unește pasiunea contra lui Amza.

28 Mart.

Arăt la Senat motivele mele de plângere pentru procedarea întrebuintată și fac declarația cu privire la greșeala de a se muta Universitatea și de a se crea „Cetatea Universitară“.

Mirto răspunde civilizat, arătând că mutarea a fost cerută de decanii convocați la Palat (P. Antonescu a și făcut planurile. Dar Regele ar fi voit cetatea pe platoul de la Văcărești).

Profesorii de la Litere, convocați prin decan de Antonescu „în numele Regelui“, se ocupau să-și reserve odăi în Cetatea viitoare...

*

A doua conferință a mea despre „icoane“ la Ligă. Puțină lume.

29 Mart.

Ziarele anunță mutarea lui Puaux la Viena. În loc vine ministrul Franciel la Budapesta.

*

În Senat Gyarfás, la convenția cu Iugoslavia, relevă că se dau Sârbilor în Banat drepturi școlare pe care ar fi de dorit să le aibă toate minoritățile fără ca ele să fie smulse de legăturile politice cu Statul corespunzător.

Sânt silii să intervin pentru a înlătura atacul mascat contra tratamentului minorităților în România.

Patriarhul observă că Sinodul sârbesc n'a vrut să confirme înțelegerea bisericească cu noi.

*

La Craiova s'a sinucis comandantul corpului de armată, generalul Sică Georgescu, care comandase ca secretar general armele la Skoda

•

La Cameră dr. Lupu, amenințat cu palmele de fiul lui Mironescu, strigă că Adunarea e „Camera lui Seletzki“ și e trimis la Comisia de disciplină.

•

Regele vânează la Dinu Brătianu.

30 Mart.

Testamentul generalului Sică Georgescu, comandantul corpului I de armată blăstămă, în cuvinte duioase, afirmându-și nevinovăția, pe dr. Lupu și pe Amza.

31 Mart.

Vorbesc la legea Fundațiilor Regale care era să facă un „rectorat“ și un „rector-rege“.

1-iu April.

Chestia Skoda la Senat. Discurs incoherent al generalului Rujinski. Pledoarie pentru Guvern a lui Vică Georgescu. Lămuriri tehnice ale generalului Popovici. Apoi, în mijlocul urletelor, duel cu dosare scuturate în aer și puse supt nas între Petala și Rujinski, cu violente întreruperi ale lui Vaida. Nu am auzit, socotind ședința ridicată, apărarea lui Cihoski, atacul lui Măldărescu contra lui Amza și amestecul, nepotrivit, al lui Presan.

2 April.

La Văleni. Cercetez biserica din Fundeni. Cea nouă au făcut-o sătenii, cu venituri de la petrol, dând fiecare câte 5.000 de lei.

3 April.

Generalul Amza mă cercetează. Imi explică situația sa. Memoriul adus de Presan după publicarea (de Madgearu?) în „Dimineața” cuprinde învinuiri nedrepte: n'a încheiat contracte defavorabile Statului. Cele două milioane pe care le-a luat erau pentru un rost secret; s'a dat și pentru călătoria lui Ionel Ghica. Motorul l-a luat de la Ministeriul de Comerț, cu prețul fixat de acolo, după o autorisație de caracter general dată de Averescu ofițerilor. Memoriul a fost sfărmat de Comitetul inspectorilor presidat de Prințul Moștenitor.

•

După-amiază intervenția mea. Urmează aceia, slabă, fără țintă, cu acușai și contra lui Amza, a lui Manolescu. Vaida se întinde într'o conversație vană, pe care majoritatea o cere afișată. A făcut scuse formale Skodei. Cuvântarea mea a fost ascultată cuviincios și părea că impresionează. Bun răspunsul lui Samsonovici.

•

Seara, revine Amza penou a mulțami. Grăul vândut de administratorul său era verificat și cântărit la Centrala Cooperativelor după obicei.

Regele ar fi spus lui Ilaslevici: „Mult mai bine era pe vremea lui Iorga, dacă n'ar fi fost chestia salariilor“.

•

Un ziar spunè că Argetoianu a venit Sâmbătă la Senat ca să spuie că se desolidarisează de Amza. Îi plătește polița...

6 April.

Cum proiectul unui oarecare Iordachi, gazetar la „Dreptatea“, prin care nu se îngăduie oamenilor de merit științific să mai ocupe o catedră în învățământul superior trage prin secțiunea respectivă a Camerei, crușându-se, pentru a ne designa mai bine, conducătorii institutelor de „cercetări științifice“, demisionez de la Academia de Comerț, arătând că doi colegi, miniștri, nu s'au opus proiectului. Public demisia.

*

Lui Amza îi recomand calm. N'are să răspundă acușărilor privitoare la activitatea lui ca ministru, pentru care Ministeriul întreg poate fi chemat înaintea Casei, nici la punctele pentru care Consiliul inspectorilor l-a absolvit. Și Regele i-a dat același sfat.

*

Generalul Gârleșteanu se plânge că Argetoianu, ajutat de ei la Dolj, a preferat să introducă în Cameră pe dubiosul Radovici, în loc să opteze în folosul lui Vrăbiescu, care-i cedase odată locul său, ceia ce l-ar fi făcut senator de drept, permițând lui Gârleșteanu intrarea în Parlament.

*

Recepție la colonia armenească. Sirouni vorbește frumos și, cu adânci răsunete de sinceritate, Manissalian.

*

„Adevărul“ publică actul robiei noastre financiare față de Geneva. Ce desgust !

7 April.

Adunarea Comitetului Executiv, cărui-a-i înfățișez situația.

*

A patra conferință despre icoane.

*

Dau studentului Al. Ciorănescu cupa de argint a Americanilor pentru cea mai bună lucrare de Istoria Românilor.

*

Al. Lăpedatu mă asigură că scrisoarea mea către partidul liberal a întâmpinat o primire înțelegătoare.

*

Cuvântarea mea la Adunarea Comitetului executiv al partidului. A venit și lume de departe.

9 April.

Se presintă, de Madgearu, la Senat, acordul cu Geneva Manolescu, care pleacă la Budapesta, cu familia, lasă o declarație cuprinzătoare. Urmează declarația liberală, ce-tită de Săveanu. Văitoianu anunțase una din partea grupului său dar dispare. Vorbesc fără a fi întrerupt. Liberalii lui Duca pleacă și ei, lăsând, pentru protestări, pe Șt. Ioan, care și el se face în curând nevăzut.

Discursul lui Madgearu, lung, e dibaciu. Pretinde că Argetoianu, neîncrezător în finanțele noastre și chiar în cele internaționale, a căutat de fapt un împrumut: întâiu la Berlin, de unde reaua primire la Paris și campania contra Guvernului meu. Ar avea dovada scrisă a ofertei pe care a făcut-o el la Geneva. Califică administrația noastră financiară, fără deosebire, foarte aspru. Numai în această înțelegere cu Geneva ar fi scăparea. N'am

avea nimic de pierdut. Se alunecă a vorbi de necesitatea acordului ca o condiție pentru ca bancherii să scadă pe anul acesta cuponul. N'ar fi alegere decât între Geneva și... Moscova.

Aplausele, rare și reduse la mai puțin decât zece persoane, numărul membrilor Senatului prezenți fiind foarte mic, din cauza discuției la Cameră a Conversiunii (care s'a discutat și ieri, Duminică, în mijlocul acelulași haos ca la legea Țrgetoianu).

Apoi se iea o lege a lui M. Popovici fără acesta și în fața unei săli goale, ceia ce mă face a protesta. Preșidează Moldovan de la Bistrița; pe banca ministerială Voicu Nițescu, care recunoaște că proiectul îi e ne cunoscut. Strecoară proiectul lui pentru cadastru.

11 April.

La Senat se discută legea cadastrului, legile militare, legea avocaților. Caut, împreună cu liberalii, să lungesc discuția pentru ca să împiedec venirea legii Senatului Cultural, care se începe însă la 11 noaptea cu un lung și foarte bun discurs al d-rului Angelescu. E aprig năcazul lui Gusti...

La Cameră se votează până în ziuă Conversiunea, care pare a fi încă una din condițiile Genevei.

*

Duca răspunde la scrisoarea mea prin aceste rânduri, în care se vede că politica lui se razimă pe alte baze.

„Stimate D-le Iorga,

Dr. Angelescu mi-a comunicat scrisoarea d-tale. Nevoia ca toți oamenii de bine indiferent de partide și pe de-asupra partidelor să apere un minimum de puncte

comune ni se pare și nouă a fi în interesul superior al țării, mai ales în împrejurările turburi de acum.

Punctele pe care le-ați înșirat corespund vederilor noastre și altfel au fost susținute neconținut de noi în decursul ultimilor ani.

Nu văd însă cum s'ar putea stabili cu toate partidele relațiile despre câte vorbiți și pe care le-am dori și noi, cât timp conștiința publică, revoltată cu drept cuvânt, cere sancțiuni împotriva celor ce și-au compromis bunul renume al țării.

Tot de-odată credem că trebuie cu toții să susținem și să sprijinim pe Rege. Aceasta pentru consolidarea unității naționale și pentru apărarea intereselor permanente de ordine și de continuitate, din atâtea părți amenințate astăzi.

Profit de acest prilej, stimate d-le Iorga, pentru a vă reînvi simțimintele mele de înaltă considerație.

I. G. Duca.“

13-14 April.

Cu dr. Angelescu organizez obstrucția pentru a împiedeca votarea ctudatei legi a Senatului Cultural. Gusti izbutește a vorbi târziu noaptea, arătând că ea rezultă din lungul lui contact cu satele și citind lista acelora pe cari voia să-i pufe în Senatul său (firește: și eu și Angelescu). Legea se tea în considerație, dar se oprește la articole. Și Mirto recunoaște că ei s'au înșelat primind o direcție care se dovedește așa de puțin întemeiată.

Legea Conversiunii aduce numai declarații scrise: a lui Filipescu, cu mult patos și scuturare din cap și din umăr. Scurta mea cuvântare, care o aprobă, e primită foarte cald. Valda vine să-mi mulțamească.

17-19 April.

Paști de frig, cu vegetație cu totul rămasă în urmă.

*

La Cernăuți o bandă, în care de sigur sânt și Ucrainieni, atacă lumea pe stradă, răbind și Români, devastând case românești, și Seminarul de istorie al lui Nistor. Din nenorocire nu s'a tras.

20 23 April.

Urmează lupte la Sibiu cu Sași, cari vreau să păstreze barza recunoștinții pe fântâna lui Falkenhayn, procesiunea lui Zelea senior prin Muscel, apariția gardiștilor lui la Bârlad, lupta cu cuțitele la Iași între ai lui Cuza și ai Codrenilor.

*

În străinătate, succes contra directoratului de patru; conferința de la Washington, cu MacDonald și Herriot pentru monedă.

26 April.

Întoarcerea de la Văleni la București, care e turmentat de vestea demisiei lui Maniu.

*

Repetiția generală a „Morții lui Asur“.

*

Succes, la Paris, al expoziției de pictură a fiicilor mele.

*

Barbu Theodorescu, întors de la Roma, spune că Papa s'a interesat de mine înaintea excursiuniștilor români, că a întrebat unde sânt, a declarat că-mi cetește revista și

mi-a trimis binecuvântări. Și în fața unui grup de Unguri din Ardeal el a vorbit de importanța României și de marele viitor ce o așteaptă.

27 April.

Amza la mine. Vreau să-l prindă cu declarații scrise. El se ține în atitudinea pe care l-am recomandat-o. Regele l-a sfătuit să ceară un concediu, pe care l-a și cerut. A spus că „a lăsat să înțeleagă“ pe Samsonovici că afacerea nu trebuie prelungită. Nu e cel mai bun sistem de apărare...

Argetoianu a fost la Regele, fiind chemat la Sinaia să joace „bridge“. I s'ar fi spus că Guvernul, căruia i s'au refuzat prelungirea sesiunii și remanierea, se încapăținează a nu înțelege. Alții cred că Regele nu se va opri până la totala măcinare a lui Maniu.

28 April.

Comunicare la Academie despre trecutul turcesc al Brăilei.

È primit și chimistul frances Urbain, bătrîn slab și năcăjicios. Mă scus că n'am asistat la conferința lui. Je ne m'en suis pas aperçu: il y avait tant de monde. — C'est moi qui m'en suis aperçu. Nu răspunde la caldele cuvinte de întâmpinare ale lui Mrazek și pleacă fără a strânge mâna nimănui.

Comedia retragerii lui Maniu continuă, cu solii de împloare la Sovata. Mihalache posează în European și viitor șef al partidului.

1-iu Maiu.

Represintarea piesei mele „Moartea lui Asur“, excepțional de bine primită. Asistă și Duca, îngrășat, îmbătrânit, foarte hotărit a nu se înțelege cu Gh. Brătianu. Îi arăt că primejdia ar veni de la cohorta acestuia, căreia nimic nu-i pare prea sus pentru ambiția ei fără margini.

2-3 Maiu.

Național-tărăniștii continuă a se bălăbăni.

*

Moartea contesei de Noailles.

4 Mart.

Amza mi se plânge că un grup de ofițeri amestecați în afacerea „Ferrochimica“ au tipărit contra lui o broșură calomnioasă, care atinge familia lui. Îmi arată că ei sânt un neam onorabil de boierinași olteni.

Mă întrebă dacă n'aș intra într'un Ministeriu al d-rului Angelescu ori în unul cu Goga, Brătianu și Iulian. Îi invederez ce încredere se poate avea în aceștia din urmă.

*

Național-tărăniștii sânt dispuși a alege ca șef pe Valda.

*

Conferință, puțin cercetată, pe vreme de ploaie deasă, despre „Argintăriile noastre“.

7 Maiu.

La Văleni. În cale, gardiști de-ai lui Cuza în bluse albastre. Salută „fascist“ și strigă „Trăiască Cuza“... La

întrearea Ploieștilor un șir de demonstranți cari se întorc de la exerciții cu o cămașă albastră în frunte. În oraș Goga îngroapă pe Manlu, a cărui demisie a fost primită ieri. La Brașov ai lui Iunian se bat până la sânge cu țărăniștii. La Cluj „Garda de fier“ se bate cu poliția...

8 Maiu.

Un ofițer superior vine să-mi mulțamească pentru apărarea, luată de ziarul meu, a generalului Amza. Și în rândurile ofițerilor inferiori se samănă același invidie și ură. Și el se teme pentru viitor.

•

În Germania curentul spre *Anschluss* crește. La Innsbruck studențimea a atacat poliția. Germanii din gruparea corespunzătoare protestă contra măsurilor de represiune.

În „Klingsor“ poetul Zillich ridică până la cer revoluția săvârșită în Germania, care ar fi începutul unei ere noi.

9 Maiu.

Ciotori la mine. Are, se pare, o misiune pe lângă Titulescu. De la Londra ni s'ar cere să nu fim așa de neted adversari ai tovărășiei celor patru: ni s'ar da garanții în ce privește metoda de revenire asupra tratatelor.

La Londra, unul din Evreii cari au părăsit Germania îi spunea că, orice ar fi, — și evenimentele de azi sânt lucruri trecătoare, — el tot se simte German.

Politica lui Mussolini i se pare lui Ciotori cu totul greșită. Italia nu poate face războiu; n'are pentru aceasta două lucruri: liniște înăuntru și bani. Se speculează frica de cine

știe ce acțiune italiană. Poate în vederea unor colonii pe care i le-ar putea da Franța.

Odată, în audiență la regele Ferdinand, acesta a atacat violent pe Take Ionescu, atunci ministru de Externe. „Nu știe protocolul: îmi cerea să presidez eu masa pe care o dădea prințului Sapieha“.

Confirmă că Titulescu vrea să fie la Externe supt orice Ministeriu: presidența n'ar mai vroi-o.

10 Maiu.

Enormă lume la Zece Maiu. Regele ar fi fost ovaționat.

11 Maiu.

Slăvescu la mine. Pare speriat când îi spun că nici la toamnă nu vin liberalii săi. Îi atrag atenția asupra notiței din „Cuvântul“, evident inspirată, în care se spune că sânt două feluri de opoziție: a „vechilor partide“, care vreau numai răsturnarea, și aceia a noilor formațiuni, cu program social, economic și financiar: ale lui Goga, Argetoianu și Iunian. Mărturisește și el că liberalii nu pot organiza mișcări la București, pentru că, în aceste vremi de lipsă, „lumea nu vine“.

Îi spun că, de și au o atitudine loială față de Regele, nu vor ajunge. Dar, cu voie ori fără voie, se va realiza o coaliție a partidelor de dreapta, cu basă de legalitate.

*

Conferința lui del Vecchio la Facultatea de Drept. Oteteleșanu vine la mine. Îi spun că Averescu va ieși înșelat. A fost prea aprig în atacuri și prea moale în părăsirea politiceii de energie. El mă asigură că Averescu a fost *chemat* de Rege și că volu mai vedea și altele.

Del Vecchio vorbește bine, impresionant, cu o dicțiune italiană foarte clară. Basilescu l-a introdus cu un discurs în care vorbea tot de Franța și părea a cere o alianță militară italo-română.

*

Ciotori mi-a destăinuit că Pangal venise la Londra ca să explice că Argetoianu e șeful Guvernului, iar eu un profesor de paradă, care voiu fi debarcat.

Argetoianu și-a organizat partidul. Are pe foștii subsecretari de Stat numiți de mine: Tataru și Stanciu.

Ba chiar pe d-rul I. Cantacuzino...

*

Întrebat de la Palat dacă asist la Zece Maiu, am făcut să se răspundă: „Am fost de două ori, și-mi ajunge“.

*

Ultima reprezentație a „Morții lui Asur“.

15 Maiu.

Deschiderea Academiei, în cea mai complectă desordine. Nimeni nu mai ascultă pe nimeni

Cineva de la Științi era furios că fac prea dese comunicări; promitea să ridice chestia în plen...

*

Duca și-a adunat comitetul pentru a fi asigurat că-l urmează.

*

Manculescu a fost la Regele și asigură că în curând se va instaura regimul fascist, guvernul viitor, — care se va instala cel mai târziu la Octombrie, — trebuind să fie

„ultimul sau penultimul“ al actualei așezări sociale. Dar, după ce a văzut pe Rege, se simte obligat să tacă...

*

Seara, la societatea „Principele Mircea“, conferința mea despre creșterea copilului. O lume femeiască foarte amestecată, cu care nu sânt obișnuit. Nu știu dacă mă înțelege.

16 Maiu.

O doamnă amestecată în multe din străinătate, la mine. Și ea e de părere că Titulescu face un joc de cabotin. Multe din succesele lui sânt inchipuite. Ar presinta situația din Apus altfel de cum este.

18 Maiu.

Roosevelt, Hitler, Gömbös declară că vor numai pacea...

*

Conferință despre miniatura românească

*

La Academie, se refuză negociațiile cu Eforia pentru Spitalul Hillel.

19 Maiu.

Comemorez pe D. A. Sturdza la Academie. Lume relativ puțină. Asistă, de la liberali, numai Duca și d-na Sabina Cantacuzino. Ziarele nu se interesează de acela care a fost temutul stăpân al țării.

Antipa protestă la urmă pentru că am răpit lui Sturdza inițiativa reformelor agrare. Lui i-ar fi mărturisit cât ține la ele. Nu vrea ca academicienii să plece cu impresia lăsată de mine.

Arăt că la alte Academii se permite discuția publică. Dacă voiesc, o pot introduce. Dar ea nu poate privi comemorațiile. E liber oricine să facă o altă comunicare. Aici nu sânt siguranțe ca la fizică. Fiecare-și aduce interpretarea. A lui vine din contactul cu Sturdza personal, dar ce e în conștiința omului știe numai el și Dumnezeu. Ce am spus eu vine din contactul meu cu viața politică a țării. Fiecare va duce impresia ce vrea, potrivit și cu ce știe însuși.

*

De la Pesta, Balogh, care conduce *Nouvelle revue de Hongrie*, îmi scrie că s'a admis de comitet să am ultimul răspuns în discuția cu pățimașul și ridiculul Tremi-Tamás, despre vechimea și valoarea Românilor, dar mă roagă să înlătur atacurile. O fac, arătând că e dorința lor. Scri-soarea e politicoasă.

20 Maiu.

Pentru marea întrunire țărănistă de mai, Madgearu, și supt iscălitura lui Vaida, dă un manifest, în care se vorbește de catastrofa administrație a guvernului trecut. Neplătind lefurile, am fi pus în discuție până și existența țării și neamului și am fi provocat și tolerat mișcări anarhice.

Îi răspund în ziar.

Zamfir Brătescu vine indignat de proclamația țărănistă. În primul trimestru Guvernul actual n'a încasat mai mult decât noi. Expunerea bugetară e falsificată; s'a revenit la sistemul ascunderii unor datorii contractuale. Îmi promite cifre pentru a învedera șiretenia. Monopolul alcoolului produce sume foarte mari, dar vreau să-l schimb ca să-l înlătore pe dânsul.

21 Maiu.

Văd, mergând la Văleni, procesiunea guvernamentală. De aici, zdrențoși ; din Ardeal, țărani curați, cari au pe placarde „Trăiască Iuliu Maniu“ și lozinca relativă la hotare. Li se împarte pâne.

Aflu de la unul că au fost chemați noaptea cu goarna ca să li se spuie că „Ungurii vreau Ardealul și ei să meargă la București ca să spuie dacă-i vor pe ei sau pe Români“. Alții spun că au venit „ca să răstoarne Guvernul“. Căii sânt de la Primărie.

22 Maiu.

Discursul de intrare la Academie al lui Enescu ; răspunde Țițetca. Asistă Regele.

*

Lupaș propune pentru premiare memoriile lui Atanasiu despre socialismul la noi.

23 Maiu.

Conferința a doua despre miniaturi. La radio despre primele cărți cetite.

*

La Academie se caută de grupul gogist a se impune premiarea cărții lui I. C. Anastasiu. Lăpedatu e contra aceleia a lui Xenii, în care se laudă Take Ionescu.

*

Orașul e încă plin de țărani.

26 Maiu.

„Cuvântul“ vorbește de un front agrar între Argeștoianu, Goga și Iunian.

*

Regele a fost la Cernăuți, unde l-au proclamat doctor de onoare al tuturor Facultăților. A vorbit închegat.

*

La Academie, adânci jigniri pe care nu le merit.

*

La conferința a treia despre miniaturi, foarte puțină lume.

28 Maiu.

Adunarea anti-revisionistă, pusă la cale de Stelian Popescu în înțelegere cu Titulescu. Foarte multă lume. Discursurile – așa și-așa. Ca de obicei, multe frase fără nerv.

*

Ploi cumplite se deslănțuiesc din nou asupra țării.

1-iu Iunie.

Regele a numit pe fostul meu elev, care-mi arăta prietenie, Rali, secretar al Fundațiilor Regale. În Consiliu e deocamdată numai Goga.

În aceeași ședință s'a încercat revenirea în chestia Elías. Se adunaseră iscălituri, cei iscăliți revenind apoi asupra aprobării acordate. Bianu s'a ridicat cu toată puterea iubirii sale pentru o societate pe care n'o vrea politicianisată. Propunerea a căzut.

3 Iunie.

Spre Călărași pentru congresul Ligii Culturale. Foarte bună primire. Sosește și episcopul Gherontie, care va ținea o foarte frumoasă cuvântare.

4 Iunie.

A fost poate cel mai frumos congres al Ligei. Ranețescu, Cialâc și câțiva prieteni au pus în mișcare orașul întreg, care, curat și bine îngrijit, face cea mai bună impresie.

Dimineața, asist la desvelirea bustului fostului primar și senator, profesorul V. Stanciu, odinioară colegul meu la Școala Normală Superioară din Iași. Toată lumea-i păstrează o caldă amintire.

În aceeași zi, adunarea „de răsturnare“ a liberalilor. Aud pe un agent care explică unui țăran că mai sânt oameni politici cinstiți.

5 Iunie.

La Siliștra, unde ne primesc represintanții tuturor națiilor. Li fac o predică de solidaritate și muncă. Prefectul, fost colonel, pare un om de treabă, harnic. Se plânge că nu e ascultat la București. A întărit paza de spre comitajii cu trei cordoane, și cu jandarmi călări. Comitajii sânt executați. I-ar trebui bulevarde de pază și orientare prin păduri, dar Casa Pădurilor se scumpește.

La Frașari, colonie macedoneană cu gospodării înfloritoare, câmpii de roadă, turme. Se mai face paza de noapte cu ceasul pentru a întâmpina eventualele bande. Și mai mândre case la Aidemir, unde acum câțva timp

voiau să li dărâme locuințele pentru motive de legalitate : a trebuit ca femeile să iasă cu topoarele.

Apoi pe Dunăre la Oltenița, unde Goga, după întrunirea lui de la Turtucaia, are curajul de a mă saluta zimbând. De acolo cu automobilul la București.

8 Iunie.

Ca și la Cernăuți și în Banat, foarte mult entusiasm pentru Regele cu prilejul comemorării „Restaurației“.

A tostat la masă pentru cei absenți și în special pentru fratele său.

*

S'a semnat pactul celor patru Franța insistând asupra faptului că se prevede în punctul 2 „procedura“ și nu „principiul“ revizuirii tratatelor.

Evul mediu n'a murit cu totul...

14 Iunie.

Evenimentul senzațional e acum Conferința de la Londra.

Pentru locul prim se luptă Titulescu, care, dibaciu, zăbovește, și Madgearu, care s'a răpezit ca să audă pe Beneș vorbind în numele Statului comun...

Mihalache declară că „n'a primit“ să represinte România.

15 Iunie.

Un „publicist“, Ștefan Florescu, autorul broșurii franceze în care povestea viața privată a Regelui, m'a dat în judecată pentru verificarea averii pe care am furat-o. Am un complex de clădiri din banii Statului și am luat câteva milioane de la Detterding.

Răspingându-i-se cererea la Casație, a făcut recurs. Se întreabă de ce n'am protestat contra acușației (am încercat un proces, dar Tașcă, ministru la Berlin, unde se publicase ticăloșia, mi-a pus în vedere ce spese comportă).

Curtea răspinge recursul.

16 Iunie.

„Universul“ găsește cu cale să reproducă desbaterile.

30 Iunie.

H. Tiktin îmi scrie de la Berlin că trăiește din 75 de mărci pe lună, pe care i le dă Universitatea de acolo, dar „xenofobia“ curentă i le poate opri, și din ce-i vine de la cărți. „Din adâncuri strigă către mine.“ Îmi cere să intervin la Rege pentru un ajutor permanent. Are optzeci și trei de ani, și-i pare rău că a trăit atâta.

Scrisoarea e frumoasă, sigură, dreaptă, în cea mai bună limbă românească.

Voiu comunica scrisoarea generalului Ballif. Voiu căuta să-i dăm ceva de la Ligă, de la Institutul meu. Dacă vrea, să-i oferim un adăpost la Fontenay-aux-Roses.

*

Cumnatul meu Seichter îmi spune că, în Marele Războiu, Italianii erau perfect informați. Într'o zi, colonelul austro-ungar a aranjat o zi de reculegere cu program. La oara deschiderii serviciului divin trei aeriplane italiene au apărut lăsând să cadă copia programului.

3 Iulie.

Moartea lui M. Suțu și a lui Ferdinand Ghica, ultimul fiu al Domnului din epoca Unirii.

*

Goga a declarat la o întrunire că „fulgerele sânt în mâinile lui“ și că e liber a li da drumul sau a le reținea (înainte ne înștiințase că „înainte de a se îngălbeni foile porumbului“ el va fi la Guvern; apoi a desmînțit, spunând numai că i se cuvine și lui un loc într'un Guvern de reparație). Acuma arată că nu va mai „lega cu sarmă oalele sparte de alții“, ci le va sparge el însuși, căci e „la capătul muceniciei sale“.

*

Argetoianu, încheind șirul întrunirilor sale, spune la Târgoviște că „nu vrea Guvernul, ci puterea“, că ar trebui să admită creditorii nulitatea creanțelor lor și că, poate, în toamnă, să fie cu legi gata votate în sensul vederilor sale, fiind „singurul om politic“ care are un program.

*

Întors din Apus, Duca impacă pe amatorii de întregire a partidului desavuînd pe tinerii cari o răspinseseră sprijinind cu putere presidenția lui.

*

Din parte-i, Titulescu e încântat. În numele României (parcă nu mai exista diplomație...) și al Micii Înțelegeri a iscălit, împreună cu Afganistanul, Turcia, etc., definiția „agresiunii“ dictată de Politis Sovietelor și, într'un discurs trimis integral (iar al lui Litvinov într'un resumat bine potrivit), anunță că poate în curând se vor relua și legăturile diplomatice.

...De aceea, acum un an, a căzut Vaida.

Ce circ, Doamne, ce circ!

4 Iulie.

Colonelul venit cu compania bacalaureașilor îmi spune că, pe când odinioară la Ministeriul de Războiu tot ser-

viciul îl făceau ofițeri și subofițeri, azi civili se amestecă ; dactilografele, în care nu se poate pune nicio încredere pentru secretul militar, sânt în toate colțurile ; generalii nu mai incap. De la douăsprezece înainte e un adevărat bălciu : întră cine vrea, trântind ușile.

6 Iulie.

Regele rămâne la București și rela audiențele, de și se anunțase că la 1-iu Iulie ele sânt oprite și că are intenția de a merge la Sinaia.

Așteaptă pe Titulescu, și întoarcerea lui Madgearu : a lui Mihalache ar putea produce conflicte fățișe, care ar duce la plecarea Guvernului.

9 Iulie.

Principesa Elena dăruiește, prin generalul Condeescu, casa ce i-am clădit la Vălenii-de-Munte Școlii de Misionare.

Răspund, trimetând și o telegramă de mulțămire prin-cesei :

Domnule General,

Dorința mea și a tuturor celor ce au ajutat cu atâta iubire a fost să putem avea pe A. S. R. în acest loc care i-a plăcut, măcar câteva zile pe an. Împrejurări triste, pentru înlăturarea cărora am făcut tot ce mi-a fost cu putință, ni-au răpit această bucurie.

Dacă A. S. R. e adusă a nu mai putea veni la noi, vom păstra casa pe care o reunește cu așezămintele de aici în așa fel încât, orice destinație obișnuită i se va da, să fie oricând gata a primi pe aceia care a răspândit atâta bunătate din farmecul personalității sale asupra țării unde o vedeam purtând Coroana României.

Numele A. S. Regale va rămânea legat de fundația pe care binevoiește a o face, și cine din fetele cu dorință de a-și desăvârși studiile și de a-și întări sănătatea se vor adăposti o clipă supt acoperemântul ei îl vor binecuvânta numele.

Primiți, vă rog, d-le general, încredințarea considerațiilor mele deosebite.

Vălenii-de-Munte, 9 Iulie 1933.

N. Iorga“.

16 Iulie.

Deschiderea cursurilor. Gusti și cu Țoni au creat două cursuri pentru învățători: la Grădiște și la Sibiu, cu toate înlesnirile.

*

Pentru consfătuirea politică au venit — ori și-au scusat absența — mai toți prietenii miei.

19 Iulie.

„Cuvântul“ caută să răstălmăcească discursul meu în sensul că n'aș fi crezut necesară succesiunea la putere a lui Duca. Aș fi exprimat numai dorința unui Ministeriu de concentrare, fie și supt presidenția lui Duca.

20 Iulie.

Ziarul lui Goga spumegă pentru o glumă a mea la adresa șefului.

27 Iulie.

Costin Sturdza îmi cere un interview, în care atribulu Coroanei sarcina selecționării între oamenii politici, în-

cepând cu aceia în jurul său, căci fără aceasta „ideea monarhică ar fi pentru mine numai o amintire istorică și un postulat metafisic“.

Mă asigură că se pregătește ceva la București, dar că Duca nu poate veni decât sau cu Gh. Brătianu sau cu Goga. A cerut răspunsuri și generalului Averescu, care a dorit o zăbavă de câteva zile. Nu dă importanță viștel la Bădăcint a lui Gr. Filipescu, „șeful“ său.

Aceleași știri de apropiată crasă le aduce și Lenguceanu.

31 Iulie.

Visită și concert a corului de la Călărași.

Uniunea Fundațiilor Regale își publică afișul colorat în „Dimineața“.

1 iu August.

Mă cercetează profesorul Grondijs de la Universitatea din Utrecht, filosof, dar ocupându-se și de literatura, de artă bizantină. Vrea să facă și cercetări în Basarabia. S'a însurat din nou, la Moscova, cu o Rusoaică și a trecut la ortodoxie. A servit într'un regiment frances și a fost și pe frontul român (pe un colonel frances, care-i spune că e „plus boche que Français“, l-a „mințit“ și era să fie un duel; generalul frances i-a spus după împăcare că altfel i-ar fi trecut peste graniță, fiindcă nu-i trebuie „des affaires“). Are casă lângă Paris și vrea să ție la Institutul de Geografie din Paris conferințe asupra țării.

E născut în Iava și are legături cu aristocrația de acolo, care, de și urăște pe Iaponesi, tremura de nerăbdare când li s'a vorbit la o conferință de planurile acestora asupra Indiei engleze. Sânt azi 30 de milioane de Iava-

nesi, dar clasele de jos sânt încă deprinse cu robia. Japonezii, devotați Împăratului lor „divin“, cu care se simt rude, freamătă de dorința cuceririlor. La ei s'a refugiat Dalai-lama, cu imensul lui prestigiu. Grondijs l-a văzut așezat pe tron, „recreînd lumea“ prin treptele religioase ale riturilor sale înaintea unei mulțimi imense. A vorbit cu profesorul olandes, cu care s'a și fotografiat, întrebându-l dacă n'ar putea cucerii Europa religioasă.

Vorbește de șefii cehoslovaci. Gajda era spițer. În Rusia s'a impus prin hotărîre. În general Ceho-Slovacii s'au purtat prost. Exploatau pentru comerțul și cu parfumuri linia încredințată pazei lor. Au vândut bolșevicilor pentru un vagon de aur pe Colceag.

Are rele păreri despre Italiani și nu pare a iubi peste măsură pe Francesi. E prieten cu generalul Samsonovici.

Cunoaște cărticica mea despre Istoria Imperiului bizantin.

7 August.

Mă cercetează tânărul profesor frances, născut în Ardeal, între Evrei maghiari, format la Liceul și Universitatea francesă, cu serviciul militar în Franța, dar fără cetățenie, Goldberger, care mi-a fost recomandat de Hauser. A scris ceva despre un subiect economic unguresc și vrea să se ocupe de situația Românilor ardeleni între 1849 și 1867, alegându-și un comitat caracteristic, care i se pare a fi Bihorul, unde și are rudă de aproape. Ca limbă, ca fel de a gândi, cu totul Frances, ca și cum ar avea nu știu câte generații galice și creștine în urma lui. Foarte inteligent micul om blond cu limba iute.

Vorbește de Franța, de prestigiul ce și-a câștigat Daladier, de speranțele ce se pun, în momente de greutăți sociale, în Laval. La Strasbourg, dacă n'a tras armata

contra greviștilor, îndemnată de agenți germani înarmați, cari au și fost expulsați, jandarmeria, poliția au trebuit s'o facă. Cunoaște campania ce s'a dus contra Guvernului meu: în parte era provocată de prezența lângă mine a lui Argetolanu, în parte pentru a lovi în amatorii de dictatură din Franța însăși.

Crede că Ungaria a făcut bine că a cerut moratoriul extern și și-a organizat armata cu banii rămași. E opera lui Bethlen. Întâlnirea Regelui cu acesta a dat mari speranțe revisionismului.

I se pare că, dacă e de făcut un nou războiu, apoi mai bine acum, când Franța are măcar netăgădulta superioritate tehnică.

*

Ralli a fost la mine. E încântat de ce se va face din produsul serbărilor de la Fundații, între altele o bibliotecă municipală, care firește nu privește pe Rege, nici fundațiile, plus un șir întreg de tipărituri. Între dânsule și o bibliotecă istorică incredințată unui tânăr. E încă în studiu chestia acestei categorii de tipărituri.

Îi spun lui Ralli că eu, care m'am tot bătut cu tot felul de lume în viața mea, primesc și această luptă.

11 August.

Titeanu constată prin „Viitorul“, în legătură cu numele de „Rominan“ din corespondența lui Seletzki, al cărui proces sensationnal, de și redus de Guvern numai la deținerea de acte militare și rupere de sigilii, continuă, că Boilă a avut legături cu Skoda și deci de acolo i-ar veni averea a cărei origine ni rămânea ascunsă.

*

Pleacă N. D. Stoilov, secretarul Legației bulgărești, și mi-o anunță printr'o frumoasă scrisoare, cărela-i răspund astfel:

„Cher Monsieur Stoïloff,

Je vous remercie et je remercie par votre moyen M. Nikov, pour le livre, d'un si riche contenu, que vous venez de m'envoyer. Je trouverai quelqu'un qui puisse m'en donner un compte-rendu pour ma revue française.

Vous voudrez bien lui communiquer que la mission du Patriarche d'Achrida m'était connue par un document des Archives de Vienne, mais pas aussi son résultat. Il faudrait chercher à la table des volumes XI et XII que j'ai donnés à la collection Hurmuzaki. Quant au livre d'Ăriceșcu, il est extrêmement rare: j'ai l'exemplaire que j'ai reçu comme élève à la distribution des prix il y a un demi-siècle. Si je trouve quelque exemplaire chez mes bons amis les antiquaires, je m'empresserai de le lui offrir.

Votre départ sera regretté par tous ceux qui, comme moi, ont connu votre esprit ouvert à tout ce qui touche aux grands problèmes de notre époque, parmi lesquels un des plus importants est celui de la collaboration entre les peuples saisis depuis quelque temps d'une fureur de haine atroce et stupide, et qui ont apprécié vos sincères efforts pour que nous n'en arrivions pas encore une fois à ce qui malheureusement s'est passé sous nos yeux affligés.

Veuillez croire, cher Mr. Stoïloff, à mes meilleurs sentiments et accepter l'envoi des livres que je vous destine en souvenir de nos relations. N. Iorga“.

28 August.

Plecare, seara.

La Cernăuți. Găzduim la Mitropolitul.

Orașul e murdar și face o impresie de părăsire.

16 August.

Seletzki e condamnat la cinci ani de inchisoare.

17 August.

La București, N. Georgescu pretinde că el a știut cu câteva ceasuri înainte de sosirea sentinței cuprinsul ei.

*

D-ru Topa îmi explică o parte din amenințările lui Radu Rosetti, avocatul lui Seletzki, că va destăinui conversații prinse la microfon și fotografiile care vor figura „în toate cinematografele din lume“. Ar avea unele dovezi contra lui M. P.

18 August.

Seara, plecare la Varșovia.

*

Aflu că Puaux a fost rechemat pentru prea desul amestec în afaceri financiare. Colonia franceză ar fi fost mulțămită de plecarea lui.

19 August.

Oprire la Lemberg pentru trei ceasuri. Orașul s'a transformat mult, dar populația, foarte amestecată, nu dă un aspect simpatice largilor străzi, unde lipsesc prea mult restaurantele și cofetărilile. E și Sâmbătă și mișcarea, afară de centrul primărilor, e slabă. Puține automobile și trăsuri, la care poți căpăta reducere pe jumătate.

Trebuie să vii cu un ceas înainte ca să capeți un loc sigur în clasa I-ii, care e imediat imbulzită. Un general

stă în culoar și ascultă de la oara trei la miezul nopții continuul discurs, strigat, al unui subaltern. E un cas unic de rezistență, din partea amândurora. În compartimentul meu se discută ca în familie.

La sosire, Cotruș și doamna, Mișu și, din partea Polonilor, Górká cu doamna, carí-mi oferă, în numele Societății polono-române odala la otel. Un grup de studenți români, mai mult de la Academia Comercială, mă salută: sânt aici pentru o „practică” de câteva săptămâni.

Cădere e la București.

20 August.

Dejun la Handelsman, cu Temperley, Koht, Eisenmann, Frijs, Lukinich, Lhéritier, Manteufel și încă un secretar polon. Handelsman vorbește mișcat pentru Koht, a cărui presidenție se menține; amintește și de vechea noastră cunoștință la congresul din Londra.

Dimineața, un ziarist polon. Apoi un senator care a pus să se traducă în românește ziarul unui Engles despre războiul polono-rus.

Seara, recepție la Societatea de istorie polonă.

21 August.

Deschiderea congresului în sala centrală a Politehnicei, cu totul nepotrivită ca acustică. Dembinski vorbește în trei limbi, apoi urmează, scurt, ministrul de Instrucție, care e și președintele Consiliului, un profesor de istorie, după el un episcop, profesor la Liov, delegat al Papei, în numele oaspeților. Koht, a cărui presidenție se isprăvește, își cetește discursul de plecare, de o mare lungime, arătând opera pe care a îndeplinit-o. Lumea

iese în mare parte. Cu toată prezența bătrânului președinte al Republicei, se face atâta zgomot de nu se mai aude nimic. Silințele lui Diehl de a domina acest zvon sânt fără folos. Și e aproape unu' și jumătate... Îmi sacrific comunicația, din care dau numai concluziile, care trezesc interes și sânt cald aplaudate. Urmează celirea după tipar a profesorului polon Kutrzeba (în franțuzește).

*

După-amiază, Gyula Moravcsik, profesor la Budapesta, cată să invedereze că a fost cândva un plan greco-ungar asupra Bizanțului, care s'ar fi deschis unui Arpadian ca urmaș al lui Manuil Comnenul. Radonic arată lipsa de temelie a ipotezei. Iau cuvântul ca să-i spun că o asemenea interpretare e contra înseși ideii bizantine.

*

Seara, recepție la ministrul președinte. Primește, în locul lui, care vine pe urmă, Beck de la Externe. Întâlnesc și pe Wielowicki, fostul ministru al Poloniei la București, cărui-i vorbesc de pactul cu Sovietele. Nici el n'are mai multă încredere într'insele.

22 August.

La congres, Tourneur-Aumont vorbește despre ideea frontierei. Dau explicații cu privire la fixarea de Neagoe Basarab a celei dintre Ardeal și Muntenia. Motivul e fiscal, pentru pășuni și dijme. Față de Moldova, unde e numai trecerea pe la Brețc, delimitarea n'a fost de nevoie. De aceea Iosif al II-lea a putut rășul un teritoriu „cât două comitate“. Altcineva observă că așa era și între Veneția și vecinii ei.

*

După masă la contesa Krasinski, în frumoasa-i vilă în stilul secolului al XVIII-lea. Conversație interesantă cu femei distinse: ea, sora și nora ei. Contesa crede că Rușii cei mari erau oameni amabili, cu cari se putea sta de vorbă; cei mici făceau escese de zel.

*

Seara la Primărie. Vorbesc cu Radonić despre stările de lucruri din Iugoslavia, așa cum le descrie un recent articol din *L'Europa Orientale*; îmi arăt mirarea pentru uciderea pe stradă cu ciomagul, la Zagreb, a istoricului Sufflay. Și el recunoaște că e o rușine. Făptașii n'au fost urmăriți. Poliția și-a avut partea. Dar Sufflay era un vechiu maghiarofil. Întrebat dacă Jifcovici și asasinii Obrenovicilor sânt încă puternici, o tăgăduiește. Stăpân, e regele. Dar recunoaște că ar trebui să creeze alte organe ale autocrației lui.

23 August.

Lungă expunere a lui Bidlo, care pare obosit, a teoriei lui despre cele patrusprezece perioade ale istoriei Europei orientale. Se adaugă, cu reflecții proprii, în franțuzește, Handelsman, care începe cu câteva cuvinte în limba cehă. Alte observații ale lui Halecki, în cea mai bună germană. Și Lhéritier are ceva de adăugat. Apoi intervine, într'o germană aproape neînțeleasă, Derjavin. Și alții, și alții.

Visităm Muzeul de artă, alcătuit în vre-o zece ani, într'o clădire potrivită, la care se va lucra și mai departe. Foarte frumoase piese istorice și artistice. Muzeul depinde de Primărie. Directorul e cu totul autonom, un om blând și bun, de toată isprava. Va duce la capăt opera

incepută în timpul chiar al războiului, când era întrebă „pentru ce viitor lucrează”. „Cerșind” o va îndeplini.

Apoi o plăcută societate la Cotruș, la Handelsman.

Divéky, „ambasadorul cultural” al Ungariei, care, mi se spune, aduce cele mai mari servicii patriei sale, fiind și profesor la Universitate, prezintă legătura dintre „Așezămintele regatului de Ierusalim” și ale Ungariei și Poloniei, apropiere ingenioasă și justă.

*

Conversație cu profesorul francez Olivier Martin despre vechea Franță regală, foarte populară: poporul asista la nașterea reginelor și putea intra în grădinile regale.

24 August.

Comunicațiile lui Marinescu și Panaitescu, după o largă expunere a lui Halecki. Ascultătorii pleacă în mare parte. Dembiński e jenat. Marinescu dă o informație în mare parte nouă. Panaitescu, despre comerțul moldovenesc, e mai ușor comprehensibil și are o formă fină. Ambii se bucură de o frumoasă discuție.

*

Prânz la Kętrzycki, președintele Societății de istorie polonă. Lângă mine, o simpatică „deputată” polonă. Mă asigură că la ei nu se ajunge la violențe în Cameră. Să credem....

*

După-amiază, ascult pe Temperley, care vorbește înaintea unui public foarte numeros. Apoi la baroana Lesser și la Górká, unde și subsecretarul de Stat pentru politica orientală, om tânăr, blond, surâzător și

de o perfectă tăcere. Górka locuiește tocmai în vârful unui odios skyscraper.

*

Seara, banchetul Congresului. Președintele Societății de istorie din Liov vorbește despre istoriografia polonă, cu totul neascultat, într'un zgomot enorm. Apoi Koht, în nemțește, cu obișnuitele lui glume, care fac să râdă. Urmează un Belgian pe același ton. Fedele face lauda Poloniei în limba latină, pe care o consideră ca un *patrius sermo*. La masă se mira de toleranța regelui Carol I-ului, care iscălia orice. Recunoaște că fascismul așa cum este nu poate fi decât un fenomen italian, dar crede că unele principii ale lui se impun tuturor.

25 August.

La Biblioteca Națională, pentru a vedea manuscriptele. Unele cu miniaturi franceze, flamande foarte frumoase. Și o traducere în versuri franceze a lui Macrobiu, „Despre Vise“. Aflu o scrisoare a lui Duca-Vodă și un colț de Moldovă într'o hartă polonă din secolul al XVI-lea, de curând găsită într'o legătură. Întâlnesc pe fiica din prima căsătorie a lui Rolla Piekarski, vechiul ilustrator al cărților mele la „Minerva“.

*

Dejun la Legația României cu Fedele, Handelsman, Dembinski.

*

La ministrul de Agricultură, care-mi dă semnul amintitor al luptei purtate contra Rușilor de legionarii cari s'au format la Galați, ca amintire pentru serviciul ce le-aș fi putut face la Iași.

Discut cu Cădere zilele când regele Ferdinand era să fie prins de bolșevici. El era căpitan, și încă de Sâmbătă dimineață se luaseră măsuri pentru a se păzi, și cu mitraliere, palatul, el însuși fiind acolo; regele a plecat a doua zi numai. În afacerea lui Roșal, pentru care i s'a cerut de bolșevici, când, supt Averescu, a fost trimis la el să negocieze, predarea asasinilor, șeful bolșevic ar fi fost ucis obscur într'un vâlmășag cu adversarii; nu pare a fi fost așa.

El crede că lucrurile Academiei s'ar putea recăpăta; Litvinov i-ar fi dat această asigurare. S'ar putea lucra și prin Poloni.

26 August.

Presidez din întâmplare secția unde vorbesc Volpe și Pagès. După amiază la Kornemann (despre regii cîntărilor ai Bosniei), la Grabar, care prezintă împrumuturi de artă în Estul Europei, nu fără a ne scădea, ceia ce mă face să intervin ca să arăt că principalul e ansamblul, stilul —, iar Balș adaugă că sânt și înrăuriri occidentale. Slab Coriolan Opranu, care înșiră clădiri și lucruri ale tuturor națiilor din Ardeal.

*

Seara, la președintele Republicei. Primire stângace a unei mulțimi enorme. Așteptăm la ușa odăii care se deschide și se închide. Dembiński alege primul grup de zece. Președintele pare că nu știe franțuzește; i se traduce. Spune ceva despre congres lui Koht care reappare cu un nou discurs. Mie-mi vorbește despre cuvântarea de deschidere, glumind. Apoi Handelsman mă readuce și, când iaau loc lângă dânsul, un stol de doamne mă împiedecă de a vorbi ceva. Mă întorc către Beck și-i arăt câtă

dreptate aveam în chestia pactului. El pretinde că Ghica, fa Varșovia, a declarat că nu-l vrea și că Zaleski a fost și el de părere că trebuie încheiat. — Am corespondența. — Dar nu și conversațiile. Îi e de pacea Europei, care nu ar fi asigurată decât după încheierea conflictului dintre noi și Soviete cu privire la Basarabia. — Conflict? Dar ar trebui să poată muta Nistrul din loc ca să ne facă să lasăm ce avem! Îi spun că a fost rău informat de Szembek, că nu numai voiam semnarea, de și nu cred în onestitatea Sovietelor, dar i-am comunicat ministrului Poloniei și sensul, formula chiar pe care aș accepta-o, dar, fără ca aceasta să ni fie presintată de Soviete sau de Poloni, de Francezi, n'aveam ce iscăli, căci prima noastră formulă fusese refuzată. Îi observ că legătura noastră cu dânsii „flotte” de un timp, că ea va trebui din nou „strânsă” când se vor convinge că Sovietele au cedat numai dublei presiuni a Japonesilor și a țărănilor răsculați, că, de și n'am făcut pentru armată ce au făcut ei, — ei adaugă: „și ultimele sacrificii”, — și oricare ar fi valoarea noastră în sine, locul unde sântem ne face extrem de prețioși. Pacea de care vorbește el e o iluzie; e „un om bun” dacă în adevăr crede într'însa; există o singură pace sigură, acela care e ținută sus, în vârful baionetelor. — Eu sânt colonel. — Foarte bine! Se plânge de pactul celor patru.

Îi arăt că, și dacă Ghica, venit la Varșovia „ca să-și ia cordonul Vulturului Alb”, a vorbit așa, el nu putea angaja Ministeriul, că ar fi trebuit să se mai întrebe odată la București. — Am fost și eu acolo. — Da, și nu mi-ai lăsat o carte. — Erați absent. — Poate aș fi revenit pentru a da explicații care, cum văd, erau necesare.

Impresia pe care o am e că acest om nu ne iubește și nu ne stimează. Îi trebuie minciuna păcii, chiar dacă

ar fi să rupem din trupul nostru pentru a i-o procura. Vorbește franțuzește cu oarecare greutate și nu pare a fi deosebit de inteligent.

În cele câteva cuvinte pe care le-am putut spune îmbulzitului președinte, cum era vorba de naționalism, i-am spus că, „dacă vom continua a-l înțelege ca astăzi, va trebui să comandăm o miliție de Chinezi sau de negri pentru a ne împiedeca de a ne între-mânca“.

La întors, Cădere se plânge de Titulescu. Formula lui „diferende“ fără nimic alta, având același sens ca, la mine: „diferende prezente, trecute și viitoare“, i-a fost aspru reproșată la București. A stârnit indignare, și la Mihai Popovici, un al doilea articol, care nu era decât însuși textul lui Titulescu.

•

Fără a fi convocat și eu, comitetul internațional a fost ales, cu Domanovszky și Olver. Îi spun lui Lhéritier că nu vreau mai veni la comitetele anuale. El cată să explice alegerea Ungurului prin invitarea de anul trecut la Budapesta. „Dar Olver?“ Tace. „Rândul României va veni.“ „De la alegerea lui Șușta el a trecut. De altfel am puținta să-mi procur satisfacții cu mult superioare la ceia ce-mi puteți oferi“. El pretinde că de la alții vine jignirea.

27 August.

Ședința de închidere, la Teatrul Național.

Kehr vorbește de tehnica lucrului de arhive. Foarte bine, Leicht din Bologna despre organizații muncitorești medievale ordonate probabil de ultimii Carolingieni. Gooch, curios cap celtic, autorul cărții asupra „Istoriei și istoricilor în secolul al XX-lea“, despre ideile lui Thomas Hobbes. Încheie Vulghin, în numele Sovietelor, bătrân

dârz cu înfățișare militară germanică, despre marxism și saint-simonism (unli zimbesc, la urmă aplause de compresență, puține; Handelsman observă că Rusul s'a ferit a face orice ar fi putut fi considerat ca propagandă).

Cald discurs, cu gesturi largi, al lui Dembiński (75 de ani...), după care noul președinte, Temperley, ni spune câteva cuvinte bune fiecăruia; numele meu e primit foarte călduros de sală.

După-amiază, la soții Turczyński, la cari se face foarte bună musică; au fost în România; doamna a cântat trei ani la Scala.

*

Cotruș spune cum, copil, fiu de preot ardelean, nepot de țaran cu patru clase săsești, a fugit Iarna, fără bani, la București, unde a văzut pe Ovidiu Densusianu și pe Chendi, căutând centrul luminos al culturii naștei sale. A găsit copii cari insultau grosolan pe scriitorii la cari el se obișnuise a se închina. L-a cuprins un desgust...

Aici, un copilaș de școală mă oprește în stradă ca să mă roage să-i dau o semnătură...

4 Septembrie.

La București, pentru o conferință la Academia Comercială.

Văd lucrările de restaurare de la Curtea Veche și Crețulescu.

6 Septembrie.

Sânt excluși din partid Bolfă și răspânditorii manifestului, Ilie Lazăr și Lencuța, cari au amenințat poliția cu revolverele.

8 Septembrie.

Seara cu automobilul spre Braşov.

9 Septembrie.

A doua zi a congresului „Asociaţiei” ardeleni. Găsesc, dimineaţa, şedinţa deschisă: asistă Gusti în atitudine de profund cugetător. Escelent raport al lui S. Ţeposu, care ar voi să se primească proiectul Senatului cultural şi face lauda lui Gusti, care, ieri, ca în zile de bielşug, a promis două milioane, neuitând să măgulească şi pe învăţători. Admirabilă expunere a d-rului Haţieganu despre „tehnica” propagandei culturale.

Şedinţa, la un cinematograf, pentru discuţii e puţin frecventată şi lăncedă. Se propune desfiinţarea secţiilor literară şi ştiinţifică şi crearea altora, cu concursul Academiei. Cineva protestă, din pietate. Răspunde, crud, G. Bogdan-Duică.

Vorbesc cu Agârbiceanu. Îi observ ce urâtă impresie a făcut revenirea lui la naţionali ajunşi la Guvern. Se scusă cu aceia că a văzut cum Ardelenii nu vor pe alţii. — Dar nu era momentul...

Mi se spune că episcopul Niculescu a vorbit curajos, părând a da lecţii Regelui, care era foarte slăbit şi obosit.

Vorbesc cu Haţieganu, reproşându-i că a fost aşa de puţin loial cu noi. Vede acum halul partidului! De ce au făcut tot posibilul pentru a mă face să plec? — Nu sufăr oameni superiori.

După-amiază, la 5, explic de ce Liga nu primeşte Senatul cultural şi schiţez planul conlucrării cu „Asociaţia”. Protest al generalului Manolescu că nu i-am pomenit „Casele Naţionale” şi n'am recunoscut ce a

isprăvit la Cernăuți Nandriș, care e de față și ia cuvântul. Dar e târziu și trebuie să plec.

Întoarcere la Văleni, noaptea.

10 Septembrie.

Mihalache a trecut în revistă la Câmpulung cămășile sale, care-l cereau dictator. A cerut devalorisarea leului și autocrația primului ministru de partid.

M'a insultat în același moment când o făcea și Margearu.

15 Septembrie.

Încep cu singure șase fete lecțiile la Misionare.

17 Septembrie.

Cineva îmi comunică următoarele din partea lui Meteș:

Sever Dan, trimis de Rege la Maniu, a fost primit de acesta așa: „Dar eu nu fac politică. Vină să vezi ce e la vie. Eu nu fac politică...“.

După Meteș, Ardealul e încă alături de Maniu.

21 Septembrie.

Visita lui Nae Ionescu, care s'a anunțat de ieri pentru o „chestiune personală“.

Îmi spune că, neavând cui altuia să se adreseze, îmi cere sfatul într'o „chestie de conștiință“. Totul merge rău. Scăparea nu mai e în partide. Trebuie o „revoluție“. „O mie de oameni o pot face.“ Regele trebuie susținut, dar mai întâiu intimidat de o asemenea mișcare. Astfel, temător cum e, poate să plece pe linia cea bună.

Îi spun că „revoluția“ ne-ar scădea și mai mult în străinătate și ne-ar primejdi înăuntru. Nici nu e cu cine. (Aici Nae Ionescu-mi spune că Zelea cel tânăr a venit la dansul să-i spuie că „poate face revoluția, dar nu știe ce să facă apoi cu dansa“.) Așa vorbea și Goga a doua zi după Turtucaia. I-am spus că sânt prea bătrân ca s'o fac eu, dar o să mă uit cum o face el.

Aceasta va dura vre-un an. Pe urmă, față de stârpiclunea dovedită a tuturor, — căci oameni ca Goga, Iunian, chiar Gh. Brătianu nu contează, — Regele se va putea îndrepta către nație, ca Alexandru al Iugoslaviei, pentru a relua guvernarea cu oameni de meserie, între cari nu înțeleg a intra și eu, căruia-mi e de ajuns ce am suferit, și în mândria mea.

Altceva nu e de făcut.

Nae Ionescu imi spune apoi multe. În Mart 1927 era să fie o „revoluție“, pregătită și de unele doamne. Un mare număr de țărani intrase în București. Maniu trebuia să pretindă puterea de la Regență. Contra amărilor lui Buzdugan, care vorbea de „continuitate“ și de terminul de Ianuar ca să nu pară că-i „dictează strada“, Prințul Nicolae era gata să demisioneze pentru a provoca o crisă în Regență dacă nu se dă puterea național-țărăniștilor. Nae Ionescu gătise un apel către armată al lui Prezan, gata și el să joace un rol. Maniu însă s'a presintat umil, cerând Regenței să avizeze. Aceasta după ce asigurase că „Prințul nu va veni la Palat“.

Așa ar fi rămas, nehotărît, fricos, până la sfârșit. A primit „continuitatea“ cu liberalii, încă din vară.

Vorbia de împrumutul pe care el îl poate realiza, din cauza creditului german, cu care-și închipuie că poate

face minuni și ar fi rămas mirat când Nae Ionescu a arătat la cât de puțin poate servi.

Nae Ionescu arată despreț pentru Goga, care se pregătește a veni „dictator“ gata. Și Manoilescu ar râvni așa ceva; negocierile lui cu „Garda de fier“ n’au reușit din cauza lui Zelea, care nu și-l iea șef. Nici pentru Mihalache, care, atunci, în 1927, trebuia să cutreiere țara, nu dovedește stimă.

A întâlnit în cursul călătoriei în străinătate pe Radek, „Evreu interesat, care se gândește doar la afaceri“, și i-a învederat cum Apusul care „și-a făcut revoluția marxistă“ a împiedecat revoluția rusească de a o face pe a sa.

Convorbirea a durat două ceasuri, și eu am scurtat-o.

22 Septembrie.

Trimesc, în vederea serbărilor de la Sinaia, această telegramă mareșalului: „Mulțumind Maiestății Sale pentru invitație, rog să fie scusat“.

25 Septembrie.

La Bădăcin, înaintea a cînzeci de tineri pelerini, Manlu vorbește bine și cu oarecare poezie, plîngându-se de neinvitarea la Sinaia. Marele Ipocrit presintă „morală creștină“ ca o îndreptare statornică a vieții sale.

16 Octombrie.

Titulescu își încheie la Ankara și Atena turneul de suveran al diplomației, presintînd pretutindeni complimente fără gust și idei fără originalitate.

17 Octombree.

La telegrama de felicitare către Rege ca „fost consilier al Tronului“ mi se răspunde cu mulțămiri sincere „din toată inima“.

19 Octombree.

La București, unde fratele meu e foarte greu bolnav, pentru a vota la Scaunul de Huși pe preotul Gheorghiu de la Dobroteasa, nepot al lui Melchisedec, care mi-a cerut aceasta.

Reușește, cu voturi liberale, admirabil disciplinate, arhiereul Nifon Criveanu, de la Râmnic. Călugăr mic, oacheș, slab, cu bogata barbă neagră; vorbește ușor, cu glas de profesor, fără ceva specific bisericesc, des aplaudat de cei ce l-au votat. Scriban, foarte îmbătrânit, are două voturi, ca și Șimedrea, care se credea sigur ca agreat de Patriarh și de Palat. Chesarie Păunescu, propus de Hușeni, are voturile acestora.

Ședința e foarte cuvîncioasă.

Mitropolitul Pimen, care presidează, e complet restabilit dintr'o grea boală. Văd pe Vlădica Dionisie Basarabeanul, propus, de și fără titluri universitare, de cel din provincia sa, pentru Cetatea-Albă. Neputând fi mâni la votare, îl vreau recomanda în scris. Episcopul de Roman îmi spune că Vaida zâmbește de călătoriile la Sofia, la Ankara, la Atena ale „vanității“ lui Titulescu.

Văd pe Cuza, foarte tânăr și sprinten, plin de prietenie pentru mine.

N'am putut visita și expoziția de medalii a Societății Numismatice.

Găsesc la întoarcere încă o scrisoare a istoricului ce h

Bidlo, care spune cât îi place „Istoria bizantină“ a mea în curs de tipărire.

21 Octombree.

Un învățător îmi spune că la Ministeriul de Instrucție intră prin birouri cine vrea. Prin sate, țăranii lertați de datorii petrec în cârciume; cei ce au pierdut banii la cei d'intăiu, strâng din nou, — dar nu împrumută nimănu. Lumea nu mai suferă să i se spuie adevărul. E Ratul demagogiei.

*

La Iași, elevi de liceu vorbesc public de cum învață sau nu, solidar, dacă îi plac ori nu îi plac profesorii...

29 Octombree.

După aproape două săptămâni de chinuri, ale lui și ale noastre, a răposat fratele meu Gheorghe, la oarele unsprezece seara, și s'a înmormântat la 31 la mănăstirea Zamfira.

31 Octombree.

Intre scrisorile de condoleanță, a Regelui, dar și ale lui Țarșoianu și Țarșezii.

2 Novembree.

Deschid cursul la Universitate.

5 Novembree.

La Brașov pentru conferința, foarte cercetată, despre arta românească.

*

Munteanu-Râmnic îmi spune că Meteș a aflat că, fiind vorba de o crasă de regim într'o lună, Argetoianu se plânge că „n'are timp să tragă sforile“. El ar fi dorit să mă caute aici, la Văleni.

9 Novembre.

La București, pentru cursuri.

*

Guvernul cade.

Regele a primit rău pe Valda, ca unul care ar fi tolerat anume manifestări.

„Curentul“ îmi cere părerea: pe linia de partid, Duca ; altfel, guvern de alegeri, cu un magistrat și un general. Guvernul peste partide ar fi peste măsură de greu acum.

*

Costin Sturdza vine la mine ca să-mi propuie a merge în alegeri cu Averescu și Filipescu. Topa e contra: îl întreb cum altfel am avea șanse de 20%. Doar nici pe lista guvernului, nici cu partidele revoluționare...

10 Novembre.

La Văleni aflu că Valda, furios de felul, — răsplătitor pentru mine —, al plecării sale, n'ar vrea nici să presinte personal demisia și propune abținerea de la alegeri, pe care regășenii lui i-o refușă.

Goga se zbate de moarte ca să aibă ceva în combinație cu liberalii.

Nae Ionescu doria să mă vadă ieri ca să mă roage să nu vorbesc Regelui de posibilitatea unui guvern liberal.

*

Un ziarist italian de la „Lavoro Fascista“. Goga i-a făcut impresia unui cap veșted.

12 Novembre.

Regele a venit la București dimineața pentru consultări.

Ziarele dau un comunicat de la Curte cu privire la ordinea în care vor fi primiți șefii de partide. Averescu, Duca, Argetoianu și cei trei mici. Nu e Filipescu. Eu, nu.

La aproape două sânt chemat la telefon de un domn Atanasiu, „adiutanții fiind la masă“, ca să-mi anunțe audiența mea înaintea șefilor de partide, la 2 și jumătate. Răspund că n'am mijlocul de a veni la acel ceas. Recomand ca om de partid pe Duca, pe un magistrat și un general în cas de alegeri libere; „un om adevărat dacă Regele înțelege a-și lua tot riscul. Mulțămesc că s'a gândit la mine și n'a crezut că pot fi înlocuit prin Argetoianu“.

Nicio altă știre până seara.

14 Novembre.

După încercări cu Gh. Brătianu și Goga, guvern Duca.

15 Novembre.

Deschidere de formă a Camerelor. S'ar fi cerut de cei ce pleacă, pentru ca să nu pară că au fost goniți. Duca cetit Mesagiul, care cuprinde numai o „salutare regească“.

16 Novembre.

La București.

Mă cercetează Angelescu, foarte bucuros. Atinge ideia

cartelului nostru cu Averescu-Filipescu, pe care-l găsește bun, strecurând că și Guvernul ar ajuta. Gusti, la despărțire, l-a sărit în gât și l-a sărutat. Dar s'a risipit tot ce se mai găsea la Ministeriu.

*

Adunarea prietenilor miei. Li arăt situația. Li învederez că după Guvernul Duca, altul de partid nu se mai poate. Acesta are de îndeplinit un program restrâns: întâiu restabilirea ordinii, și anume prin metodele obișnuite, nu prin dictatură. Reforma morală, unificarea națională, ruperea hotarelor de provincie și de clasă; însuflețirea e în sama altora, cari vor veni. Îndemn la participarea în alegeri. Asupra rezultatelor ce s'ar oferi se poate discuta.

*

Visita lui Duca. Se presintă la mine întâiu ca șef de guvern. Aduge calde mulțămiri. Îi recomand stărpirea cu orice mijloace a superfetațiilor politice. Vorbește, liniștit, de Gh. Brătianu. Tatăl său voia ca el să urmeze o ascensiune lentă, cu inițieri treptate.

Nu vorbește decât de reluarea de contact cu mine, ca odinioară.

*

Seara după curs, Filipescu și N. Miclescu, cu stăruință să fac cartelul fără ca Averescu să fi spus un singur cuvânt. Filipescu și-a rezervat locurile cele bune și ni oferă pe acelea unde n'are nimic. Îi trimet la amicii miei.

22 Novembre.

Mihalache e proclamat șef al partidului național-țărănesc și împarte cărți de vizită la alți șefi. Maniu l-a recomandat cu cea mai ipocrită căldură, Vaida ținân-

du-se, la Braşov, închis în „Bădăcinul“ său. Şef electoral, provisoriu....

23 Novembre.

La Bucureşti. Ai miei n'au avut să discute nicio ofertă formală de colaborare în alegeri cu liberalii. Aşa fiind, li las forma în care aş putea fi invitat la aceasta şi răspunsul ce aş da şi, în acelaşi timp, scrisoarea către prietenii miei prin care li arăt că nu putem veni cu punga şi cu revolverul (la Constanţa, un legionar al lui Zelea e ucis, altul rănit) în alegeri supt regimul unei astfel de legi electorale şi într'un astfel de mediu moral.

*

„Garda de fier“, pe care o apără prin dări de samă sentimentale („Garda“, asediată, plânge, plâng jandarmii, plâng ţăranii...) şi „Cuvântul“ (revoluţia din Februar a lui Nae Ionescu) pune candidaturile profesorilor universitari Brăileanu, Crainic şi Protopopescu şi a... generalului Cantacuzino !

În curând scenele de revoluţie din Iaşi.

Gh. Brătianu şi generalul Văitoianu vând pe stradă foaia lor suspendată de Guvern...

Se anunţă bine!

30 Novembre.

După lungi discuţii inutile se vede că amicii miei nu se pot înţelege cu liberalii. Ajung în sfârşit a face să se publice scrisoarea mea prin care-i invit să nu candideze.

După-amiază, — dr. Angelescu face o vizită de informaţie în care-i spun numai că Guvernul, nearătând orientare şi energie, riscă să nu trăiască nictun an —,

mi se oferă patru locuri de „gazetari”. Admit, pentru Georgescu, Lenguceanu, Sergescu și Mircea Iorga. Seara, Neșșești, sub-secretarul lui Angelescu, cere... ca eu să fiu, neapărat, la Orhei, unul din cei patru. Îi răspund că asemenea misiuni nu se dau de obicei oamenilor inteligenți.

Titulescu s'ar fi opus la o înțelegere cu amicii mici.

Seara, revin la Văleni. A doua zi se oferă mandate: lui Topa pentru Societatea Macedoneană, lui Munteanu pentru Ligă. Firește că ambii refuză.

3 Decembre.

Pană Buescu, amic al lui Gh. Brătianu, asigură că Garda de Fier, socotită ca o asociație de fii de țărani, n'ar putea fi atacată cu succes de armată.

Ai lui ar avea șansa de abia trei mandate. Trebuie 60.000 de voturi pentru un loc....

6 Decembre.

Ziua de Sf. Nicolae la Văleni. Regele trimete un adiutant ca să-mi aducă felicitări de mâna sa și-mi dăruiește un automobil, pe care, cu mulțămiri, îl primesc pentru așezămintele mele.

7 Decembre.

La București. Văd pentru afaceri, la Finanțe, pe Slăvescu, care mă asigură că a găsit fonduri uitate, pe care le-a strâns, și poate plăti la termen; iar, la mine, pe Inculeț și pe Victor Antonescu.

Slăvescu spunea că știe de planul lui Titulescu de a-i răsturna la momentul oportun.

24 Decembre.

La Sinaia. Telegrama mea către Regele, acesta-mi răspunde deosebit de afectuos.

30 Decembre.

Sânt trezit de îngrijitoare, care-mi anunță că Duca a fost omorît în gară de un membru al Gărzii de Fier, un miserabil ignorant și stupid care, ieri încă, era elevul nostru la Academia de Comerț. Corpul e depus la Palatul Peleş.

Merg acolo. Duca pare că doarme; fața e cu totul liniștită; numai ochiul stâng e puțin învînețit. Cel d'întăiu din cele cinci gloanțe l-a lovit în această parte a capului.

Puțină lume: rude, adiutanți, secretarul Regelui. Li amintesc de vechea mea înștiințare, acum vre-o șase ani, față de I. I. Brătianu, care n'a luat nicio măsură serioasă. Rog pe Dumitrescu să-i spuie Regelui că, dacă nu voiește ca întinderea acestei stări de spirit să provoace și alte catastrofe, nu trebuie să încurajeze la Fundațiile Regale pe toți desmățații cugetării, care ea provoacă apoi faptele, ca Țighezi, Cocea, insultătorul Reginei Maria, Barnoschi, autorul „Coțofăneștilor“.

Peste o jumătate de ceas sicriul e adus în gară. Aflu pe Mironescu, și-i amintesc de toleranța lui față de Garda de Fier. Tace. Întreb pe câțiva din cei de față, ca generalul Florescu, dacă nu era mai bine cu sistemul meu, care a garantat cea mai perfectă ordine. Rog pe un adiutant să comunice Regelui sfatul meu de om bătrân în ce privește literatura sămănătoare de anarhie. Spun lui Manolescu-Strunga că dr. Angelescu, acum președinte al Consiliului, ar trebui să închidă până la 1-Iu Mart și Academia de Comerț și Universitatea. de

mult în grevă ca demonstrație contra disolvării Gărzii de fier; în acest timp să se facă un sever control al studenților. Astfel crima e contagioasă. Seminariile singure ar funcționa.

În gară, unde abia a explodat o petardă, lume curioasă și indiferentă, oricine putând intra. Un tânăr râde fetei de lângă dânsul, dar pleacă ochii când îl privesc.

31 Decembre.

Magistratul Ionescu, care a făcut ancheta, învederează stupiditatea ucigașului, care a declarat că „el a avut a face numai cu omul I. G. Duca“, nu cu șeful Guvernului, și extraordinara lui cruzime: a mers drept la Duca, l-a prins de umăr, l-a întors spre spate și l-a trimis în cap toate gloanțele. Arată să nu-i pese de nimic. Polțu, fostul cumnat al lui Duca, l-a rănit la un braț, de și aceasta nu se spune oficial.

Gh. Brătianu a avut curajul de a trimite condoleanțe d-nei Duca. Mihalache și Goga fac rezerve în exprimarea părerilor de rău.

Între cei arestați: generalul Zizi Cantacuzino, care dădea „ordine“ ca înlocuitor al „căpitanului“ ascuns, bătrânul Zelea, care se întorcea cu un plan de bătăie din Alba-Iulia (pretinde că „nu știe unde e fiu-său și nici nu-l interesează“), Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu, Giurescu, pentru că ar fi spus, la Focșani, că și alte lucruri vor mai veni la rând.

S'a decretat starea de asediu.

1 9 3 4.

1-ii Ianuar.

Întors la Văleni. La Breaza, la Câmpina drapele cernite numai la autorități și la locuințele șefilor liberali. Foarte puține la Ploești.

2 Ianuar.

Inmormântarea lui Duca. Sala Ateneului goală, fără draperii negre. Regele, răcit, nu asistă, cum se anunțase (Guvernul însuși a sfătuit): nu-l înlocuiește prințu Nicolae. Tot corpul diplomatic; din politicianii „șefi de partid“, numai Lupu și Filipescu. Goga e la Viena, Averescu e supărat că n'a putut lua cota la alegeri; nu știu ce mai e cu Iunian; niciun Ardelean; nici Mihalache nu s'a deranjat. Miniștrii nu par peste măsură de atinși; Săveanu, degajat, stă de-o parte, privind pe episcopi, cari sânt „ca la mort“. Serviciul ca de obicei, cu neputința de a cânta a Ardelenilor; un blet cor de școală. Patriarhul face o cuvântare cu citații biblice, insistând asupra ajutorului promis de Duca bisericii lui. Vorbește apoi cuvințios, dar nu și mișcat, dr. Angelescu; urmează, fără rost, Dinu Brătianu cu detalii biografice pe care le înșiră înfundat. În ordinea represintării în Parlament, urmează Costăchescu, violent față de banda asasinilor, ocrotită de cler, Lupu, care amintește legăturile personale cu Duca, Argetoianu, de o „emoție“ imposantă, Gr. Filipescu de la înălțimea importanței „partidului

conservator“. La locul lui, Hans Otto Roth. Când vrea să cetească Viller, pentru Maghiari, se strecoară Burileanu, pentru Goga. Un moment de așteptare : discursul meu. Angelescu-mi spusese că vorbesc „cel d'intăiu“ ; dar nu fusesem înștiințat decât, cum mi se spune, printr'un secretar către Topa, și nu figuram în niciun program. Strunga comandă ordinea — și familiei — cu un aier de comisar. În genere, vulgaritate de politiciani.

Convolul, enorm, trece printre zeci de mii de oameni, curioși, foarte mișcați. Poliția a cercetat toate casele, a luat asigurări în scris de la politiciani. Lui Dinu Brătianu i se face rău pe drum.

Discuții ca la orice asemenea prilej. Angelescu se teme pentru alegerea, peste două zile, a șefului partidului. Crede că Dinu Brătianu, care o cere, va fi ales ; el ar fi dispus să demisioneze, și îl disuadez. Înaintează Tătă-răscu, care se expune. Se teme să închidă Universita-tea, proprietate a Statului, din cauza solidarizării cu „gardistii“. „Va vedea ; nu poate așa, turcește.“ Ar prefera ca tovarășul său de la Comerț să închidă Aca-demia de Comerț. Se gândește la chemarea Consiliului universitar...

Delegatul lui Gh. Brătianu, Banu, nu e lăsat să vorbească. Atâta mai rămânea... Generalul Cantacuzino ar fi fost pălmuit de prefectul Poliției : la el acasă s'ar fi decis uciderea lui Duca, fiind de față Crainic, căruia la Poliție i s'ar fi „muiat oasele“. Codreanu ar fi trecut în Germania ori ar fi ascuns la Legația germană. S'a dovedit locul unde se fabricau „armele chimice“.

Angelescu merge mâne la Regele pentru o soluție definitivă.

3 Ianuar.

Angelescu mă chiamă la telefon pentru a se scusa că un căpitan de la Censură a tăiat dintr'un articol al lui N. Georgescu despre asasinat două rânduri și s'a su-primat apoi tot articolul.

Cum Nae Ionescu e arestat, mi se cere, și de un trimes cu automobilul al redacției „Cuvântului“, să intervin pentru liberare, și o fac pe lângă primul-ministru.

Seara, aflu de la radio că Tătărescu a devenit el șef al guvernului, Angelescu fiind concediat după sistemul acum obișnuit.

Dictez lui Topa un articol prin care-mi arăt mirarea pentru această alegere a unui om care nu va putea fi „dominatorul“ necesar în aceste împrejurări și, constatând că atâta poate da, dintre tinerii doriți de Regele, partidul liberal, semnez că „la ceasornicul vremurilor oara e foarte înaintată“.

Fiul meu Mircea îmi amintește cuvinte amabile pentru mine ale tânărului șef de Guvern, odată colaborator al „Sămănătorului“ și dușman al partidelor de căpătuială. Îi răspund că nu-l pot judeca după atitudinea față de mine, ci după interesul țării.

4 Ianuar.

La plecare, Regele a dat lui Angelescu cordonul „Serviciului Credincios“.

Îi telegrafiez „indignate regrete pentru ofensa adusă bătrânețelor sale“.

Iar, cum sânt din nou solicitat pentru Nae Ionescu, mă adresez telegrafic Regelui, amintindu-i că acest om de valoare i-a făcut mari servicii. „Când Tătărescu e prim-ministru, Nae Ionescu merită măcar libertatea“.

Topa-mi telefonează că liberalii au dejucat incercarea Regelui de a li da un șef, alegând însuși pentru presidenția Consiliului pe Tătărescu; a fost ales Dinu Brătianu, căruia și Angelescu și Tătărescu i s'au închinat prin discursuri evident nesincere. Ce uri vor ieși de aici! Și ce cohesiune mai poate avea guvernarea liberală, când noii miniștri ce se anunță sânt tot felul de tinerei! Angelescu și-ar pierde portofoliul în folosul lui Nistor, care, ca și Inculeț, ar rămânea. Titulescu și-ar reserva răspunsul. Cum aș dori să-l presideze și Tătărescu!

6 Ianuar.

Titulescu ar fi refusat să fie supt Angelescu, — aștepta pentru dânsul..., — și, nedând răspuns lui Tătărescu, nu e în rândul miniștrilor.

Tătărescu mă chiamă la telefon ca să-mi spună că Regele i a recomandat să vadă pe „șefii de partide“, că nu m'a găsit acasă, că dorește să știe când mă întorc și că-și amintește de faptul că mi-a fost elev.

Îi răspund că-l felicit pentru că încă așa de tânăr a primit o demnitate care mi s'a dat mie la șaiszeci de ani, stârnind o împotrivire de care-î urez să nu aibă parte, că-i cunosc energia și inteligența, dar păstrez părerea din vechea lui tesă de doctorat francesă că nu se poate lucra cu partidele cum sânt, așa că nu cred să poată ajunge la isprava pe care i-o doresc, dar „să-l ajute Dumnezeu“...

Două zile de serbători goale, care-și lasă nulitatea și asupra zilei de 8 Ianuar. Ziarele sânt lipsite de orice interes.

10 Ianuar.

Apare articolul meu contra lui Titulescu.

Se dă o luptă între Titulescu, care pretinde să se în-lătore Puiu Dumitrescu și alți intimi ai Regelui, ca să facă grația de a intra în Ministeriu, și între Tătărescu, care se pare că resistă. Titulescu ar fi înțeles cu bătrânii liberali.

Un articol al lui Pertinax, încă din 4 Ianuar, anunță, cu amenințări la adresa Regelui și cu atacuri violente contra lui Tătărescu, omul fără suprafață, „frasorul”, fratele unui hitlerist, cererile pe care le va prezenta Titulescu, care e furios că nu i s'a dat presidenția Consiliului.

11 Ianuar.

La București, pentru cursuri.

Ziarul e înștiințat că trebuie să meargă la cenzură. Azi avea un nou atac contra lui Titulescu, care a îngenuchiat complet Palatul, și o anunță printr'un comunicat, și unul de laudă pentru dr. Angelescu.

Declar și lui Pella, șeful cenzurii, că „nu m'a născut mama mea ca să fiu robul unui Titulescu” (militarul se crede ofensat că i-am trântit telefonul...) și generalului M. Ionescu, comandantul corpului de armată, căruia-i anunț că „va veni și vremea socotelilor și din ele nu eu voi ieși păgubaș” că nu trimet ziarul la cenzură (se pretindea că se plâng celelalte ziare nefavorisate, carora li s'a șters reproducerea articolelor mele) și sânt liberi să proced ze cum au ordin. Mi se concede ca astăzi să fie lăsat ziarul a ieși.

Întreb pe Tătărescu, dacă, în locul steagului alb de pace, vrea pe cel de războiu, pe care-l primesc, dar se va căi, căci nu mi se poate închide gura la Senat, că a

cedat unui om ca Titulescu, care „li va rupe gâtul“: cu Guvernul n'am nimic, e un Guvern ca oricare altul, care va face ce va putea, dar am în fața mea trei oameni periculoși: Titulescu, Maniu și Mihalache, „cu cari voi lupta până în pânzele albe“. El se scusă: n'a luat încă în primire Ministeriul, va avea o conferință cu colegul de la Justiție, cu cel de la Războiu; până la 7 îmi dă răspunsul, pe care poate merge N. Georgescu să-l ia..

Vine apoi d-na Nae Ionescu, care se plânge că soțul ei, care, între soldați, scrie un studiu de filosofie, nu e lăsat să o vadă nici pe dânsa, nici copiii; telegrama mea n'a sosit Regelui.

Dr. Angelescu dă vina în afacerea cu censura pe Tătărescu. E foarte deprimat: țara e „o casă de nebuni“. Numit ministru „definitiv“, cum i-a spus Regele, o parte din miniștri, cu Inculeț, cu Victor Antonescu, au alergat noaptea la Regele, i-au spus că Dinu Brătianu e îmbătrânit, că Angelescu e „incapabil“ și că singur Tătărescu poate scăpa situația. Titulescu, de care nu vrea să vorbească rău, n'a voit să între în Ministeriul lui, fiindcă avea de luat acele garanții. Angelescu nu voise să-și reiea locul la Instrucție, dar Regele l-a rugat prin Mavrodî.

După cum N. Georgescu îmi povestește întâlnirea cu Tătărescu, el s'a rugat de gazetari să nu-l incurce. Lui Georgescu i-a spus că mă imploră, că e gata a face o censură de simplă formă, că-l pot ataca pe dânsul, dar să nu mă ating de Titulescu, care amenință cu o catastrofă ministerială. În zece zile, poate mai curând, va fi un Consiliu de miniștri, etc. I-am dat instrucție să suprimе ziarul cât timp Titulescu, trufaș, dispune de situație. (Angelescu pretinde că acțiunea contra mea e în legătură cu oprirea din partea lui Titulescu de a se vorbi în presă de

dânsul.) Georgescu crede că aş putea înştiinţa pe Regele. Redactez aceasta telegramă: „Aduc respectuos la cunoştinţa Maiestăţii Voastre că, după intervenţia ministrului de Externe, ziarul meu e interzis. Trăiască Regele!“ El va încerca să scoată fără cenzură un număr cu această telegramă.

La 8 noaptea, plec la Văleni.

Deci o țară întreagă la picioarele unui om bolnav de vanitate... Vom vedea urmările. Le aştept.

12 Ianuar.

Consiliu de miniştri, cu Titulescu. Tătărescu i se supune.

*

Am autorizat reparaţia „Neamului Românesc“ cu subtitlul censurat şi, în locul articolului meu, aceste cuvinte, repetate număr de număr: „Nu scriu supţ cenzură“.

16 Ianuar.

La Bucureşti.

Înmormântarea d-rului I. Cantacuzino, mort de urmările unei receli la moartea lui Duca. S'a stâns de pneumonie. A refuzat discursuri, flori, car funebru: e dus într'un camion la cripta din cimitir pentru a fi apoi înmormântat într'o nouă criptă, din Institutul pe care l-a creat.

17 Ianuar.

Censura continuă. Gazetele sânt de o desgustătoare laşitate. Mi se asigură că intelectualii închişi sânt supuşi la tortură. S'ar merge până acolo încât li s'ar fi scos dinţii,

ceia ce nu pot să cred. În schimb, văduva lui Duca e chemată toată ziua la telefon pentru insulte anonime. Ce moravuri !

Tătărescu anunță o nouă ordine de lucruri : „creațiune“, etc. Permite congresul studenților, cari discută „numerus clausus“, dar vrea să-i militarizeze și promite funcții șomerilor intelectuali...

N. Georgescu mă asigură că numirea lui Tătărescu ca prim-ministru era să-i aducă excluderea din partid.

18 Ianuar.

Vorbesc la radio despre Catalonia. Dr. Voiculescu mă asigură că amicii lui închiși sânt supuși la chinuri.

19 Ianuar.

La Văleni, cu fiica fostului secretar de Legație iugoslavă la noi, Pavlovici.

Povestește multe lucruri interesante despre viața lor casnică, patriarhală, pură, despre *zadruga* cu autoritatea *starșinei* (și un unchiu al ei, fugar de acasă, s'a făcut țăran și, cu o lume întreagă de descendenți, supuși, n'a vrut, până la șaiszeci de ani, să reapară la ai lui, cu un rang mai mic decât cel de acasă), despre traiul lor în Țăruș, la Boulogne, în Anglia, despre sarcina lui Pavlovici de a arde, la Niș, arhivele, despre bunica rămasă supt ocupanți, care trebuia să dovedească stăpânirea propriei case unde a revenit, și o tolerează un ofițer croat, despre steagul sârbesc păstrat de ea supt plapomă pentru a-l putea arbora, despre princesa Caragheorghevici, fiica lui Mișă Anastasievici, care, în Franța, căuta corpul tatălui pe care nu-l știa îngropat la Clejani, pentru

a-l aduce la Belgrad, despre simpatia populației pentru regina Natalia, despre nebuniile prințului Gheorghe, care striga la cârma automobilului plecat furios pe străzi, despre danșul pe masă la vestea victoriilor unui războiu în care a dat dovezi de cel mai mare curaj, despre bună-tatea reginei Mărioara, care-și crește exemplar copil și a învățat sârbește, se ocupă de săraci, și despre atâtea altele.

•

Noul ministru bulgar la mine. Om foarte cult, vorbind perfect franțuzește. Discutăm noile tendinți în istorie: și el o înțelege vie, pentru societate, pentru cetitori. E vorba de pacte: el se plânge că li se cere renunțarea dureroasă la cea ce se numește „o iluzie“, fără a ținea samă de sentimentele populare. Titulescu „nous prend à la gorge“. Dar, în câțiva ani, cu toată intangibilitatea tratatelor, „se poate ca un sat bulgar să treacă la Români sau... viceversa“. Îi declar că, dacă ar fi vorba de un interes esențial al nației mele, aș prefera să trec drept o „canalie care calcă tratatele“. Laudă pe Radev, fost poet, primul prosator azi în Bulgaria.

•

D'Ormesson mi-a trimis cartea lui Bloch despre vi-novățiile războiului, pentru a o răspândi. Răspund că o cunosc, că i-am făcut o dare de samă, dar îl asigur că nu e de nevoie. Aduug că zvonurile de hitlerism germanofil sânt o scornitură interesată. Și Bulgarul crede că le-a scos înainte un interesat (Titulescu, care pe ascuns a plecat la interminabilele sale discuții).

21 Ianuar.

La București.

Adunarea amicilor miei politici. Mulți și foarte călduroși.

Topa-mi arată că Pomenov, fostul ministru al Bulgariei la București, îi spunea la Belgrad că se poate o înțelegere cu noi, dar cu Sârbii e o prăpastie.

Actualul ministru, Robev, din Bitolia, fost profesor, poate Român de origine, ar fi venit la mine și în vederea planurilor bulgărești de a căpăta școli pretutindeni la noi, o despăgubire de trei miliarde pentru conașionalii lor și o rectificare a frontierei.

*

Am scris lui Tătărescu, care continuă a se prezenta ca șeful unui guvern „teribil“, care va schimba fața țării, întrebându-l de ce sântem supuși la cenzură când foile lui Averescu și Goga pot spune orice și în orice termin.

23 Ianuar.

Tătărescu vine la mine, între doi agenți; alt grup rămâne în stradă. Îi observ că n'avea nevoie de atâta pază. Tace. Vorbim de măsurile pentru intelectuali. Avem noi nevoie să cultivăm și mai mult speța candidaților la slujbe? El obiectează concurența minoritarilor. Dar o generație ca a mea, cu destui conducători, s'a format din cei câte vre-o zece bursieri la cele două Școli Normale superioare. Tătărescu anunță planuri mari, care să facă „a vibra“ țara. Va începe cu presa; o va reglementa. Îi spun că ar putea supune partea comercială normelor pentru orice alt comerț. Dar nu, el vrea mai mult, și-mi face un întreg plan. Îi observ că „Facia“, cu simpatiile ei pentru comunism, cutează să iasă acum cu un leu: de unde fondurile? Va cerceta. Vorbe... Va militarisa Universitatea. Exerciții de tir Dumineca... — Pentru a vă nemeri mai bine? Pe Nae Ionescu-l socoate ca „autor moral“ pentru că a scris despre asa-

sinarea lui Barbu Catargiu... Îi anunț că-l voi apăra la judecată (aflu pe urmă că Goga, Iunian, Argetoianu, care umblă cu pantahusa pentru a face „al treilea partid“, l-au vizitat și l-au găsit tratat bine).

În resumat up suflet generos care-și face iluzii și se încântă de ce spune însuși (mi-a vorbit de copilăria lui săracă, de lecțiile învățate până la două de noapte, de bucuria pentru tipărirea în „Sămănătorul“). De Titulescu evită a vorbi.

În chestia censurii, i-am propus, anunțându-l că public scrisoarea pe care i-am adresat-o, vizita censorului la redacție, cum am văzut-o la Madrid supt Primo de Rivera. Îi pare greu. Îi declar că nu mă supăr de confiscare, dar nu admit supunerea prealabilă la cercetare. Spune că va consulta pe militari și va răspunde, chiar în scris. Ideia-i ' pare acceptabilă. Sânt sigur că nu se va face nimic.

*

Cineva de la Ministeriu îmi spune că Angelescu e foarte afectat de felul debarcării lui.

*

D-na Sabina Cantacuzino-mi cere o conferință despre I. Cantacuzino. Îi spun că nu l-am cunoscut de ajuns. Despre generalul Cantacuzino, care se pare că va fi închis într'o Casă de sănătate, apoi trimes peste graniță, Berthelot ar fi zis: *C'est un homme qu'il faut enfermer en temps de paix et lâcher en temps de guerre.*

*

Episcopul de Roman îmi scrie că nu se poate ținea conferința de „24 Ianuar“ pe care mi-o ceruse. S'a amestecat administrația....

*

„Atentatul“ de lângă Zagreb contra lui Titulescu n'are nimic a face cu dânsul. Mașina infernală venia de la Berlin.

*

Fiica mea Magdalina e la dîneu la Italiani, cari se plîng că ar fi „boicotați“.

*

N. Georgescu-mi spune că Puiu Dumitrescu, despărțindu-se de Rege, ar fi întreat dacă se poate presinta și tatăl lui, șeful jandarmeriei. I s'a spus că nu e necesar. — Ar propune pe unul din doi generali apreciați de el ca succesor. — M'am hotărit să las astfel de lucruri în sama Guvernului

*

Patru studenți iscăliți mă felicită că am apărat pe Nae Ionescu. Ei arată că, neatingându-se unele chestiuni de alții, au fost siliți să se ocupe ei de dănsule... În același timp printr'o scrisoare anonimă, fiul mîeu Mircea e întreat dacă și eu sînt „jidovit“...

*

Un Spaniol anonim imi mulțamește pentru conferința mea despre Catalonia. Ar vrea și una despre Spania. La ei s'ar face ceva pentru România.

24 Ianuar.

La 5, conferință despre Unire la „Tinerimea Română“. Public imens. Într'un colț Lupaș își face reflexii. Mi le va comunica deseară la Palat: aș fi spus că situația României Mari se sprijină numai pe tratate. Dar firește că ea face parte din opera mondială a tratatelor care au terminat Marele Războiu.

*

La Palat. N'au venit Averescu, care a plecat anume la Severin, și Maniu, care se face scusat prin nu știu cine din ai lui (dar mâne seară va vorbi la radio despre Unire). În schimb, Valda își aduce Ardelenii.

Regele vorbește mai mult timp cu Vaida, în timp ce regina Elisabeta se oprește la Goga. Prințul Nicolae vine spre mine. Îi arăt mulțămirea că va sta mai mult timp în țară. — Aceasta nu depinde de mine. — Nici de mine n'a depins cândva, ci de altcineva.

Regele se apropie zimbând. Îmi arată satisfacția pentru ce am spus la radio despre Unire, dar mai ales pentru discursul de Duminică la Club. Și el a exprimat la radio ideea că Unirea românească e opera secolelor și e un fenomen de ordine naturală (a întrebuințat un cuvânt și mai potrivit), și aceasta-i face valoarea. Observ: — Maiestatea Voastră are un spirit așa de pătrunzător și în domeniul pe care nu le-a studiat mai mult; nu înțeleg cum, în acel politic, nu nemerește totdeauna. Și-i vorbesc de Guvernul Tătărescu, prea puțin potrivit pentru ce i s'a încredințat. Ar fi fost preferabil Angelescu. Regele face un gest (dar va căuta să vorbească apoi mai mult timp acestuia). Sau poate Maiestatea Voastră s'a gândit la îndărătnicia lui Dinu Brătianu? Oricum, n'ar fi trebuit să se cedeze lui Titulescu, cu sacrificarea celor designați de dânsul. Era un adevărat complot, cum o dovedește articolul lui Pertinax. — Îl am. — Și al lui Dominique. — Îl am și pe acela. — Titulescu e ceva în funcție de România; în afară de aceasta, un avocat, care poate fi uitat în câteva luni de zile. — Am spus în cuvântarea mea: răbdare. Toate vin la vremea lor. — Timp de treisprezece luni de zile am dat Maiestații Voastre liniște și ordine. Dar nu mai e un lucru de reînceput; n'aș mai primi. — Nu se știe ce rezervă viitorul.

Dar să nu fac geloși. (Se trece la alții.) Vorbindu-i de Nae Ionescu, m'a asigurat, cu autorisația să i-o comunic, „că-i are grija“.

Mergem la fotografiarea în grup.

După aceia regina Elisabeta-mi vorbește de visita reginei Bulgariei. A cunoscut-o când era mică. Și-a arătat dorința de a vedea Museul. Mă pun la dispoziția ei.

*

Urmează convorbiri cu multă lume, foarte amicală. Mai ales dr. Lupu, cu care, și cu alții, vorbesc de ridiculul Codrenilor.

La plecare, Regele mă roagă *personal* să merg la Sinaia. Să poată arăta oaspeților și oameni de distincție. Se plânge că n'am primit pentru mine automobilul. Mie a înțeles să mi-l dea. Spuind aceasta, îmi prinde amândouă mâinile.

25 Ianuar.

Corteanu, care-mi vorbește de ce ar fi să fac dacă aș fi... ministru de Finanțe.

*

Cu un plic de la Clubul automobilistic din Cluj, copia scrisorii către Rege și Tătărescu, în care, dacă nu se înlătură Titulescu și miniștrii și nu se liberează „gardistii“, se promit asasinate și aruncarea în aer a... „Căii Victoriei“.

26 Ianuar.

La Sinaia, pentru recepția în onoarea familiei regale bulgare. Regina Maria a alergat să-i întâmpine: îi va chema la dansa la Bran, deosebit Pare voinică, purtând o splendidă coafură brună, întru toate asemenea cu a

fiicei Elisabeta. Regele Boris, foarte pleșuv, are ochii deosebit de vioi și ironici, regina e rece, jenată.

Presintat regelui Bulgariei, îi vorbesc de starea de lucruri de la noi, care nu e pe departe așa de îngrijitoare. El crede că îmbunătățirea condițiilor economice va împăca spiritele. Dar se cere tact. Îmi arăt credința că supt discreția lui aparentă se ascunde o reală conducere a afacerilor publice. Regina se arată mulțămită că-i vorbesc italienește și-i amintesc de regele Italiei.

*

Văd pe Iunian, care-mi declară că n'a avut niciun contact cu Averescu.

Și acesta, și Maniu, și Vaida, și Dinu Brătianu lipsesc.

*

Regele e deosebit de amabil. Vorbim despre „Revista fundațiilor regale” și opera lui culturală. Îmi arată aceiași călduroasă simpatie.

*

Titulescu are... colită și nu vine. Dar mâne se va da la Externe un banchet lui Mușanov, blând bătrân alb, asemănător cu Costăchescu. Are doi ani mai puțin ca mine.

27 Ianuar.

Conferință la studenții de la antichitatea clasică, despre păstrarea spiritului antic în evul mediu, și la Sfatul Negustoresc.

*

Regina Bulgariei n'a fost la Museul meu, dar văd șirul de automobile care se coboară de la al lui Tzigara,

cu care, în odaia de alături cu salonul de recepție, regina Maria a stat îndelung de vorbă.

Las, seara, în numele Institutului Sud-est european, un costum popular pentru regina Ioana.

30 Ianuar.

Regele Bulgariei mi-a trimis portretul său.

*

Censura ziarelor e înlocuită cu vizita înainte de răspândire, soluția pe care am propus-o lui Tătăărăscu. Reincep articolele mele.

*

Cum Academia mă delegă la un congres de etnografie din Londra, scriu aceste rânduri:

„D-le președinte. Aflu că Academia m'a delegat la un Congres, unde, de altfel, se vor discuta chestiuni în care nu mă pricep. Dar, și dacă n'ar fi fost această incompetență, nu puteam primi. Am muncit acolo poate mai mult ca oricine și după atâția ani de ostenele motive personale și politice a putut să mi se aducă of nsa de a chema în mijlocul d-voastră, — și, dacă nu s'a făcut, e o simplă chestie de formă, — un tânăr care mă insultase grosolan, și anume pentru că mă insultase. De atunci a trecut atâta vreme și lipsa mea nu vă aduce, cum văd, nicio stingherire. Atunci de ce-mi incredințați n.isiunea de care e vorba mai sus? Primiți, domnule preș dinte, asigurarea vechii mele prietenii și a recunoștinții pentru că n'ați unit votul dv. cu al acelor cari au vrut și au reușit să mă jignească. Adayg două cărți recente ale mele, care, după judecata celui pe care l-ați răsplătit, „nu posed nici elementele necesare pentru a scrie istoria“.

1-iu Februar.

Deschiderea Camerelor.

Atmosferă jenată. Mulți conducători ai opoziției lipsesc : nu numai un Iunian, un Maniu, dar un Vaïda, un Averescu ; mi se pare că nu e nici noul „șef“ țărănist Mihalache. Cuza, de loc îmbătrânit, e de față. Sânt vechi liberali, asupra cărora s'au lăsat greu anii, și tineri, foarte tineri, necunoscuți și cari nu se cunosc.

Regele apare foarte volnic și în excelentă dispoziție. Tătărescu nu-și găsește o atitudine. În dosul lui, Titulescu, cadaveric.

Mesagiul, lung, pare retușat de Regele, care a adaus o parte personală, indemnând la impuținarea năvoei de legi. Titulescu și-a rezervat pentru succesele diplomatice cam o jumătate din tot cuprinsul.

*

După-amiază, lung defileu de discursuri pentru Duca ale tuturor „șefilor“. Mă mărgenesc să las, — având și curs. — președintelui Senatului o scrisoare de cinci rânduri în care condamn crima politică și regret că țara pierde inteligența lui Duca.

3 Februar.

La Senat. Puțină animație. Lăpedatu e nemulțămît și îngrijat : Dinu Brătianu ar fi dispus să ajute pe Tătărescu. Crede că „acest Parlament poate da trei Ministere“.

5 Februar.

Validări la Senat. Mai mare zgomot decât în cel țărănist. Ioanițescu perorează la tribună, și råde în colțul gurii, contra alegerilor la Consiliile comunale.

Regele i-ar fi spus lui Gh. Mironescu: „puternic partid, Guvern slab“.

6 Februar.

Dimineața, generalul Condeescu la mine. Vorbim de excesul exercițiilor fizice. Dr. I. Cantacuzino i-a spus cândva: „On soigne trop l'animal“.

*

La Senat, urlete sălbatece, amenințări cu bătaia. Și un preot ia parte la imensul scandal. Președintele de vârstă, Constantinescu, nu poate interveni la cei peste optzeci de ani ai săi. Un tachist de la Ploești, ales de Guvern, declară de la tribună că da, a fost ales așa, dar ca să fie, lângă produsul demagogiei, și oameni ca „represintanții ideii conservatoare“. Intervine Manoilescu, acuzând de duplicitate pe filipescani. I se spune că a trecut prin toate partidele. Spectacol scandalos. Parcă e mai rău și decât în Senatul țărănist.

8 Februar.

Aceiași zădarnică și compromițătoare luptă în jurul alegerilor.

9 Februar.

La Senat, Manoilescu atacă pe Filipescu, pe care-l numește „domnul de la telefoane și de la Blank“. Acesta merge până a-i făgădui palme. Un avocat din Ploești, Orescu, se amestecă inveninând; din nenorocire și N. Miculescu. Filipescu scoate un act prin care caută a înfățișa pe Manoilescu ca „pungaș“; e vorba de un an-

gajament al acestuia, ca simplu particular, de a stăruî pentru o societate la Banca Națională. Manoilescu, foarte mișcat, răspunde cu energie și vervă, întrerupt une ori de majoritate. Arată și condițiile în care a intrat în Guvernul meu, restabilindu-se fără nicio protestare adevărul.

•

Seara, conferință la Dalles despre sensul monarhiei. Asistă și Cuza.

11 Februar.

Pomenirea la Senat a lui Goldiș. Nu particip la defilarea partidelor și mă explic prin superfluitatea acestor discursuri când președintele are căderea de a vorbi în numele întregii adunări.

Apoi Manoilescu declară fals actul scos contra lui pentru a-l compromite. E foarte elocvent și puternic. Când Orăscu de la Ploești vine din nou la tribună pentru a-l calomnia explicațiile lui Manoilescu sânt mișcătoare. Intervin cu hotărâre ca să fie lăsat să se explice. Lui Miculescu, care-mi observa în particular că Manoilescu a provocat, i-am răspuns că „valoarea unui om nu se arată așa de mult prin aceia că nu face o porcărie, ci prin aceia că nu răspunde la o porcărie cu altă porcărie“.

Seara, văd pe Al. Oteteleșanu, cărui-a-i spun despre Averescu ce i-am spus și generalului Condeescu. El mărturisește că de un timp mareșalul nu spune nimic, nici intimilor săi.

13 Februar.

Visita unui Frances, Corbeau, din provincie, care vine la mine, mărturisindu-mi că i-am fost înfățișat ca ger-

manofil, pentru a mă întreba cărui motiv îi atribuiu mișcarea tineretului. — Arivism, misticism, dorință de un ideal, sete de activitate. Vorbim de foarte multe : și de instabilitatea societăților actuale, ai căror membri nu sânt legați prin niciun resort moral. Catholic, se miră că-i vorbesc de legătura pe care o creiază Islamul. Îi vorbesc despre ce avem de luat de la Francesi : inspirația, nu modelul, și marea calitate a ordinii și disciplinei, la care în colaborațiile mele cu Francesii am fost neconținut supus, în forma cea mai dură, dar mi-a folosit. Îmi declară că niciun străin n'a înțeles mai bine ce e fundamental în ființa morală a poporului său. Ar vrea să deie ceva din această convorbire presei din provincie.

14 Februar.

Manolescu, care a fost în audiență la Regele și e foarte mulțămît, vine la mine. Ar fi fost o scenă dutoasă. Regele nu agreiază guvernul și n'are încredere în ceilalți politiciani, nici în Averescu. Eu îi par a fi criticabil în cele mici, dar împrejurările mari mă ridică din nou sus de tot. Cuvântarea mea la Club a fost cel mai important act de mărturisire politică din ultimii ani.

*

S'ara, un articol de injurii al lui Gr. Filipescu : adică eu mor de invidie față de Titulescu, care m'a strivit când cu „lamentabilul“ meu discurs la Senat.

*

Seara, conferință a lui Cuza despre Monarhie. E, în formă plăcută, ce a spus de atâtea ori. Pază polițienească enormă. Un public de studenți cari strigă la orice atinge antisemitismul.

Față de ce fac comuniștii uniți cu socialiștii la Paris, la Viena, și această stare de spirit poate fi de folos.

*

Presan îmi telefonează pentru a se ralia la intervenția ce am de gând s'o fac la Senat contra imbulzirii acolo a lui Stere.

15 Februar.

La Senat, cer darea în judecată a lui Stere. Se asociază și Mora, care promite acte decisive, dr. Danielopol, senator al Universității. Mai târziu președintele cetește scrisoarea de protestare a lui Presan, la care se raliază generalii Popovici, Petala, Lupescu.

Întreb ce măsuri se leau pentru ca Patriarhia să nu clădească prăvăliile de speculă în Dealul Mitropoliei pe care le-a apărât Berceanu. Lăpedatu declară că proiectul va întâmpina opoziția instituțiilor care au sarcina de a apăra caracterul istoric al orașului și pietatea cuvenită trecutului.

*

N. Miclescu atrage atenția asupra agitației celor din stânga, în legătură cu împrejurările din Paris și Viena.

16 Februar.

Interpelez în ce privește pe episcopul de Timișoara, Pacha, care a mers cu deputatul Kräuter la Hitler să-l prezinte „omagiile Șvabilor“ (Roth spune lui Angelescu, care desaproabă pe acest „funcționar al Statului român“, că s'a plâns numai de hitleriștii de la noi). Angelescu dă explicații în ce privește pe Stere : dosarul de la militari s'a pierdut ; ar fi gata să-l pensioneze. Protest, și se adaugă

dr. Danielopol. Se face apoi, și de mine, o intervenție pentru episcopul Dionisie. Și Angelescu și Lăpedatu sânt pentru el, dar se lovesc de Patriarh. Și Angelescu se ridică în contra prăvăliilor „fine“ pe care vor să le facă la Mitropolie. Mitropolitul Pimen și al Bucovinei sânt pentru Dionisie.

Inculeț depune legea administrativă.

18 Februar.

Cercetez ruinele de la Târșor. O mare parte din fresce, cu portretele Domnilor, au dispărut.

*

Se află tragica moarte a regelui Belgiei, prăbușit în prăpastie cu prilejul unei ascensiuni.

19 Februar.

La Senat comemorarea regelui Albert. După președinte, Patriarhul ține o cuvântare căreia-i urmează generalul Văitoianu pentru general, — singurul la locul lui —, Gafencu pentru țărăniști, Gr. Filipescu pentru „partidul conservator“. În numele Guvernului, Dimitriu.

*

Francesul Corbeau reapare, aducându-mi ce a notat din conversația cu mine. I s'a părut că „am fost mijlocitorul între Guvernul din Iași și Germani“... Îmi descopere „ochi de Mongol“, iubire de mine însumi ca Herriot și accent ca în Aquitania... Dar, în altele, e un om care vede bine. A fost la Goga, care i se pare „nevertebrat“, dar vorbind foarte bine franceza „gens de lettres“-ilor, la Savel Rădulescu, care i-a plăcut ca om așezat, la Mihalache,

la care „a admirat efortul“ care, crede el, îl va duce tot mai sus, la Tătărescu care, prins în angrenajul liberal, „singurul solid“, îi dă impresia „unui Mussolini fără posă“; a văzut acolo și pe Dinu Brătianu, icoană a fratelui Ioan și ca și el calm și sigur. Crede în viitorul României, care i se înfățișează ca un „domeniu colonial“, însă are „cea mai capitală din capitale“ (pe lângă dânsa Budapesta e ceva artificial, pe când aici e adevărată viață trăită). Are siguranță în viitorul țării.

A vorbit la Brăila și la Rușii-de-Vede, cari i-au dat un auditoriu de 300 de persoane, de care e foarte mulțămît.

Pentru el facem parte din acele „marches d'Orient“ naționale care sânt necesare Franciei după deficiența Rusiei.

*

Editorul Dent din Londra, care arăta posibilitatea unei traduceri a „Vieții Bizantine“, a revenit. Cel ce „i-a făcut raportul“ crede că nu sânt șanse de a lupta cu „standardwork“ ul lui Bury.

20 Februar.

După comemorarea lui St. C. Pop (și cu discursul rabinului Niemirower după al lui Frențiu de la Orade), Victor Antonescu arată că nu poate fi urmărit Stere, pentru că, după arătarea parchetului militar, timp de zece ani nu s'a făcut nicio acțiune de continuare a procesului. Cere să se cerceteze soarta dosarului „pierdut“ și să nu se pensioneze un profesor suspendat pentru trădare. Se adaugă rechisitoriul energic al fostului magistrat Eftimie Antonescu.

Discuția la Mesagiu. Vorbește Frențiu. Cere pacea partidelor. Îl îndemnă să înceapă cu a Bisericilor.

21 Februar.

Titulescu simte că Regele nu-l agreiază și îndeamnă pe miniștri a sta dârji în fața Suveranului. Ar avea intenția de a-și cere un lung concediu.

*

La Senat vorbește generalul Popovici, care ni cere să strigăm de două ori „ura!“ pentru Regele.

*

Conferință la Cercul militar despre „lectura ofițerilor“.

22 Februar.

Requiem pentru regele Albert. Asistă Regele, cu Regina Maria și Princesa Elisabeta.

23 Februar.

Discuția la Mesagiu (Senat). Vorbește în calitate de „conservator“, Orăscu, începând cu obligatoriul imn către Titulescu. E destul de necuviincios față de mine. Când vorbește de Bulgaria ca de „al cincilea Stat balcanic“, întreb banca ministerială dacă România e Stat balcanic. Cu fineță, Lăpedatu răspunde: „Din punct de vedere diplomatic, este“. Apoi un Vihovici, de la Cernăuți, despre nevoile economice ale părților de sus.

*

Stere publică o scrisoare prin care sfidează pe oricine să ia „răspunderea istorică“ a condamnării lui. Iunian trage la răspundere pe ministrul care a suspendat de la catedră pe amicul său.

Fostul deputat ales de mine Hagî Mosco îmi insultă, supt forma unor rectificări genealogice, familia. Am crezut că trebuie să-l răspund.

24 Februar.

Se aduce la Senat pe neașteptate moratoriul. Aprigă protestare a lui Ioanițescu. După declarația național-țărăniștilor, lungă și pretențioasă, cu vagi profeții ideologice, ajung a vorbi la Mesagiu la șase și jumătate.

26 Februar.

Tătărescu, aclamat, aduce la Senat pe noii miniștri, inginerul Teodorescu și Xenii, împreună cu Sasu, mutat de la Comerț la Agricultură.

Discurs al lui Manoilescu, care începe regretând că nu s'a înouit tratatul cu Italia și termină schițând Statul corporativ, care ar trebui să înlocuiască pe cel de astăzi.

27 Februar.

Apariția la tribuna Senatului a socialistului Jumanca. Vorbește ușor, cărturărește. Țărăniștii îl dau gata.

*

Descopăr o scrisoare din 1906 a lui Mihalache, care mă pune, împreună cu Goga, — care a fost biruit ieri la Senat de Iamandi —, între sfinții săi și o scrisoare a lui Cesar Petrescu la vârsta de paisprezece ani, care e uluitoare ca informație, judecată și stil.

2 Mart.

Se vorbește iar de schimbări: generali cu Vaida, Averescu cu... Argetoianu.

*

La Senat, Bănescu desfășură un discurs de profesor, cu vagi indicații de reforme, după ce sub-secretarul vasluiian Negură, ținuse un discurs violent.

3 Mart.

La Senat, dr. Angelescu îmi arată teama de un războiu. Ghica de la Bruxelles îl așteaptă în acest an chiar; Germania va anexa Austria și, de oare ce Saarrul va vota pentru Franța, va intra în acest teritoriu. Regele crede că va fi războiu, dar nu în acest an. Noi am fi complet desarmați. Mai rău ca în 1916.

Inculeț, din parte-i, îmi spune că, trebuindu-i gărzii pentru alegerile comunale, le-a cerut la Ministeriul de Războiu. În loc de 120.000 supt arme, erau 40.000. Restul, nehrănit, în concediu. A cerut 58 de milioane pentru o întreținere de două luni, mai mult în vederea complicațiilor internaționale.

La Primărie, Dobrescu a cheltuit garanțiile antreprenorilor și toate rezervele, toate depozitele.

4 Mart.

Conferință despre anii de studenție la Teatrul Național, pentru Fundațiile Regale.

Asistă și Xenii, care-mi spune că la Karlsbad Goga i-a vorbit așa: „Dacă Duca nu mă face ministru de Interne, provoc o mișcare antisemită în toată țara“.

Goga a făcut un discurs demagogic la Cameră contra minoritarilor.

5 Mart.

Presan declară că, după manifestația Senatului în chestia Stere, își poate relua locul pe băncile lui.

*

Lăpedatu-mi spune că Titulescu a isprăvit și cu Regele și cu miniștrii, dar el se înviesunează a rămânea.

Regele Bulgariei a mers la Berlin, ca semn de protestare contra pactului balcanic și, cu Venizelos în frunte, șefi de partide grecești se străduiesc a-i lua ascuțișul.

7 Mart.

Redactorul *Devechi*-mi arată că Nae Ionescu, liberat noaptea, a fost arestat din nou. S'ar fi ținut un Consiliu de ofițeri ai Parchetului Militar cu ministrul Uică: li s'ar fi cerut unele schimbări, dar le-au refuzat. Atunci Uică a iscălit *acum* un ordin de arestare cu data de Februar și unul pentru rearestare. Ar fi intervenit Titulescu, pe care l-au apărat, la Cameră, de această bănuială Guvernul, Argetoianu, Madgearu.

Uică a venit la Cameră, dar, invocând boala, m'a rugat să-l văd în cabinetul președintelui. Am început observându-i că ministrul care vrea să spuie ceva unui fost președinte de Consiliu îl caută acasă; am venit numai din simpatie pentru armată și pentru că-mi pare că mi-a fost elev. — La cursul de comandament. Contestă adevărul informațiilor ce le-am primit; n'a intervenit Titulescu: îi cer cuvântul de militar și mi-l dă. Adiutantul lui, un colonel, spune că a fost un simulacru de liberare, ca să se vadă cine-l vizitează. Procesul, asigură ministrul, se va judeca răpede. E și el contra lui Titulescu (care ceruse înlăturarea lui) și e gata să mă ajute contra lui.

În ședință, dr. Angelescu destăinuiește călcările de lege la examenul învățătorilor supt țărăniști, cu numiri ad hoc, bilete de recomandafie, cărți impuse; e pentru domiciliul în localitate al profesorilor universitari (acuma sânt și secundari cu două catedre). Notez escrocheria permanentă „de la Ministeriu și regret că miniștrii nu sufăr sancțiuni. Cum

Intervine Costăchescu în chestia profesorilor ambulanți, dau mărturia moștenirii oneste ce mi-a lăsat și relev ez cum i s'a luat Ministeriul prin intrigă. El pretextează, dulce, o situație personală. Național-țărăniștii n'au făcut un gest pentru ministru.

*

Ministrul Franciei la mine. Se teme și el de războiu, care i se pare „sfârșitul Europei“. Are despre Titulescu, cu privire la care vorbesc cu profunda mea convingere despre lipsa lui de valoare reală, o extremă admirație: „ce om, ce fineță, cum se știe adapta împrejurărilor, ce soluții găsește!“.

9 Mart.

Vorbesc la Senat despre problema națională. Tătărescu se scusă: e la o ședință de la Statul Major, presidată de Regele. Răspunde Nistor fără a precisa ceva. Aminteste silințele ce s'au făcut în Bucovina pentru a crea o clasă de meșteșugari români.

*

Seara, prima represintație a „Catapetesmei ruptă în două“, care place.

10 Mart.

Plecarea spre Paris.

12 Mart.

La Paris. Cesianu-mi vorbește mult timp de prigonirea lui de către Titulescu (un ziar publicase o telegramă „radio“ în care era vorba de „revocarea“ lui ca și de a lui Puiu; Agenția vrea s'o cumpere Hefter, acum la

Geneva, unde scoate pentru Boncour și Ligă ziarul *Le Moment*, subvenționat de Guvernul francez). Are conștiința că și-a făcut datoria, dar rapoartele lui rămân fără răspuns. A fost ținut de rău pentru că printr'o telegramă deschisă a anunțat Regelui că n'ar primi alt post. I s'a spus de autorități militare, Weygand, Gouraud, că armata noastră nu e preparată; și oamenii politici și-au arătat teama să nu fim în vre-o complicație viitoare „o sarcină“.

13 Mart.

Mare mulțime la deschiderea cursului meu despre creațiunea franceză în Palestina.

•

Lot îmi spune că, întrebați asupra lui meister Eckhart pentru o lucrare, Germanii au răspuns că-și rezervă pentru Guvernul lor orice cercetare cu privire la acest reprezentant al spiritului de rasă. Un altul ar fi declarat că adevărata știință germană de la Hitler începe.

15 Mart.

A doua conferință.

16 Mart.

Dejun cu Gauthier, de la „Revue Bleue“, cu Murat de la „Figaro“, cu ministrul Educației Berthod, cu directorul Învățământului Superior, Cavalier. Discuție asupra politicei curente. Întrebat, li arăt că nu putem avea în politica noastră externă decât două principii statornice: a nu face politică niciodată contra Franciei și a nu trage niciodată asupra unui soldat italian.

17 Mart.

Conferința a treia.

18 Mart.

Visite la Fontenay. Buré de la l'„Ordre“ se exprimă indignat, cu gesturi tari și cuvinte aspre, asupra recen-
telor tulburări în care și-au manifestat nemulțămirea
oameni cari nu știau ce vor și nu-și găsiseră un șef;
mania delațunilor îl desgustă profund. A vorbit de
aceasta și cu Doumergue, care i se pare înălțat prin anii
de liniște.

A venit și Danesul Madol pentru o adăugire la „Con-
vorbirile cu Responsabili“

19 Mart.

Conferință despre Cugetători politici români între 1820
și 1830.

20 Mart.

A patra conferință despre cruciate. Comuniști basarabeni
încearcă o manifestație contra României, care e oprită.

•

Aflu că dr. Angelescu restituie vechiul sistem de
are, vechile examene și vechiul bacalaureat.

21 Mart.

Dejun oferit de Comitetul frances câtorva membri ai
Comitetului Internațional de istorie.

Deschiderea ședințelor în amfiteatrul Liard. Frumos

discurs al lui Coville ; retorică alocuție a ministrului Educației, Berthod. Handelsman, în locul lui Dembinski, arată ce sacrificii bănești au făcut Polonii pentru congresul de la Varșovia, care a întrecut pe cel de la Oslo.

•

La noi a început procesul „Gărzii de Fier“.

22 Mart.

Lucru în comisiuni. La cea de iconografie prezintă Albumul Domnilor români.

•

Dejun la Charléty. Și cu fostul ministru de Instrucție Honnorat, care se întoarce dintr'o lungă ședere în Iaponia. Comunismul capătă teren printre fiii claselor bogate, cari, crescuți pentru slujbe, nu le mai pot avea.

•

Ultimul meu curs. Multă lume : și Koht, Handelsman.

•

Prânz oficial al comitetului la Claridge. Cuvântare a lui Temperley. Apoi a lui Coville. Asistă și sovieticii, în smoking.

23 Mart.

Ședință de închidere. Citire de rapoarte. Foarte frumos al lui Halecki.

Se ajunge la fixarea locului viitoarei adunări. Delegații cehoslovaci mă înștiințaseră de ieri că vor propune Praga. Li-am spus că aș ceda dacă ei ar adăuga ca viitoarea adunare să fie la București ; ar fi mai „gentil“ : altfel voiu lua cuvântul.

Seara, Lhéritier, asigurându-mă de sentimentele sale, spune că biroul va decide. Cer ca atunci să mi se dea cuvântul.

Îl cer deci, de și profesorul ceh făcea gesturi desperate pentru a vorbi cel d'întăiu. Repet o invitație făcută la Varșovia președintelui și secretarului, adăugind că primirea făcută membrilor Congresului de studii bizantine ni dă poate dreptul. De altfel las hotărârea biroului. Căzul cetește solemnă invitare din partea „tuturor societăților cehoslovace“, asigurând că, în ciuda greutăților financiare ale momentului, se va putea avea o bună primire. Cer din nou cuvântul. „Am consimțit dacă ni s'ar garanta că Mica Înțelegere va dura doi ani, dar nu sânt sigur.“ Mare ilaritate. Dintre ai noștri, cineva se teme că această butadă va fi exploatată. Mă impresionează așa de puțin....

•

Seara, la de Montfort, cu Handelsman și un ziarist francez care a luat parte la vânzătorii regale și le-a descris în *Paris-Soir*.

24 Mart.

La un teatru unde Elvira Popescu risipește toate mijloacele unei admirabile vitalități pentru a însufleți o grosolană fabricație în care o Mare-Ducesă rusă fură sparanghel și spune porcării, pentru ca la urmă să-l întituleze amical „Dimitri“ și să facă o tovărășie naționalistă (!) cu comisarul sovietic care a violat-o în închisoare. Lumea suportă, râde de glume și aplaudă.

25 Mart.

La Sèvres, pentru o conferință la Armeni. Multă lume. Asistă și fiul lui Nubar-Pașa. Expunerea despre arta

armenească în Crimeia și în Moldova e foarte călduros primită. Mi se anunță 300 de subscripții pentru publicarea fotografiilor.

26 Mart.

Labin de la „Adevărul“ spune că descinderea la dr. G. ar fi găsit îndemnuri ațișătoare în legătură cu Garda de Fier.

27 Mart.

Plecare la Veneția.

28 Mart.

Sosire la Veneția, unde mă primește Ortiz, directorul Bibliotecii S. Marco și alte persoane.

30 Mart seara.

Sântem rechemaji de vestea că mama mea e greu bolnavă de pneumonie.

31 Mart.

Plecare spre țară, în astfel de împrejurări. Voiu fi marturul cumplitelor chinuri ale bietei mele mame, care se va săvârși în dimineața zilei de 6 April.

2 April.

La Senat, unde sânt primit cu simpatie.

4 April.

Vorbesc la legea Conversiunii, combătând-o pentru caracterul ei nedrept și anti-social. Se votează noaptea

Apoi, cu toate asigurările d-rului Angelescu, trezit din somn pentru a fi adus la ședință, trece și legea modificărilor la învățământul primar. E zelul lui Ștefan Ioan...

5 April.

Vorbesc la legea învățământului secundar, căpătând îndreptări foarte importante.

*

Curtea Marțială, compusă din generali cari, având a trece la pensie, au toată independența de spirit, condamnă la muncă silnică pe viață pe ucigașii lui Duca, dar achită pe ceilalți. Era de prevăzut: generalii nu puteau condamna la degradare pe eroicul lor camarad Zizi Cantacuzino. Acesta fiind achitat, achitarea lui Codreanu venia de la sine.

Dr. Angelescu e chemat la Palat de două ori. Dimineața, el se arăta foarte neîncrezător în viitorul Guvernului; credea că se poate un Ministeriu Național, și anume cu mine.

6 April.

Lăpedatu, cu care am vorbit ieri la Senat și care crede și el că se apropie căderea Guvernului, vine la mine pentru condoleanțe. Vede greșeala de a fi dat Internele lui Inculeț, necunoscător al țării și om încet, și lui Iamandi, un provincial nesigur, violent, cu presidenția „retorului“ Tătărescu. Guvernul va pune chestia asigurării de viitor. Lucrul ar fi să se hotărască azi chiar.

7-14 April.

În timpul serbătorilor Paștelor vestea unui complot militar și a unei crize ministeriale.

15 April.

La Sinaia și la Brașov.

17 April.

Ziarele publică actele privitoare la complotul Precup, care voiă, arestând sau suprimând pe Regele și masa-crând pe oficialii adunați pentru Înviere la „Domnița Bălașa”, să instaleze, cu concursuri de politicieni, rămași necunoscuți, o dictatură militară.

18-20 April.

La București.

În Ardeal vestea complotului ar fi fost primită cu mulțămire în cercurile lui Maniu. Ar fi acolo și o profundă nemulțămire socială. Se vorbește de poștele de presidenție a republicii pe care le-ar hrăni ascunsul de la Bădăcin, ca și Titulescu, care și-a pregătit la Paris o primire de șef de Stat, presa francesă nespunând un singur cuvânt despre Guvern și despre Suveran.

*

Lumea e uluită de descoperirea că ucigașii deputatului Popovici sânt trei liceeni de la „Lazăr”, ai căror părinți, cari știau și au tăcut, sânt un înalt magistrat, un profesor de liceu și un ofițer superior.

*

Tașcă, îngenunchind înaintea lui Mihalache, a intrat la țărăniști.

26 April.

Întoarcerea lui Dinu Brătianu din Apus. Se declară pentru întregirea partidului cu nepotul său și contra dualității cu Tătărescu.

29 April.

La adunarea partidului, Dinu Brătianu declară însă că vrea să lucreze cu Tătărescu.

*

S'a închis Parlamentul, după ce la Cameră s'a readus chestia Skoda, cu un discurs feroce al lui Madgearu contra lui Amza.

2 Maiu.

Conferință despre sculptura în lemn în vechea noastră artă. 500 de invitații, la doamne care pretind a aprecia această artă; vre-o cinci prezente. Elevii miei, luați de la curs, salvează aparența.

*

Membrii Guvernului merg în Ardeal, țin discursuri și declară, în mijlocul ovațiilor, că au soluționat șaiszeci la sută din toate chestiunile ardelen.

7 Maiu.

Alți cinci elevi uniți într'o societate de crime (colegi de la Iași pradă bisericile).

*

Goga, la Chișinău, anunță că va fi chemat la Guvern, că va schimba Constituția, va reduce numărul parlamentarilor și va aplica un sistem financiar propriu și secret, bun pentru „mulți ani“.

9 Maiu.

Conferință la Școala de Războiu, apoi, despre țesături, la Dalles.

*

Cade prima ploaie, mult așteptată.

10 Maiu.

Defilarea obișnuită. Și Regina Maria, călare. Asistă ministrul polon Beck.

Seara, la Radio, despre „datoria noastră față de dinastie“.

12 Maiu.

După ruperea negociațiilor cu Guvernul, Gh. Brătianu stabilește aceeași linie de acțiune cu Averescu, — bolnav și, cum se vede, nu prea mult.

14 Maiu.

Averescu și Gh. Brătianu anunță acțiunea paralelă în vederea „evenimentelor grave“ ce sânt să se petreacă.

17 Maiu.

Amza la mine în chestia Seletzki. Îmi spune că generalul Popescu, secretar al lui Condeescu și director al genitului, ajutat de un colonel Drăgănescu, începuse tratativele cu Skoda, așa de secret, fără a consulta organele obișnuite, încât a ajuns să fie supravegheat de Siguranță. Intervenția lui Amza pe lângă el și pe lângă Condeescu a rămas fără efect. După câteva luni i s'a supus lui și altor câțiva generali, din partea Regelui, în secret, un memoriu anonim cu privire la care trebuia să-și deie părerea în scris. Pe această basă a fost ales el ca ministru de Războiu.

Îmi cetește părerea comisiunii de generali, semnată și de Angelescu și chiar de Cihoschi, care răspinge tunurile de câmp de la Skoda, găsindu-se preferabil să punem

la punct cele vre-o 1.500 pe care le avem, și chiar obusierele. Îmi arată că însuși conducătorul usinelor Skoda, Löwenstein, desaprobase pe Seletzki și-i retrăsese puterile. Țmza voia să expulzeze pe corupător și s'a adresat la Interne, dar Argetoianu i-a obiectat că Galițianul e cetățean român, pe când de fapt făcuse numai cererea. Relațiile lui Țmza cu Cehoslovacii au rămas escelente, și i s'a dat cordonul Leului Alb. Îmi arată un raport al ministrului nostru la Praga, Emandi, care, neștiind nimic de comandă, doria ca totul să se facă în colaborare cu Legația; raportul adresat către mine și comunicat la Războiu *nu l-am văzut însă niciodată.*

Discutăm asupra posibilităților de armament în cas de războiu, pe care și el nu-l crede probabil. Tunurile le avem, și ele sînt de comparat *cu ale probabililor adversari.* La Skoda așteaptă cele neacceptate și neplătite, de și fusese vorba de a vinde Chinesilor obusierele. La Schneider erau comandate tunurile lungi; nu s'au lucrat din cauza neplătirii. Obusiere avem totuși. Aviația e insuficientă (relevează posibilitatea ca nedibăcia unui pilot să distrugă o mașină de două milioane), dar la Brașov se poate lucra. Țmenințarea nodurilor de comunicație în cas de războiu e un pericol mare; apărarea cu tunurile e slabă. În privința eficacității gazurilor e sceptic.

*

N. Georgescu îmi spune că Savel Rădulescu i-a adus din partea lui Titulescu regrete pentru injuriile de la Senat: eu l-aș fi exasperat! Li spun că ofensele publice tot public se retrag.

*

Balș vine să mă indemne a veni la Academie. Li cer ca președintele, care și-a lăsat biletul la mine, să revie:
n scris

18 Maiu.

Conferință la Dalles, despre numele la Români.

19 Maiu.

După stăruința lui Balș, și în urma scrisorii de invitație a președintelui, revin la Academie, cetind scrisoarea primită și adăugind că sânt acolo prin recunoașterea celor morți, dând eu însumi celor de acum o recunoaștere pe care n'ar retrage-o de pe urma intrigii, care nu are ce căuta într'o societate cu scopurile noastre.

În secție, Mehedinți, invocând laudele mele, propune membru pe Russo. Obiectez că e filolog și sânt adus a vorbi despre sentimentele lui puternic grecești. Lăpedatu invocă articolul din statute care cere un Român de naștere. Preotul Popescu și Silviu Dragomir par convinși. Totuși biruim cu *un singur* vot, nu cu două.

Se decide continuarea colecției Hurmuzaki, încurajarea tipăriturii de documente a lui Sava, magistrat la Chișinău, și centigrafiarea catalogului manuscrisurilor.

21 Maiu.

Nu asist la procesia pentru Brâncoveanu, în care apare ca rudă și d-na Alexandrina Cantacuzino.

*

Brătescu-Voinești îmi spune că, după dânsul, Duca a scăpat prin tragedia sa de un iremediabil faliment.

Vorbindu-i de legăturile lui Țigheș cu liberalii, el îmi arată că I. Brătianu l-a dat aceleia suma trebuitoare ca să scoată *Cuget Românesc* împreună cu Pilat, și aceasta de și insultase grosolan pe una din surorile lui.

Îmi vorbește cu emoție de bunica sa de pe tată, care cetia și adnota pe Platon în grecește și ținea cuvântări care ulmiau.

*

Revoluția armatei în Sofia.

*

22 Maiu.

Alegem în secție ca membru activ pe generalul Rosetti Russo cade. L-am arătat ca un Grec naționalist, rămas străin de noi.

22 Maiu.

Grea luptă în secție pentru locurile de membri corespondenți. Propunerea mea pentru Minea cade. I se reproșează tesa filo-maghiară de la Budapesta. Arăt atunci, față de sfidările lui Mehedinți, că volu fi silit să revin public asupra atitudinii unora în războiu. Se alege P. Panaitescu. Revin violent asupra insolențelor lui Giurescu, care cade cu 8 contra 4. Urmează alegerea lui Marceț Djuvara (Lambrino, propus de Balș, nereușind).

26 Maiu.

Comunicare la Academie despre Wilhelm de Kotzebue și schimbările sociale și economice din Moldova.

27-9 Maiu.

Aceleași zvonuri despre venirea la Guvern a lui Ave-rescu. Cineva a și venit să-mi ceară a-l recomanda sub-secretar de Stat.

Totuși Guvernul asigură că rămâne, și-mi pare probabil și mie.

1-iu Iunie.

Combinația Averescu a căzut în fața proptirii amenințătoare a lui Mihalache și Lupu. Arăt în ziar ce crud e să se joace cineva astfel cu un nume glorios.

5 Iunie.

Masaryk îmi multămește telegrafic pentru felicitări și cardinalul Pacelli în numele Papei, pentru trimeterea „Istoriei vieții bizantine”.

8 Iunie.

Telegrafiez Regelui, felicitându-l pentru „recăștigarea drepturilor sale” și urându-i să aibă „hotărîre și contra dușmanilor și contra falșilor prieteni ai săi”¹.

10 Iunie.

Regele răspunde în cuvinte amabile felicitării cu neobișnuit tâlc.

11 Iunie.

Averescu, părăsit, care intentează proces *Luptei*, pentru că l-a acusat de „aventură” „ridiculă”, ar fi foarte mișcat de alitudinea mea.

•

Titulescu a schimbat cu Litvinov acte prin care se reieau relațiile diplomatice, recunoscându-se tot ce cu-

¹ „Felicitând pe Măestatea Voastră pentru aniversarea recăștigării drepturilor Sale, îi urez să aibă hotărîrea de a le menține și contra dușmanilor și contra falșilor prieteni ai Săi”.

prinde „suveranitatea reciprocă“ și obligându-se a nu recunoaște alt Guvern al celeilalte țări.

Mă grăbesc a-i recunoaște meritul, dorind ca o acțiune așa de folositoare să nu se întindă în domenii unde nu poate aduce aceleași foloase.

14 Iunie.

Deschiderea Parlamentului fără prezența Regelui. Ziarele arată lipsa de interes a publicului. Miniștri ca Lăpedatu apar în haine de stradă. Lipsesc militarii. Opoziția nu vine.

20 Iunie.

Beneș răspunde urărilor mele pentru împlinirea celor cincizeci de ani urându-mi viață lungă pentru urmarea „operei mele științifice“. Îi răspund cu mulțămiri urându-i „să aștepte timpul liber pentru activitatea sa științifică, întreruptă pentru servicii aduse în alt domeniu, unde ne-am întâlnit, țării sale“.

•

Primesc invitația Regelui la dejun pentru ziua de 22

•

Am refuzat să vorbesc la primirea în Parlament a lui Barthou, pentru a nu mă înșira în obișnuita serie ridiculă, dar am scris două articole pentru dânsul și i-am trimis ceva din cărțile mele.

Primirea e caldă și, poate, cam ex gerată.

•

Lui Titulescu, care mi-a telegrafiat cu mulțămiri pentru articol, — aflu că nu i s'a remis telegrama, — i-am refuzat

invitația la prânz cu Barthou. Nu înțeleg să prefac simpla aprobare a unui act politic în reluarea relațiilor personale cu un om de caracterul lui.

Argetoianu, spune N. Georgescu, era desolat de articol și anunțase o revenire (de fapt a fost numai dorința recăpătării relațiilor noastre). Public pentru dânsul articolul „Înșelătorul înșelat”.

Tot N. Georgescu-mi spune că dr. Angelescu continuă să creadă că numai eu aș putea presida un Guvern național. Averescu, care voia să-i substituie unul de partid, ar fi scos din concurență. Studenții t-au oferit un album cu „10.000” de iscălituri. Seninul lui discurs a fost foarte frumos.

21 Iunie.

Strălucită primire a lui Barthou la Parlament. Dar ce discursuri! Al lui Mihalache, strigat, se descifra de pe hârtie. Filipescu a adus toată... autoritatea partidului său. Ar fi fost mai bine Titulescu. N'au lipsit nici I. T. Florescu și Adam Ionescu, in numele... unui nou partid.

22 Iunie.

La dejun la Regele. Îl aflu foarte bine fizicește și foarte dispus. Înnoiește condoleanțele pentru pierderea mamei mele. Conversația atinge toate domeniile. Îi vorbesc eu întâiu despre anume subiecte pentru a vedea răspunsul. Confirmă că Averescu a vrut să schimbe Ministeriul Național cu unul de partid. Împărtășește stima mea pentru Costăchescu. E mulțămît de dr. Angelescu, care a mai lăsat din spiritul de partid și din exclusivismul față de Universități. Regele e foarte mulțămît de

Barthou, care i-a lăudat pe d'Ormeson ca pe un om de cuvânt: i-ar putea arăta toată corespondența lui. Se aștepta, cunoscându-mă, să arăt satisfacția mea pentru succesul lui Titulescu. Și-a arătat apoi dorința să vie la Văleni, dar nu la început; să-l invit însă. E pentru reforma Academiei, cu secția de sociologie sugerată de Gusti, de a cărui lipsă de statornicie vorbesc; îi arăt ce e de fapt sociologia. — E statistică. — Să-i zicem așa și să o tratăm ca atare. I se pare, după conversații cu două persoane care l-au cunoscut că Hitler e un „iluminat“. Pe Mussolini l-a văzut de mai multe ori.

*

La 3, la Academie. Primirea lui Barthou, care vorbește cu aceleași asigurări că Franța garantează hotarele României. Cetesc o propunere, iscălită de douăzeci de membri, pentru alegerea lui ca membru de onoare. Vorbește din nou —, poate prea mult. Nu e nici un spirit superior, nici un vorbitor de mare talent.

Și Averescu era de față aici, — numai aici. Pare în perfectă stare, cu tot marele lui doliu.

Apoi comunicarea mea despre „dascălul“ I. D. Petrescu. După mine Al. Lăpedatu despre Evreii de la noi zugrăviți pe la 1830 de un misionar scoțian.

23 Iunie.

La radio despre Doamna lui Cuza-Vodă.

*

Barthou a avut și o plecare triumfală.

25 Iunie.

Punerea pietrei de temelie la casa studențească „Universul“. Studenții fac elogiul lui Corneliu Codreanu în

fața Regelui. Apoi demonstrează la Tribunal în procesul lui Averescu cu „Lupta“.

La Cameră, Răducanu interpelează cu privire la studenții de dimineață.

27 Iunie.

Flota italiană a apărut, neanunțată, la Durazzo, unde s'au luat măsuri de apărare, și a stat treizeci de ceasuri. Se pare că au debarcat marinari nearmași.

28 Iunie.

Vorbesc la legea despre protecția muncii românești.

30 Iunie.

Vorbesc la Senat despre legea măsurilor excepționale, după frumoasa cuvântare a lui Gafencu. Las a se înțelege că dreptul de a lua măsuri pentru reforma administrației ar putea servi altui guvern, din care poate aș face parte și eu, care n'am nevoie de asemenea drepturi.

*

În Germania, încercare a amicilor lui Hitler de a-l înlocui cu generalul Schleicher. Acesta e omorât cu soția lui. Hitler însuși merge să aresteze pe comandantul trupelor de asalt, căpitanul Roem. Șefii grupării sânt împușcați. Schuppo și Reichswehr domină situația. Un comunicat idiot denunță pe adversari ca homosexuali prinși asupra faptului. Starea lui Hindenburg, bolnav, ar fi desperată.

5 Iulie.

Parlamentul se închide la amiază. Plecare la Vălenii-de-Munte.

8 Iulie.

Barthou răspunde, la 3, prin câteva cuvinte amabile la scrisoarea mea. „Scrisoarea d-tale m'a mișcat mult. Îți mulțămesc în toată măsura în care-ți știu prețui și te asigur la rândul meu de înalta mea stimă și de cordialul meu devotament“.

Acum merge la Londra.

*

În Germania o teribilă crisă, și în alimentație, se pronunță, pe când la Ȃmsterdam mitralierele trag pe stradă contra Internaționalei comuniste.

15 Iulie.

Congresul Ligii Culturale, foarte cercetat, la Văleni. Un grup de preoți din Secuime. Vorbesc înduioșător despre Româniea fără graiu. Mai ales protopopul Aurel Nistor. Și unul care de acasă n'a știut românește, și tatăl l-a trimis, supt Unguri, la școlile românești; și se uitau copiii de Român cu ulmire la Românul care nu poate vorbi românește. Ascultătorii sânt adânc mișcați. Focșanii, Ploeștii arată ce au făcut pentru Secuime. Cazan de la Tecuciu anunță că Teodor Cincu își dăruiește palatul pentru bibliotecă și Museu. Cel mai viu și mai plin de speranțe congres.

Se alege noul comitet: cu dr. Ȃngelescu, cu D. Dobrescu, cu generalul Condescu, cu fiul meu Mircea, cu Lenguceanu.

16 Iulie.

Deschiderea cursurilor la oarele 9. Călduroasă cuvântare a lui Ȃngelescu, care mă îmbrățișează. Aceiași înălțătoare atmosferă de ieri.

Pană Buescu asigură că, fără a-și consulta amicii, Gh. Brătianu a refuzat oferta lui Duca și că n'a știut profita de încercarea Averescu.

*

La Chișinău, Mihalache promite desființarea Senatului și reducerea județelor, iar Halipa declară că Basarabia e tot așa de nenorocită supt Români ca și supt Ruși, și-i cere autonomia!

18 Iulie.

Toată atenția e prinsă de defilarea marturilor la comisia parlamentară care cercetează afacerea Seletzki. E un amestec de prostie și răutate, care desgustă. M. Popovici, Mirto vorbesc ca niște acușați. Romul Boilă, supus întrebărilor, își pierde tot aplombul.

24 Iulie.

O foastă elevă a mea de la Misionare îmi spune că pleacă pentru a imprumuta cei 10.000 de lei cari s'au cerut pentru numirea fratelui său, la Justiție.

Funcționează ca învățătoare la Heciu lângă Siretiu. Castelul lui Vârnăv Liteanu, unde am fost așa de bine primit de d-na Crupenschi, a fost întâiu școală, iar acuma e proprietatea unui „gospodar“ și se ruinează. În oraș de reședință nu se poate face nimic: cei câțiva „intelectuali“ se mănâncă între ei.

*

Regina Maria mulțamește scurt la o urare în care mă arătam „stăpânit de neuitatele amintiri“. E la Bran cu fiica măritată la Viena și gînerele.

*

La procesul Skodei un martur spune că Uică, plecând din Guvern, ar fi oferit lui Gh. Brătianu să „răstoarne“ Ministerul.

26 Iulie.

Se constată amestecul lui Manlu în această urită afacere, primind la el și reținând acte furate de la Consiliul de Războiu ca să arăte pe adversarii săi politici ca falsificatori. Tovărășia cu secretarul Skodei i se pare acceptabilă rigidului Ardelean.

*

Uciderea cancelarului austriac Dollfuss în chiar palatul Guvernului, fără ca asasinii național-sociali să se atingă de ajutorul său, Fey.

28 Iulie.

La București conferință despre așezămintele mele.

*

Ministrul Germaniei, Schullenburg, vine să-și ia rămas-bun. Stăm mai mult timp de vorbă. A fost înștiințat telegrafic numai acum trei zile că trebuie să meargă la Moscova. În locul lui vine cel de la Dublin. Îl rog să cerceteze depositul nostru de istorie și artă.

*

Emoție produsă de „falsul“ colonelului Pomponiu, care ar fi introdus în depunerea lui Seletzki un pasagiu contra lui Maniu, al cărui brulion, cumpărat de Macek, secretarul Skodei, e adus de Maniu la Comisiune.

Scriu un articol invitând pe colonel, care a cerut o anchetă, să se lămurească imediat.

30 Iulie.

Se întreabă de la Palat cât mai durează cursurile.

•

Pomponiu cere să mă vadă. Îi răspund că doresc să vie după ce se va fi lămurit. El mă asigură că n'are nimic contra lui care să-l facă nevrednic de a-mi fi fost elev.

31 Iulie.

Cineva îmi spune că mareșalii noștri au casă, lumină, telefon, serviciu, cinci ordonanțe, automobil, fân și 75.000 de lei pe lună. Mareșalii de Franța jumătate din această leafă și niciunul din celelalte avantagii.

După același, s'a oprit înlăturarea liberalilor prin telegrama creditorilor din Paris, cari ar fi asigurat că n'ar încheia o înțelegere cu noul Guvern.

•

Visita ziaristei americane Miss Rose.

1-iu August.

În *Ramuri* din Craiova un profesor, Păunescu-Ulmu, pe temeul cărții mele *O viață de om*, mă înfățișează ca pe un anarhist corupător al tineretului, care trebuia să fiu înfrânat de la început.

•

Maniu a vorbit din nou la Comisiunea Skoda. Se leapădă de orice amestec în speculațiile nepotului său, specificând că-i e nepot numai prin alianță.

3 August.

Moartea lui Hindenburg. Hitler, proclamat de ai săi și președinte al Reichului, răspinge titlul: îi ajunge acela, acum oficial, de „Führer al țării și al poporului“. Pentru presidenție ordonă un plebiscit la 19.

4 August.

Un minoritar maghiar, licențiat de la Cluj, fost elev al lui C. Marinescu, unul dintre tinerii cari au întemeiat o revistă în care să se ție samă de cultura românească, se plânge că dr. Angelescu a retras dreptul de publicitate acordat de mine școlilor lor și că supune la examene de românește bieți profesori bătrâni, amenințați să rămâie pe stradă cu familiile lor. El însuși nu e sigur că poate reuși la capacitatea care se dă acum la București. Cei din generația bătrână îi invederează acum ce naiv a fost când s'a increzut în omenia românească.

*

Alaltăieri visita unui profesor de la Lausanne, Annen, însurat cu o Elvețiană de la Șaba, care-l cere să se așeze în România, unde are vii și face afaceri. Mă roagă ca la venirea aici peste doi ani să-l ajut a căpăta mai răpede cetățenia. Dorește și nostrificarea diplomelor sale.

*

Primesc dutoase scrisori de recunoștință din partea foastelor mele eleve de la Școala de misionare și de la tatăl, rămas în America, al uneia din ele.

5 August.

Visita d-rului Lang din Cernăuți, cu aceleași plângeri contra politicei liberale față de minorități.

*

Maiorul Gheorghiu din garnisoana Severin îmi spune că populația mehedinteană e într'o grozavă decadență, din cauza sifilisului și tuberculozei. Fete de douăzeci de ani par bătrâne. I se pare că și vitele se chircesc.

6 August.

Balamace din Corița (tată ucis de Greci) îmi spune că, în Albania, Românii de la Berat se pierd; resistă cei din Vest și Fărșeroșii. Școlile s'au închis. Li s'a explicat că e pentru a lovi în alții. Profesorii au ordin să rămâie, așteptând o schimbare. Italia a vărsat sume imense. De Români nu s'a ținut samă. Regele e sprijinit de baltractari. Creștinii, 300.000, ar vrea să se impuie celor 700.000 de musulmani.

Îi dau în samă clădirile pe locul dăruit mie de regele Zogu la Santi Quaranta.

9 August.

Regele la Văleni. Trece de-a dreptul la sală, unde e foarte cald primit. Cuvântarea mea, care se îndreaptă contra culturii prin Ministeriu și chiar prin Fundațiile Regale, o ascultă atent. Răspunde că sânt mai multe drumuri, dar, când e suflet, duc toate la capăt, și aici e mai mult suflet și decât însăși cugetarea. Apoi ascultă corul Sașilor, cel, vibrant, al Ungurilor, extraordinar de vioiu; urmează un danș al elevelor mele. Afară, vremea s'a înseninat după o formidabilă ploaie, mult așteptată.

La masă se ating multe chestii. Regele mi-a mărturisit înainte că prezența lui Argetoianu în Ministeriul proiectat era basa; mai trebuiau să fie „și alții“. Amestecul Legației italiene vine de la Averescu.

Pe drum spre Stari-Chiojd și la întors, — în cale declamații și flori, — îi spun că a fost o greșeală să se recurgă din nou la Argetofanu, pe care odată îl clasase totuși, că lucrul s'a făcut în condiții rele. Acum nu mai rămâne altceva decât să se păstreze un Ministeriu ridicul, până la totala epuizare. Apoi, nu Mihalache (glumesc cu privire la noua grupare a lui Lamandi, al cărui rol în Parlament pare a-l aprecia, gruparea H, spunind că vine natural după gruparea A B C a lui Mihalache), ci o încercare de Ministeriu național, după care, în caz de refus, s'ar putea adresa cui vrea. Regele nu răspunde nimic: în chestia concedierilor de funcționari, arată că nu i s'a spus încă nimic și că e bine să nu se amestece Coroana, lăsând răspunderea cui o face. Ii arăt ce bine e întâmpinat și ce puțin are să se teamă de banchetul lui Maniu, — și recunoaște că gestul acesta l-a atins —, și alte acte ale unor politiciani cari au așa de puțin la basă. În Gr. Filipescu s'a înșelat, susținându-l și pentru locul de la telefoane care, fiindu-i luat, i s'ar răpi puțința de a intriga. E vorba, în treacăt, și de alții: Patriarhul, care nu lucrează prea mult în Biserică (Regele-i laudă calitățile pe care totuși le are), episcopul Puiu (despre care are cele mai bune păreri), Valeriu Pop (pe care i-l presint ca pe cel mai priceput Ardelean, și Regele-i recunoaște tactul la comisia Skoda), generalul Cihoski (și-și amintește când, la Consiliul Apărării Naționale, acesta a sărit în sus la singura mențiune a comenzilor militare), colonelul Pomponiu (pe care nu-l crede vinovat), Basarabenii (pe cari-i judecă și el slabi, și în noua generație, Inculeț, cum e, fiind totuși cel mai de ispravă dintre ei), Al. Constantinescu (care era de bun sfat lui I. Brătianu și ar fi de folos și azi). Regele crede că vom avea în curând un ministru al Sovietelor, dar nu pe Karachan, ci pe cineva

care vine de la Paris. Obiectele noastre ar fi la Moscova, dar, pentru a le cere, trebuie oarecare vreme.

Regelul i se pare că Argetolanu e de mare folos într'un timp când sânt așa de puțini oameni cari pot servi la ceva. Pare nemulțămît de Lăpedatu. Găsește că se lucrează bine la Finanțe, pomenind pe secretarul general și pe Leon.

li pare rău de plecarea lui Schullenburg.

11 August.

Serbătorirea a 25 (= 26) de ani de la întemeierea cursurilor de vară.

Vorbește primarul, preotul N. Popescu (amintiri mișcate), Bațaria, delegați ai cursiștilor (și Germani și Maghiari), cineva în numele elevelor de la Misionare, și alții. Trezesc și eu figuri dispărute, arăt cine m'a ajutat și înlătur ideia unei opere personale. Li cer să mă ajute a păstra contactul cu tineretul prin reeditarea operelor prin care s'a pregătit unitatea românească.

Multe telegrame de adesiune.

*

„Neamul Românesc“ exasperează clanul Maniu prin vehemența articolelor scrise de N. Georgescu și din care unul a fost afișat, — de Amza, sau de Guvern.

14 August.

Banchet al lui Maniu, numai cu Filipescu, Mihai Popovici, Madgearu și Tașcă, dă prilej de insulte celui d'întăiu din ei. Din partea lui, Maniu declară că nu e republican, dar constituțional.

15 August.

s prăvăirea cursurilor.

16 August.

A doua zi după banchet, Pamfil Șeicaru face laudă cumintelui Maniu, iar Stelian Popescu dă un fel de comunicat în doi peri.

18 August.

La București, pentru conferința mea la radio despre creșterea fetelor în Universitate.

*

Adunare a comitetului nou al Ligii Culturale, în care se iau măsuri pentru teatrul ei și pentru „Cartea Bună“.

*

„România Nouă“ nu dă discursul lui Maniu, trunchiat de cenzură. (Mi se spune că partea tăiată privia pe Regina Maria în timpul din urmă al regelui Ferdinand și anume legături pe care cine ajunge Rege trebuie să le lase la graniță.)

Aceasta era deci „cumințenia“ lui Maniu.

*

Argetoianu a cerut la telefon să mă vadă. Rog pe Topa să-i răspundă că prea recentă e amintirea nelocalității lui și, dacă are lucruri bune să-mi spuie, nu sânt sigur că-i pot răspunde tot așa.

19 August.

Visita d-nei Pankhurst, traducătoarea lui Eminescu, și a soțului ei, emigratul italian anti-fascist Corio.

Visită cu ei la Stari-Chiojd.

22 August.

Bun discurs al lui Tătărescu la Târgul-Jiului: promite a înfrâna pe Maniu și califică de „desmăț“ banchetul lui. Maniu amenință...

25 August.

Fiul meu Mircea, care a fost la Bad Gastein, povestește o serie de lucruri în legătură cu bacșișurile de la noi, care revoltă și desgustă pe străini. O reclamă de automobil din Viena presintă halul drumurilor noastre. Se oferă bacșișuri și la Legația de acolo cu scusa că s'a crezut cum că așa *trebuie* să se facă. Fiica mea Magdalina a auzit pe un mic funcționar de la Giurgiu lăudându-se pe Dunăre că a pus de-o parte, de când ai lui sânt la putere, peste două milioane.

26 August.

Desmințesc știrea din „Îndreptarea“ că aș fi anunțat căderea Guvernului la sfârșitul lui Septembrie, eu având să particip într'o formă oarecare la o nouă formație.

27 August.

Scriu ministrului Stoica la Sofia, explicându-i de ce nu pot merge la Congresul de bizantinologie și anunțând că trimet o comunicație în scris.

29 August.

Inculeț la mine. Laudă marea pătrundere și vasta informație a Regelui. Și el crede că Maniu e azi cea mai mare primejdie pentru țară. Îi spun că Maniu abuzează, cu adunări ca acela de la Sovata, de privilegiul de a nu putea fi arestat. El — l-ar aresta. S'au oprit întrunirile. Cea de la Sovata n'ar fi una. Îi observ că „România Nouă“ vorbește de un „sobor“ național. Îi atrag atenția asupra campaniei ce începe pe tema că numai funcționarii ardeleni vor fi înlăturați. A dat ordin la cenzură.

Spune că a venit să-mi arăte că Guvernul vrea să mă felicite pentru cei douăzeci și cinci de ani ai cursurilor. Îi spun că felul cel mai potrivit ar fi să cumpere aici casa „Ojârnoali“ pentru un cămin de băieți.

Filipescu venise la ei în chestia banchetului, și Inculeț i-a spus că „face pe don Quichotul“.

O împăcare cu Gheorghe Brătianu, așa încunșurat cum e, i se pare imposibilă.

Crede că Tătărescu s'a format bine și că poate fi urmat serios.

Arată că la codrenști e o mișcare contra legăturii cu Germania, de la care vin bani, printr'o femeie, care e pe cale de a fi descoperită. Mișcarea era condusă de Stelescu. Acuma, acesta e condamnat la zece ani de închisoare (a făcut apel) pentru excesele de la Râmnicul Vâlcei, unde ar fi murdărit micul monument ce se pregătește în memoria lui Duca și ar fi defilat cu uniforme și arme.

Nu crede în folosul legăturilor cu Sovietele, ralierea lor fiind, și după părerea lui, o „jucărie a lui Titulescu“. Va fi mult de lucru cu dâșlii, fără a avea vre-un folos comercial. Și Regele începe a regreta hotărârea.

1-iu Septembrie.

Pe valea Buzăului la Sîriu.

2 Septembrie.

Dinu Cesianu vine cu d-na, fratele și sora.

Regele va merge la Paris mai târziu. Până în Noiembrie nu e iume politică. Apoi sânt alegerile cantonale, pe care în Franța se pune mare temeiu, și congresul radicalilor, care va hotărî de soarta guvernului.

*

Un profesor grec grec din Atena, Kalonari, îmi cere voie să traducă „Bizanțul“ meu.

6 Septembrie.

La Sinaia.

7 Septembrie.

La Brașov.

10 Septembrie.

Georgescu, după o conversație cu Papacostea al mareașalului Averescu, îmi spune că Regele-i dăduse acestuia sarcina de a forma Ministeriul cu Argetoianu și, se pare, Goga. Întrebând de mine, Regele i-ar fi spus că sânt „rezerva lui“. Argetoianu era să fie la Externe. El a cerut Internele. Refusându-i-se, a făcut imposibilul pentru a nu reuși combinația.

La congresul național-jărăniștilor s'a încercat o împăcare sentimentală între Vaida și Maniu, o doamnă delegată luându-i la braț pe amândoi. Cei doi „frați“ au și vorbit și au plâns „tragedia“ care-i desparte. Maniu a declarat că primește hotărîrea congresului, dar... păstrează tactica sa. Mirto a amintit „democratului“ cu câtă democrație, — și recunoștință pentru scoaterea, cerută, din partid a lui Stere și Iunian, — își trata partizanii (și la complectarea Regenței). Lupta s'a dat la mandate. Mihalache, aclamat, a făcut să se accepte formula că partidul are față de Rege „respect“, dar îi opune „drepturile națiunii“. A primit-o și Valda.

12 Septembrie.

Împăcarea s'a făcut. Vaida a admis ca supt ochii lui Mihalache să se facă o nouă alegere pentru județele contestate în Ardeal.

*

Cesianu la mine. Și el știa de o înțelegere între Știrbei și Kaufmann, de o parte, Gr. Filipescu, de alta. Atribuie un rol lui Titulescu în campaniile acestuia.

14 Septembrie.

Văd pe Mirto, care, atacând pe Maniu în comitetul lor, și-a pierdut locul, ba Maniu l-a făcut și „prost“. El e sigur că Maniu luptă pentru înlăturarea Regelui și că nu se va lăsa. În jurul lui e o bandă de profitori, pe care l-a îmbogățit și care așteaptă ceva de la o nouă guvernare. Romul Boilă e un bandit în stil mare. Actele pe care i le-a dat pentru a-l apăra de destăinuirile lui Valer Pop, sânt două acte notariale false. Aflând aceasta și semnalând-o lui Maniu, cu întrebarea dacă s'o puie în comitet ori să rămâie în particular, acesta i-a răspuns: „Lasă, mai vorbim noi“. Îl trec fiorii pe Mirto când aude pe cineva tratat de „dragule“. Cu venitul de la zece iugăre nu se poate ținea Maniu, pe care-l hrănește nepotul. Acesta a întrebunțat pentru alte scopuri banii, de origine necunoscută, cari i-au fost împrumutați.

Mirto pare obosit; suferă de aortită din naștere.

*

La Palat e marea adunare, cu Tătărescu, pentru întemeierea „străjerilor neamului“, inaugurați cu pompă la Breaza. Câteva ceasuri se cetește regulamentul.

*

La congresul de la Sofia asistă nu numai Gh. Brătianu care a dat un interview mareț unui ziar, și P. P. Ponițescu, dar și prietenii de-ai miei.

14 Septembrie.

Colonelul Beck anunță la Geneva că Polonia nu mai primește control în chestia minorităților, ridicând astfel contra ei Anglia, Franța și chiar Italia.

16 Septembrie.

Pe valea Slănicului din Buzău. Pustietate și miserie...

17 Septembrie.

La dejun la Regele, cu soția mea. Foarte amabil. Crede și el că liberalii administrează mai bine ca țărăniștii, că tineretul lor ar trebui lăsat să se manifeste. (Îmi mulțămeste pentru atitudinea față de Maniu. Crede încă în popularitatea acestuia, dar nu e impresionat.) E de părerea mea că miniștrii nu pot vorbi în numele partidului, care e numai mijlocul de executare. „Ei sânt administratorii delegați, eu președintele Consiliului de administrație.“ Vorbim de declarațiile de la Sibiu ale lui Averescu, care se plânge că anume curente găsesc aprobări sus; repetă că n'a înțeles să-i dea Guvernul pentru partidul lui. Recunoaște că Argetoianu nu e bun în executare: ar fi arătat dorința de a se retrage din viața politică.

21 Septembrie.

Sosirea bizantinologilor, invitați de noul meu Institut de bizantinologie, cari se întorc de la congresul din Sofia, la care, din cauza prezidării secției istorice —, prezidare care s'a dovedit pur nominală, — de către Mustafaiev, n'am putut lua parte.

Sânt între ei păr. Jerphanion, energică figură de fost comandant de vas de războiu, Mercati, violu și vesel, stângaciu și naiv, așa de bun, Mauboury, cu soția, Elvețian, arhitect, așezat la Constantinopol și care vede pretutindeni influențe turcești, mergând și până a considera a doua parte din arta bizantină ca datorită Turcilor,

Hofwiler, de la Zagreb, director de Museu, cu soția sa, care vorbește perfect cinci limbi, Grecii : Keramopoulos, care rostește într'o germană insuficientă idei generale interesante, și Lambikis, cu soția, părechea Boșcovici — el, director de Museu, de și așa de tânăr, la Belgrad, studiind zelos și dictând soției sale —, arheologul bulgar Balașcev, bătrân, bolnav, învățând mătăni.

Visită cu ei a Bucureștilor.

*

Aflu moartea în singurătate la un otel din Brașov a lui Bogdan-Duică. Neștiindu-se relațiile dintre noi, curg condoleanțele.

22 Septembrie.

Visita altor Musee. Seara, plecare spre Moldova.

23 Septembrie.

La Suceava, de unde se cercetează Dragomirna, Rădăuții și Sucevița. Impresia asupra excursioniștilor e covârșitoare. Lumea țărănească de Duminecă e frumoasă și curată. Chiar și Jidovimea suceveană s'a mai civilizat puțin. Dar bisericile sânt invadate de cei mai odioși și mai răspingători calici de modă rusească.

24 Septembrie.

Visita Târgoviștii, de unde la Câmpulung, pe ploaie. Regiunea de dealuri în această toamnă înaintată e fragedă ca în luna lui Maiu. La Câmpulung două bisericețe bine reparate de Comisia Monumentelor Istorice : Fundeni și Sf. Gheorghe. Dar, în centru, clopotnița arsă și casele

vechi domnești sânt lăsate în starea de a doua zi după incendiu, pe când preotul și-a făcut un mic palat și, în față, casele distruse au fost înlocuite de Stat cu zidiri mari albe și roșii, care strică toată impresia de ansamblu prin obrăznicia lor nouă-nouă. În același stil se reface și împrejmuirea frumoasei biserițe de la Șubești.

La Târgoviște am aflat moartea lui G. Balș. Fusesc în Bulgaria, stătuse de fapt în fruntea delegației românești care s'a îndărătnicit să meargă acolo, vorbise foarte frumos la deschidere, făcuse o comunicație interesantă, luase parte și la excursii pentru ca să fie doborât de o infecție căpătată la noi cercetând în căruța vechi monumente.

Noaptea spre Argeș, peste munți. Alurec într'o răfă și e o minune că trăsura nu s'a răsturnat.

25 Septembrie.

Cercetarea Argeșului. În paraclisele din dosul Bisericii Episcopale s'a așezat garda și, cu toate ale cașci sale, arhimandritul... Episcopul se arată foarte primitiv, și oaspeții sânt în cea mai bună dispoziție.

După amiază, cu automobilele, la Râmnic, unde prefectul ni pregătește o tot atât de bună primire. Cercetăm Cozia, Mănăstirea dintr'un lemn, unde distinsa stăriță e foasta preoteasă Olimpia Georgescu, și Hurezul, splendid la lumina lunii.

Dorm în târgul vecin, bine îngrijit, la prim-pretor, care, frate cu profesorul Popescu-Telega, a învățat italienește și spaniolește în captivitatea teribilă din Bulgaria. Vorbește de grozăvia de la Turtucaia, rod al neglijenței noastre. Unii dintre ofițeri s'au luptat cu o eroică desperare.

După-amiază despărțirea de aceia din oaspeți cari pleacă spre Țpus.

26 Septembrie.

La București. Între alții mă caută Inculeț, care, pregătind un proiect de reformă administrativă, consultă opoziția. A fost la Mihalache la Dobrești: casă simplă, fără pretenție și fără cerinți.

*

După amiază, ședința la Ligă și la Comisia Monumentelor Istorice, pentru comemorarea lui Balș. În locul lui se cooptează Ghica-Budești.

27 Septembrie.

La Văleni, unde, a treia zi (29), încep lecțiile la Misionare.

30 Septembrie.

Visită la mănăstirea de odinioară Tisău, cu puternicele ziduri în jurul zidirii sărace, dar impodobită cu fresce și mormintele ctitorilor, de la Matei Basarab.

De acolo, în automobil, la Brăila, pentru o conferință. Destulă lume, dar străzile sânt imbulzite de oameni fără ocupație. Orașul nu e curat; primarul explică prin aceia că a fost zi de târg. În cale, lume țărăneasă pretențioasă, îmbrăcată, bărbați și femei, ca în mahalalele Bucureștilor. Nici urmă din datinele trecutului. O gloată obraznică și brutală.

În conferință li spun că nedreptatea ce mi s'a făcut în timpul guvernării mele nu mă împlădece de a servi și a iubi această societate, dar ceva s'a rupt între mine și între ei toți.

Noaptea târziu, întoarcere la Văleni.

1-iu Octombrie.

Spre seară mi se anunță demisia lui Tătărescu, pe care Regele l-a însărcinat cu formarea Cabinetului. S'ar datori nu știu căror intrigi ale lui Titulescu.

2 Octombrie.

Ministeriul se reface fără Xeni și Teodorescu, cu Strunga la Comerț și câțiva subsecretari de Stat.

Lumea crede într'un Guvern al meu cu Averescu și-mi atribue o intervenție în afaceri unde, din nenorocire, nu pot avea nicio influență.

„Universul“, foarte ciocârtit, asigură că Titulescu nu și-a retras demisia și n'ar face-o decât dacă i s'ar primi toate condițiile.

5 Octombrie.

La București, pentru comunicarea la Academie despre Axintie Uricariul, și pentru radio.

Mă caută Goga. Îi spun franc că a pierdut prietenii prețioase și a căpătat dușmăni periculoase, fiindcă, om de talent, nu și-a putut stăpâni temperamentul. Îi mai spun că dictatura nu se anunță și nu se profetisează, ci o realizează cine poate. El îmi obiectează ce ar fi o colaborare între noi pentru o „dictatură“ pe care o definește numai ca act de autoritate.

Îi pare bine că m'am „convertit“ în ce privește valoarea lui Maniu. Totdeauna el a așteptat ca o părere să biruiască pentru a reclama paternitatea ei. Pe Romul Bolidă el, Goga, l-ar aresta.

Vorbește cu pasiune de Titulescu. Se teme că Regele va isprăvi prin a ceda. Îi spun că, de oare ce are o

audiență Luni, să-î spuie Regelui, pe care nu vreau să-î importunez, că a se despărți de Titulescu implică grele riscuri și-î las să judece dacă le poate infrunta, dar că, în această cas, îl vom ajuta cu tot ce putem.

Titulescu a mobilizat toată presa franceză și chiar pe „Manchester Guardian“ ca să-î presinte ca singurul care poate menține România pe linia actuală a politicii sale.

*

Ziarul lui Ștefan Tătărescu, care cerea apropierea de Polonia și Germania, a fost suprimat.

*

Supărat trece pe lângă mine la Academie Vălsan, pentru a cărui poezie, uitată de toată lumea, am scris pagini așa de calde în „Istoria literaturii“.

*

Generalul Rosetti-mi spune că moartea lui Balș a fost datorită extremei slăbiri, de vre-o patru ani, a unui corp devenit cu totul incapabil de a reacționa. El refuza cu îndărătnicie să se caute.

Întâlnesc și pe profesorul Cartoșan, care-mi explică legătura lui cu insultătorii mei prin acela că sânt... tot o generație.

6 Octombrie.

În „Gândirea“ reapărută, Nichifor Crainic mă face trădător al Ideii naționale pentru că, stăruind pentru eliberarea lui, am spus că e „îresponsabil în politică“...

8 Octombrie

Titulescu, întors, își amână pe Miercuri răspunsul cu privire la intrarea în noul Ministeriu.

9 Octombre.

Uciderea la Marsilia a regelui Alexandru, a lui Barthou și rănirea generalului frances Georges, care-i întovărășia.

16 Octombre.

Mărtea lui Poincaré.

16 Octombre.

Regele pleacă la Belgrad pentru înmormântarea cumnatului său. Călătoria se face contra părerii miiștrilor.

18 Octombre.

Dinu Brătianu ar pregăti refacerea, contra lui Tătărescu, a unității partidului liberal supt nepotul său.

21 Octombre.

La Craiova, pentru conferința despre începuturile Olteniei. Multă lume, și copii, mai mult pentru distracție. Aplaudă la glume. Spun și aici de ce între mine și societatea românească s'a deschis o prăpastie.

Într'un sat, Albota, țărani cari mă înțeleg.

22 Octombre.

Regele-mi răspunde la felicitări: „Din toată inima mulțămirile mele pentru frumoasele și simșitele bune urări“.

23 Octombre.

Vasilescu-Valjan la mine. Vine „ca la Meca“. Untrea celor doi Brătieni se va face. Tătărescu n'a știut să în-

trebuințeze prezența sa în fruntea Guvernului pentru a-și atrage simpatii. Va fi învins. În trei săptămâni voi fi la Guvern cu o formație de „hamali”. Ar fi de plasat Argetoianu la Externe. Îmi vorbește, — în vederea acestor combinații, — de felul cum el însuși ar fi în stare să refacă finanțele. S'ar exploata intensiv minele de aur, s'ar pune în valoare pentru cumpărare de aur depozitele particularilor la Banca Națională, s'ar asigura, prin „Lloyd”, cumpărăturile Englesilor, s'ar putea unifica regimul la petrol. Îi spun că nu pot face un Ministeriu național cu țărăniștii lui Mantu și Mihalache, că sânt impopular și sănătatea mea nu e cea mai bună.

25 Octombre.

Slăvescu mă asigură că, în ciuda reducerii de impozite până la un miliard și jumătate, încasările sânt inferioare numai cu 450 de milioane. E oprit de unii colegi de a face reducerile necesare. N'a atacat nici depozitul Casei de depuneri, nici ale funcționarilor telegrafo-poștali.

Crede că nu se va ajunge la o înțelegere între Dînu și Gh. Brătianu. Dacă s'ar face, ar fi ruperea partidului.

1-iu Novembre.

Deschiderea cursurilor la Academia de Comerț. Foarte amabil, rectorul Răducanu mi-a cerut să o fac. Cuvântarea lui regretă, firește, trecerea școlii de la Comerț la Industrie și reclamă păstrarea unei autonomii de două decenii. Dr. Angelescu (e de față și Strunga, ministrul de Comerț) afirmă, cam sec, dreptul Ministeriu'ului său asupra oricărui instituții de învățământ. Arăt apoi, com-

bătănd statisticările, nevoia unei enciclopedii a ştiinţelor economice, puse pe basa nollor experienţe, aducătoare de simţ al relativităţilor, pe care le dă istoria. La urmă, Răducanu arată noile portrete ale principalilor economişti străini şi români.

*

Ministrul Italiei vine după-amiază ca să-mi ceară să deschid cursurile de limbă italiană. Vorbim de noua îndreptare a politicii italiene, pe care am prevăzut-o. El caută să explice pe cea veche. Nu se putea aştepta înainte de Dollfuss ofensiva Germaniei în Austria decât într'o vreme când Italia prin numărul locuitorilor şi progresul bogăţiei i s'ar fi putut împotrivi cu succes. — Dar Germania n'ar fi realizat ea însăşi un asemenea spor? În ce priveşte Ungaria, care, după mine, cum sânt Ungurii —, ca şi, de altfel, Polonii şi chiar Ruşii — nu poate servi de basă, Italia ar fi voit să se sprijine pe noi, dovadă recunoaşterea anexării Basarabiei şi împrumutul pentru armată, dar după căderea lui Averescu toate Guvernele româneşti aşa au fost, nu numai contra politicii italiene, dar contra Italiei înseşi, afară de al meu.

El, Ugo Sola, a încercat, — şi a reuşit în parte, — să îndrepte situaţia. Îi place în ţară şi ţine să rămâie.

*

Deschiderea cursului la Universitate, cu osebirea între istoria universală şi istoriile naţionale, acum de un naţionalism falsificator. Mai puţină lume. Un grup în legătură cu Garda de fier a vrut să aducă un preot pentru deschiderea cursurilor şi armata păzeşte afară. Comisarul supraveghează în antreu. Se putea şi altfel..

*

Seară, Pamfil Şeicaru, gras, vesel şi de o deosebită vervă. Vine să-mi mulţamească pentru cea ce am scris

despre opera lui și a lui Han la Mărășești. Dar de fapt ca să-mi spuie că a vorbit acum câțva timp la Montreux cu Titulescu. Acesta i-a anunțat un Guvern Iorga de acum trei luni, la care ar fi dispus să participe. După escapadele lui Tătărescu, care voia să inoveze în politica externă fără a-și înștiința colegul, trebuia un om cunoscut, asupra cărui să poată „proiecta farurile”. Mi-a lipsit în guvernarea mea cine să facă atmosferă și să puie în valoare.

Îi spun că noul regim e acum îndepărtat prin înțelegerea dintre Dinu Brătianu și Tătărescu. Recunosc că, dacă, la începutul guvernării mele, zăbava în București a lui Titulescu nu m'ar fi făcut să cred că intrighează contra mea și dacă propunerea de a intra în Ministeriul meu mi-ar fi făcut-o ei și nu Regele, ne-am găsi azi amândoi la capătul unei legislaturi și la pregătirea unei alteia.

Titulescu ar recunoaște că acțiunea lui, pe care Averescu o taxează de „escrocherie”, e menită să acopere lipsa noastră de pregătire militară.

Discursurile de la Ankara sânt fără îndoială un mare succes.

2 Novembre.

Comunicația la Academie despre regina Elisabeta și societatea germană contemporană. Mult public; subiectul e deci încă viu.

Lapedatu îmi cere să vorbesc despre propunerea sa de a da catedra lui Duică lui Goga.

3 Novembre.

Pentru o simplă mențiune a folosului tras în studiile sale istorice de cunoștința dreptului, Gh. Brătianu îmi

lasă carto cu aceste cuvinte : „foarte mișcat de cuvintele d-voastre, atât de binevoitoare, cu prilejul deschiderii cursului de la Academia Comercială“.

6 Novembre.

Visita lui Bălcoianu de la Banca Națională. În interesul partidului său, el dorește o împăcare cu Gh. Brătlanu, E foarte îngrijorat de catastrofalele rezultate ale autarchiei europene.

10 Novembre.

Conferință despre „ce ni poate da literatura italiană“ la Institutul de cultură italiană.

*

Plecare, scara, spre Roman.

11 Novembre.

Drum greu, prin ținuturi arhaic de înapoiate, la Cucu, odată moșia bunicului meu Gheorghe Arghiropol, al cărui loc de casă, cu căsuța fiicei lui, Natalia Teodoru, — o bătrână..., — mi se arată. Apoi, peste splendida întindere rodnică supt dealul cu huceagurile, la Bozieni, unde —, și la Buda și la Crăiești, — sânt rudele mele, admirabili țărani. Cunosoc pe fiul mătușii mele Olimpiada, sătean cărunț, pe fiul lui, un frumos bălat, factor rural, familia simpatică a unchiului meu de același vrâstă, Iancu, De acolo la Crăiești, unde sora lui Iancu, Eugenia, a avut cinsprezece copii, dintre cari nouă trăiesc (soțul ei e un Otea; ea a lăsat copiii de trezeci de zile pentru a merge să îngrijească pe front de fiul ei rănit).

Mișcătoare întâlnire neuitată. Voiu lua pentru a li continua creșterea două din verele mele țărance.

La 3, conferința „Din trecutul Romanului“, bine înțeleasă.

Apoi, la 6, la Bacău, unde biserica, reparată de Comisiunea Monumentelor Istorice, Precista, e hidos zugrăvită. Conferință despre „cea d'intălu datorie a noastră astăzi“. Călduroasă primire. Prefectul e un profesor de ehimie, Macedonean. Societatea care m'a invitat a creat și o bibliotecă publică, destul de cercetată.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Sânt alături de Goga și Petrovici. Se vorbește de posibilitatea unui Guvern de concentrare. Arăt hotărârea de a nu conlucra niciodată cu Argetoianu.

Regele cetește cu hotărîre un mesagiu fără orizont. E întinsă, dar nu de o potrivă de aplaudată, partea lui Titulescu, pe care atitudinea majorității nu-l mulțamește, vădit. Lungile aplause către Rege par o cerere de tolerare la putere într'un moment de nesiguranță.

*

La oarele cinci, Titulescu. Spune de la început că ar vrea ca trecutul să fie uitat. Îi pare rău de ce-a fost. Îmi arăt regretul că spectacolul l-a făcut înaintea unui om ca Mantu și a unei majorități de sălbateci. Recunoaștem amândoi că multe intrigi au lucrat între noi. El declară că n'a vrut să-mi fie ministru de Externe, la început. A rămas la București câteva zile din alte motive. Acum presidenția Consiliului ca moștenire a lui Tătarescu nu-l seduce. Ne despărțim în cei mai buni termeni.

Mă asigură că în câteva săptămâni vom avea de la Soviete toate depozitele, afaiă de bani.

16 Novembre.

Înmormântarea Mitropolitului Pimen, care e dus la Provița. Sună numai clopotele de la Italiani, cerute de Trancu-Iași.

Lapedatu vede cu îngrijorare viitorul. E pentru venirea mea la cârmă. Îi spun că aș lucra și cu oameni de partid, dar fără șefi și clientelă, că m'am gândit la dânsul. El se declară gata a primi, și chiar în alte condiții. Îi spun că aș aduna pe un Ioanițescu, pe un Mirto, pe un Trancu-Iași, pe un Valjean.

*

Dejun la Victor Antonescu cu d'Ormesson și scriitorul frances Romain Coolus.

Dr. Angelescu vorbește în același sens ca Lapedatu. Și Antonescu manifestă îngrijorări pentru guvern.

*

La Senat atmosfera e slabă la majoritari. Ioanițescu e încântat că mă gândesc la dânsul. Costăchescu are o atitudine foarte prietenoasă: e vădit contra „ideilor“ lui Manlu și a conducerii în partid. Îi spun că el reprezintă „punerea la punct“: e foarte măgult. Visita subsecretarului de Stat Titeanu. Vrea să reformeze cinematografele, poliția.

20 Novembre.

Comnen vine la mine. Hitler i se pare un timid și un sincer, care învață. Vrea să purifice Germania și, prin ea, Europa. În lupta cu episcopii a fost total învins. Comnen lucrează pentru reluarea raporturilor economice: Germanii ar fi dispuși.

22 Novembre.

Visita rectorului parisian Charléty. Dejun la Institutul Frances. Recepție la Athénée Palace.

23 Novembre.

Proclamarea lui Charléty ca doctor de onoare. Cetesc raportul. Masă la Legația francesă, și cu Gusti.

24 Novembre.

Serbarea Institutului frances. Se vorbește și de opera mea (de Dupront și de Charléty); rectorul parisian pomenește de „cercetările asupra satului românesc ale sociologului Gusti“. Discursul lui Charléty e foarte frumos. Dintre ai noștri au vorbit Petrovici, pentru Universitatea din Iași, pentru cea din Cluj Ștefănescu-Goangă (la masă și Racoviță, cu știri nouă și interesante, ca vechiu colaborator și prieten). Foarte bine Stoilov de la Cernăuți (matematic, fiu de colonel din Craiova).

Prânz la mine pentru familia Charléty, familia Dupront și Comnen.

25 Novembre.

La Văleni cu familia Charléty și d-na Dupront.

*

O conferință la o societate armeană despre „Ce e cultura“.

26 Novembre.

La Senat se cetește răspunsul la Mesagiu.
Foarte puțină animație.

Charléty a plecat azi dimineață.

28 Februar.

Ministrul Poloniei la mine. Îi explic politica mea din 1932 față de Soviete: recunoaște că am avut dreptate. Ni se cerea să iscălim fără să ni se spuie de ce e vorba. Îi descriu pe Beck așa cum e și, cum ministrul nu credea că ni-a cerut să facem sacrificiul cu privire la Basarabia, i-am cetit notele mele de la Varșovia. El se plânge că Franța i-a tratat rău pe Poloni: de aici pentru Barthou o primire mai rece decât pentru Titulescu. I s'a dat ministrului frances ce dădea el însuși ministrului polon. Franța vrea o Rusie mare, cea ce nu poate să admită Polonia. — Nicl noi! — Deci nevoia de o asigurare, fie și numai vremelnică, de spre Germania. Aceasta se gândește, azi, la Austria, la Rin, urmărește nu revisi-
onism, ci rasism. Pe noi ne consideră Polonii tot ca pe vechii aliați; relațiile militare continuă; știm toate secretele armatei polone; ni se trimet 60 de avioane. Îi arăt soldații noștri pe stradă. El spune ce impreslonat a fost de manevrele noastre atașatul militar polon. Recunoaște că în 1932 s'au făcut și greșeli. Și el e lovit une ori de unele apucături ale lui Beck. Dar miniștrii poloni sânt numai „jurmătăși de miniștri“; de fapt mareșalul conduce totul și nu se lasă influențat de nimeni. Pentru a nu fi bănușiți, miniștrii merg une ori prea departe. Îi observ că o politică poate

fi îmbrăcată într'o formă care nu jignește vechile prietenii. De și Franța a fost și față de noi egoistă, urmărită fiind de frica revanșei germane, am știut să „înghițim“. Mai multe le-am „înghițit“ de la Mussolini și totuși ni-am menajat legăturile cu Italia. Arciszewski asigură că la vizita lui Gombös nu s'au rostit cuvinte desagreaabile pentru România. Momentul, după asasinatul regelui Alexandru, n'a fost însă bine ales. Beck voia să vie la Belgrad, dar prin Budapesta, și visita în aceste condiții nu s'a primit. Dar cu Iugoslavia nu e nicio alianță. Ministrul, cărula-i arăt că ar trebui un gest polon care să ne reasigure, spune că a cerut de mult o conferință a sa la Cluj și e gata să meargă acolo.

29 Novembre.

Dejun la Bușilă, cu ministrul Franței. Bușilă face prognosticuri de presidenție a Consiliului.

*

Conferință la un cerc artistic despre condițiile materiale ale artei noastre.

*

Romul Bollă presintă un violent, și ordinar, protest contra părții care-l privește din raportul Bentoiu.

31 Novembre.

La Senat, discurs asupra politicii externe al lui Gafencu.

1-iu Decembre.

La Senat, vorbesc, după Mrazec, „oratorii de partide“... și Niemrower, pentru comemorarea unirii Ardealului.

2-3 Decembre.

În chestia Skoda se descopăr lucruri urâte în dauna lui Pomponiu și a lui Mirto, pe care, printr'o trădare a lui Stelian Popescu, îl denunță Zaharof, care apăsase până atunci pe Maniu.

Goga presintă comisei un memoriu cerând darea în judecată a lui Maniu.

*

Duminică, Gheorghe Brătianu a făcut să defileze mii de oameni urlând și a amintit Regelui vorba lui Lascar Catargiu: „aiasta nu se poate“.

Dar și omul care vorbea așa avea altă amploare...

4 Decembre.

Conferința mea la Institutul Frances despre originile evului mediu în Franța.

5 Decembre.

La Senat, N. Miculescu vorbește impresionant despre lipsurile, puțintel poate exagerate, ale armatei. Intervin ca să arăt ce voiam să facem, în Februar 1932, pentru usinele din țară și cer să se sublinieze marile reduceri budgetare făcute de noi.

*

Conferință la Societatea anglo-română despre Cromwell. Foarte multă lume.

*

Țărăniștii discută, la club, aprins cazul Mirto.

6 Decembre.

Regele-mi telegrafiază: „De Sf. Nicolae din tot sufletul cele mai calde urări“.

7 Decembre.

Conferință la studenții albanesi despre Albania, legăturile cu noi și misiunea românească în Albania.

9 Decembre.

Vorbesc la Liga Culturală pentru comemorarea neuitatului meu prieten Augustin Bunea.

•
Dimineața, visita criticului teatral italian, Silvio d'Amico.

11 Decembre.

Visita lui Muny, fostul președinte al Confederației elvețiene, întovărășit de ministrul Elveției, de Weck. Vorbim despre năvala materialismului, despre stăpânirea incompetenței, despre zădărnicia actuală a democrațiilor. Se întreabă și el dacă Sovietele fac un joc sau sânt sincere.

*

Ministrul rusesc Ostrovschi își depune carta de vizită.

*

La Geneva cererea de satisfacție a Iugoslaviei contra Ungariei se termină cu o formulă engleză, care degajează răspunderea Guvernului ungar, aruncând-o asupra unor organe inferioare.

•

A apărut broșura mea despre Maniu.

•

Discuția la Mesaj, devine comică.

12 Decembre.

Ostrovski la mine. Tip de Mongol cu craniul ras, ochi foarte negri, impresionanți prin fixitatea lor. Dar om crescut în Franța, care mărturisește că, după lunga lui ședere, și pe lângă Racovski, acolo, a trecut doar câteva luni prin Caucas ca să vie apoi aici (soția lui, medic, originară din Bălți, ar fi Evreică).

Îl ieau înainte, spunându-i că avem comun școala franceză. El începe un discurs în care-mi dă din bielsug laude ca om de Stat și profesor de „drept“. Vorbește corect, dar încet, căutându-și terminii. Îl întrerup de mai multe ori, glumind.

Ajungem a vorbi despre istoricii lor, Lappo-Dantilevski, Pocrovski (evit pe Rostovțev). Se trece la depozitele noastre în Rusia. El aduce etalonul metrului, transportabil. Celelalte obiecte cuprind sute, mii de vagoane. Vor veni la timp: Litvinov se ocupă de aceasta. N'au niciun interes pentru dânșii. Îi spun că Lăpedatu, care le-a dus, le-ar putea aduce înapoi. Poate și cutare funcționar de la Academia Română: Damian Bogdan. Îi spun ce lucruri importante pentru mine am acolo. Sânt sigur că obiectele de la mănăstiri s'au topit: de luat măcar fotografii!

Laudă pe Pocrovski: onest, a mărturisit singur serviciile aduse la 1877 supț Plevna de Români.

Vorbește de marile colecții de documente socialiste ce fac el și continuă a face. De la sindicatele germane au luat o plvniță întreagă de hârtii, între care opere inedite ale lui Karl Marx.

Îi arăt interesantele memorii ale lui Zamfir Arbore ca revoluționar rus. Ar trebui să le traducă. Oronile de

acolo, dacă nu scusează unele lucruri, le fac inteligibile.

È un bibliofil pasionat. Ne oprim mult timp asupra cărților mele. Îi dau „Les „arts mineurs“ și-mi promite o carte rusească despre miniaturi.

Îi fac să vorbească rusește d-rei Donici, bibliotecara mea, sora lui Donici-Dobronravov. Ea-l găsește un accent de „înstrăinat“. Când spun cine e ea, numele lui Dobronravov îl face să tresară.

Îi spun la plecare că nu mă tem de dânsul și de ideile lui. Înțeleg toate ideile și toate experiențele. Ce mă interesează e omul, care e totdeauna mult mai sus sau mai jos decât ideile lui. — Dar aveți și dv. principii... — Eu mă conduc de instincte. Mi-e frică de formule: ele diformează ideile. El spune că se face încercarea de a scoate „calitate din cantitate“.

Ce va fi dedesupt? La societatea de chirurgie i-au primit nevasta, și în onoarea ei comunicațiile s'au făcut în franțuzește.

Dimineața, Ostrovschi a văzut pe Lăpedatu. Și acolo a fost vorba de obiectele noastre.

*

La Senat aflu moartea năprasnică a vecinului meu de bancă, Petru Gârboviceanu, cu care am glumit și ieri. Vorbia pasionat de biblioteca dăruită de el publicului.

*

Dimineața, vestea morții bătrânului pictor Mirea.

13 Decembre.

Orleanu ridică la Senat chestia raporturilor cu Sovietele. Îi răspunde liniștitor Savel Rădulescu.

Ostrovschi îmi trimete foarte frumosul album al miniaturilor rusești, cu câteva cuvinte amabile, în care e vorba de știință și de raporturi internaționale.

*

La Cameră, lungă discuție în jurul înlocuirii la Statul-Major a generalului Antonescu cu Samsonovici. Maniu, oprit de ai lui de a vorbi în Parlament, prezintă o expunere a Restaurării, ca scrisoare către Mihalache, dar comunicată ziarelor, unde o suprimă cenzura. Lupu intervine, după fostul subsecretar Necșești, ginerele lui Stelian Popescu, furios că i s'a tăiat un articol despre Antonescu. Nu lipsește Mihalache, vorbind foarte de sus. Dinu Brătianu se amestecă pentru a face elogiul lui Antonescu, degajându-se astfel de măsura înlocuirii. Tăărăscu apare, încercând o aplaudată ieșire de intimidare.

14 Decembre.

Înmormântarea lui P. Gârboviceanu. Nesfârșite discursuri.

*

La Senat ridic atacurile infame ale „României Noi” care mă prezintă plătit cu măcar 800.000 de lei ca să „asasinez” pe Maniu. Cetesc declarațiile lui din Parlamentul de la Budapesta. Ioanișescu și alți țărâniști sânt de față și nu protestă. Se trimete Gafencu, care cearcă a-și spăla fostul șef, punându-ne alături în recunoștința națională.

Titeanu făgăduiește măsuri. Senatul își arată indignarea pentru această mișelie. Cuvântarea mea la Mesagiu e primită cu foarte multă căldură.

16 Decembre.

Spre seară, la Văleni, după o conferință la Funcționarii particulari (la Ateneu: puțin, și mai ales Evrei).

17 Decembre.

Boilă are nerușinarea de a reedita calomniile, printr'o telegramă către primul ministru, pe care o publică

„Dimineața“. Am luat cei 800.000 de lei, dar nu de la Guvern.

Fac o nouă intervenție la Senat, cerând ca Boilă să fie silit a „declara“ de unde am luat banii. Nouă făgăduială a lui Titeanu.

18 Decembre.

Primesc numărul din „România Nouă“, în care se publică telegrama, cu noi injurii. Censura de la Cluj e de sigur înțeleasă cu acești bandiți. Data aceasta, se încearcă a trece corupția la ziarul meu.

Presă bucureșteană trece peste cuvântarea mea la Mesagiu.

*

La Senat se discută, de Oanea, declarațiile imprudente și incompetente ale lui Victor Iamandi în „marele discurs“ de la Cameră. Lăpedatu caută, firește, să-l acopere. Iau cuvântul pentru a aminti prezența lui Iamandi în partidul meu și al lui Cuza, cu nuanța extremistă a acestuia, și condițiile în care minoritarii au căpătat orașele în Ardeal.

*

e închide Parlamentul

20 Decembre.

Profesorul sârb Miodrag Ibrovac îmi anunță, după două ani, încetarea din viață a neuitatei sale soții.

*

Visita lui Alf Lombard, romanist, profesor la Upsala.

21 Decembre.

Iulian Peter îmi arată cum a fost prigonit, suspendat, dat în judecată de Guvernul Maniu pentru anchetarea

lui Bocu. E încă transferat la Chișinău, de și toate instanțele judecătorești i-au dat dreptate, vechiul lui loc fiind ocupat.

22 Decembre.

La Sinaia.

Visita lui Lombard și a d-nei, născută în Rusia.

26 Decembre.

La N. Georgescu găsec pe Ciolac Antici cu nepoata sa, d-na Ribnicar. Ii spun ministrului iugoslav ce condamnabilă e atitudinea Cehoslovacilor în materie de muniții. Ar trebui să-și dea samă ce nevoie au de armata noastră. Țara lor poate fi răpede tăiată în două. Și Iugoslavii să înțeleagă că au ca inimică Italia, care, ea, are o mare industrie de războiu, și ei nu. S'ar putea întâmpla să caute toți, în retragere, un sprijin în Munții Apuseni. Trebuia o unitate militară și una economică. Rarile întâlniri ale șefilor de stat-major n'ajung. Fiecare trebuie să contribuie cu ce are mai bun. Cehoslovacii au soldați slabi, și generalii li lipsesc cu totul. Ciolac Antici recunoaște adevărul spuselor mele.

Vorbim de regele Alexandru, de inferioritatea politicii franceze. Mă întreabă ce cred de ministrul Sovietelor. La ei, a fost un *engouement* pentru comunism. La Consiliile comunale, țărani îi votau. Regele Alexandru a luat măsuri, și această stare de spirit a dispărut.

•

Am primit de la N. Miculescu explicațiile generalului Antonescu, care a părăsit statul-major. Neînțelegere cu ministrul de Războiu Angelescu, pe care-l acuză de ne-

pricepere și grosolanție. Presintă starea armatei ca mai rea decât în 1914. Generalii Pyot și Pétin ar fi constatat-o. Mergem spre un desastru. În cinci până la șapte ceasuri Ungurii ar putea fi la Cluj și Alba-Iulia. Nu facem tra-geri, nu chemăm la manevre pe ofițerii de rezervă. Avem *trei* armate: jandarmii și grănicerii n'au pregătire de războiu. Ținem peste 20.000 de ordonanțe. Instruim minoritarii cari, în cas de războiu, ar trece cu arme cu tot la dușman. N'am reajustat munițiile, de și o puteam face ușor. N'am recurs la serviciile tehnice ale Polonilor. Francesii nu ni vor da nimic dacă nu ne reorganizăm. O birocrație militară imensă ne strivește. S'au făcut economii la materiale, la personal, nu. Orice comandant își face un birou care răpește elemente armatei active. Detașările aduc un rezultat asemănător.

De fapt, Antonescu, care are perfectă dreptate, nu ține samă de ilusia, timp de mulți ani, a păcii și de lipsa de pregătire și a dușmanilor eventuali.

30 Decembre.

Visita d-nei Anita Ioachim-Daniel, strănepoata lui Michel Daniel, vestitul bancher ieșean de pe vremea lui Mihai Sturza. E născută în Iași; bunicul ei era încă bancher. Stă la Berlin. E în legătură cu Associated Press. A fost la Regele, care i-a făcut o mare impresie.

Vorbim de Hitler. După dânsa el „are figura unui coafer“. Vorbește numai de misiunea lui, cu care farmecă mulțimea. Numărul celor fără lucru ar fi din ce în ce mai mare.

1 9 3 5.

3 Ianuar.

Visita lui Paul Morand. În costumul de sky, pare foarte tânăr. Ține pe o Chrissoveloni. Sânt la familia Ghica, în care d-na e o Reinecke, Greacă (ea rectifică amintirea mea că familia a venit cu Otfhon de Bavaria; ea vine de la un filelen). Morand, care nu se prea interesează de ale țării, a văzut la Paris pe princesa Elena, care mergea la Londra pentru căsătoria verei ei, Mariana. Ea foarte bine.

Morand se gândește la o colecție de nuvele românești.

*

La Sinaia e Mihaelache, Mihai Popovici și alți țărâniști, veniți, se pare, pentru anume legături cu Curtea. Mie mi se atribuie nu știu ce intervenție în afacerile unde n'am reușit.

*

În acest timp, polemica dintre Slăvescu și Madgearu cu privire la suma la care s'a ridicat împrumutul care, după Madgearu, n'ar fi reușit. Încasările de sărbători ar fi fost desastroase. Pentru Decembrie s'ar fi făcut un împrumut forțat la Casa Căilor Ferate. N'ar fi de unde să se plătească lefile. Regele a vorbit, răspunzând discursului încrezut al lui Tătărescu, de nevoia de a se opri fluxul legilor și de a se avisa la noi metode.

10 Ianuar.

Valjan la mine. Crede că ar fi bine să se formeze contra frontului „anticarlist“ unul pentru Regele. Se gânde t' la Goga, adaug pe Iunian, — și e greu să mă găsim pe cineva.

Vaida a ținut un discurs contra programelor, și Manlu, serbătorit de ai săi, a răspuns cu unul în care e vorba de devalorizare, de investiții de Stat pentru creșterea producției, de socializarea industriilor fundamentale și de Stat țărănesc. Partea contra celor ce încunjură pe Rege a fost tăfată de censură. Între Averescu și Gh. Brătianu forfotește ceva.

O situație mai tulbure decât oricând. Brandsch o relevă într'un memoriu către mine, găsimu-i motivele în operanefastă a partidelor, servite de o presă ingenunchiată, în răul regim al impozitelor, în amestecul Statului în producție și distribuție. Propune o adevărată revoluție a formelor, întărindu-se puterea executivă. Vrea să mă vadă.

Maniu a tipărit în „Curentul“ și amintiri de copilărie și tinerețe, uimitor de naive. Se arată în grija mamei, cu care vorbește seara de Tudor Vladimirescu și cântă „Pe o stâncă neagră“. Se mândrește cu „coroana“ nobilimii sale de la 1680. Recunoaște că a susținut Monarhia, dar așa făcea și România. Se laudă că a avut el primul ideia Micii Înțelegeri. Crede că un discurs al lui contra limbii de comandă maghiare a adus intervenția lui Franz-Ferdinand, retragerea măsurii și căderea Ministeriului Weckerle.

Omul e de sigur atins de mania măririlor. Și în jurul lui se strâng cei mai mulți Ardeleni..

Prost început de an!

12 Ianuar.

Vine Pochhammer, locuitorul noului ministru german, care și-a prezentat scrisorile de acreditare, dar a plecat din nou. E un tânăr foarte cult, foarte inteligent și energic. A stat mult în Extremul Orient, în India, la Ceylan, și pregătește o carte despre această din urmă ședere asiatică. Are idei nouă în toate domeniile istoriei și le exprimă cu vioiciune și talent.

•

După-amiazi, procesul cu Zaharia Boilă. A trimis pe fratele mai mic, Paul, girant al foii, care declară că nu știe cine e autorul și va căuta manuscriptul. Somat de mine, ca om de onoare, să spuie dacă mă crede capabil să ieau bani pentru un atac, răspunde avocatul lui, fostul meu contabil de la Vălenii-de-Munte, Vasiliu-Cluj. El însuși spune că nu, spre desolarea avocatului. Vîltoarea ședință peste opt zile.

13 Ianuar.

„România Jună“ apare cu o notiță că Zaharia Boilă și-a însărcinat fratele să spuie că menține acuzația, dar înțelege a se judeca numai la Cluj și numai la jurați. Canalia!

•

Maniu a ținut un discurs-program, cu „Stat țărănesc“, naționalizarea industriilor de basă, investiții de Stat, scăderea monedei. A făcut o vizită la București. Toată presa se gudură în jurul lui.

În același timp ea anunță visita lui Gusti la Paris.

14 Ianuar.

La Piatra-Neamț, Costăchescu și Lupu trâmbiță venirea indispensabilă la putere a partidului lor, și la Câmpulung Mihalache anunță că va trimite la Curte un „dulău“ ca să curățe terenul.

*

În *Societatea de mâine*, D. Tomescu publică un articol perfid despre mine pentru a arăta ce copilărește umblu după un rol în viața practică pe care nu-l pot ținea. Aș fi așteptat „două cuvinte“ de la I. Brătianu pentru a mă împărtăși de harul său...

*

Frumoasă scrisoare de la profesorul suedes Alf Lombard, bucuros de primirea în România.

17 Ianuar.

Paul Morand la mine. Vorbim de multe, timp de două ceasuri, ca doi vechi cunoscuți. Nu-i place nici lui jidovismul lui Maurois, nici atitudinea de scriitoare a d-nei Marta Bibescu, care „pune pe cetitor într'ositație de inferioritate“. Cărți ca ale lui Schéffer despre regina Elisabeta sânt fapte de „domestique renvoyé“. Și lui îi pare o greșeală că s'a mers până la plebiscit pentru Sarre. Recunoaște ușurința cu care Francesii primesc pe toți șarlatanii.

Cărțile lui se vând enorm. A scos din *New-York* 150.000 de exemplare, 100.000 numai din *Londres*.

Îmi cere foile trase din *Byzance après Byzance*. Pare că vrea să scrie ceva despre România.

A văzut pe regina Maria. I-a spus despre mine, fără nicio dreptate: *Il me déteste*. El a adaus: „en vous admirant“...

18 Ianuar.

Ciolac Antici imi aduce frumoase publicații de artă iugoslave. Vorbim de schimbul de profesori cu ei, de vizite reciproce între Institutele balcanice. La adunările „Micii Înțelegeri“ s'a dat chestia în sama unui comitet. Ii arăt că n'ajunge.

*

Lungă conversație cu Șeba. S'a ajuns în sfârșit la o colaborație între armate, cum o doriām de mult. Recunoaște și el că fiecare trebuie să aducem ca parte ce avem mai bun. Apără pe soldatul cehoslovac: numai el, în Rusia, s'a prefăcut din prizonier de războiu în luptător, dând o armată de 300.000 de oameni, care era numai la 15 kilometri de Orenburg și ar fi salvat pe Țar, dacă nu era oprită de generalul frances. Arată perfectă lor pregătire, nu supt raportul aviației, ci al tunurilor cu tragere depărtată. În clipa declarației de războiu ungureștii ar putea trage asupra Budapestei, distrugând-o. De altfel, armata ungurească, având o foarte bună incadrare moștenită, n'ar fi în stare să ieie o ofensivă. Și el recunoaște însă că s'ar putea, cu toată noua atitudine italiană, ca, după o răspingere a aliaților noștri, lupta să se dea în Munții Apuseni ai Ardealului. S'au descentralizat fabricile de arme, apropiindu-se de granița noastră. Statul cehoslovac, care fabrică mitraliere și pentru Englesi, ni le va da din bielșug. Skoda e o întreprindere cehoslovacă-francesă, asupra căreia nu se poate exercita o influență decisivă. Seletzki e un „Austriac“ de origine polonă: să fi fost Șeba când el lucra la București, l-ar fi înlăturat. Löwenstein nu e Evreu. Oțelul refusat de noi are o proporție de manganese care

se poate discuta. Invoiala la care lucrează cu zel Tătărescu, prevăzându-se plata în rate, va da de lucru în mare parte, afară de partea tehnică superioară și de optică, usinelor de la noi. Mai mult, pentru războiul chimic fabrica va fi aici. La Valea Călugărească s'a aflat acidul sulfuric. Pentru fabricarea gazurilor se are în vedere Măneciul; se va mărgeni o rază de patru kilometri pentru a nu se produce accidente. În anul viitor, Cehoslovaci și Români vor face manevrele împreună.

Vorbim de adunarea comitetului de istorie. E indignat de ce a făcut profesorul din Praga. Promite să scrie lui Beneș și să mă înștiințeze dacă Cehoslovacia n'ar putea ceda locul României.

El vorbește binișor românește, — ceia ce-i e necesar mai ales la vânători; tot așa și soția lui; copiii au o femeie din Făgăraș, care a învățat cehește, și ei românește. Iubește țara și ar dori să rămâie mult timp într'însa.

19 Ianuar.

Zaharia Boilă se presintă la proces. I se ia interogatoriul. Incepe prin a spune că m'a iubit, el și tot tinerețu' ardelean, că s'a hrănit din scrisul meu, că m'a primit triumfal la Blaj, că s'a rugat în biserică pentru succesul meu în alegerile din 1908, că a dorit în 1928 să pot lucra ca Maniu, că a fost indignat că-i atac crud familia, fratele, unchiul. Apoi un trio de Ieșeni, perfizi și ridiculi: Vasillu-Cluj, Adonis Popovici, Cesar nu știu mai cum, pledează pentru îndreptarea procesului la Cluj. Vorbesc frumos Pană Buiescu, Șoimu, Lenguceanu, Lefteriu. Procurorul e cu noi. Dar sentința se amână pe Sâmbătă.

20 Ianuar.

Seara, masă în onoarea lui N. Georgescu, care vorbește precis și cumpătat. Topa are același siguranță de gândire. Alți prieteni arată puțină înțelegere a rostului micli serbări, vorbind despre mine. N. Constantinescu amintește că el a fost ultimul care, lăsat de mine, a îngrijit în 1916, la București, *Neamul Românesc*.

22 Ianuar.

Trei preoți ieșeni vin să mă roage să votez la Mitropolia Moldovei pe episcopul Visarion. Li arăt că e prea târziu, după ce s'a spus zece zile că el nu candidează. Pentru a-l vota ar trebui ca el să facă public declarația de candidatură.

23 Ianuar.

Adunarea pentru alegerea Mitropolitului Moldovei. Patriarhul dă citire adresei credincioșilor Moldovei și a adunării din Moldova pentru Nicodim. În termini aleși Visarion refuză candidatura, pomenind pe Nicodim; fără a-l pomeni pe acesta, face aceeași declarație episcopul Nifon Criveanu de la Huși, care ar fi pregătit și broșuri contra adversarilor săi și pe care episcopii ceilalți îl consideră ca grăbit.

Nicodim întrunește peste o sută de voturi.

Cuvântarea lui, care nu odată mișcă adânc, e de o mare frumuseță, cuprinzând și caracterisări pioase pentru înaintașii săi și mai ales pentru Iosif Naniescu, care l-a crescut și l-a dat la învățătură.

Tătărescu cere să vie la mine pentru a-mi face unele comunicații. Îi spun că, în ce privește armata, cunosc și eu „secretele“ ei, că, în materie de politică externă, Titulescu îi spune lui ce crede și mie ce crede, și se poate ca, acum, el să-mi spuie mai mult mie. Altfel îl primesc cu plăcere. Îi arăt că doresc continuarea guvernării liberale, dar trebuie să se păzească de național-țărăniști, cari lucrează. De altfel, ori cu Valda, ori cu Maniu, ori cu Mihalache e același lucru : haos și pretenție. Se gândește la imposițiul pentru armată pe pâne și pe cifra de afaceri.

Rămâne să vie Sâmbătă dimineață.

*

Cu Lăpedatu vorbim de nevoia unui mare ziar românesc în Ardeal, capabil să contrabalanțeze și presa românească de ură și presa minoritară. Ar putea fi scos de uniunea societăților românești. S'ar da și coloane în nemțește și ungurește. Și el crede că trebuie să se facă.

•

Cu d-rul Angelescu vorbesc despre planurile de transformări la Fontenay, pe care nu le aprob, fiind pretențioase și capabile de a strica ansamblul. Nu admit nici primirea la noi și a celorlalți studenți. Nu e bine ca „Oficiul universitar“ creat pentru Ianculescu să se încadreze în Sorbonă.

Atingem și visita lui Gusti la Paris, unde la Academia de științi morale și politice a vorbit despre „Fundațiile regale“.

24 Ianuar.

Conferință la „Tinerimea Română“ și la radio.

•

Seara, dîneu la Legația polonă. Arciszewski pretinde că Polonia n'a schimbat politica ei și că Beck a fost călduros primit în Suedia. Crede tot așa de puțin ca și mine în șansele Statelor baltice.

25 Ianuar.

Conferință despre numele de familie românești la Sala Dalles.

*

Goga s'a întors din Italia. El s'a dus să vadă pe Mussolini. Nu-l întreb nimic despre întâlnirea cu acesta.

26 Ianuar.

La Regele la dejun. E și regina Elisabeta, foarte frumoasă și amabilă, cu care vorbesc despre călătoriile în țările pe unde a fost. Conversația n'are scop. Aflu că Malaxa a ajutat pe Panait Istrati, a cărui operă Regele o cunoaște. Așa l-a scăpat de la moarte.

Regele e pentru convenția cu Sf. Scaun. Găsește că agitația „ortodoxă“ a lui Ghibu e greșită, dar laudă opera și a celorlalți propagandiști în Basarabia. Nu se atinge de loc politica.

*

La proces, Boilă spune că „trebuia“ să arunce calomnia și că el retractează, dacă... retractez și eu! Procurorul e de părere să mergem la jurați. Tribunalul e în divergență; deci amânare.

28 Ianuar.

Dr. Angelescu, care, de la întorsul din Paris, n'a văzut pe Regele, e foarte îngrijorat de soarta Guvernului. Se miră că nu l-am vorbit de politică.

29 Ianuar.

Dinu Brătianu, cu doamna, sânt la dejun la Palat. Se spune că la Consiliul economic de Joi, când se vor discuta ideile lui Strunga, Guvernul ar putea să plece.

Vaida ar fi arătat profesorului Sofronie că numai un Guvern de autoritate al meu ar putea să schimbe situația.

31 Ianuar.

La Regina Maria. La dejun, și ministrul Italiei, care se arată entusiast de marele număr de conferințe care se țin la București (li face și statistica și amintește ce a făcut în Albania și, cum, când erau relațiile dintre Italia și Iugoslavia acum fixate, Sârbii au dat drumul lui Zogu, pe care Italienii li l-au câștigat în zece zile).

Cu Regina, care e foarte amabilă cu soția mea, vorbim de multe din trecut și despre „13 Mart“, cu ce a făcut atunci, stricându-i plăcerea la Teatru, acela pe care ea îl numește, glumind, „le batailleur“. Face foarte bună impresie: în fața devastată, ochii sânt clari și chiar – buni. Îi vorbesc deschis de „cruzimea“ față de Carol I-*iu* și Elisabeta, și ea se apără ușor. Niciun cuvânt despre politică.

•

Seara, mai mulți prieteni: și generalul Schina, om foarte remarcabil, care afirmă că unirea Basarabiei au făcut-o țaranii, nu Sfatul Țării. A publicat recent în „Neamul“ o pagină de memorii.

*1-*iu* Februar.*

La Academie despre opera reginei Elisabeta. În public, numeros, și persoane din vremea ei.

•

La Academia de Comerț, în ciclul de conferinți organizate de Caracostea, despre Omer. Imens public, mai ales studenți de la Litere.

Aflu pe Răducanu, ridicat de pe o boală grea. E bucuros că a achiziționat pentru Școala sa o mare bibliotecă de economie politică.

2 Februar.

La radio, despre Kogălniceanu. Apoi cuvântarea de la Club despre situația politică. Programul meu cu cote în loc de leafa funcționarilor e primit de amicii mei în tăcere.

3 Februar.

Destul de bună presă pentru discursul meu. O vizită la Valeni.

4 Februar.

Plecare spre Paris.

7 Februar.

Dejun la Cesianu. Aflu că la București studenții au devastat cinematograful unde se prezinta un film sovietic. Armata ar fi tras în aer.

Cesianu-mi vorbește de visita lui Gusti, care ar dori Legația de la Paris.

Îmi amintește că Puaux l-a recomandat telegrafic pe dânsul, la numirea ca ministru, așa: „fără suprafață politică, om al Regelui, nu face afaceri“. Și Filipescu, pe vremea mea, voise Parisul.

La Institut, conferință a unui tânăr Schlumberger despre descoperirea în Deșert a căsărmilor palmireene.

8 Februar.

Deschiderea cursului, foarte frecventat.

*

La Sergescu. Un profesor frances deploră că nu se poate ajunge la un regim de autoritate. Crede că Doumergue a mers „prea departe“ și dorește o devalorizare, care-l pare neapărată.

*

Prânz la Focillon.

10 Februar.

Visite la Fontenay : Lot și d-na, Henry și d-na,— ambii, ieri, aveau ochii în lacrimi cu gândul la România. Și Coandă, care a descoperit puterea vidului și cată s'o aplice tunurilor și puștilor, și d-na, a cărui bunică e o Kogălniceanu, și ea reproduce tipul familiei; apoi vechiul colaborator de la Iași, profesorul Gorceix.

11 Februar.

A doua conferință, destul de cercetată. Asistă Diehl, Collinet, Halphen, d-ra Văcărescu.

12 Februar.

Conferință, presidată de Roques, la Societatea Revoluției franceze. El spune cuvinte, care mă mișcă, despre legăturile noastre, netulburate, de treizeci de ani și despre direcția mea, de caracter „universal“, în studiile istorice.

*

Dejun la rector, cu Coville, Morel, egiptologul, Pignatol, soțul Henry.

13 Februar.

La Paul Morand, în imensul palat clădit de soția lui, născută Hrisoveloni. Sală uriașă de castel medieval, cu lămpi de opal ascunse prin colțuri și curioase placarde aurite. Lume amestecată : d-ra Văcărescu, de mirare ca sănătate, vioiciune și tinereță. Ajungem a vorbi de partea delicată din trecutul ei: Carol I-*iu* a vrut căsătoria, s'a fotografiat cu Regina și cu părechea, prințul cu mâna pe umărul ei: pe urmă a tăgăduit. Sânt lucruri de trecut, despre care poate vorbi. Îmi va da scrisori ale Reginei, publicabile. Schéffer a murit. Jurnalul lui, căpătat de Regele, a fost ars. E și Henry Bordeaux, figură burghesă rubicundă (a fost și el în România). Vorbim de o excursie în grup, care ar fi pusă în legătură cu serbările istorice și țărănești ale Ligii Culturale la Putna. Mulți sânt bucuroși să vie și să revle.

14 Februar.

Visita lui Sibourt, de la ziarul „l'Ordre“. Tânăr de vre-o treizeci de ani, care vorbește de neliniștea generației actuale. Cei din vremea războiului erau buni, apoi a urmat grupul desorientat; cei de acum aplecați asupra propriului lor suflet, sânt din nou buni, și din ei, când se vor lămurii, va ieși ceva bun.

*

A treia conferință.

*

Apoi la Adunarea, de Monzie, a colaboratorilor „Enciclopediei“. Enorm om gras, îmbătrânit, ras, foarte amabil. Acolo, un Monod, Bouglé, care nu împărtășește metodele de caracter german, ale lui Gusti.

15 Februar.

Dejun la Legație, cu Diehl, Roques, Charléty, Allix, decanul de la Drept, Honnorat, d-ra Văcărescu și soția lui Cotnăreanu, Evreu din Iași, succesorul lui Coty. După masă, Cesianu se plânge de propaganda ungurească, de nu știu ce conferință a lui Valéry-Radot, și el crede că ar trebui să-i răspund printr'o conferință anti-revisionistă la Legație. Refus: aș avea aierul unui propagandist camuflat. Roques îmi dă dreptate.

*

Conferință, presidată de Lévy-Ullmann, înaintea studenților de la Drept, despre „originea și originalitatea dreptului român”.

*

Ceaiu la fostul diplomat, istoricul Guichen. Vorbesc cu generalul Lerond despre politica polonă. El știe că Beck e fiul unui bun Polon din Rusia, că a fost adiutantul lui Pilsudski. Și pe el noua direcție a Poloniei îl îngrijorează. Göring a fost decorat cu Vulturul Alb.

16 Februar.

A treia conferință, cu lume mai puțină.

*

Seara, la Ancel cu un geograf, un funcționar de la Externe, care a făcut Universitatea din Belgrad și cunoaște perfect Balcanii iugoslavi, și cu profesorul Eisenmann.

Aflu că în *Stampa* s'a reprodus un interview al meu, în care... aș tăgădui unitatea iugoslavă...

17 Februar.

Primire la Fontenay (rectorul și d-na, secretarul Guyot și d-na, d-ra Rouillard, bizantinologă).

18 Februar.

Ultima conferință. Asistă Diehl și René Pinon. Întâlnire cu Paul de Cassagnac, pe care... Stelescu și un oarecare Springer îl aduc în România pentru conferințe.

René Grousset îmi mulțamește foarte călduros pentru „Istoria vieții bizantine” și „Byzance après Byzance”.

*

Aflu moartea lui Ioan Bianu. Câte legături de o viață întreagă!

19 Februar.

Seara, la Diehl, cu d-rul Jannelle, Coville, o d-nă Paléologue. Apoi d-ra Louise Weiss, acum măritată și plecată cu totul de la „l'Europe Nouvelle”.

Se vorbește de pericolul agitațiilor germane în Etiopia, în Maroc, în Algeria (la Constantine, la Bône, acum la Sidi-bel-Abbès, unde s'a strigat, lângă numele șefului indigen, un consilier de la Constantine, și numele lui Hitler) Convorbitorii cred că Germania a ascuns multe din armele sale. Eu nu cred că ar avea de gând să atace în Europa. De ce nu s'ar da Italiei mai multe colonii franceze? Doctorul recunoaște că multe nu sânt decât o sarcină bugetară.

*

Dejun la Consilierul de Legație Vlădescu, fiul rectorului de odinioară. Soția e o Vlahuți-Slătineanu, ea în-

săși fiică a lui Ștefan Greceanu (măritată cândva și cu un prinț rus; femeie de energie și autoritate). Participă și fostul ambasador de France și soția, Fanariotă, născută Samurkassi. Vorbim de legături de familie cu această „vară”.

20 Februar.

Dejun cu Mirto. Povestește multe despre Maniu, care n'a știut nimic despre restaurare și n'a făcut și cu acest prilej decât să înșele pe al săi. S'a retras pentru a nu lua nicio răspundere. El crede că s'ar putea forma un Ministeriu în afară de partide, și ar fi bucuros să lucreze cu mine. Pomenim numele lui Costăchescu, Gafencu, D. R. Ioanțescu.

21 Februar.

Plecare spre Roma.

22 Februar.

Sosire la Roma. De și rugat să mă „ignoreze”, Lugosi și d-na, cu personalul Legației, sânt la gară, alături de Isopescu. Și Emil Panaitescu, cu privire la purtarea și morală a căruia am cele mai rele informații, cerșește o strângere de mână. Voiu fi persecutat, tot timpul, de dânsul care se teme că va pierde conducerea provisorie a Școlii Române de aici.

23 Februar.

Visita fostului ministru Ercole; abia cincizeci de ani; simpatică mică figură cu o ușoară barbă căruntă.

•

Conferința mea la „Studii Romani“ despre „Roma în cugetarea și literatura Românilor“. Câteva sute de persoane. Mă las prins de emoția subiectului.

*

Ceaiu la Legație. Ambasadorul Franciei, de Chambrun, autorul recentului pact, crede că afacerea italo-etioopiană se va potoli, nicio parte, nici alta nedorind a se bate. S'ar putea ajunge la zonă neutră. Îi arăt ce slab e interesul nostru în soluția, ce se pregătește, a problemei Europei centrale. Pe Unguri îi putem oricând bate: Italia nu-l va ajuta. E un uriaș gras, blând, foarte simpatic. Soția, de o vârstă acum mai înaintată, e o scriitoare.

24 Februar.

La Monte Cassino.

25 Februar.

La Viterbo și Orvieto. Visita părintelui iezuit Jerphanion și a profesorului de drept Del Vecchio.

26 Februar.

Aflu accidentul de automobil al prințesei Elena. La telegrama mea răspunde că are numai „răni ușoare“.

27 Februar.

La Florența întâlnim la gară pe consulul Eosi, om de o cultură deosebită și de un spirit distins.

29 Februar.

La Perugia, unde ne primește fostul subsecretar de Stat Fanf. Dejun cu prefectul, podestà și șefii autorităților.

Apoi la Assisi : de-odată, la ieșirea din biserica Sfântului un splendid apus de soare se desface din ziua grozav de ploioasă de-asupra catapetesmei perugine.

1-iu Mart.

Pe aceeași strașnică ploaie sosire la Veneția. În cale-senatorul Soranzo se arată îngrijorat de expediția etiopiană.

2-7 Mart.

Sosesc la casa noastră venețiană generalul Mărdărescu. și soția sa. Generalul vorbește de legăturile sale cu Regele. A fost silit să demisioneze și demisia i s'a primit imediat fără să i se acorde nicio distincție, fără să i se spuie un cuvânt bun. El ar fi voit să fie mareșal... La venirea Regelui, el nu se putea hotări, la început, să calce pământul făcut regelui Mihai ; a cedat apoi stăruinșilor.

8 Mart.

La București. Vreme de după ninsoare și pregătirea unei noi ninsori. Orașul e foarte murdar.

11 Mart.

La Senat. Atmosferă calmă, plictisită. S'a terminat lunga discuție a Codului Penal.

12 Mart.

La Comisia Monumentelor Istorice se hotărăște participarea la Oficiul de Turism.

13 Mart.

Mă cercetează profesorul Gamillscheg, venit de la Berlin pentru conferințe. Comitetul de primire dăduse sarcina de a i le pregăti lui Tzigara. Acesta anunță că va lipsi. Gamillscheg e indignat. Ne întreba dacă să vorbească la Academie, unde e membru corespondent, nemșește, despre Burgunzii în Franța ori românește despre întâile atingeri dintre Romani și Români, de o parte, și Germani, de alta. Firește, recomand pe aceasta din urmă. Îi spun că nu pot veni mâni la marea recepție de la Legația germană, de și am mare stimă pentru inteligența însărcinatului de afaceri Pochhammer (ministrul a fost rechemat fiindcă, la Dublin, ca fervent catolic, a sărutat mâna nunțului, și există o fotografie); nu pot uita trecutul și nu mă pot învoi cu dictatura lui Hitler, ca unul care sânt legat de libertatea de gândire, căpătată prin atâtea secole de luptă. Se pare că și în Germania mulți cugetă astfel. Cu el e Nistor, bucuros să ne ajute pentru a da un mare caracter Congresului Ligii Culturale în Bucovina.

E de față și C. Marinescu, care a ținut ieri o conferință la Institutul frances.

14 Mart.

Discurs îndrăzneț și prost, la Cameră, al lui Maniu, cu întărirea revelațiilor sale privitoare la Restaurație.

*

Vorbesc contra stării de asediu și censurii. Valer Pop, ca ministru, are o atitudine de ironie față de ce e pus să presinte.

15 Mart.

Noul ministru al Ungariei la mine. Recunoaște că a fost primit cu o deosebită amabilitate. Il asigur că așa va fi și mai departe. — Aș prefera să pot vorbi de lucruri importante. — Avem destul moștenirea Bizanțului, a Sublimei Porți și a Fanarului ca să le evităm.

*

După-amiază, discuție la Senat în jurul pregătirii armatei. Generalul Angelescu laudă călduros patriotica muncă a ofițerilor. Crede că birocrăția militară, moștenire a războiului, nu e așa de copleșitoare. Halipa provoacă scandal afirmând că ordonanțele sânt inadins luate dintre minoritari.

*

La Academie, Gamillscheg, — însărcinatul de Afaceri german nu asistă, — apără teoriile gepide ale lui Diclescu. Sânt silit să spun, înainte de a vorbi de hârtiile de familie ale Brâncovenilor, că nu m'a convins.

Tot clanul germanofil umpluse tribunele.

16 Mart.

Gamillscheg se scusă: e gripat și nu poate veni la Văleni...

17 Mart.

Refus și participarea la dejunul d-rului Angelescu pentru Gamillscheg. Prea mulți nemțofili.

Germania se desface de „diktatul“ din Versailles și anunță serviciul militar general.

18 Mart.

Conferință despre Constantin Stolnicul Cantacuzino

20 Mart.

Iau cuvântul la Senat contra clauselor împrumutului oraşului Chişinău, care prevăd un consiliu special, peste cel comunal, cu participarea a doi delegaţi ai creditorilor, şi un comitet de creditori cari controlează şi „verifică” întrebuinţarea veniturilor ce sânt date împrumutătorilor. De şi Nistor se declară, în numele bănii ministeriale, contra acestei clause, raportorul, un strălucit mutat la Chişinău, se îndărătniceşte s'o menţie. Se cere venirea lui Inculeţ, care nu poate fi convins în sensul lor. Clausa se înlătură.

*

La Cameră, Argetoianu vorbeşte, foarte amănunţit în materie de tehnică, dar nesigur şi confus, la discuţia raportului Skoda.

21 Mart.

Vorbesc la Senat, în legătură cu afirmaţii, în Cameră, ale lui Armand Călinescu. Majoritatea, cu toată rezerva până la un moment, e simpatică. Din partea ţărăniştilor, de şi e de faţă şi Costăchescu, nu mi se răspunde. E chiar un moment penibil după sfârşitul cuvântării mele.

22 Mart.

Primesc scrisoarea aceasta de la Armand Călinescu :

„22 Mart 1935.

Mult stimat Domnule Profesor,

Cetesc în ziarele de astăzi că în şedinţa de ieri a Senatului d-voastră v'aţi arătat indispus faţă de unele cuvinte ce mi se atribuie mie.

Țin să restabilesc lucrurile pentru știința d-voastră personală. Nu v'am amestecat niciodată, nici pe d-voastră personal, nici Guvernul d-voastră în chestia soartei ce a avut comanda Skoda în 1931. Din potrivă, în cuvântarea mea de la Cameră am declarat clar și precis că nu mă ocup de politica Guvernului Iorga și nu înțeleg să-i atribule o răspundere în ceia ce eu am numit un „act personal“ al d-lui general Amza. Astfel stă înscris în stenogramă.

Cât despre discuția urmată cu d. Valer Pop într'una din zilele următoare, ea a avut un cu totul alt caracter. Eu i-am spus: „Credeam că, atunci când nu vom trece dintr'un Guvern în altul“, etc. Prin urmare am încercat o ironie asupra faptului că d. Pop și-a schimbat partidul.

Am fost în repetate rânduri atacat, — une ori trivial, — în ziarul „Neamul Românesc“. Nu am răspuns niciodată. Nu pot lăsa însă ca d-voastră să rămâneți, personal, cu o impresie injustă asupra cuvintelor mele. Nu puteam eu nici să vă atac și cu atât mai puțin să vorbesc despre patriotismul d-voastră. Nu mă lăsa să fac aceasta nici educația mea, nici conștiința pe care o am despre ceia ce se datorește oamenilor cari au servit pe atâtea țărâ-muri această țară.

Primiți, vă rog, stimate domnule profesor, asigurarea aceleiași vechi considerații ce vă păstrez.

Armand M. Călinescu.
deputat.“

Răspund:

„23 Martie 1935.

Scumpe domnule Călinescu,

M'a mișcat scrisoarea d-tale și știi că de fapt ți-am păstrat totdeauna stimă și simpatie, oricare ar fi fost

glumele din ziar, care te-au atins. Dar acușările aduse generalului Amza le iau asupra mea, contra oricui și oriunde, căci e vorba de politica Guvernului meu, care nu eram, ca d. Maniu, un figurant și un încurcă-lume unde nu se pricepe. Iar acușarea adusă mie am luat-o din „Curentul“, care a redat notele stenografice, așa cum erau înainte de o corectare care să le fi indulcit. În sfârșit intervenția d-tale coincide cu mârșăviile nepotului aceleuia care e la mijlocul acestei triste afaceri.

Îmi pare bine că în conștiința d-tale de om tânăr și cu un mare viitor s'au trezit sentimentele pe care așa de frumos le exprimi. Mă mulțămesc cu această rostire a lor într'o scrisoare privată, la care nu pot răspunde public, și doresc ca măcar între oameni ca d-ta și mine să poată exista, peste partide, relațiile de stimă pe care le-a intrerupt un moment un grăbit strigăt de pasiune.

Primește, te rog, salutările mele,

N. Iorga.“

*

Primesc de la Lhéritier o scrisoare la care răspund astfel :

„Cher Monsieur Lhéritier,

Je viens de recevoir votre lettre. Dans la question entre Tchèques et Roumains j'avais bien le droit d'engager avec le ministre de Tchécoslovaquie une conversation de caractère amical, dont le résultat a été l'intervention de M. Beneš et une adhésion plénière de la part du comité de Prague, qui me l'a communiquée de nouveau tout dernièrement.

Bien entendu on était libre de venir ou de ne pas venir à Bucarest. Vous venez de me communiquer qu'on veut prendre les mesures nécessaires pour refuser notre invitation.

La conséquence en serait que la Roumanie, plus d'une fois méprisée et offensée, se retirera du Comité International des sciences historiques.

Je proposerai dans quelques jours cette décision à notre comité et, si la majorité sera d'un autre avis, je prierai qu'on m'y remplace.

Veillez agréer, cher M. Lhéritier, l'assurance de mes meilleurs sentiments.

23 mars 1935.

N. Iorga^a.

*

Scriu astfel preşedintelui Temperley :

„23 mars 1935.

Cher collègue,

M. Lhéritier me fait savoir que notre offre de vous recevoir à Bucarest, après le désistement des Tchèques, a été refusée. J'aurais cependant bien désiré vous recevoir dans notre si modeste capitale.

Devant le mépris constant dont la Roumanie a été l'objet, il ne me reste malheureusement qu'une seule solution : nous retirer de l'association.

Je la proposerai à notre comité et, naturellement, je quitterai la présidence si on serait d'une autre opinion.

Vous priant de croire que ceci n'atteint en rien mes sentiments de sincère et affectueuse estime pour votre personne, je vous prie de me considérer votre tout dévoué.

N. Iorga^a.

24 Maiu.

La Senat se discută îndelung proiectul, combătut îndelung de Costăchescu, al Academiei de Medicină, propusă de Danielopol. Şi Angelescu e de părere că ar

trebuî cerută o simplă autorisație de funcționare, în locul unui așa de formidabil aparat.

„Academia de Științi“, care l-a ales pe el președinte, trezește rezistența Academiei Române. El e gata să cedeze. Vălcovici vine să mă întrebe pentru alt titlu. Propun : „Institutul român pentru răspândirea științelor“.

•

Merg la Șeba pentru a-l expune cazul cu Lhéritier. El ia afacerea asupra-și. Va scrie lui Beneș. Îi arăt că s'ar putea face din partea lor refuzul de a primi comitetul până nu ni se va da satisfacție nouă. El își amintește că Beneș a hotărît ca în nicio chestiune ai lui să nu ia o hotărîre fără a ne fi consultat.

Vorbim despre Rusia. El a cunoscut pe Cherenschi. Acesta ținea discursuri Vorbia supt impresia unei coca-inisări injectate în braț. Îndată ce isprăvia strigătele care-i distingeau „elocvența“, recădea în marasm.

•

La masă, Monboursy, care a ținut o foarte interesantă conferință la „Fundatie“ despre „Arta turcească“. Îmi arată un articol al lui despre elementele turcești în arta românească. Desaprobă unele exagerări ale lui Chiupruli-Zadè, rectorul de la Constantinopol, cu privire la vechimea și întinderea civilizației turcești. Așa e, îi observ, și o parte din ce e adus a spune el. Nu va mai veni Gabriel, care anunțase și el o conferință. Monboursy e foarte impresionant de măreția creațiilor lui Chemaî.

25 Mart.

La Vălenii-de-Munte. Splendidă represintare, de fet 'e Școlii mele, a „Hangiței“ lui Goldoni.

26 Mart.

Moartea lui C. D. Anghel.

*

Paul Marc, fost co-redactor la „Byzantinische Zeitschrift“, îmi scrie că dorește să aibă broșura mea despre cauzele desfacerii României de vechile ei alianțe, cerând și vre-un ziar românesc pentru „Institut für Auswärtige Politik“, în care e acum încadrat.

*

La Senat, Lăpedatu, întreat de Patriarh, își apără sistemul de salarisare a preoților.

27 Mart.

Maniu a vorbit ieri la Cameră, în chestia Skoda, cu ipocrisie.

*

Mi se spune că, primind pe Ioanițescu, Regele ar fi protestat contra încercării lui Vaida de a-și lega de Coroană agitația. El nu e al niciunui partid.

*

Negociațiile de la Berlin ale lui John Simon și Eden n'ar fi dus la niciun rezultat pozitiv.

*

Un student din Lipsca, întâlnit pe vapor de fiica mea Magdalina, îi scrie că tineretul german, doritor de a se instrui, nu vrea decât pace.

28 Mart.

Hitler, bătând cu pumnul în masă, cere Prusia Orientală, „coridorul polon“, parte din Cehoslovacia.

29 Mart.

Discuție la Academia Română contra Academiei de Științi, pe care au format-o, cu d-rul Angelescu în frunte, Musceleanu și Bâznoșanu, cari au venit să ceară de la mine un sprijin pe care nu l-am putut da. Lăpedatu întrebuițează prilejul pentru o lovitură contra lui Angelescu. Cum s'au chemat și membrii corespondenți, nu iau parte la ședință.

*

La Senat, legi financiare. În fruntea băncii ministeriale ministrul de Stat Victor Iamandi.

*

N. Georgescu-mi spune că Goga nu se rallază la mișcarea lui Valda și că speră a lucra cu mine, cum mi-ar spune-o după congresul lui.

De la Regele ar fi venit cu o impresie rea.

*

Temperley îmi telegrafiază cu privire la adunarea comitetului : Matter still unsettled. Good hopes. Writing. Compliments ¹.

30 Mart.

Și o scrisoare, tot așa de împăciuitoare, a lui Lhéritier. Să vedem...

*

La Cluj amicii lui Maniu, care venia ca să-și guste triumful, au năvălit, în fruntea unei bande de „cărămidari“, la ziarul lui Vaida și au devastat redacția. Maniu, primit cu flori, a declarat că e „începutul lămuririi“.

¹ „Lucrul încă nehotărit. Speranțe bune. Vine scrisoare. Complimente“.

A făcut să se aleagă Mihai Popovici ca șef al Ardealului și Banatului.

*

La Cameră se votează impositele indirecte asupra pâinii, petrolului, etc. Li arăt că trebuia, în loc de aceasta, despovărarea în domeniul funcționarismului netrebnic.

31 Mart.

Conferința mea la Teatrul Național „De la Sf. Benedict la Sf. Francisc“. Foarte puțină lume.

Afară, un vânt de ninsoare târzie.

*

La d-na I. Cantacuzino, care-mi vorbește de campania contra profesorului frances Boivin, de la Medicină, adus de soțul ei. Nici până acum nu-și ține cursul românește. A pus să-l scrie în traducere, dar studenții, cari „au voie“ să răspundă românește, preferă forma francesă... ca să învețe limba.

•

Foata lui Vaida atacă „sinistrul dascăl de la Topoloveni“, care a mers la Cluj și a plasat încă un mare discurs.

•

Nouă bătaie ardeleană la Sibiu, și alt șir de răniți. Vaidiștii erau vre-o 1.500. S'a strigat și „Trăiască Goga“. În frunte, istoricul N. Bută, tânărul care venia la Vălenii-de-Munte....

2 April.

Conferința mea la studenții în Litere despre „Basa teoretică a Statului“.

Mare asistență de studenți, foarte călduroși.

Ei se găsesc într'o nouă fasă de agitație, din cauza refuzării autorizației Congresului lor. Senatorul lui Cuza a adus chestia la tribună. Dr. Angelescu a răspuns îngăimat, trimițând la rezultatul consfătuirii cu rectorii; Inculeț a făcut declarații mai energice.

3 April.

Conferință la Casa Francesă „despre condițiile studiilor mele în Franța“. Mulți membri ai coloniei.

*

Vorbesc, la Senat, la proiectul pentru Academia de Medicină.

4 April.

Zvon insistent despre o schimbare a regimului pentru votarea unei noi Constituții.

5 April.

Conferință la Comitetul interbalcanic economic despre rolul nostru supt acest raport.

7 April.

La Iași pentru conferința despre cum s'a format, a decăzut și s'ar putea reface Iașul.

Dimineața, la gară „studenții creștini“, cari au primit aseară pe Vaida, aclamă îndelung pe Tilea.

Cercetăm cu excursioniștii, mai mult studenți și fetele de la Văleni, împrejurimile. Găsesc la Cetățuia clădiri și lucrări neîngăduite ale egumenului, fost monah vaga-

bond și chelner la Paris, care se opune necuviincios la hotărîrea mea de a desființa clădirea fără autorizație. Vorbesc Mitropolitului, care cunoaște necuviința lui față de vicariu, și e gata a-l scoate, puînd ca egumen pe vicariul însuși¹.

Foarte multă lume la conferința în Aula Universității, după ce același — și altă — lume aclamase pe Vaida la lunga-i conferință, de două ceasuri, la Circ. Strigătele pentru Maniu și Mihalache au fost înăbușite cu bătaia. Costăchescu și Zane se țin de o parte. Cuza înștiințează în ziarul său că este și un naționalism nesincer, de usurpare. În general lumea politică s'a ținut rservată. Vaida a invitat și pe Evrei la al său „*numerus valachicus*”.

8 April.

Vorbesc la Senat cu privire la proiectul de lege administrativă.

*

Ortiz îmi scrie calde cuvinte pentru „O viață de om” și Brucchesi din Canada, publicând un articol, cerut, despre așezămintele de la Văleni, spune că „aș fi fost în fruntea gloriilor Renașterii”.

Sânt pe lume și mângâieri...

*

Caldă primire a piesei mele *Sângele lui Minos*.

9 April.

Și presa e favorabilă piesei, afară de *Epoca*, în care e numai povestirea subiectului.

*

¹ S'a făcut apoi catolic.

Vorbesc în Senat la proiectul de lege care recunoaște și sfântuiește jocurile de noroc și la acela care privește Banca Națională.

.

Mă abțin de la primirea filosofului frances Brunshvicg care de altfel nu mi s'a făcut cunoscut personal prin nimic.

.

O scrisoare de la Lhéritier deschide și mai bune perspective pentru adunarea Comitetului istoric. Cere intervenirea mea pe lângă Titulescu, pe care vrea să-l consulte Temperley, și ușurări pe Căile Ferate.

*

Văd volumul III din Amintirile Reginei Maria. Mă pomenește pentru cântecele de Anul Nou și pentru conversația privitoare la armistițiul a „copilărosului” gentleman „labric” și „erratic”. De sigur printr'o corectare ulterioară, se îndoiește cât timp îi va ținea „favoarea” pe lângă „marele om”. Acțiunea mea apare ca hotărîită de voința Reginei. Se subliniază colaborarea la foaia mea.

Nu e mult — și e așa de loial!

10 April.

La Senat, interesantul discurs al lui N. Miculescu cu privire la întărirea decretelor-legi. De fapt face un lung și solid discurs cu privire la discreditarea Statului prin neonestitatea și incapacitatea lui financiară. Cum crede că și Guvernul din 1931 n'a putut despovăra budgetul, intervin arătând ce am făcut și dând dreptate lui Argetolanu.

Apoi întreb ce e cu planurile național-țărăniște și gogisto-vaidiste de a modifica statutul constituțional și

de a desflința sau transforma cu totul Senatul. Cer să-mi răspundă președintele Consiliului. Lăpedatu asigură că nu e vorba de așa ceva, dar Tătărescu va veni. Gafencu a în ercat să apere pe ai săi: nu ar fi vorba decât de o acțiune legală. Îl asigură că nu se va găsi prilejul așa de ușor.

Miclescu-mi spune că la plecarea lui Manoillescu era vorba, — i-a spus-o Regele, — de numirea lui. Dar Argetoianu n'a voit-o.

*

Seara, sânt înștiințat că Tătărescu e la Senat și se discută contractul Skoda.

Îl găsesc gata votat fără discuție și... fără senatori. Dar discuția se va începe pentru a se termina cu o nouă și serioasă votare.

Gafencu ține un frumos discurs, foarte dibaciu, în care se face a crede că încheierea unui contract cu Skoda înseamnă o amnistiere a delictvenților din partidul său și că nu ni rămâne la toți decât să ni strângem mâinile, cu grija armamentului de mână.

Iau cuvântul ca să arăt că nu poate fi vorba de o astfel de iertare și ultare, câtă vreme este un condamnat pentru corupție la ocnă, o acțiune în justiție și o avere nejustificată (în *România Nouă*, Zaharia Boilă, care a căpătat judecarea procesului său la jurați, mă atacă din nou, groșolan).

Tătărescu vorbește foarte bine, hotărit, fără frase și primește recunoașterea, prin aplause, a tuturor pentru opera, de real folos, pe care a îndeplinit-o.

Amoi îmi dă explicația cerută cu privire la schimbarea Constituției. Din stradă n'o va admite, nici la aventură nu se va pleca, dar sânt căile constituționale: cererea din partea Coroanei sau a Parlamentului. De aici rezultă că, în socotelile lui, s'ar putea.

Iau cuvântul ca să arăt că, de și nicăiri regimul constituțional de azi nu corespunde nevoilor timpului, pentru modificări constituționale se cer trei condiții: o țară liniștită, fără agitații străine, consultarea oamenilor de frunte și siguranța europeană. Aceste condiții neexistând, trebuie ca Regele să se mulțamească a păstra moștenirea constituțională a lui Carol I-iu și Ferdinand I-iu, iar Parlamentul să nu lase a intra în cuprinsul său poftetele de răsturnare din afară.

Aprobările sânt aproape unanime și călduroase. Tătărescu cere să-mi vorbească. Va fi după închiderea Parlamentului.

•

La Cameră emoție pentru proiectul Strunga-Bercovici de a exporta în Palestina gunoiu sau pământ arabil.

11 April.

Vorbesc în Senat la proiectul sfântuirii jocurilor de noroc.

•

Sosirea filologului italian Bertoni. La Cluj, Pușcariu, prieten al lui Bartoli, n'a venit să-l întâmpine la gară. Conferința filologului italian a fost foarte bine primită.

12 April.

Discuție la Senat cu privire la oprirea fără autorisație a întoarcerii leilor rămași în străinătate. Raportorul fusese, în comisie, contra. Senatorii aprobă zgomotos observațiile mele cu privire la „economia dirijată“, căreia-i zic: „deranjată“, dar votează proiectul.

La urmă, protest contra felului cum a trecut Angelescu legea învățământului comercial.

•

La Academie, primirea lui Bertoni și Brunschvicg-Vorbesc despre Dimitrie Cantemir.

*

Seara, la Legația italiană, masă pentru Bertoni, cu... Pangai, dr. Belciugățeanu, soțul asistentei de limba italiană la Universitate, pe lângă Densusianu, Marcu și Stelian Popescu. Goga e ca tovarăș în ale fascismului. Îi vorbesc cu privire la chestia evrească. Mussolini i-a spus că pentru el Italianii sânt stânca, Evreii nisipul.

Spun lui Angelescu că a trebuit să-l critic procedarea. Îmi răspunde însă supărat. Se amestecă și Kirițescu, care critică Academia: îl poftesc să aștepte momentul când, ales acolo, va ști mai bine ce se petrece.

*

Vacanță de o săptămână a Parlamentului.

13 April.

Conferința mea la Teatrul Național despre „Castelele pontificale”.

15 April.

Seara, masă la mine cu familia Bertoni și familia Cesianu.

*

La dejun la Regele, cu Bertoni și Cesianu. Regele vorbește despre poezia populară, originea și transmisiunea ei. E foarte amabil cu Bertoni, care-l asemănă apoi cu regele Italiei, relevând marile însușiri ale lui Carol și stăruind asupra avantajului de a vorbi de-a dreptul cu Suveranul. E și Voevodul Mihai, cu care vorbesc de

studiile lui: s'a făcut un foarte frumos băiat, ceva mai deschis decât înainte, dar cu același jenă în vorbire.

Regele mă întreabă apoi de situație. Îi spun că trebuie păstrat liberalii, ceea ce este și părerea lui. Și unele legi, adaug, sânt bune, și aflu aceiași aprobare. Succesiunea nu poate reveni țărăniștilor, și Regele-mi citează ce raportează Mihalache că i-a spus Mussolini fără să observe ironia. Cu privire la schimbarea Constituției îi spun că pentru a încerca așa ceva Coroana, i-ar trebui un moment de mare succes și prestigiu, dar Carol al X-lea, când a întreprins luarea Algerului pentru a-și arunca „ordonanțele“, s'a dat totuși peste cap. Se pare că Regele păstrează simpatii pentru Argetoianu, de care glumesc, de vreme ce se bucură că i-am recunoscut partea de muncă în guvernarea noastră. Recomand Regelui să nu lase pe nimeni a se folosi de autoritatea Coroanei, pe care noi avem numai datoria de a o servi. El aprobă. Îmi se pare că acțiunea lui Vaida e profitabilă, întru cât agitația antisemită trece de la Codreanu la un om mai cu socoteală. Regele recunoaște că singură formula mea poate îndrepta finanțele Statului, iar nu nolle imposite. Îmi arăt ce bine ar fi fost ca, în 1931, dându-se un concediu lui Argetoianu, să se fi păstrat Guvernul mieu până în toamnă, ca să se facă reducerile anunțate de mine.

16 April.

Dejun la Externe pentru Bertoni și subsecretarul de Stat Fani (a ținut Duminecă, la o altă oară decât cea anunțată, o conferință de două oare în cămașă neagră, la Italiani). Bertoni răspunde frumos toastului, foarte elegant, al lui Savel Rădulescu, care se presintă escelent.

*

Ieri, Temperley îmi scria că pentru adunarea de la București, renunțând la conversația cu Titulescu, a înștiințat biroul.

*

Moartea lui Panaît Istrati.

17 April.

Dejun la Vălcovici, cu Șișești și Bușilă.

*

Vestea morții profesorului francez Glotz.

18 April.

La Geneva se rosteste asupra Germaniei condamnarea morală. Și Beck, cu toate protestările lui, a trebuit să voteze pentru.

*

Visită a lui Fani, cu Ugo Sola.

21 April.

Sosirea lui Denison Ross, bătrân om de lume (dar numai șalzece și trei de ani), cam obosit, dar glumeț și de cea mai bună companie. Cunosc pe noul ministru al Angliei, de o amabilă rezervă.

*

Se închide sesiunea Parlamentului. Mesagiul regal e foarte prielnic Guvernului. Vorbește de nevoia stabilității. Dar zvonurile loviturii de Stat pentru schimbarea Constituției urmează. Tătărescu nu face nicio declarație.

*

Dejun la Externe. Savel Rădulescu-mi spune că sânt oameni cari cred că Titulescu și cu mine mâncăm valuta

22 April.

Conferința lui Denison Ross. Multă lume aleasă. Cetește.

*

Concert al învățătoarelor ceho-slovace la Legație.

*

Dimineața, L., proprietar de vii, vine indignat. Regimul lui Strunga ucide comerțul. Dacă nu se vinde nici a treia recoltă, el va ieși în stradă.

*

Articolul injurios al lui Toma Vlădescu, pe care am pus să-l reproducă și *Neamul Românesc*, indignează.

*

La Cehoslovaci, a apărut Mihalache cu mușchii fâlcilor încordați și Lupu gata să iea lumea în colți. S'a întors din Apus, unde spune că a mers în interesul țării, a văzut pe Mussolini, pe Papa, la care a stat „de la 10 la 1“, etc.

*

Savel Rădulescu îmi spune că Regele e mirat că nu mi s'a dat cordonul Leгиunii, atunci când am cele mai înalte distincții românești, și că s'a scris lui Titulescu.

23 April.

Cu Denison Ross, cu ministrul Angliei și al Elveției la Argeș. Ei, și mai ales Denison Ross, care-mi spune că e cea mai frumoasă surprindere din viață, sânt uimiți de frumuseța frescelor. La Valea-lui-Dan cercetăm biserica. Se admiră portul femeilor.

Ministrul Angliei se interesează de ultimii ani din viața politică a României.

*

Cu Denison Ross la Muzeul de artă religioasă.

24 April.

Visita la mine a lui Denison Ross. E încântat de șederea în România și se interesează de ce-i spun cu privire la ediția engleză a marilor călători. El s'a ocupat de misiunea în Persia a lui Shirley și de *Vathek* al lui Beckford. Cu Regele a discutat asupra ac lor regi ai Franciei cari au avut mai mult temperamentul frances. El a propus pe Ludovic al IX-lea, pe Henric al IV-lea și pe Napoleon. Regele preferă pe Ludovic al XI-lea și Ludovic al XIV-lea.

*

Și ministrul Elveției răspunde printr'o scrisoare amabilă.

*

Titulescu telegrafiază că a intervenit pe lângă Tempelky.

27 April.

Consiliul Apărării Naționale, presidat de Rege. Dintre foștii prim-miniștri, cari fac parte după noua lege, sânt numai Văitoianu și Mironescu. Tătărescu celește o expunere de caracter general, cu privire la planul de înzestrare al armatei: 28 de miliarde în zece ani, plățile din imprumul recent, din taxele speciale, pe țare și benzină, rămâind a se căuta și alte mijloace, până la imprumuturi de la Stat la Stat. Se arată și ajutorul ce ni-l dau Francesii, în muniții care sânt în curs de sosire. Fabricile din țară vor lucra (270 de milioane pentru Reșița). Se va preface Pirotehnia, care va putea da 100.000

de cartușe pe zi. S'au fabricat până acum 18.000 de puști mitraliere.

Discuția se face pe chestii mărunte, fără a cere cuvântul, stând jos, cu ignorarea prezidenției regale. Vorbesc în picioare ca să relevez două lucruri de ordin general. De ce un plan național de apărare când avem „Mica Înțelegere“, ai cărli „cetățeni“ eram îndemnați a deveni? De ce aliații cehoslovaci ni vând scump materiale pe care, când vor fi învinși și se vor retrage pe linia Munților Apuseni, ni le-ar oferi și gratuit? De ce nu se ține samă de ce poate da fiecare din cei trei membri ai grupării? Tătărescu răspunde că, de fapt, trebuie să ne apărăm noi de noi. Întreb atunci de ce zgomotul care durează de ani de zile în jurul unei formațiuni așa de puțin efective?

A doua chestiune e aceea a bazei financiare. Cred că Guvernul se iluzionează asupra aceleia ce va putea culege din noile taxe, iar speranța împri mutului de la Stat la Stat se va dovedi tot așa de zădarnică precum a fost aceea a lui Argetoi-nu. S'a promis rezolvirea chestiei funcționarilor, dar s'a restrâns tot mai mult, până ce, din motive electorale, a dispărut cu totul. Tătărescu se laudă cu ce au dat taxele în prima lună (fiul meu Mircea imi va dovedi că e din cauza proviziilor ce se fac de frica unor noi taxe). La Praga se duc negocieri care pot da ceva. La urmă, de sigur se va redeschide chestia funcționarilor. Întreb dacă se va redeschide supt „Statul tărănesc“.

Regele întreabă dacă se aprobă proiectul. „Să dea Dumnezeu“, zic eu, și tot așa Prezan, care a discutat mult chestia tunurilor cu bătaie departe, care ar trebui să nu fie inferioare aceloră ale vecinilor, demoralizându-se armata, ca în timpul Marelui Războiu, și generalul

Ängelescu, foarte clar, a dovedit cÄ „boala“ tragerii departe a dispÄrut Åi cÄ un lucru esenÅial e ca tunul sÄ fie uÅor de transportat.

28 April.

Regele trimete pe Iliasievici ca sÄ se intereseze de sÄnÄtatea fiicei mele LiliÄna.

Vorbim de Regele. Äl gÄseÅte foarte bine: muncitor, patriot, cu durere numai pentru greutateÅile ÅÄrii.

29 April.

Arciszewski vine la mine grÄbit ca sÄ-mi aducÄ scrisoarea directorului Åcolii Francese din Atena prin care se cere sÄ intervin la Tsaldaris, Metaxas Åi alÅii ca sÄ incerc Åi eu, ca Åi Zielinski in Polonia, a Ämpiedeca o sentinÅÄ de moarte a lui Gonatas Åi a oamenilor politici greci. O fac in numele amicilor miei politici Åi al Institutului Sud-Est european, in vederea viitorului ÄnuÅi al Greciei¹. Äm incercat legÄtura cu Regele: Iliasievici a plecat.

Vorbesc cu ministrul Åi despre politica ÅÄrii sale. Äl gÄseÅte articolul meu despre Beck „rÄutÄcios“. Beck nu e decÄt un prea vorbareÅ inÄplinitor al intenÅiilor lui Pilsudzki, care vrea ca Polonia sÄ fie respectatÄ Åi asiguratÄ. FranÅa nu Ä-ar fi dat nimic decÄt pentru propaganda ei proprie. Sentimentul public e totuÅi pentru dÄnsa Åi merge pÄnÄ acolo ÄncÄt ar aduce o intervenÅie militarÄ pentru Francesii atacaÅi. Äu ce-ÄÅ face? — M'ÄÅ gÄndi bine Änainte de a interveni.

Noua ConstituÅie polonÄ cautÄ a ÄntÄri puterea pentru casul dispariÅiei mareÅalului.

¹ Se va reuÅi.

Arciszewski observă că la noi dușmăniile politice au măsură și este un punct la care ele se opresc. Pe când în Grecia doi generali au fost împușcați....

*

Sosește familia Cotnăreanu, cu d-ra Văcărescu și Romier, plus Osusky cu soția. Va urma Boncour. Titulescu-și pregătește un spectacol.

Sânt invitat a lua locul în stal. Mai târziu, se fac a îndrepta greșeala. Firește că nu mă duc.

7 Maiu.

Invitat în rândul al doilea al Loșei presidențiale pentru Zece Maiu, mă scusez față de mareșalul Ilaşevici că „n'am obiceșul să privesc lumea din spate”.

8 Maiu.

Ieri a fost ce dorise Titulescu. Toată „spuma” era la Ateneu și se prăpădia de entusiasm.

*

Răspund la „Current history” că articolul despre țară, care a fost supus judecății mele, e plin de erori și că și pentru prestigiul revistei și pentru moralitatea publică, ca și pentru România, a cărei viață publică oferă altfel de personalități..., e mai bine ca articolul să nu fie publicat.

*

Adunarea comitetului de istorie va avea loc de Paști în 1936. E o mare satisfacție pentru mine.

11 Maiu.

Întoarcere pentru a doua conferință a păr. Jerphanion. Puțină lume. De acolo trec la Marpicati, fost secretar al

lui Mussolini, care ține la Institutul Italian o conferință despre Carducci și Roma, pe care o scandează și o declamă. E cu cizme și în cămașă neagră.

*

Un ministru străin spune că la „Zece Maiu“ a fost o foarte mare desordine.

Boncour mi-a lăsat bilet acasă și o scrisoare amabilă. I-am trimis cărțile mele. E primitat pe Dunăre.

12 Maiu.

Visita la Văleni a păr. Jerphanion. Puțin obosit de drum și preocupat.

13 Maiu.

Ultima conferință, cu public mai mult, a păr. Jerphanion, care pleacă la Sofia pentru a se întoarce în vederea excursiei din Bucovina. Făgăduiește, după cuvintele mele de mulțămire, că va reveni.

16 Maiu.

La București. Vestea morții mareșalului Pilsudski.

*

S'a deschis Academia. Se pregătește o luptă contra alegerii mele ca președinte și contra candidaturii lui Gh. Brătianu. Unii vreau pe Titulescu.

Se discută propunerea de vânzare către episcopul de Orade a moșiei lui Berthelot de la Fărcădin. Explic că i-a fost dată de Camere cu un anumit scop. Ce s'ar lua de la episcop, în hârtii de Stat mai ales, ar da și mai

puțină siguranță de a se găsi bani, anual, pentru bursele dorite, cum spune generalul Rosetti, de Berthelot.

*

Visita lui Vaida. Se plânge că a fost scos din partid, repetă statisticile cunoscute, mulțamește că a fost bine primit.

17 Maiu.

Visita profesorului Wolthat, care e șeful misiunii germane de comerț. A fost și la Universitatea Columbia din New-York.

Apoi a lui miss Wise, traducătoarea, așezată în România a „Pădurii spânzuraților”. O fată de oarecare vârstă și care aude greu.

18 Maiu.

Deschiderea expoziției de icoane a misionarelor la Ligă. Vine cel d'întăiu Patriarhul, apoi Voevodul Mihail cu colegii.

*

Requiem pentru Pilsudski.

19 Maiu.

Plecare spre Cernăuți, pentru congresul Ligei Culturale.

20 Maiu.

Foarte frecventat congres. Frumoasă slujbă la Mitropolie. Mitropolitul Nectarie e în scaunul arhieresc, foarte slab, dar părând refăcut. Mă face să ieu loc lângă dansul în trăsură. Speră o însănătoșare.

La congres, frumoase cuvântări ale lui Marmeliuc și Nistor. Asistă multă lume din Cernăuți.

Cercetez Museul, bine orânduit acum, și societățile studențești.

Cumînți discuții după-amiazi și reușit spectacolul de seară, cu câteva cuvinte ale mele despre noua pedagogie.

Violentă ieșire a soției lui Erast Tarangul, cel cu decretul de expulsare a mea din Bucovina. Pare a-mi cere nu știu ce declarație.

21 Maiu.

Excursie la Putna, cu foarte frumoasă primire și ospăț. De acolo la Humor, la Voroneț și la Moldovița, unde am surprinderea de a găsi o mănăstire de maici foarte bine ordonată în chilii refăcute.

22 Maiu.

La București. Presint la Academie candidatura lui Gh. Brătianu și a lui C. Marinescu. Andrei Rădulescu presintă pe Titulescu. Căpătasem dimineața de la Gh. Oprescu asigurarea că acesta nu candidează contra lui Brătianu, Gusti confirmă. Dar rugăminți să nu se puie la vot. Votează pentru, numai Mehedinți, fiind vorba de șeful său politic; ceilalți se abțin. Lungă și penibilă discuție. Se decide a se mai întreba odată Titulescu.

*

C. Dimitriu de la Târgoviște la mine, pentru lucrări de arheologie acolo.

Am aflat în Bucovina că Tzigara a luat odoare de la Putna și Sucevița pentru Expoziția din Bruxelles. Lăpedatu spune că el a recomandat aceasta: Fundațiile Regale sânt o instituție a țării și au dreptul la asemenea inițiative

23 *Maiu.*

Discuții la Statutul Academiei Române. Cade în plen asarabescu, impus de Sadoveanu în secție.

24 *Maiu.*

Titulescu a răspuns. Nu primește. Mă asigură Savel Rădulescu. Gusti confirmă. Dar, pus la vot, G. Brătianu care-mi ceruse să nu mai pun candidatura lui, are numai patru voturi și C. Marinescu trei. Titulescu e ales cu o mare majoritate. Partidele și-au menținut voturile, cum era de prevăzut. În Titulescu s'ar fi căutat un sprijin contra dușmanilor ce încunjură Academia.

*

Conferința mea despre „dușmanii copiilor“ la Societatea „Principele Mircea“.

26 *Maiu.*

Conferință la Teatrul Național, despre „Cetățile etrusce“. De n'ar fi fost școlile, — trei —, n'aveam douăzeci de oameni în sală. Afară trec carele alegorice, — cam vulgare —, cu o lume enormă.

După-amiază, despre Radu Mihnea la biserica Radu-Vodă. Public mic și ales. Corul teologilor cântă splendid muzica bisericească.

Apoi spre Alexandria, cu încurcături pe drum. Lumea mă așteaptă trei ceasuri. Sosesc abia spre ceasurile nouă de seară. Frumoase cuvântări de întâmpinare, de un nivel foarte ridicat. Conferința mea despre Alexandru-Vodă Ghica. Întors noaptea.

27 *Maiu.*

Titulescu a telegrafiat că primește.

*

La Academie, după discuția pentru schimbarea statutelor, cu oarecare opoziție față de organizarea Bibliotecii, de generalul Rosetti, discursul lui de intrare, frumos în simplitatea lui, cu un răspuns obosit de Lăpedatu.

28 *Maiu.*

Urmează discursul de intrare al lui Petrovici, despre Philippide, nu fără fineță și humor. Motru răspunde cu lungi considerații despre „cultura raționalistă” și „cultura autohtonă”. Foarte multă lume.

*

Votarea în plen a lui Titulescu. Numai două voturi contra: al meu și, cred, al lui Petrovici.

*

Dar Petrovici propune și impune, susținut tare de Sadoveanu, ca francmason ce este, pe filosoful de origine evreiască Tudor Vlanu.

30 *Maiu.*

Cu toate observațiile mele se votează menținerea ca director al Școlii Române din Roma a lui Em. Panaïtescu (dar 6 abțineri și 2 voturi pentru Sauciuc-Săveanu)-Clujul, cu Lupaș și Dragomir, în frunte, a fost solidar, ca și partidul liberal. Lăpedatu a lucrat cu toată dibăcia lui, și a intervenit și Goga. Am fost silit nu odată să răsping însinuări.

*

Dejun la Legația Elveției, cu multă lume amestecată (și ministrul Ungariei și însărcinatul de afaceri al Germaniei, firește foarte rece).

*

Închiderea cursului la Universitate.

•

În ziare vestea despre neașteptata moarte a marelui erudit și rețec Andreades.

31 Maiu.

Votarea președintelui Academiei. Prin surprindere, fără a-mi fi spus un cuvânt, Lăpedatu-și pune candidatura contra lui Goga. Distanța între ei e de două voturi. Mi se dau mie... trei (unul e al lui Simionescu, care la plecare-mi strânge mâna, altul al lui Pompei; nu știu care e al treilea). Dr. Marinescu, care pleacă furios, are și el cam atâta. Am votat în răs pe Titulescu (il votez și la vice-presidenție, cu Goga și Dragomir), dar apoi a două, trei scrutine pe același Lăpedatu. Ieșind (după declarația, tremurată, a lui Goga, al cărui aderenți nu-l părăsesc însă), declară că întâia oară în viața lui e mișcat.

La vice-presidenție, după mai multe scrutinuri, Antipa birute pe Carpen.

*

Aflu de la Brătescu-Voinești că Arghezi a făcut parte din cercul lui Bogdan-Pitești.

*

Din două locuri mi se spune că Regele ar voi să se anexeze Academia la Fundațiile Regale. E imposibil.

2 Iunie.

N. Miculescu-mi aduce un memoriu pe care l-a adresat Regelui și care ar fi păcat să se piardă (de atunci el, care era chemat adesea de regele Ferdinand, n'a mai fost la Palat).

3 Iunie.

Lăpedatu la mine, ca să se explice în ce privește alegerea de la Academie. Văzuse reaua administrație ca membru al delegației. S'a interesat de aproape. A descoperit acte incorecte (trecerea peste 2 milioane și jumătate ipotecă la o proprietate Vernescu, a Academiei, după cererea cuiva din afară, care căutase să se și confirme aceasta). L-a propus Mrazec. Se va consacra instituției cu tot timpul său și toate mijloacele.

Îmi spune că judeca altfel pe Rege până nu l-a cunoscut.

4 Iunie.

Mari serbări în Basarabia pentru sfințirea bisericii din Bălți. Populația primește foarte călduros pe Rege. Cuminte discurs al lui Incuț.

5 Iunie.

Dare de samă și prânz la Institutul frances. Se fac propuneri, și în ce privește noua clădire, devenită indispensabilă, și cursuri de francesă.

•

Visita lui Jacques Chastenet, unul din redactorii de la „Le Temps“.

15 Iunie.

Plecare la București pentru strămutarea rămășițelor lui Dimitrie Cantemir. La Constanța, masa de seară oferită de Titulescu, foarte amabil și — extraordinar de zgomotos.

16 Iunie.

Corpul lui Dimitrie Cantemir, — după Lăpedatu, e întreg, cu îngrijire desfăcut de lângă al lui Antioh, purtând încă rămășițe de veșminte orientale —, e pe vasul „Principesa Maria“. Se zăbovește peste măsură venirea episcopului, care trebuie invitat ca să vie pe corabie. Cum acolo se face slujba morților, jos... se intonează un Te Deum. Sicriul, — de fapt o lădiță pătrată, — e așezat pe un mortar fără înfașurare de tun și cufundat în... niște buruieni de câmp.

•

Aseară am vorbit de multe lucruri cu Ostrovschi: cartea de Istoria Românilor pe care o pregătesc, longevitatea Francesilor (soția lui a făcut cercetări științifice asupra ei). Omul face o foarte bună impresie. Arată cu totul sincer.

*

Am văzut și ciudata vilă a lui M. Suțu, cu placajele de fragmente antice și cu contrafacerile de ceramică smălțuită și de plafoane sculptate. Moștenitorii au cerut Primăriei patru milioane pentru dânsa.

•

În cale spre Iași, foarte cuviincioasă întâmpinare a sicriului. Mai ales la Râmnicul-Sărat.

? 16 Iunie.

Cu oăsele lui Dimitrie Căntemir la Iași.

*

La Mitropolie e schimbat mult mai puțin de cum credeam. Mitropolitul, bolnav de sciatică, pare obosit. Discursul-panegiric, rostit de pe scaun, e plin de greșeli de fapte și lipsit de vibrație. Lăpedatu regretă că, „lăsând modestia la o parte“, nu și l-a rezervat lui.

Visită la Inculeț, foarte frumos așezat într'o casă extrem de modestă. Apoi dejun la Mitropolie.

*

Se povestesc multe în vagon. Paul Angelescu mai ales. Carol I-iu avea la Sinaia trei feluri de primire: audiență, masă, masă cu audiență la sfârșit. Pe C. C. Arion, care se înștiințase la telefon, nu telegrafic, și venise cu zăbavă, l-a trecut de la audiență la masă și i-a spus numai câteva cuvinte.

Când Chiricescu a publicat rețetele de boli ale Mitropolitului Atanasie, regele a fost revoltat. A cerut înlăturarea ticălosului. Pe Atanasie, venit cu demisia, l-a primit bine. Mai târziu, când Dissescu a apărut cu restabilirea lui Chiricescu, a privit lung decretul, și a iscălit.

Când un diplomat german l-a venit cu țîitoarea, dând-o drept nevastă și s'a aflat aceasta înainte de masă, regele a zis: „Nu sântem chemați a cerceta viața vizitatorilor noștri; dacă ei înșeală, rușinea e a lor“.

Când cineva l-a zis reginei Elisabeta: „Suveran“, el a rectificat cu indignare: „nu e doar regina Olandei“.

În vremea războiului, Carol I-iu nu s'a supărat că Angelescu redacta un fel de critică a operațiilor. A cerut să o vadă, și discuta și telegramele de la Wilhelm al II-lea,

care, de altfel, nu-și ascundea greutatea. Pe acesta-
desprețușă, dar avea sinceră prietenie pentru Franz-
Joseph. Totuși a ținut de rău ultimatul către Serbia,
spunând că așa ceva s'ar putea apoi pretinde și de la
România.

*

Tătărescu e când copleșit de situația sa care a ajuns,
când mângâiat și îndemnat de propriile lui cuvântări.

Asigură că n'a avut nicio parte în alegerea episco-
pului de Huși, care nu e din Gorj, ba nici chiar din Oltenia.

Îi face pronosticul că după el vine Titulescu. El afirmă,
dar cu o nesiguranță în glas, că „îl ajunge prezentul“.

*

Aflăm în tren despre adunarea țărănistă de la Brașov.
Maniu a atârnat la „Sturm“ contra Guvernului, care se
razimă numai pe Franasovici, Tabacovici, Titulescu și
Wider. Mi se spune că acesta, căruia i s'a făcut și per-
chesiție pentru a vedea dacă n'are anume scrisori, nu
mai e în țară, ceea ce se confirmă pe urmă.

*

Lui Lăpedatu Maniu i-a spus că el își urmează calea,
netulburat.

*

Îi recomand lui Lăpedatu să contribuie la împăcarea
cu Gh. Brătianu, care, de și ipocrit, e din ce în ce mai
bine. O recunoaște și el, cum și slăbiciunea lui Dinu
Brătianu, pe care-l judecă inferior lui Vintilă. Chestia
nu se poate pune decât mai târziu și Tătărescu ar pierde
șansele numai în cazul unei retrageri desastroase de la
putere.

*

Lui Ilasievici i-am spus să comunice Regelui că eu primesc să se ajute bănește celelalte două volume din „Istoria Românilor“ a lui Giurescu, dar nu ca publicație a Fundațiilor, închinată Regelui. Altfel n'aș putea răspunde unei chemări la Palat. Ilasievici găsește că am dreptate.

*

Dr. Angelescu se plânge de ce are să sufere de la politicieni. Scăparea e numai într'o guvernare de vre-o doi ani de zile fără caracter de partid, cu Titulescu sau cu mine.

17 Iunie.

La Văleni pentru împlinirea a 64 de ani.

28 Iunie.

La București pentru examene (500 la Academia de Comerț!), pentru comunicația la Academie despre „trezirea documente fanariote“ și pentru comemorarea la radio a lui Dimitrie Cantemir.

Colegii de la Academie primesc cu o receală și o rezervă vădite ce li spun despre Istoria Românilor la care lucrez. Cutare-mi dă note deosebite cu privire la ultimele cărți ce am tipărit.

După ședința publică se constată că Sovieticii au oprit vechile noastre tipărituri, cum, de altfel, n'au restituit nimic din obiectele de preț. Au oprit și actele Siguranței Statului. Biata mea lădiță, cu ani întregi din aceste note, cu documente, cu traducerea de Regina a poeziei populare, a dispărut. Se va fi îngrijit de dânsa Racovschi.

*

Agitația țărănistă se înteește. Mihalache împrăștie pretutindeni formule de o ridiculă pretenție, presintate cu gesturi profetice și strigăte răsunătoare.

*

Ilasievici îmi arată că Regele admite traducerea și publicarea la „Fundatiile Regale“ a studiului meu despre regina Elisabeta, dar nu și propunerea ca volumele următoare ale lui Giurescu să apară fără această firmă și fără dedicația către dânsul. Cer să se întrebe din nou, ca să am un răspuns.

30 Iunie.

Ministrul României la Belgrad mă asigură în ce privește traducerea sârbească, de un anume Margan, care mă insultă pentru o zăbavă de plată, a *Istoriei Românilor*.

Iovan Radonici ar vrea să facă o prefață. E dispus să ție la Belgrad, în anul viitor, un curs de Istoria Românilor.

3 Iulie.

Gheorghe Brătianu îngăduie să se publice în „Mișcarea“ injuriile lui Giurescu, întovărășite de o notă a redacției, ofensătoare pentru mine. Îi adresez o scrisoare publică, amintind tot ce-mi datorește acest om de un așa de frumos caracter.

5 Iulie.

Întors de la țară, Gheorghe Brătianu se îndreptățește. El nu răspunde pentru ziar, care apără pe un prieten politic într'o discuție care ar fi luat un caracter politic. Îi scriu din nou, împăciultor, înștiințându-l că fidelitatea unul Giurescu nu se poate să aibă dăinuire.

12 Iulie.

La București, pentru conferința la radio. Foarte bună reprezentarea a lui „Sarmală“ la noul teatru al Ligii Culturale.

14 Iulie.

Excursie a Oficiului de turism științific la Starichiojd. Sosește și un foarte mare număr de cursiști.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor cu o foarte bogată participare. Tătărescu și Lăpedatu se scusă. Dr. Angelescu a venit și ține o călduroasă cuvântare de recunoaștere. Expoziția de ceramică și icoane e foarte cercetată.

Angelescu-mi spune că, după expunerea lui Titulescu, de fapt Iugoslavia încearcă altceva. Pretinde că a fost somată de Italia, de o parte, de Germania, de alta, să ia o atitudine și că pare nehotărîtă. Prințul Paul apare desorientat. Titulescu crede că într'un an pot să se întâmple lucruri grozave; opinia publică engleză așteaptă la acest termen războiul mondial.

*

La Paris serbarea națională s'a dezvoltat fără niciun fel de tulburări, — admirabil exemplu de patriotism.

*

La Iași, în Mitropolie Cuza și Goga s'au înfrățit în jurul unui program pe care-l prezintă și lui Valda, asigurându-l că se ține gata un loc și pentru dânsul. „Universul“ e foarte încălzit de crearea „partidului național-creștin“.

E opera unui Nichifor Crainic, unui Cusin.

19 Iulie

Mi se spune că, pentru a avea oaspeți la băile lor, Cehoslovacia au depus la Banca Națională devisele necesare. Ele s'ar fi întrebunțat pentru alte scopuri și acuma, delicat, de la Praga e întreat Institutul nostru de bancă dacă e nevoie să se mai trimeată un stoc.

*

Marele eveniment pentru aceste zile e descoperirea marii escrocherii cu transferul. Niște Belgieni voind să scoată vre-o sută de milioane, s'au adresat la doi escroci, un fost potcovar și gardian la Văcărești și un falit evreu, iar aceștia au putut scoate înainte pe un colonel inspector de poliție și pe însuși Tony Iliescu, vice-președinte al Senatului. Acesta din urmă declară că a intervenit numai din prietenie pentru pușcăriașul a cărui soție a fost crescută de dânsul.

În același timp, o descindere la Boilă ar fi dat de dovezile scrise ale corupției pe care acesta o tăgăduia cu atâta indignare.

24 Iulie.

Visita unui profesor american, născut în Rusia, nepot al lui Rostovțev.

26 Iulie.

La București. Vorbesc la radio despre Teatrele de vară.

*

În lipsa mea, vizită la Valeni a unui grup de Elvețieni, care vin din Constantinopol. Oameni închiși. Conducătorul lor spune că în Capitala Turciei nu mai e, afară

de monumente, nimic care s'o deosebească de un oraş apusean oarecare.

*

Guvernatorul Băncii Naţionale a demisionat. Textul scrisorii e foarte frumos. Cercetările urmează.

*

Mihalache anunţă că în chip mecanic *el* vine la Guvern.

Se vorbeşte şi de un Ministeriu Inculeţ sau Victor Antonescu.

*

Mi se spune că ţărăniştii pregătesc la Bucureşti o manifestaţie de „300.000“ de oameni, având provizii pe mai multe zile, pentru a lua puterea. S'ar fi descoperit lucrul la Găeşti. Au trebuit să renunţe.

1-Iu August.

Manoilescu, care a cerut să fie reintegrat la Banca Naţională, vine pentru o conferinţă. I se pare că situaţia lui Tătărescu nu e sigură.

4 August.

Dr. Topa, întors de la Bruxelles, spune că regele, care păstrează tradiţiile de simplitate ale tatălui său, dar pe pe care lumea-l aplaudă frenetic, vizitând expoziţia noastră, — din care s'a furat „Evreul“ lui Grigorescu —, a spus: „ştiam că România e o ţară agricolă; aflu anuma că are un trecut“.

*

Cineva îmi spune că în Serbia și femeile doresc legătura cu Germania, oamenii nefiind ajutați în de ajuns de Franța (!).

Dinarul e mai mult decât patru lei...

*

La radio engles, își bat joc de noi în legătură cu afacerea Vasilescu, cel cu afacerea Belgianilor.

*

În „Marianne“ Paul Morand își continuă articolele despre România. După uciderea regelui Alexandru, regina Maria i-a spus că „Francesilor trebuie să li fie rușine“, pentru crima contra oaspetelui.

6 August.

Metăș îmi spune că, primind pe Meissner, care-i recomandă un Guvern Averescu, Regele i-a spus: „Ce să fac: „dumneata ai optzeci de ani, el are optzeci de ani? Cum pot governa cu d-voastră? Nu sânt numai decât însă pentru tineri. Dar doresc Guvernul care să dăinuiască mai mult“.

7 August.

Visita lui Mc Kendy, profesor de jurnalistică de la Universitatea din Washington. Vine din Belgrad. Îl preocupă schimbările de direcție în politica externă. Nu cunoaște pe colegii din Georgetown (el e la Universitatea de Stat).

8 August.

D-ra Văcărescu și sora ei la cursuri. Cetește în românește un îndemn de a ne gândi, pentru Societatea

Națiunilor, la problema omului modern și aduce versuri ale ei traduse în românește. Cursiști o primesc cu cântece. E adânc mișcată. Plânge, și o mărturisește public.

Se vorbește, — e de față rectorul Gheorghiu, — de multe de toate. Se face haz de lupta cutării doamne pentru a fi președinta Consiliului internațional al femeilor, în care, spune ea, cea mai mare parte îi sânt inferioare.

D-ra Văcărescu se plânge de Pârvan, care intrase, — n' o știam —, și la Colaborația intelectuală și voia să pătrundă în comitet, întrebându-l prietenii lui cu un erudit engles.

Se arată convinsă de marile însușiri intelectuale ale Regelui. El și mama sa sânt niște „ași“ între al lor, oameni nu totdeauna înzestrați.

Regina face parte însă dintre „oamenii cari scriu“, nu dintre „scriitorii“.

10 August.

Însărcinatul de afaceri polon și consulul Poloniei, cari s'au anunțat pentru o conferință. Li vorbesc de greșelile lor de politică externă, de visita în Bulgaria, ignorându-ne, a ministrului lor de Instrucție. Încearcă să-l apere. La conferința însărcinatului de afaceri, care vine din Moscova, cum el spune că Polonii nu sânt nici „revisiونيști, nici antirevisiونيști“ și pretinde că Slovaci i iubesc pe Poloni, și ei catolici, mai mult decât pe Cehi, obiectând și că n'au fost consultați la ce țară să rămâie, Cehii protestă, ieșind, apoi și Ungurii. Și un Român observă tare că la o Universitate liberă nu se face politică. Cehii vin să mi se plângă. Polonii pleacă fără a-mi fi spus nimic.

11 August.

Adunarea prietenilor miei politici, foarte mulți și în excelente dispoziții. Între cuvântările ce se rostesc e plină de hotărâre și de putere a protopopului Pușcașu.

12 August.

Inculeț vine, cum se vede îndată, ca să-mi spuie că Regele a întrebat când se închid cursurile, a observat că în acea zi el e reținut undeva, că era obiceiul să-i trimet o telegramă omagială, la care să răspundă. Promit a o expedia la încheiere.

Mă întreabă ce cred de situație. Îi spun că e de dorit să rămână actualul regim. Regele, dacă vrea un alt prim-ministru, îl poate lua pe dânsul, cum umblă zvonul, ca mulțămire pentru buna pază ce a făcut în jurul lui. Inculeț crede că se vor ținea până în primăvară, și o succesiune a țărăniștilor e exclusă, din cauza „Statului țărănesc“. Nu crede nici într'un guvern Vaida (acesta a publicat o scrisoare foarte aspră pentru foștii săi tovarăși.

Îi arăt că, pentru ca Regele să nu se afle înaintea unei puternice reprezentanțe parlamentare național-țărănești, care să-l forțeze mâna, ar fi bine să se facă alegeri comunale. E și gândul lui Inculeț, care ar fi să-și treacă în toamnă reforma administrativă.

El laudă pe Rege, care e exploatat însă de cei ce se îndeasă continuu cu sfaturile.

Vorbim și de „lagărele“ codreniștilor și cuziștilor, de lucrul lor la șosele, etc. El ar fi luat măsuri ca să-l împrăștie. Nu mi se pare însă prea decis la aceasta.

A vorbit și la cursuri, foarte bine primit.

15 August.

Închiderea cursurilor și a anului școlar la Școala de Misionare.

Bălciu îngrămădit, trivial și murdar. Niciun țaran nu cumpără din icoanele pe care le expunem. Ceramica are tot așa de puțină căutare

Seara, plecare spre Iași, pentru așezarea la Trei Ierarhi a rămășițelor lui Dimitrie Cantemir.

16 August.

Cu peste o sută de cursiști, pe o vreme rece, supt ploaie, vizităm monumentele Iașului.

La oarele 10, se deschide sicriul. Înăuntru, supt giulgiul pus de Legația de la Moscova, adevărate că acestea sânt oasele. Ele se văd fără craniu, și-a spinării și coastele, cu ceva din brațe, picioare și un singur deget. Veșmântul oriental de mătăasă are o culoare ștearsă gălbuie. La mâneci nasturi ordinari de os (ajutoarea medicului legist caută să fure unul pentru „a-l studia“; tot așa și un student). Niclun inel. Pietrele, depuse in „Sala gotică“, urâtă construcție inițială cu stâlpi de piatră proastă încununați cu ornamente de moscheie, sânt curioase: una, fără stemă, cu o indescifrabilă inscripție rusească, alta cu crucea într'un scut de-asupra unui postament de steaguri și arme.

Orașul, tot așa de desfundat, cu creații evreiești care răsar in frunte, fără măcar o traducere in românește.

Multă lume in Aula Universității pentru conferința mea despre valoarea operei scrise a lui Dimitrie Cantemir.

Apoi la Cotnari, trecând prin Târgul-Frumos, tot mai năpustit de Evrei. Bună primire la Cotnăreni, cari-și scot vestitele vinuri. Vizită la rămășițele de trecut. In via Bulău s'a găsit o inscripție de la 1577 a lui Valentin Alciner. Dedesupt, o clădire octogonală cu oase ca după o bătălie. Vizită și la d-rele Terente, care păstrează frumoasa bibliotecă a părintelui lor, Basarabean. Găsesc și pe fostul nostru prefect, Axinte, om harnic și de ispravă, trecut acum de șeful său local prin Goga la Cuza, dar foarte slab convins că s'a făcut bine așa.

La Hârlău, noaptea. Preoții se plâng că elementul românesc, într'o regiune așa de bogată, se duce. Acuma sânt 300 de capi de familie români și 7.000 de Evrei. Aceștia intră și în biserica lui Petru Rareș, și trebuie să-i poftesc afară.

Noaptea târziu, la via lui Victor Ianculescu de la Copou.

17 August.

La Poieni, cu gândul de a merge la Dobrovăț, cea ce, din cauza strașnicelor ploii, se dovedește imposibil. Puternica biserică a lui Balș. O populație de căruțași veșnic pe drumuri.

Seara spre București și Văleni.

*

În cale aflu moartea vrednicului doctor Dicescu.

18 August.

La Râmnicul-Sărat pentru înmormântarea lui Dicescu. Cumplită privesc a trupului chinuit. Rătăcire de două ceasuri prin oraș, de la biserică la biserică și de la discurs la discurs. Mi-e așa de puternic sentimentul de desgust pentru aceste forme goale, umilitoare pentru bietul corp și chinuitoare pentru familie, încât dictez d-rului Topa instrucții pentru discretă îngropare pe care mi-o doresc.

Noaptea la București.

19 August.

La 10, conferință la Academia de Comerț pentru profesorii chemați acolo. Vorbesc despre un nou plan de istorie a comerțului.

La telegrama mea către Regele, el răspunde cu una extraordinar de călduroasă, trimeasă din Trenul regal chiar. La Breaza ar fi spus că discursul meu de Duminică e „al unui om de Stat“.

Iar circulă liste de Ministeriu de personalități. Ar fi ca Mironescu să presideze pe dr. Angelescu, pe Angelescu de la țărăniști și... pe mine. N'ar lipsi Argetolanu...

Visita profesorului american Day, venit pentru o adunare de cercetași în Bulgaria. Pleacă în Rusia.

Seara vorbesc la radio. Apoi întoarcere la Văleni.

21 August.

Visita intemeietorului revistii balcanice din Belgrad.

Vine să caute abonamente. La ei toți laudă, dar nimeni nu cumpără.

Vorbește de restaurarea Habsburgilor, la care se lucrează continuu. Crede mai puțin periculos Anschlussul, care ar distruge idela austriacă, de unde au venit atâtea rele pentru popoare.

22 August.

Cădere, mutat de Titulescu la Rio-de-Janeiro, în locul lui Zamfirescu, care trece la Lisabona, vine la mine. N'a vizitat pe Rege, care e la „Eforie“, unde va sta până la 1-iu Septembrie și n'a fost chemat de el. Mă asigură de sentimentele bune ale Regelui față de mine.

È întristat de felul rechemării sale. Găsește că greșelile lui Beck nu sânt așa de mari. După căderea mea, Polonia a dat totuși o formulă pentru raporturile noastre cu Rusia. Titulescu merge însă până la o convenție militară. S'ar permite Rușilor să vie în ajutorul Sovietelor

pe la noi, dar nu prin Basarabia, ci prin Bucovina, cea ce-mi pare enorm (dar e drept că o misiune militară rusească a venit cu zgomot la Praga).

La Berlin Beck a încercat în zădar întinderea dincolo de zece ani a pactului de neagresiune.

Înfățișarea lui Pilsudzki mort n'avea nimic din aierul poruncitor al vieții lui.

24 August.

Visita profesorului olandez de bizantinologie Grondijs, venit din nou ca să vadă mănăstirile noastre.

Arată că la Berlin persoane din cele mai respectabile, ca sinologul Lessing, trebuie să înceapă la telefon cu „Heil Hitler“. Altfel riscă să fie visitați acasă de tinerii „cruții bârligate“, molestați și amenințați.

Și pe el îl sperie proporția elementului evreiesc la noi.

26 August.

Cu Pană Buescu, Valjan. Vine probabil pentru a pipăi o... colaborare. Spune că Goga trăiește în ilusia că e un zeu, măcar un „Führer“. Când i s'a spus că la Viena trei hitleriști au fost spânzurați strigând „Heil Hitler“, s'a ridicat în picioare și cu ochii închiși a șoptit: „Dacă ar fi trei oameni cari să moară pentru mine!“.

29 August.

La București, pentru conferința la radio despre alegerea unei cariere.

Ședința la Ligă, invitați fiind și miniștrii în legătură cu scopurile ei culturale. Vine numai Nistor, care-mi pare obosit și bolnav. Pun înainte chestia Teatrului

Ligii, de prefăcut pentru iarnă, și a „Istoriei Românilor“ a mea, pentru care cer Ministeriilor clișee și hârtie în schimbul exemplarelor. Li se va face un memoriu. Spun limpede că e o rușine ca, atunci când Fundațiile Regale lese cu ce au mai bun înaintea unui Giurescu, eu să am greutatea materiale pentru opera, oarecum impusă mie, la care lucrez cu atâta osteneală.

14 Septembrie.

Conferință la radio despre „apărarea noastră în străinătate“.

*

Uimește cantitatea de muncă ce se cheltuește neconținut pentru refacerea Bucureștilor.

*

Văd și pe Grondijs, care se întoarce din Bucovina, foarte mulțumit. Crede că a găsit acolo o nouă mișcare teologică, pe care ar pune-o în legătură cu Sinodul de la Iași al lui Vasile Lupu, dar îl observ că acesta e de la jumătatea secolului al XVII-lea, pe când Sucevița, de care-mi vorbește cu admirație, e de la sfârșitul celui al XVI-lea.

Deseară pleacă la Cozia.

Noaptea, întoarcere la Văleni, pentru același muncă peste măsură de încordată, dar din bieșug răsplătitoare, la redactarea istoriei Românilor.

*

Pe când Europa e tulburată de chestia etiopiană, care ajunge a fi un duel între Anglia și Italia, ce ne preocupă pe noi e minunea de la Maglavit și Sfântul Petrache ciobanul. Abia câteva glasuri se ridică împotriva acestor

-idolatrii, pe care, prin serviciul făcut acolo de episcopul de Râmnic și prin interviewul Patriarhului, o consfințește Biserica. Sute de mii de oameni se aruncă spre Dunăre ca să capete izbăvirea de toate bolile. Guvernul n'are nicio atitudine, cum nici față de grozava secetă din Basarabia și de plecarea în masă a muritorilor de foame.

•

La o scrisoare de explicații a însărcinatului de afaceri polon la București, despre atitudinea ministrului Beck față de România la Geneva, răspund arătând că păstrez aceiași părere despre loialitatea față de noi a politicii externe conduse de acesta.

27 Septembrie.

La București, pentru comunicația la Academie despre Formulariul Fanariot și pentru conferința la radio despre „Cartea de școală“.

D-rul Marinescu, auzindu-mă vorbind despre „minunea“ de la Maglavit, îmi spune furios că „nu e de părerea mea“.

„Minunile“ care răsar zilnic, cu „pedepsele“ celor cari nu cred, pun în cea mai tristă lumină mentalitatea acestui biet popor.

Lui Lăpedatu îi vorbesc de atitudinea neingăduită a Bisericii, care tolerează toate smintelile și patronează tulburarea din jurul lor. El spune că va cere Sinodului să stăpânească pe preoții cari profită din ele.

*

Lupta dintre liberali și țărăniști ajunge la paroxism. Se anunță două mari demonstrații populare la 14 Novembre.

Maniu chiamă pe Ardeleni la un mare asalt. Lumea

nu mai răsuflă de întruniri într'un moment când situația internațională, cu toată potolirea aparentă a Angliei, se menține gravă.

30 Septembrie.

Visita lui Grondijs, cu soția din Moscova. A plecat de acolo prin căsătorie la începutul bolșevismului. Era o enormă lipsă de hrană, dar femeile din burghesie nu fuseseră tulburate de noul regim. Grondijs fusese trimis ca ofițer pe frontul român, fiind și decorat. Apoi a luptat în armata albă. A făcut și studii adâncite de matematică. Discută cu Oprescu, venit pentru pregătirea adunării, în April, la București, a comitetelor naționale de istorie, asupra teoriilor lui Einstein și Lorenz.

I se pare că la noi, prin Rusia, — a fost și la Mănăstirea Neamțului —, era o ortodoxie mistică liberă, a cărei influență s'a întins în Rusia însăși: a găsit-o la călugări din insulele lacului Ladoga, din care o parte e la Finlanda.

Vorbește de agitațiile comuniste, servite de Evrei, și în Iava și coloniile olandese.

Se oferă a face o conferință la școala mea de la Văleni, doamna, care a făcut înalte studii musicale, cântând, în costum rusec, cântece ale poporului.

Cu ei, fiica lor de patru ani și jumătate, vorbind rusește, franceza și olandesa, de o extraordinară inteligență. Și ea e ortodoxă, ca și mama.

2 Octombrie.

Episcopul de Râmnic îmi comunică alegerea mea în nu știu ce comitet al locuitorilor din Maglavit. Îi răspund că sânt gata să ajut și acolo cu cărți la luminarea poporului, dar nu să sprijin „exploatarea unei josnice superstiții“.

În momentul când se pecetluiește legătura germano-polono-ungaro-bulgară, sosesc emisarii ai Germaniei la noi: unchiul regelui și sora reginei Maria.

•

În Bulgaria cade încercarea unei revoluții militare, cu legături și între „țărăniștii“ de acolo pentru așezarea republicii.

•

La întrunirea de Duminică a „frontului constituțional“ iau parte Forțu, Vasiliu-Ciuj și Stelescu. Regele e atacat în așa fel, încât Gh. Brătianu trebuie să deie un comunicat.

•

Față de campania mea contra lui Beck, Chlapowski, de la Paris, își arată dorința să mă vadă aici. Îl amân până Duminică.

4 Octobre.

Ioan Sturdza crede că Polonii se tem foarte mult de ruperea alianței cu noi.

I se pare că acele vre-o jumătate de milion de puști ce avem, fiind de patru feluri și mai mult vechi, n'ar folosi prea mult. Recunoaștem cât de mult s'ar presinta altfel situația față de noi, dacă am fi știut avea o armată.

•

Aseară, cineva de la „Curentul“ îmi spunea că, din cauza admiterii la întrunirea „Frontului Constituțional“ a nebunilor, — Forțu a strigat contra Regelui și a declarat că trebuie schimbat sistemul de educație a Moștenitorului, — s'ar putea să cadă Guvernul.

Azi, în „Curentul“ e o notiță cu litere groase, în care e vorba de o coaliție Argetoianu-Goga-Vaida.

*

De la Berlin știri că ofensiva italiană, care a pornit, s'ar fi intrerupt, o coloană retrăgându-se „supt protecția avioanelor“. Alte știri anunță începerea unei mari bătălii.

*

Ioan Sturdza e ginerele generalului Mavrocordat, fostul aghiotant regal, pe care nu-l poate convinge să-și scrie memoriile.

*

Tătărescu a dat 500.000 de lei, în două termene, Ligii Culturale.

5 Octombrie.

Un ofițer superior, venit pentru manevre, se plânge de starea armatei: materialul uman e perfect, ofițerii se jertesc, cei inferiori până într'atâta, de rămân obosiți pentru restul carierei, însă armamentul e total insuficient și pregătirea soldatului, pe care n'avem cu ce-l hrăni și îmbrăca, e cu mult prea scurtă. Dar singură fabrica de la Buhuș ar putea da uniforme pentru toată oastea. Vorbesc și de o concentrare a lucrului satelor, mănăstirilor, penitenciarelor. Arăt ce mi-am ridicat pe cap, când am vrut să reduc cheltuielile celelalte pentru a avea mai mult pentru armată.

*

Cineva de la *Rampa* îmi spune că Notara se pierde de cancer. Capul doar l-a rămas „ca un pumn“. Are dureri grozave de Intestine.

7 Octombree.

Defilarea trupelor generalului Cornicioiu. Aud plângeri că artileria defilează pe jos, că e un tun în loc de patru, că nu-î ajung caii, că artileria se ține cu ce am luat de la Ruși (cu ajustările de la Reșița, dar — tot lucru vechiu). Se pregătesc cu un tun oameni cari ar trebui să servească la douăsprezece. Încă la 1930 trebuia să primim ce se lucra la Skoda. Așa, va trebui să așteptăm doi ani. Armament la zi nu se poate, căci se fac neconținute schimbări. Prea s'au primit ofițeri de la Austro-Unguri, și peste dreptul alor noștri. Mulți au fișe de suspecți. Soldații unguri muncesc însă și ascultă.

Li vorbesc de proiectul meu de a înălța pe șeful de garnizoană în orice localitate. Mi se spune că ar fi trebuit o sută de milioane. — E așa de puțin pentru folosul de a crea pretutindeni nucleele de ordine!

11 Octombree.

La București, pentru note la Academie asupra comunicației lui Beza și pentru conferința la radio despre „cartea de înțelepciune“.

14 Octombree.

La București. Deschiderea Consiliului Superior Bisericesc. Cer să se oprească participarea clerului la „minunile“, pe care nu le discut, de la Maglavit. Imediat intervine demagogia „creștină“ a lui Goga, precum și cea, țărănistă, a lui Lupu, cu un imn lui Petrance Lupu.

15 Octobre.

Congresul de alegere la Arad. Propun în scris pe Tit Sîmedrea. Mitropolitul Bălan retrage pe Stan de la Răşinari şi cere voturile pentru arhimandritul Mager, un tânăr călugăr. Patriarhul, pentru a scădea voturile Vechiului Regat, cere ca acei cu delegaţii să nu poată vota decât o singură dată. Bălan, care presidează, trece peste opoziţia noastră.

Mulţi din Regat votează împrăştiat (şi pentru Scorobeş, Cordun, etc.). Blocul celor patruzeci din diecesa Aradului domină. Bălan vrea să-l proclame ales pe Mager, dar recunoaşte lipsa majorităţii absolute. Se ceruse lui Mager, care ar putea fi ales la Bălţi, să renunţe. Cum „regăşenii” au plecat în mare parte, cei rămaşi se retrag. Atunci intervine Patriarhul, cerând amânarea alegerii, pe care o primeşte şi Bălan.

După-amiazi Lupaş aduce raportul pentru episcopiele de Maramurăş şi Timişoara. Combat idela creaţiunii de episcopii fără folos şi fără rădăcini. Îndată Goga intervine, provocând şi o ciocnire cu mine, pentru creaţiune. Bănăţenii au vorbit pătimaş pentru episcopia nouă, cu păstrarea celei vechi.

Cer cuvântul spre sfârşit pentru a cere să se ia măsuri contra noii Biserici mistice, influenţată de catolicism.

*

Veşti rele de la Italiani: o coloană a lor ar fi fost tăiată de Abisinieni, cari ar fi trecut în Eritreia. Văd pe Ugo Sola alergând grăbit la Externe.

*

Oprescu-mi spune că, la Geneva, un Engles îl asigura că într'un an Italianii vor avea Etioopia, dar în doi ani vor regreta că s'au băgat acolo.

16 Octombree.

Trimet Regelui această telegramă: „Maiestății Voastre, care înaintează voinic și harnic în anii maturității, îi urez viață întemeiată și fericită pentru binele țării“.

•

Știri bune de pe frontul italian.

•

Ministeriul de Externe desminte înțelegerea militară cu Rușii.

17 Octombree.

Alegerea Mitropolitului Bucovinei. Visarion Pulu întrupește fără candidat, — căci mai mult decât octogenarul Ipolit Vorobchievici s'a retras —, un foarte mare număr de voturi. Rutenii au votat alb.

Cuvântarea alesului e foarte curajoasă, atacând politicianismul, criticând atitudinea Statutului și arătând halul în care va găsi diecesa. Cetită, nu produce efect. Lumea din partide e supărată. Dr. Lupu găsește că nu s'a vorbit de Dumnezeu și de „apostolul Pavel“. Lăpedatu se arată desilusionat. Cea mai mare parte a presei suprimă atacurile.

După-amiază, în urma înțelegerii cu mine, preotul Iordăchescu de la Iași propune traducerea „Istoriei Bisericii“ a mele în limba franceză și înlocuirea picturii proaste din biserică cu pânze tipărite la „Cărțile Bisericești“ conform cu modele de la „Comisia Monumentelor Istorice“. El cere și examen la Comisie a pictorilor de biserică, și adaug alcătuirea de cursuri pentru a-i pregăti, tot la Comisie¹.

¹ Ca de obicei acolo, nu s'a făcut nimic.

Ei vorbește de icoanele misionarelor noastre, care se presintă, dar... nu se cumpără.

La chestia salarisării clerului, tribunele sânt pline de preoți, și cu soțiile lor, cari aplaudă —, vorbește Lupu. Apoi, cu gesturi mari, Goga. Observ că leafa preoților e o despăgubire, în Vechiul Regat, pentru averile secularizate, că „stola“ nu poate fi o basă de plată și că reducerile trebuie să atingă în același măsură pe toți. Vorbesc de arhieriei cari cer răsplătire pentru slujbe. Bălan declară că nu lea. Ceilalți tac, jenați.

Alegerea de la Arad se amână. Cei de acolo trag nădejde că vor izbuti cu alt Guvern. Goga spune lui Antim că, dacă nu interveniam eu, era ales.

18 Octombrie.

Visita lui Ostrovschi. Vorbim de Polonia, a cărei „grandomanie“ și lipsă de recunoștință față de Franța o critică și el. Asigură că Alexandru al III-lea era fiul contelui cutare, cu care sămăna foarte bine; toată societatea rusească o știa și o spunea. În Rusia poate reveni acum „oricine vrea să muncească“. Ei sânt bucuroși de oaspeți străini. Se admite acum tot. Tolstoi, ale cărui opere se vor tipări în peste șaiszeci de volume, e mai prețuit decât altă dată. Când laud Museele și spun că pentru refacerea lor nu era nevoie de o revoluție, e zice: „chestie de gust“ și apoi: „de apreciere“. Crede că s'ar putea ajunge la războiul general.

A fost și la Atena, unde a găsit corupție și desordine. Și schimbarea actuală de regim îi pare ridiculă.

Soția lui e la Sтамбуl, ca „hîrurgă“.

Întâlnește pe foasta mea elevă d-na Dvoicenco, care s'a bătut în armata lui Wrangel. Aflase de la o prietenă

că ministrul vine aici. Voește să meargă, pentru studii, la Harcov. Ostrovski o pofteste. El e sigur că mult mai mult decât jumătate dintre refugiați vreau să se întorcă. Dacă „vreau să muncească“ sânt bine primiți. Invită în automobilul lui, cu șofer parisian, probabil Evreu, pe d-na Dvoicenco. Îi rog să-mi scrie care a mâncat pe drum pe celalt. De și vorbesc franțuzește între ei, par a se putea înțelege.

*

Dr. Angelescu-mi spune că Regele l-a întrebat dacă să păstreze ultima frază, favorabilă Guvernului, din răspunsul la felicitări. El a răspuns, firește, că da. Atunci Regele a chemat pe Urdăreanu ca să-i dea ordin în acest sens.

*

Mie Regele mi-a răspuns foarte amabil la felicitare.

25 Octobre.

Visita lui Arciszewski. Nu vorbim politică. El ar dori să mai merg în Polonia, să mai reiau relațiile acolo. Eu spun că se poate, dar mai târziu, după ce va trece criza. Îmi va trimite un ziarist pentru informație. „Polonia nu e d. Beck.“

A fost în Mediterana și l-a uimit ce au făcut ca agricultură Francesii în Alger. Se încărcău... vinuri. I s'a spus că ele se prefac în vinuri francese.

Și în Polonia politica Angliei trezește o indignare generală.

Vorbim de Cehoslovaci. La Techirghiol cele două lagăre naționale, Cehoslovaci și Poloni, s'au luat la bătaie.

Arciszewski mă întreabă dacă în adevăr cred eu că Polonii au înțelegeri secrete cu Germanii și Ungurii. — De sigur că da! El neagă.

27 Octombree.

La București. Vorbesc la adunarea, la Ateneu, a Armenilor pentru a 1500-a aniversare a traducerii Bibliei. Sala e plină. Arhiepiscopul se exprimă cu multă energie. După el represintantul, supțiratec și dibaciu, cu gesturi mari, al Bisericii unite.

*
Seara, la radio, despre colonii.

Intrecere de aviație în mijlocul unei mulțimi imense.

28 Octombree.

Lumea politică nu mai înțelege nimic dintr'o situație zguduită de toate agitațiile.

*
Visita primarului Donescu. Îi propun cumpărarea Librăriei Gamber și înlocuirea turnurilor de lemn și de tînchea ale bisericilor bucureștene. Promite¹.

*
Istoricul german Babinger, așezat în țară, după chemarea mea, s'a întors din Dobrogea. Turcii din Babadag își amintesc de visita mea acum trezeci de ani acolo.

30 Octombree.

Arhiepiscopul armean vine să-mi ceară sprijinul pentru a fi recunoscut ca senator de drept. I-ar da prestigiu și

¹ Nu s'a făcut nimic.

ar lega de ei o comunitate care, altfel, e împărțită după locurile de origine. Mulți se romanisează.

1-iu Novembre.

La București. Lenguceanu a aflat de la Ștefănescu (Banca Românească) tristul amănunt că generalul care conducea Mislunea francesă ar fi observat la soldați, nu numai lipsa de armament, ci și de echipare: bocanci spărți, centuroane de lână, și s'ar fi mirat cum de s'a cheltuit cu mistunile 100 de milioane. Cele 500 de milioane de care e vorba să se aloce ar fi, nu pentru armament, ci pentru echipament.

*

Ministrul nou al Serbiei, Ninco Perici. Figură aspră, cu cercetători ochi de vechiu politician în fața ușor îmbătrânită. A fost, — și o repetă —, „ministru de mai multe ori“, președinte al Camerei, al Consiliului de Stat; a fost de mai multe ori în Apus; vorbește ușor franțuzește. Cunoștea România. Nu atinge niciun subiect serios. Aflu că a vrut să angajeze, foarte scump, pe dr. Topa ca medic al Legației, pentru recrutări. Topa s'a scusat că e ocupat. Ministrul a insistat. Evident caută informații și prietenii.

*

Apoi Ugo Sola, slăbit ca sănătate. Nu pare mulțămît de ce se întâmplă în jurul Italiei, care va ști să reziste. Îi observ că a venit la mine după ce a cercetat pe Stelian Popescu și pe cei de la „Porunca Vremii“. Mussolini mi-ar fi putut mulțămîi și personal.

*

Am deschis, după dorința rectorului Răducanu, cursurile Academiei de Comerț, vorbind despre „tradițiile comerțului nostru“. Foarte mulți studenți.

După-amiază la Academie despre niște însemnări ale logofătului Patriarhiei constantinopolitane Hierax.

Apoi deschiderea lecțiilor profesorului Babinger.

2 Novembre.

Visita lui Witmore, care scoate la iveală mosaicile Sfintei Sofii. E întovărășit de d-na Marta Bibescu. Caută cărți de ale mele.

3 Novembre.

La Chișinău pentru conferința la Institutul Social, despre naționalismul în politică și economie. Public enorm, care se îmbulzește zgomotos. Asistă și Halippa la atacul contra democrației.

Visită la biserică. La a Rășcanilor un epitaf, de foarte delicată colorație, din 1765. Inscricții rusești pe mormintele Catargiilor și Crupenschilor, într'o ciudată clădire goto-rusească.

După dejun, la Vechiul Sobor și la biserica Mazarachi. Prefectul tânăr mă duce la interesanta expoziție de vite (cu premii) a țărănilor infoliți și cu șapci rusești pe cap.

Apoi la Armeni, despre trecutul lor. Public foarte ales și pe urmă recepție.

4 Novembre.

Aflu, la întors, răspunsul Reginei: „Mulțămesc călduros vechiului meu prieten și ajutor, pentru sincerele urări“.

*

Deschiderea cursului la Universitate, vorbind despre „Eroare în Istorie“.

7 Novembre.

Lhértier îmi anunță că articolele mele au supărat pe Englesî, că și biroul are aceeași impresie, adăugînd că un fost prim-ministru putea să observe conveniențele internaționale, și termină spuînd că el caută o soluție, firește de *mea culpa*.

Îi răspund că pot lua ce hotărîre vor, dar că eu eram liber să-mi exprim, ca om politic, părerile despre împrejurările politice, și că soluția e gata găsită: voiu trece lui Gh. Brătianu o presidenție care „mi-a adus numai su-părări“.

*

Ugo Sola mă întrebă dacă vreau să deschid și în acest an cursurile italiene. Răspund că primesc cu plăcere și voiu vorbi la 17 despre „ce ne leagă de Italia“. Îi arăt cum am fost și eu sancționat și-i sugerez să întrebe comitetul național italian ce crede de acest incident.

8 Novembre.

La Târgoviște.

Serviciu pentru Mihai Viteazul la Dealu. Apoi conferința mea despre „Sinceritatea lui Mihai Viteazul“.

*

La radio despre „vitalitatea latină“.

*

La comitetul național istoric arăt ce s'a petrecut. E de față Lăpedatu, nu și Nistor, căruia-i oferisem aseară presidenția.

Ei toți declară că vor să se solidarizeze cu mine. Li arăt că se urmărește împiedecarea adunării la București și că substituirea pe care o propun zădărnicește acest plan. Rămâne să se aștepte răspunsul lui Lhéritier.

*

Grégoire, în „Byzantion“ vorbește de lupta între „Bulgarul Mutafciev și Românul N. Iorga“, găsind doar că broșura acestuia contra mea e „cam aspră“.

Încă un prieten....

Am văzut la Academia de Comerț pe învățatul cooperatist armean Totomianz, acum refugiat în Bulgaria și profesor la Universitatea din Sofia. Nu pare mulțumit de colegii bulgari. Și lui i se pare că un Cașarov face excepție. Îl are și în comitetul pentru Armeni. Îmi vorbește de bunele sentimente pe care mi le poartă aceștia.

10 Novembre.

Conferință la Brașov despre schimbarea, rezultată din aflarea, în Ardeal, a direcției politice ungurești și economice săsești. Foarte multă lume.

*

Cetesc în ziare comunicatul lui Mihalache că amână manifestația de la 14 pentru că din audiența la Regele reiese pentru el convingerea că „situația politică este schimbată“.

Guvernul permite publicarea și n'are nimic de obiectat.

În „Curentul“ se spune că în cursul audienței s'au fixat raporturile dintre „voința maselor“ și „prerogativele Coroanei“.

Exprim printr'un articol indignarea mea.

*

Seara, un redactor de la „Universul“ venind să-mi lea părerea, am posibilitatea s'o fac mai larg cunoscută.

11 Novembre.

Generalul Condeescu vine în numele Regelui, care i-a vorbit aseară de plăcerea ce o găsește în linia mea de conduită, veșnic dreaptă, și în felul cum se presintă, civilizat, dar hotărît, atitudinea foii mele. Informat din ea că tipăresc o „Istorie a Românilor“, dorește a o edita.

Arăt că tiparul a început în imprimeria mea, dar țin la dispoziția Regelui o a doua ediție, cu folosul pentru „Fundațiile“ sale. Deocamdată aș dori ca ediția franceasă să se bucure de acest sprijin.

Generalul mă asigură în chipul cel mai hotărît că Mihalache-și face iluzii. A venit cu un dublu șantaj: întâiu, arătând că va fi silit să se retragă în folosul lui Maniu și, al doilea, că nu poate opri masele. La întâiu i s'a spus că Regele nu vede partidul decât cu dânsul ca șef; la al doilea că nu va ceda niciunei presiuni din stradă. Rege constituțional, cum îl dorește și acest partid, el nu poate promite nimănui, căci nu poate prevedea împrejurările.

Vorbesc și de casa pe care Princesa Elena a cedat-o așezămintelor mele. Ea consideră darul ca făcut și, cum n'a iscălit la început, nici la sfârșit nu poate să iscălească.

Mă plâng de atitudinea lui Al. Rosetti față de vol. II și III din „Oameni cari au fost“ și față de versurile fiului meu Ștefan, cerute de general și înlăturate de Rosetti. Făgăduiește măsuri. Se oferă a-mi tipări la „Fundații“ și conferințele de la „radio“.

Generalul îmi spune că Mihalache și al lui au fost potolți și prin informațiile luate la Corpul de armată.

Li s'a spus că, pusă în fața unor tulburători, trupa are ordin să tragă.

12 Novembre.

La masă, istoricul polon Górká, atașat militar la București. Imi arată cum, trimis pe doi ani în Siria și aiurea în Orient pentru studii orientale, a aflat de ridicarea de arme și s'a pus la dispoziția lui Pilsudzki. Astfel e și el un membru al „partidului colonelilor“, adică un „pilsudzkián“, deci un doritor de autoritate, care e lucrul de căpetenie în țările din nou făcute.

Pilsudzki n'a lăsat nicio avere. Soția sa, o veche revoluționară, creștină, nu Evreică, a refuzat partea care i se părea excesivă din recompensa națională ce i s'a oferit. Cele două fetițe sânt încă în școală.

*

N. Georgescu mi arată că știe ce s'a petrecut în audiența lui Mihalache (Condeescu mi-o descrisese supt pecetea secretului...). Lui Lupu i-ar fi spus Regele că „e singurul din generația lui care n'a fost prim-ministru“.

*

Pentru o broșură de difamație contra Regelui, „cu capul prea slab pentru povara Coroanei“, e arestat dr. Gerota. Stelian Popescu, care a tipărit la el pamfletul, e chemat să dea informații. Ar fi fost arestat și ridiculul Vasiliu-Cluj, care pregătia nu știu ce altă demonstrație.

Georgescu cere intervenția mea pentru Gerota. Ii spun că poate face pe Condeescu să interviev la Rege, amintindu-i că pentru injuriile aduse regelui Ferdinand și reginei Gerota n'a fost închis.

*

Presă „Independentă“ caută să acopere prin tăcere înfrângerea de fapt a lui Mihalache. „Dreptatea“ se mulțamește a-mi întoarce termenul de „impertinență“. „Curentul“ îmi cere lămuriri asupra ideii unei înțelegeri a oamenilor de ordine contra demagogiei desmățate.

*

Lhéritier trimete o telegramă, rugându-mă să nu iau încă nicio hotărâre.

13 Novembre.

Mi se comunică de la Censură fotografia broșurii Gerota, cu iscălitura ștearsă cu creionul. E foarte slab scrisă, cu citații, și de la mine, false sau schimbate. Acusă pe Rege de risipă și nematuritate. Bietul mare chirurg, vechiu dușman și al regelui Ferdinand, e vădit prea bătrân și bolnav.

Ziarele n'au voie să pomenească de arestări, dar le știe toată lumea.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Banda revoluționară a venit în grup și se așează de-o parte, Madgearu în frunte, aplaudând numai la venirea și la plecarea Regelui. Mesagiul li dă o lecție de continuitate și de bună înțelegere, cu părăsirea urilor. Regele pare bine dispus și hotărât.

Întâlnesc pe Titulescu. Îmi spune că... a plâns pentru Italia. Îi răspund că aceste lacrimi prefăcute în mărgăritare ar fi bune pentru un ac de cravată ce l-ar trimete lui Mussolini...

Într'un colț, el e „în tandreță“ cu Mihalache, mai înfipț în gușă decât oricând.

16 Novembre.

La Vălenii-de-Munte.

Ăpoi conferința de deschidere la cursurile italiene.

17 Novembre.

Visita d-nei Marta Bibescu. Îi spun sincer ce ar putea face cu talentul ei dacă și-ar căuta un subiect vrednic, d'înăuntru, și nu din afară, cum vrea publicul, dacă, de pildă, ar da „ce au văzut zidurile Mogoșoaii“, dacă ar ieși din atmosfera de „princificare“ și mondenitate.

18 Novembre.

Adunare numeroasă pentru Italia.

19 Novembre.

„Universul“ strecoară într'un colț reportajul despre adunarea de ieri. Stelian Popescu neagă că a fost intenția de a face plăcere lui Titulescu. Se va reveni. Mulțumesc doar... „Dimineții“ pentru imparțialitate.

*

Lhéritier revine, călduros. Adaugă o scrisoare către el a lui Temperley. În adunarea Englezilor s'au ocupat în particular de articolul meu fără a se formalisa. Președintele nici nu s'a amestecat în schimbul de vederi.

21 Novembre.

Adjutantul regal Sidorovici vine să-mi ceară pentru Regele un manual istoric al conducătorilor străjerismului.

Propun o culegere de presintări anterioare, in umbra celor „trei lecții pentru principele Carol“.

Sidorovici, care e întovărășit și de generalul Manolescu, mă asigură de sentimentele Regelui față de mine.

22 Novembre.

Comunicație la Academie despre antimisul Mitropolitului Luca și la radio despre „Când se va face ziua“.

Deschid cursul la Academia de Războiu.

*

La Academie, Lăpedatu pare cu cu totul desgustat de Ministeriu.

23 Novembre.

Festival armean. Conferința mea despre viitorul Armenilor.

24 Novembre.

Deschiderea Bibliotecii I. I. C. Brătianu. Discurs de amintiri duloase al lui C. Dimitriu, acum președinte al Senatului. Mai mult credincioși bătrâni ai familiei. Dar, pe lângă Titulescu, și Lupu și Argetoianu. Lupu se arată foarte bucuros de glumele mele cu privire la „cei trei M.“, nenorocirea partidului lor, și de prognosticul că, dând dibaciu pe fereastă asemenea tovarăși, ar putea să aibă partidul și Guvernul.

25 Novembre.

Inmormântarea Mariei Cunțan, moartă într'un sanatoriu de tuberculoși. În sicriul ca o cutiuță e cum am văzut-o

acum trezeci-patruzeci de ani la Sibiu, doar păruț încărunțit de vârstă, părăsire și miserie. O îngroapă familia, — o soră măritată cu un fost ofițer austroungar. trăind la Troppau —, sau poate Societatea scriitorilor, pentru care se ține un discurs. Sânt de față cele două surori Cosma, și Smara. De la Ministeriu nimeni. Plouă, și străbate un vânt de ninsoare.

27 Novembre.

Vorbesc la Mesagiu. Primire pregătită rezervată. Totuș se aplaudă de două ori Italia. Tătărescu se scusă. E de față Titulescu, care simulează aprobări și vine la banca mea. Îl sfătuiesc să facă pentru Italia măcar contrabandă..

28 Novembre.

Gr. Filipescu spune necuviința despre Italia.

29 Novembre.

Academia de Comerț își alege de rector pe Arghirescu.

*

Profesorul Paribeni vine la mine. Face conferinți la București. Îmi mulțamește pentru atitudinea față de Italia.. De și numai de cinczeci și nouă de ani, pare mult mai bătrân. Vorbește puțin, cu sfiiciune.

2 Decembre.

Lenguceanu a vorbit cu cineva de la Legația Francesă Acolo, privesc cu îngrijorare venirea la guvern, care ar fi dorită de Rege, a unui Guvern germanofil (Hitler ar fi dejunat la Legația României, un contract al armatei s'ar

fi încheiat cu Germanii). Cum Tătărescu e socotit că-l pregătește, i s'ar retrage tot concursul. S'ar fi oprit comanda noastră de tunuri.

3 Decembre.

Manoilescu vorbește la Senat ca vaido-gogo-cuzist, exagerând. Lângă corporatismul său pune acum și războiul cu minoritățile, care ar avea drepturi naționale doar în Statele lor, la noi fiind numai un „Schönheitsfehler“.

În același timp Titulescu măgulește pe Cuza....

4 Decembre.

Ministrul Italiei la mine. Explică schimbarea numelui străzii „Romania“ la Roma în „Austro-Ungheria“. Articolele lui Filănescu, traduse în italienește de un student român și comunicate colegilor italieni, au adus lipsirea de aceștia a tăbliței de lemn; Consiliul Municipal n'a avut nicio parte, și, de altfel, ar fi trebuit să se observe unele forme.

Îmi arată că armata Italiană are petrolul ce-i trebuie, dar va suferi populația și, în cazul coborârii Germaniei la Viena, Italia nu va putea reacționa. Hotărârea lui Titulescu de a vedea ce fac alții ar fi bună, dacă nu s'ar merge mai departe. N'aș putea interpela?

Îi răspund că eu am vorbit. La Senat nu e ecou. Dar să o facă Manoilescu, iar la Cameră Goga. Eu voi vorbi Regelui, căruia îi cer audiență chiar în această seară.

*

Discursul lui Titulescu, în Cameră, contra iredentismului unghuresc, ieri, a fost lamentabil. Adausul lui Goga ar fi fost mult mai bine.

6 Decembre.

Titulescu, de și e „ziua“ lui, vine la mine, cu Savei Rădulescu.

Caută să-mi explice că el a fost pentru Italia, încercând o împăcare, că i s'a mulțămît pentru aceasta, că și acuma se fac apeluri desperate la dânsul, că nu putea proceda altfel, că totuși se va hotări embargo pentru petrol, că el nu va putea să reziste ca no. 1, dar să i se dea un no. 2. Îi spun că e atras de temperamentul lui, că are resentimente pentru atitudinea Italianilor față de dânsul. Protestă: a fost prietenul lui Mussolini câțiva ani (își atribuie și rolul principal în catastrofa pactului celor patru).

Vorbește și de Ruși și Germani. Când îi spun că aceștia „vor intra în Rusia ca în brânză“, el obiectează că vor fi atacați de Franța, dușmăniți de Anglia și că Liga li va opune sancțiuni.

Crede, contra mea, că Liga a repurtat o izbândă și că, sprijinită pe dânsa, oricând va fi în stare să joace același rol hotărâtor.

...A aflat de audiența mea și vrea să parzeze cine știe ce atacuri?

8 Decembre.

Întâlnesc pe Cuza, care regretă despărțirea noastră, și-i arăt că e vina lui. Nu vrea tovărășie cu Vaida. S'a gândit la fiul său.

9 Decembre.

La Regele. Vine târziu: a fost la Exponșița de la Parcul Carol a lui Gusti. Apare foarte rezervat, lângă fiul său

extraordinar de dezvoltat și de o ținută discretă care amintește pe a mamei sale.

Conversația se leagă greu, fiindcă-l las să înceapă și, vădit, și din cauza adiutantului present, Fundățeanu, el se observă.

Are despre valoarea muncii continue idei foarte nobile. Arată cum Museele le vede întâiu în ansamblu, apoi în amănunte. Ar vrea ca fiul să aibă o primă viziune totală a străinătății. Îl crede timid; așa a fost mult timp și el.

Îl îngrijorează anarhia de la Universitate, lipsa de acțiune a rectorului Gheorghiu.

Stăruiu pentru ajutorarea unei biete femei de la Pipirig, cu soțul condamnat, pe care am găsit-o rătăcind prin București.

Cer apoi o convorbire în patru ochi. Recunosc că bine a făcut Regele sfărâmand partide care erau numai bande. Acuma e însă un moment delicat. Ca să nu plece liberalii capabili de opoziție, ar trebui să i se ceară lui Dinu Brătianu să facă un Ministeriu, de care nu-mi pare capabil.

Stăruiu pentru Italieni, și arăt ce necesară e acțiunea mea. Regele se declară anglofil și crede că Anglia, și acum, va birui. Titulescu vorbea, acum un ceas, de intenția ei de a ataca și militar. Și Regele crede că pentru opoziție la embargo pe petrol trebuie să se iea inițiativa de aiurea: Venezuela. Insist pentru ca acțiunea noastră să nu treacă, măcar de punctul atins.

*

La Senat, Sassu declară că sânt atâtea nevoi, de nu poate da pâne Italiei (d-na Onicescu, Italiancă, Zorio, pregătește un transport de Crăciun).

Recomand lui Lăpedatu să-i dea lui Dinu Brătianu

sugestia unei audiențe, și lui Gafencu același lucru pentru Costăchescu.

10 Decembre.

Banca Națională oprește un vas pentru Veneția și-l aduce înapoi pentru lipsa de valută forte. Corespondentul Agenției Stefanî îmi vorbea ieri de posibilitatea plății în bumbac.

*

N. Georgescu crede că Regele l-a oferit lui Dinu Brătianu să facă un Ministeriu și că acesta n'a cutezat.

*

Am vorbit Regelui și de sentimentele ce purta ca moștenitor lui Mussolini. Chiar de ar cădea, rămâne poporul italian. Regele crede că nu va cădea. L-am amintit și de primirea lui ca tânăr la Florența și am adaus că, dacă reușia planul de atunci, „multe ar fi fost altfel“. A părut mișcat.

*

La Senat vorbesc cu D. R. Ioanițescu și Manoilescu, foarte îngrijați, de ce ar fi fost dacă rămâneau în jurul meu. Pe drum, Gafencu : el ar dori întoarcerea lui Vaida (Costăchescu, chemat, a și sosit). Se gândește și la un Ministeriu de Centru, pe care l-aș conduce eu, chiar contra voinții mele. L-au speriat violențele de la Cameră, unde se bat.

*

Studentii n'au venit la curs în „ziua lor“. Am ținut Seminarul cu cinci persoane.

13 Decembre.

Comemorarea la Academie a lui Lope de Vega. Lăpe-dat-mi dă cuvântul în terminii cei mai măgulitori.

*

La Senat I. Botez de Iași, raportor, foarte obosit, e dese ori întrerupt de D. R. Ioanășescu. De acolo la urmă un atac al lui Botez. Ca final, insulte și amenințări de bătaie.

...Ca la Cameră, unde Cuza a vorbit patru ceasuri, trimetând pe Jidani la Madagascar.

Titulescu a apărut și la Senat pentru a răspunde îndoielilor cu privire la Soviete. A declarat că n'are nicio convenție militară, dar că dorește cele mai bune relații cu un mare popor. Venind la mine, l-am spus că eu nu cred în iscălitura bolșevică, de și, firește, ea nici nu strică, dar că a fost prea cald. În orice caz, e mai bine ca el singur să se fi angajat.

*

La sechestrarea pavilionului nostru din Bruxelles, Fundațiile Regale au scăpat obiectele istorice.

14 Decembrie.

Deschiderea Teatrului Ligii Culturale. Frumoasă cuvântare a generalului Schina.

Seara, cu public gratuit, piesa mea *Contra Patriei*.

16 Decembrie.

La Senat, Gafencu-mi vorbește de posibilitatea ca la 15 Ianuar să avem un Ministeriu Titulescu. Ascensiunea lui Beneș ar îndemna pe ambițiosul nostru cancelar.

Lenguceanu mă asigură că Franța ar fi trimis pe „un general“ ca să afle care sânt în adevăr intențiile Regelui în politica externă.

În răspunsul ce a dat represintanților Parlamentului,

Regele a afirmat, de fapt, că în politica exterioară nimic nu s'a schimbat.

17 Decembre.

Stoica, ministrul României la Sofia, îmi arată ce a făcut acolo, susținând școala românească, reținând pentru folosul neamului pe tinerii Vidineni, cari, aduși în țară, nu se mai întorceau, și spunând drastic adevărul Bulgarilor în ce privește prigonirea elementului românesc și pângărirea tuturor monumentelor ridicate în amintirea războiului din 1877. E imposibil însă a desarma o furie șovinistă care nu cunoaște margini.

Vorbim și de conducerea Bulgariei, politic și cultural, prin ne-Bulgari (Tachev, Mavrodinov, Filov, chiar Mutafciev).

Stoica-mi spune că la Congresul de bizantinologie, pentru a ni se da satisfacție, Mutafciev n'a presdat, cum se anunțase, secția sa.

Conferință, în aceste zile, la cercul „I. G. Duca“, despre doctrină și program politic; la Ligă despre „creșteri și scăderi ale elementului românesc“.

19 Decembre.

Vaida la mine. E somat de ai lui, mai ales de Ioanițescu, să fusioneze cu Goga. Nu vrea; mă roagă să intervin pe lângă cei grăbiți.

20 Decembre.

La Academie, despre Monumentul de la Adam-Clisi.

24 Decembre.

Telegrafiez Regelui, urându-i noroc în acțiunea Coroanei „active“, „în marginile legilor“ și „mai presus de partide“, singurul mijloc de a se servi țara.

Răspunsul zăbovește: ar putea chiar nici să nu vie.

28 Decembre.

Răspunsul sosește, în acest cuprins: „Pentru preafrumoasele urări pentru anul ce începe vă mulțămesc din tot sufletul. La mulți ani. Carol R.“.

1 9 3 6.

1-iu Ianuar.

Plecare de la Sinaia, trecând și prin Văleni.

3 Ianuar.

Plecare spre Paris.

În tren, atașatul nostru militar la Belgrad (fost și la Praga). E mai optimist decât alți ofițeri superiori. Soldatul e bun, ofițerul cult; lipsurile noastre le au și aliații noștri. E îngrijorătoare însă lipsa de înzestrare tehnică. Mitralierele Zbrowka sânt foarte bune; le adoptă și Englesii. Dar tunurile sânt de toate felurile. I se pare și că disciplina la Iugoslavi e mult superioară. Înaintea unui maior căpitanul stă ca o simplă ordonanță. Uniforma e impecabilă până la ultimul soldat.

În ce privește legăturile militare, ar fi grea o repartizare între aliați, fiecare având și grija teritoriului său. S'au făcut însă până acum vre-o douăsprezece conferințe pentru a se stabili raporturi sigure. El crede că infanteria ceho-slovacă n'ar fi rea, dar e deosebirea între cele două părți ale populației. Și situația geografică e nenorocită, pe când noi avem flancurile asigurate de Ceho-Slovaci și Poloni.

Și lui i se pare că Italienii stau pe loc într'o situație care devine destul de grea.

4 Ianuar.

Prin Italia. Grupe de soldați în gări, — triști. Despărțiri duioase de familii. O grijă pare să apese pe toți. Badoglio anunță liniște pe front.

5 Ianuar.

La Paris. Și dr. Angelescu e la gară. E la dejun cu noi. N'a văzut pe nimeni. Vorbim de ale noastre. Păstrează năcazul lui pe Tătărescu. Mai bine retragerea de la Guvern. Vor veni poate cei din dreapta, cu Vaida. Francesii se îngrijorează de direcția noastră în cas de războiu. Mandel a întrebat pe unul dintre ai noștri dacă se poate avea această siguranță: altfel nu se mai pot da muniții de la ei. Hitler s'ar fi mirat de slăbiciunea Italianilor. Angelescu ar dori un Ministeriu național, fără robia de club. Îi arăt ce puțină garanție de permanență există.

6 Ianuar.

Prima lecție, foarte cercetată. Asistă și dr. Angelescu, căruia-i place. Dejun la Charléty, și cu d-nii Labbé, Sergent (pentru dr. Angelescu), plus Racoviță, care face un curs.

7 Ianuar.

Dejun cu Angelescu, care spune că țărăniștii au cheltuit 100 de milioane în străinătate, iar Tătărescu 140.

Seara, masă la Sergent, cu Carcopino, indignat că Mussolini a răspins propunerea de pace și a trântit pe Hoare, periclitând pe Laval.

8 Ianuar.

A doua lecție. Viziță la Collinet, unde aflu pe Gron-dijs, și la Carcopino.

9 Ianuar.

Dejun cu Ciotori. El crede într'o formidabilă mișcare de opinie publică prin care a căzut guvernul Laval. Și lui i se pare de neiertat greșeala lui Mussolini, care a refusat mâna ce i se întindea. Dar nu înțelege starea de spirit italiană, a cărei manifestare am auzit-o la radio aseară în mesagiul către „străinii sancționiști“, invitați să vie ca să vadă cum Italia întreagă solidară lucrează la crearea materiilor prime care-i lipsiau. Mesagiul de neutralitate absolută al președintelui american a fost primit cu liniște, aproape cu mulțămire.

10 Ianuar.

Comunicație la Academia de Inscricții despre Monumentul de la Adam-Clisi și despre încă un portret al lui Ioan al VIII-lea Paleologul. Carcopino presintă părerea sa; Coville are cuvinte foarte amabile despre activitatea mea. Pe urmă, Carcopino vorbește și despre o tablă cerată din Ardeal cu privire la minele de aur.

11 Ianuar.

A treia lecție. Seara, la Lhéritier.

12 Ianuar.

Visita lui Bémont și a d-nei, la Fontenay: nu ne gă-sesc. Eram, o bună parte din zi, la Pernot, în Nogent-sur-

Marne. El are o soră măritată la Berlin, contra voinții familiei, cu directorul Observatorului. Un băiat și două fete, cu totul Germani, în ciuda tipului.

Dejun la de Martonne.

13 Ianuar.

A patra lecție, foarte cercetată. Asistă și Diehl.

Studenții de la Drept, cari au oprit violent cursul profesorului Jèze, avocatul la Geneva al Abisinienilor, aruncă bombe inofensive asupra străzii.

14 Ianuar.

Dejun cu comitetul național frances de istorie.

15 Ianuar.

Ultima lecție. Ceaiu la vechiul meu profesor Bémont.

16 Ianuar.

Conferință la Societatea de studii asupra Revoluției franceze despre „Un Iacobin moldovean pe la 1820“. Frumoase cuvinte ale lui Sagnac despre legăturile noastre culturale.

Seara, la Focillon, cu Carcopino.

*

Consiliul de miniștri engles se declară pentru noi sancțiuni numai dacă toți le primesc și o comisiune le va găsi efective, lasă onoarea soluției Societății Națiilor, și nu Etiopiei, și se arată gata a retrage vase din Mediterana.

17 Ianuar.

Dejun la Legație, și pentru dr. Costinescu, care-mi spune că, simplu turist marocan, nu negociază nimic aici. E însă de față și ministrul francez al Comerțului, ca și toți negociatorii împrumutului nostru.

*

La de Guichen, generalul Lerond și alți bătrâni Francezi, foarte porniți contra Evreilor. Lerond i-a văzut și în Galiția, orașele lor mâncând satele. Se spune cu dreptate că regimul mecanic distruge umanitatea, la orice progres tehnic trebuind și un corelativ moral. Förster, scriitorul german, vorbește și de constatările cu privire la „materializarea” și banalizarea figurilor umane.

18 Ianuar.

Ceaiu la de Montfort, acuma secretar al Academiei de științe morale și politice. Soția lui fiind Armeancă din Polonia, casa e plină de Poloni. Cum mi se vorbea de o călătorie în Polonia, răspund că nu merg cât mai e Beck, asupra politicii căruia am vorbit și public.

*

Seara, la Ancel, cu Bloch, Montfort și directorul Institutului francez la Amsterdam. Se prinde o aprigă discuție în jurul războiului italian. Toți sânt oameni de stânga, fanatici pentru Societatea Națiunilor și Anglia și contra Italiei, iar, în interior, contra lui Laval. Sânt siliti să duc lupta cu dânsii. Li spun ce păcat fac presintând Franța ca speriată de pericolul german și vorbind cu groază de ce-i așteaptă. Arăt starea de spirit a Sârbilor în Marele Războiu, opera de încredere pe care am făcut-o atunci la Iași. A vorbi necontentit de pericol, înseamnă

a demoralisa o nație; intelectualii nu trebuie s'o facă. Obrăznicia germană se hrănește din lectura presei franceze, din cunoașterea unor anume discursuri.

Societatea Națiunilor, jucărie englesă, nu poate fi un sprijin; nimic nu e mai rău decât certitudinile false: așa am făcut noi până la 1877 cu protecția Europei. Anglia se desface și în acest timp vrea stăpânirea exclusivă în Mediterana, sămănată cu străjile ei: Gibraltar, Malta, Alexandria, Cipru; să-și amintească Toulon și Port-Mahon! Se obiectează iredentismul italian: o tartarinadă a dictaturii teatrale, pe când hotărârile reci ale Angliei sânt cu totul altceva. Mai sânt Sfinte Elena pentru dușmanii ei. Ei nu se declară convinși, și nici eu. Dar mi-au stricat seara. Acel mă mai poștește să vorbesc la un cerc al lor, fundat de dânsul. După această experiență, — a se vedea!

Li-am mai spus că „omul de stradă“ nu știe nimic din principiile, fără valoare activă, pe care, cu atâta mândrie, ei le invoacă. — Dar ce e omul incult de pe stradă? — E acela care moare pe câmpiile de luptă și care vă ține. Tot învățământul zădărnice trece fără folos asupra lui. Arăt și ce am făcut la noi pentru a-i da o valoare socială. Laval pleacă, de fapt.

19 Ianuar.

Visita la Fontenay-aux-Roses a lui Vlădescu, consilier de Legație, a lui Lot (vorbește de greutatea traducerii Rusului Berdiăiev), a inginerului Coandă.

20 Ianuar.

Dejun la Legație, cu multă lume foarte amestecată, mai mult diplomați. Ministrul Egiptului îmi spune că s'a în-

cheiat convenția de schimb de produse cu noi: lemn și petrol, de o parte, bumbac de alta. Îl sfătuiesc să facă depozite la noi; spune că a făcut în Franța la Havre și încă într'un port.

È pentru independența pe care o câștigă pas cu pas și o vor avea.

Soția lui e fiica regelui Fuad.

Între invitați și Osusky cu doamna, foarte amabilă.

După amiazi înmănez decorația profesorului Hazard.

*

La Lille, complet fiasco al conferinței, pentru care fusesem invitat așa de stăruitor. Émery, care vine la noi, a lăsat totul în sama unui coleg, care n'a făcut nimic. La gară nimeni. Trist dejun la un otel. Rătăcire pe străzi. La conferință, rectorul, silit să plece, decanul, doi-trei profesori. Câțiva studenți, cari iese și aceia, fiind aduși de la drept. Lume cu'easă la întâmplare. Vorbesc despre „negotul postavului de Flandra“.

Dar foarte frumoasă zi. În aier se simte prea puțin că aici sânt 20.000 de șomeri.

22 Ianuar.

Ceatu la familia de Savigny, vechi și credincioase cunoștinți.

23 Ianuar.

La Nancy, pentru conferința despre cugetarea românească.

Visită a Museului. Primire solemnă de amabilul rector Bruntz și de Consiliul Universității. Conferința se dezvoltă inaintea unei săli de peste o mie de oameni, cu șase generali în frunte. Apoi la studenții români, cari au

cântat cu multă bunăvoință și cântece populare. Dar sânt Evrei basarabeni mai ales, unii neștiind românește. Un singur Român creștin. Mi se cere să intervin pentru liberarea unei Ana Pauker, probabil întemnițată pentru vre-o acțiune comunistă.

Cercetarea instituțiilor.

24 Ianuar.

Dejun la Perdrizet, care e ginerele artistului Gallet. Convorbire interesantă cu bizantinologul Laurent.

Visită la Lunéville pentru a vedea Colegiul unde a învățat Kogălniceanu.

Apoi la „Académie de Stanislas“, pentru o conferință despre acesta.

Intoarcere într'un târziu la Paris.

25 Ianuar.

Conferință despra „România necunoscută“ la Rouen. Destulă lume într'o sală tristă, unde picură de ploafe. Public înțelegător. Recepție la președintele Petitclerc.

26 Ianuar.

La Bruxelles, pentru conferința despre valoarea istorică a baladei românești.

27 Ianuar.

Cercetarea Institutului de bizantinologie al lui H. Grégoire.

Dejun la ministrul Ghica, împreună cu profesori și cu Hymans, bătrânul ministru acum fără portofoliu.

Conferință seara, înaintea unui public de elită.

28 Ianuar.

Sosire spre seară la Haga, unde Legația e condusă de secretarul Dim. Geblescu, om tânăr, inteligent și simpatc, căsătorit cu o Francesă, fiica fostului ministru Guillemin.

Visită la ministrul de Externe, apoi la Arhivele Regale, unde găsesc și unele lucruri interesante. Dejunul la Geblescu, cu câțiva diplomați (și ministrul Turciei).

Seara, conferința, despre relațiile Țărilor-de-Jos cu Imperiul Otoman. Public mult și foarte bun.

29 Ianuar.

Lucru la Arhive. Dejun la de Vitrolles, ministrul Franciei, cu al Poloniei și al Italiei.

Seara, la Amsterdam, condus de consulul Gaster, nepotul doctorului și traducător al cărții mele despre „Literatura și arta Românilor“. Cercetare a Museului.

30 Ianuar.

Conferință la Utrecht despre „Influența Bizanțului asupra Apusului“. Frumoase cuvinte ale turcologului Kremers. Public universitar și membri ai Institutului de artă.

31 Ianuar.

Dejun la Grondijs, care-mi vorbește de rolul lui în Belgia la 1914.

*

Conferință la Leyda despre „omul bizantin“.

1-iu Februar.

Conferință la Gand, despre poezia lirică românească (subiect ales de Grégoire). Cunosc pe profesorul Bidez, cu patru ani mai mare decât mine. Prietenească masă la Inginerul Penescu, șef al unei importante usine. Public frances, în opoziție cu Universitatea ajunsă flamandă; de aceia puțin.

2 Februar.

La Paris.

4 Februar.

Dejun oferit de Regele președintelui Lebrun. Iau parte, cu Titulescu, generalul Angelescu, Victor Antonescu și Lăpedatu, împreună cu Ilasievici, Sarraut, noul ministru-președinte, mic Meridional cu capul grecesc, figură din cele mai obișnuite la noi, bășosul ministru, foarte de stânga, al aerului, acela al Finanțelor, Politis, încă tânăr la înfățișare, miniștrii Poloniei și Cehoslovaciei, apoi mareșalul Franchet d'Espérey, foarte bătrân, sprijinit în două bețe, și încă un bătrân general, secretarul de la Quai d'Orsay, Léger.

Titulescu se arată foarte prietenos. Spune că ne vom înțelege și la sancțiuni... Îmi anunță că Regele va cere președintelui Franciei Cordonul Legiunii pentru mine. Îl felicit pentru primirea pe care a pregătit-o Regelui. Când un lucru corespunde vederilor mele, am o plăcere să-l recunosc public.

Vorbesc mai mult cu Léger, om orientat în toate direcțiile: a învățat și medicina. Cu el și Cesianu, discutăm despre caracterul nepotrivit al vizitei lui Gh

Brătianu — și ce declarații naive presei! — la Berlin după aceia de la Paris.

Regele mă chiamă pentru a mă prezenta președintelui.

Acesta-mi vorbește de primirea la Nancy, unde cunoaște pe toată lumea: Bruntz, Laurent, Perdrizet. Își aduce aminte și de petrecerea lui Diehl acolo. Îi vorbesc de cărțile mele despre Bizanț, cerând voie să î le ofer. E coplesit de lucru și în vacanță.

5 Februar.

La familia inginerului Coandă. Splendid apartament, plin de obiecte de artă (tablouri de Corot și Diaz, câte un flamand, și bibelouri orientale; mobile de preț). D-na Coandă, născută Leca, văduvă a malorului Vârtejanu, mort la Mărășești, e fiica fiicei lui M. Kogălniceanu, din a doua căsătorie, de bătrâneță, cu o tânără Lamotescu. Văd fotografia lui cu cilindru (!) lângă dansa și lângă fetiță. Între alte lucruri, un dar, de sculptură pe fildeș, al lui Carol I-*iu*, ministrului său.

6 Februar.

În termeni foarte măgulitori, Titulescu-mi anunță acordarea Cordonului Legiunii de Onoare.

Conferință la cercul presdat de Étienne Fournol (Ancel, secretar), despre minoritățile în România. Asistă și Boyer, slavistul, neschimbat, și profesorul Eisenmann, foarte slăbit.

9 Februar.

Gorceix îmi amintește că la Iași, aflând că se pregătește de Nemți o intrigă contra foilor mele, de Fiers

voia să-mi propuie a le sprijini bănește și că pentru aceasta și pregătise o scrisoare, dar el, Gorceix, i-a arătat că aş considera-o ca o jignire.

10 Februar.

Cesianu-mi aduce Cordonul Legiunii. Regele însuși, care e acuma la castelul tristelor amintiri, ar fi vrut să-l dele.

15 Februar.

La președintele Republicei, care spune secretarului său că mă primește ca pe un prieten. Ajungem răpede la politică. Abia-și aduce aminte de audiența lui Gh. Brătianu. Îi spun că am sfătuit pe Rege să păstreze un Guvern cu care n'am legături, dar cu care am lucrat, și să evite alegerea între revoluționarii sociali și cei cari caută să rupă legăturile internaționale pe care, cu cât sânge latin e în noi și cu limba pe care o vorbim, le avem prin inimă ca și prin interese. Vrea să știe cari sânt șefii dreptei hitleriste de la noi și-i descriu pe Cuza, arătând că am fost împreună când împrejurările erau altele. Când vorbesc de plebea evreiască din Moldova, el aprobă. Mai mult despre propaganda maghiară de cerșitorie, cu privire la care face un gest de despreț. Arăt că de aceia am făcut școlile: din Roma și, firește, din Franța, al căror rost îl arăt, adăugind ce opoziție ca istoric mi-au creat foștii mei elevi de la Fonteray. Pentru politica de stradă și de violență el observă: „Da, politica e un lucru foarte complicat în toate țările“. Mai departe, despre Mussolini. Îi spun că sânt anti-sanționist, dar mi se pare că Mussolini s'a băgat *dans une mauvaise*

affaire și ar fi de temut vre-o catastrofă. El crede că ea ar fi rea și „pentru noi toți“, dar e sigur că întreprinderea, dusă cu metodă și răbdare, consolidând ce s'a cucerit, va duce la un bun rezultat, nu însă fără a lăsa acolo 100-150.000 de oameni. Franța, cu altă experiență, a procedat mai încet, înrolând treptat pe învinși, cari au ajuns a considera pe Francesi ca pe niște *bons types*. Arăt ce ar ieși după boala sau moartea lui Mussolini. El subliniază pericolul oricărui dictaturi; ce usat trebuie să fie orice om care a muncit, atâta timp, așa de mult!

Audiența se lungeste peste o oară. Mă conduce până la ușă. De ce Mussolini n'a primit proiectul frances care a indignat pe Englesi? Putea merge oricât de departe.

*

Seara, plecarea Regelui. Vine amabil către mine. Râde zgomotos când îi povestesc păjanianța lui Babinger. Îi vorbesc de audiența la Președinte, de neatenția față de Gh. Brătianu și de dusul acestuia la Berlin.

16 Februar.

Marea demonstrație a stângii, circulația fiind oprită pe un traiect care nu atinge Cartierul Latin.

*

Seara, vestea marlei biruinți a lui Badoglio.

17 Februar.

Plecarea spre Veneția, odată cu Titulescu, foarte încunjurat și bine păzit.

18 Februar.

Titulescu ne găsește la restaurant. Vorbim de împrejurările în care am ajuns la guvern; el, obosit de discuții care ținuseră două săptămâni, m'a recomandat Regelui. Mi se pare că a spus într'un moment că am „girat“ un Ministeriu al lui Argetoianu. Îi răspund că, la Instrucție, am făcut ce am crezut de cuviință. I se pare lui că Argetoianu a intrigat între noi doi. Și totuși el, Titulescu, l-a făcut să aibă succes la Londra.

*

Seara, Regele trece prin gară. I se pregătise recepția oficială. Prefectul și șeful chesturii erau acolo, cu carabinieri în mare ținută. Dar Regele nu fese înștiințat. A trebuit să fac să fie rugat a ieși înaintea reprezentanților Guvernului italian, foarte încurcați. De altfel, el nu știa francezește. Am încercat a-l atrage în conversația pe care Regele a început-o cu mine. S'a arătat mulțumit că am telegrafiat lui Mussolini pentru victoria italiană, pe care o consideră adevărată, plină de urmări și se bucură de dansa. Îi arăt ce mare efect a produs în Paris visita sa. Din nou e vorba de greșeala lui Gh. Brătianu, care a răspuns destul de ascuțit articolului meu. Regele, foarte vioiu și vesel, pleacă salutând „roman“.

19 Februar.

La contele Orsi. Visita lui Zorzi și a unui pictor, profesor la Academia de aici, căruia l-a scris despre visita noastră ministrul Italiei la Haga.

Vreme de neguri și ploaie continuă. Orașul e ca și cum n'ar fi războiul de departe, în care sânt prinse atâtea vieți.

21 Februar.

Plecarea spre țară.

În tren, generalul Moruzi. Vorbește de ce fac Germanii pentru viitorul războiu: autostrade largi, *pe lângă* orașe, permițând să arunce în Franța în câteva oare zeci de mii de soldați. Noi n'avem încă armata care trebuie. Și starea morală a ofițerilor e rea, din cauza nedreptăților. Crede nevinovat pe Cihosky.

22 Februar.

La București. La alegerea de la Mehedinți a biruit dr. Lupu.

24 Februar.

Primire călduroasă la Senat. Reînceperea cursului la Universitate.

26 Februar.

Dr. Lupu-mi mulțamește pentru un articol favorabil lui. Judecă tot așa de aspru ca mine pe cei trei M. ai p. l.

27 Februar.

Reînceperea cursului la Academia de Comerț. La Cameră, lung discurs al lui Goga contra țărăniștilor. Insulte și bătaie. În stradă cele două bande în luptă sânt împrăștiate cu pompele.

28 Februar.

Comunicație la Academie despre o scrisoare a lui Despot, regăsită de Stahl, și despre conștiința de origine romană a Moldovenilor de la 1514.

La Senat trebuie să intervin în discursul lui Gafencu, care vorbea de suveranitatea împărțită între Țară și Rege.

29 Februar.

Aflu în foaia lui Boilă extrasul din Evanghelie despre Irod; Irodiada și Ioan, cu un adaus de alusii tot așa de ofensătoare pentru Regele.

Regele primește Marți pe Grigore Filipescu, care aruncă injurii pe toate căile lui Mussolini și Laval, adăugindu-mă și pe mine.

3 Mart.

Regele a decorat azi dimineață pe Mussolini, pentru opera de educator, și mă invită la dejun.

Mari victorii Italiene.

*

Supt presiunea franceză, înainte de noi sancțiuni, Geneva mai îndreaptă o invitație de pace beligeranților.

*

M'a cercetat ieri Vișoianu, ministru la Varșovia. Polonii au fost deprinși să tot ceară fără a da nimic în schimb (aceasta și în chestia proprietarilor expropriați). Trebuie un alt sistem. Și el crede politica de basculă, catastrofală.

5 Mart.

Ugo Sola-mi mulțamește pentru broșura italiană care a apărut. Italienii au prins o comunicație a Englesilor, cari se plâng că Franța și România nu li-au făcut mai multă opoziție în chestia petrolului

6 Mart.

Comemorarea reginei Elisabeta de Goga. Lipsesc.

7 Mart.

La Senat luptă între Orleanu și Leonte Moldovanu în chestia Gross-Cagero. Se spun adevăruri crude. Impresia e penibilă.

8 Mart.

Hitler a rupt tratatele de la Versailles și Locarno și a ocupat zona demilitarizată, dând și o probă de caracterul fulgerător al mișcărilor armatei germane. Tot odată, rezervând chestia coloniilor, oferă pacea pe douăzeci și cinci de ani, cu garantarea hotarelor actuale, și față de Lituania.

*

Dejun pentru Bonnet la Externe. El crede că de aici va ieși o puternică mișcare francesă, și încă mai largă; Hitler va trebui să-și recheme trupele. Nici Titulescu nu crede că lucrul va rămânea fără urmări. Vede, la oarecare distanță, și un războiu în perspectivă. Recunoaște că situația militară nu s'a schimbat mult, dar nu se poate accepta sfidarea. Ārciszewski contestă că Polonia a știut, dar stăruie în ideia că politica polonă n'a dat greș. Ce ar fi câștigat cu o alta? — O mai bună reputație.

Mussolini, care declară că n'a știut, trece pe al doilea plan.

*

Duc pe Bonnet la teatrul de copii al Ligii Culturale.

9 Mart.

Consiliul Apărării Naționale. Asistă, de o parte și de alta a Regelui, și mai vechii președinți de Consiliu Valda și Mironescu. Raportul citit de generalul Angelescu învederează o însemnată operă de înarmare. Tătărescu o explică fără să adauge de fapt nimic. Mi se dă cuvântul.

Întreb ce ni dau aliații noștri pentru o acțiune comună ; mă bucur că se lucrează și la noi, dar să fie onest și la același nivel, și adaug două critici : reaua stare morală, mai ales la unii ofițeri superiori, indiscreții și hotărît defecțioși, adesea ori pentru motive de nemulțămire personală, adăugându-se o presă care înegrește totul, — atacând și Coroana prin subînțelesuri, ceea ce nu s'a întâmplat supt mine — ; apoi arăt non-sensul chemării pentru a-i informa a șefilor de grupări parlamentare, cu excluderea șefilor naționalităților, făcând posibile discuții neplăcute, cu ecouri la Capșa și strecurări în presă. Valda atacă și el așa-zisele partide.

Mironescu spune câteva cuvinte. Tătărescu obiectează că nu putea răspunde altfel la anume interpelări, și-i obiectez că e o datorie a răspunde unde e întreat, dar să spule numai ce trebuie ; un Guvern poate, cum a fost al meu, să desarmeze orice opoziție. La urmă subliniez, ca unul care nu sânt ministru în funcțiune și nici candidat la succesiune, ce largă parte are în înarmare, pe care Guvernul meu, căruia i se cerea de la Geneva, desarmarea, a trebuit s'o zăbovească, Regele, care și el a vorbit, în sensul meu, despre marea datorie a discuției.

Trebuind să plec la curs, Regele, înștiințat de Tătărescu, vine la mine și-mi mulțamește călduros pentru cele spuse despre dânsul.

Seara, un ziarist belgian, Dupierreux, amic vechiu al

lui Grégoire. Îi spun că oferta germană trebuia prinsă și că e o crimă a se pregăti un nou masacru. El se menține în starea agitată a nației sale.

10 Mart.

Dejun la Legația italiană și cu familia Al. Lahovary. Minunată starea de spirit a doamnei, care povestește cu artă amintiri din prima tinereță, la Petersburg.

•

Visita lui Șeba. Arată că ai lui ne-au ajutat, că Victor Antonescu a recunoscut cum că nici Francesii n'au dat atâta. Ni se prelungește termenul de plată, și Cehoslovacii vând dincolo de Europa mărfurile noastre (și stâlpi de telegraf în Palestina). 18.000 de mitraliere ni s'au livrat. Meșteri de-ai lor au refăcut Prototipia și Arsenalul, unde ai noștri au învățat răpede tot, rămânând doar câțiva ingineri; se lucrează la motorisare, cu conștiința ce o au ei că de fapt vor fi tăiați în două, ca și Sârbii, într'un viitor războiu; ei fac fabrici la noi, și de gaze. Una e complet gata; i se caută doar, pe la Mediaș, locul. S'ar da și mai ieftin, dar e vorba de capital privat, și imposibilitățile sânt deci de trei ori mai grele ca la noi. În conflictul de azi, ei e mai curând războinic: orice mai bine decât „o viață de câne“.

Seara, Comedia Francesă, de o perfectă artă. Toată lumea care de obicei nu vine la Teatrul Național. Ministrul Francei, care mi-a oferit o lojă, e foarte bucuros de marele succes. D-ra Ventura joacă duios un rol de fată tânără și dă ilusia.

11 Mart.

Președintele Consiliului vede în anume știri acțiunea unor „agenți provocatori”: nimic nu e adevărat. Dar Pochhammer i-a cerut lui Titulescu să meargă cu Germania; răspunsul a fost un zîmbet. Titulescu nu face și nu va face politică personală. Înainte de plecarea lui, politica României a fost fixată într'o conferință dintre Regele, Tătărescu și Titulescu. Ni vom îndeplini angajamentele contractuale, pentru a nu fi arătați ca „feloni”, dar nimic mai mult. Nimeni nu ne va putea atrage într'o aventură. Nu vom merge la niciun risc suplimentar.

Pregătisem, dacă ar fi fost altfel, o interpelare.

*

După-amiazi luăm măsuri pentru economie la Teatrul Ligii Culturale.

17 Mart.

Serbătorirea Mariei Ventura la Teatrul Ligii. Plânge la amintirea zilelor din Iași. Asistă ministrul Franciei și d-na d'Ormesson. Se joacă piesa mea *Contra Patriei*. D-ra Ventura spune că în Franța ar face să se bată în sală cele două partide. Mă înțeleg să-i fac pentru Teatrul Național o „Cristină a Suediei”. Mă roagă s'o scriu în prosă.

*

Mare încordare la conferința „locarnienilor” de la Londra.

18 Mart.

Se cere Germaniei să-și retragă trupele de la Rin și să primească un cordon de trupe străine. E inacceptabil. Titulescu a făcut un mare discurs contra Germaniei.

19 Mart.

S'a renunțat la cele două cereri și rămâne judecarea la Haga a fondului conflictului.

Vorbesc lui Savei Rădulescu. Mă arăt bucuros de starea actuală a hotărârilor. Scurt și rece, îmi obiectează: „Dar e vorba de onoarea Franciei“.

*

S'a decis că se pot începe negocieri pe baza ofertei lui Hitler.

23 Mart.

D-ru! Angelescu află la Senat cuvinte bune pentru conferințele mele din Apus.

*

Seara, caldă primire a piesei mele „Un biet moșneag și-un doge“.

24 Mart.

Mussolini-și face o triplă alianță „economică“ împreună cu Austria și Ungaria.

25 Mart.

Mă vizitează Eug. Wolbe din Berlin, biograful reginei Elisabeta și al lui Frederic al Germaniei. Voinic om de șazeci și trei de ani, naiv și stângaci. Îmi apucă mâna la fiecare recunoaștere că a lucrat bine. Ar vrea să-i însemn eu ce i-ar fi util pentru biografia regelui Ferdinand în „Memoriile“ mele. Primește cu nesaș ce-i spun de favorabil lui Brătianu. Văd câteva pagini din ce a scris: maltratează pe Știrbei, pe care spune că-l urăște

pentru cât rău a făcut țării. Cere voie să revie. Crede că Goga va veni la Guvern și va fi nenorocirea țării. — De ce? Doar e hitlerist. — Nu vorbesc decât de politică românească.

27 Mart.

Emandi, ministrul la Praga, și soția lui, fiica lui N. Gane. El îmi spune că, în 1930, când se știa că Ungurii și Sovietele vreau să ne atace, a mers la Beneș, învederându-i ce consecințe ar avea căderea noastră și cerând muniții care ni s'au acordat.

Nu crede în vinovăția vre-unui politician în afacerea Skoda. Când Tilea a venit la Praga să cerceteze, Guvernul Republicii a somat pe Löwenstein, directorul fabricii de arme, să declare cine au fost corupții, și răspunsul a fost: numai un general și câteva persoane în subordine; niciun om politic mai în vază.

28 Mart.

Cuza vine pentru întâia oară la Senat; a avut o gripă foarte grea și păstrează o suferință la ochiul drept. Altfel e voinic. Merg cu el la dr. Topa; tensiunea, de 16 și jumătate la aproape șaptezeci și nouă de ani! Îl asigur că se va căi de legătura cu Goga, care n'a vrut decât să-i ia partidul. Se va convinge în curând. El e foarte amical și recunoscător pentru afecțiunea ce-i port.

*

Discuție cu Tătărescu, dr. Angelescu și Donescu pentru noua clădire a Ligii și a Institutului Sud-Est European.

Tătărescu vorbește foarte aspru de ambiția bolnavă a lui Gh. Brătianu.

29 Mart.

Seara, conferință despre Olanda, la Liga Culturală. Asistă dr. Angelescu și ministrul Olandei, prieten al lui Grondijs.

31 Mart.

Visita lui Ugo Sola. Vorbim de greutatea ce-mi face Oficiul muncitoresc fascist de la Veneția în privința reparațiilor Casei de acolo. Trecem la războiul din Abisinia. El explică puțința de a-l suporta prin imensele sacrificii ale publicului italian și prin buna situație a Tesaurului, care avea o balanță de cinci miliarde.

Negusul are întreaga lui gardă, pe care n'a vrut s'o încredințeze „rasilor“.

*

La Senat întreb cu privire la „epidemia“ de tifus exantematic: Temperley mă consultase telegrafic dacă se poate intra în România și ieși. Nistor dă asigurări.

Vorbesc la legea învățământului profesional. După mine, Manoilescu și Ioanițescu. Legea trece.

*

Vorbesc la legea școlilor profesionale.

2 April.

Laskaris sosește pentru adunarea istoricilor. Spune că pe Venizelos l-a pierdut mulțimea parasitilor, pe care din bunătate nu voia să-i înlăture.

*

Seara, a doua conferință despre Olanda.

4 April.

Ultima conferință despre Olanda.

6 April.

Arciszewski-mi anunță o conferință a lui Halecki și-mi cere participarea la o comemorație a lui Pilsudski. Cu Halecki a lucrat la Geneva: el ar fi avut inițiativa pentru colaborația generală. Arciszewski i-a adus lui Briand un plan de pace între membrii Societății, și ministrul frances ar fi întrebat „la ce servește“, de oare ce în statut asigurarea există. Pe urmă s'a convins că nu era, și a recunoscut-o.

Pe acte necelute de aceia chiar cari le-au încheiat se sprijină așezarea lumii de azi....

*

La Târgul Murășului 3.000 de studenți au defilat înaintea generalului Cantacuzino, după ce au spurcat crucea din gara Sinaia amintind omorul lui Duca și au ridicat imnuri asasinilor.

9 April.

Sosește, pentru acea adunare a Comitetului internațional de studii istorice, Amantos. Ceilalți Greci nu vin. A făcut șase oare cu avionul de la Atena până aici în cele mai bune condiții.

*

Pentru visita lui Koht e aici ministrul nostru la Oslo, Iurașcu. Laudă ținuta ponderată a ministrului socialist. Soția lui, o învățătoare, s'a închis la Bruxelles într'un home de studente ca să învețe la vrâsta ei limba francesă. Koht e din Nordul țării, de la Tromsoe. S'a arătat foarte înțelegător pentru noi.

12 April.

Excursie la Mogoșoaia și Rebegești cu d. și d-na Temperley. Visita in grup a Italianilor.

13 April.

Deschiderea adunării. Amabil discurs al d-rului Angelescu pentru mine. Temperley pomenește pe cei dispăruți. Propune o telegramă pentru Regele.

Dejun la Athénée Palace. La discursul meu răspunde glumind Dembinski.

Ședință comună după-amiazi.

•

Seara, un tânăr cearcă să pătrundă la mine... ca să mă omoare, spunând că Garda de Fier mi-a pus capul la preș. Înștiințez pe Angelescu care se ulmește de o astfel de sălbătăcire a moravurilor. Inculeț e la țară. Tătărescu nu poate fi găsit. Descoperim numai pe secretarul general, Sergiu Dimitriu, care asigură că va da de capătul incidentului. Șoferul meu va descoperi pe acel tânăr, care pretinde că, Armean, voia să mă întrebe ceva despre... cauza armeană. I se dă drumul, ca fiind nebun.

14 April.

Discuții în comisiunea iconografică. Se decide o revistă, pentru a cărei publicare în primul an imi iau indatorirea.

Dejun pentru Koht. Vorbește frumos Savel Rădulescu; Koht, familiar, ca de obicei.

15 April.

La Argeș. Foarte bună zi.

16 April.

Inchiderea congresului. Temperley are cuvinte bune pentru mine.

După-amiază, la Sinaia. Regele vorbește cu șefii delegațiilor. După ce i-i aduc, se oprește la mine. Îmi recomand păstrarea cât se poate a situației politice actuale. Cu o comparație trivială, îi învederez ce ar însemna o schimbare: cineva se află închis într'un compartiment rău mirositor; i se oferă să lea loc în altul vecin; dar, cum mirosul e același, ar fi de preferat să se deschidă o fereastră. Nici Regele nu vrea o schimbare. Dar, într'un vag viitor, funcționari și câțiva oameni de notorietate cari, fără portofolii, „i-ar împiedeca pe ceilalți de a a face politică“. — Intre dânsii și eu? Fac un gest evasiv.

Lui Mihalache Regele i-a spus că nu admite schimbări prin stradă, care de alminterea nu a creat niciodată un regim. Mihalache a recunoscut că e așa, dar trebuie pentru partid... Regele se plânge de lipsa lui Gh. Brătianu, care ar fi făcut câțiva pași către dânsul. Apoi e vorba de Moștenitor, care tușește și pare mai slab.

La plecare, șeful Sovietelor, care a vorbit cu Regele, e foarte mulțumit. A citit, de mult, de mine, „Istoria Românilor din Ardeal“.

17 April.

Presint oaspeților Museul de Artă religioasă. Apoi, masa oferită de Savei Rădulescu.

Seara, conferințele lui Temperley și Hankin la Academia de Comerț. Public mai mult engles..

18 April.

În tren, cu congresiștii, spre Bucovina. Primire solemnă la

gară. Fac o conferință despre ce a fost generația mea. Mi se atrăsese atenția că sânt „gardişti” în sală ; unul i-a spus lui Marmeliuc, care-l ajutase, că-i datorește foarte mult, dar, „dacă-i dă ordinul *căpitanul*, e gata să-și asasineze binefăcătorul”. În timpul conferinței, care li era o lecție, n’au mișcat.

Musica a fost excelentă la festival.

Erau de față d’Ormesson și doamna, cari mântulau o excursie în Bucovina. El a vorbit la Cercul Amiciției franceze, cu laude mari pentru țară și dorința de a se păstra pacea, cu asigurarea dreptului frances.

19 April.

La Hotin, primit de prefectul oltean Marin Florescu, fost militar, care ține pe d-ra Moraru, întâlnită odată de mine la D. Onciul. A făcut și un frumos teatru, unde vorbesc unui public numeros și înțelegător (și Evrei complet modernizați). Apoi lămuriri în franțuzește pentru oaspeți. Un Rus pune să mă întrebe dacă nu sânt și sovietici de-ai lor.

În față, malul rusesc. O biserică prefăcută în Casa Poporului, alta fără turn. La Paștile trecute se ieșea în ziua de Paști din biserică supt steagul roșu. Miserie ca în secolul al XVIII-lea. Foarte departe, un grup de săteni. „Colhozul” în margene.

D’Ormesson a aplicat gluma de la restaurantul în fața unui cîmîtir frances : „Mieux ici qu’en face”.

20 April.

La Putna. Refus să iau dejunul la directorul fabricilor de ciment și sticlă, care ruinează dealul și infectează lo-

calitatea, luptând contra Comisiei Monumentelor Istorice, care caută să-i oprească. Merge acolo numai Nistor și străinii. D-ra M., Englesă, refuză: „mai bucuros nu mă-nânc două zile“. Și rectorul de la Lausanne, Reymond, pune că, de ar fi știut, nu se ducea. Lecția s'a dat. Noi am gustat la mănăstire. I-am dat speranțe de episcopie stareșului.

După-amiazi la Sucevița și la Rădăuți, de unde apoi la Suceava, unde cină la Prefectură. Vorbește foarte mișcat, de vechile noastre relații, Desprez, fostul meu aproape coleg de la Hautes Études.

21 April.

La Văleni. Apoi la Snagov, foarte stricat de săpăturile făcute de Primărie.

Seara, conferința lui Halecki la Legația Polonă, despre latinismul Polonilor și — al nostru. În acest moment, acasă la ei tagma „colonelilor“ se clatină rău.

În asistență Gh. Brătianu, care și-a făcut noul program, și Panaiteșcu, care-mi opune o nouă Istorie a lui Mihai Viteazul.

Valer Pop, a cărui răsturnare, împreună cu a lui Inculeș, se încearcă prin intrigile lui Victor Iamandi, se arată sigur de situație.

A venit și generalul Cihoski, care e însă foarte isolat.

22 April.

Conferință la Teatrul Ligii a lui Halecki. Asistă o mare parte din corpul diplomatic. Expunere strălucită. Încercare de a acoperi motivul adânc al vechilor conflicte polone-române și, la urmă, de a salva jocul Polo-

niei cu Germania, care ar însemna numai asigurarea păcii, pe când legături ca aceia cu noi ar fi *adevărate alianțe*. Iau cuvântul pentru unele rectificări și adăugiri, mai ales în ce privește adăpostirea emigranților politici poloni la noi. Apăs la urmă asupra caracterului politicii noastre : una singură, și, din inimă.

*

La Rădăuți mă arătasem la doi tineri bucuroși că „zulufăria“ nu mai e așa de vizibilă, dar li-am recomandat a fi cu măsură și a manifesta numai când e nevoia de a afirma ideea națională. Acuma aflu că abia se făcuse o devastare și că după plecarea noastră a fost o alta.

25 April.

La Văleni, apoi la Brașov. Vorbesc despre reforma școlară ce ar trebui să se facă. Asistă și generali veniți la examene.

26 April.

Conferință la Făgăraș, despre rosturile românești ale localității. Cercetez cetatea, în reparație.

După-amiază la Sibiu, unde m'a invitat Școala Militară. Vorbesc despre datoria socială a ofițerului. Foarte călduros auditoriu.

Goga, invitat și el, anunță cu afișe o „conferință publică“ mâni. Înștiințez pe comandant la ce se poate expune patronând o adunare publică. Declară că, dacă se produce vre-o alunecare, va părăsi, împreună cu ofițerii săi, sala.

27 April.

La București.

Seara, Inculeț, căruia i-am făcut dreptate într'un articol, vine să-mi mulțamească. Lupta e între dinastia Brătianu și cei cari vor să-i reducă rolul. Bébé Brătianu e instrumentul lui Dinu, care vrea să readucă în partid pe Gheorghe, „ca să nu fie în opoziție două partide liberale“. Se va aduna, și contra voinții șefului, congresul pentru a face pe Tătărescu vice-președinte, asigurându-i astfel succesiunea.

28 April.

Alegerea de episcopi: la Orade a unui tânăr cleric Popovici, și la Cluj (29) a unui preot profesor, Colan.

30 April.

Arăt înaltea comitetului român al istoricilor că nu-i mai pot presida. O întreagă dureroasă și crudă expunere a legăturilor mele cu dânsii. Asistă Panaitescu, Vulpe, Vladimir Dimitrescu. Oprescu încearcă a mă face să revin. Arăt că e imposibil. Brătianu, fără a mă saluta, vine la plecarea mea. I se spune că l-am atacat violent.

El pretinde că se poate apăra cu acte. Vladimir Dimitrescu se plânge că nu l-am ajutat cu nimic și e bucuros că vor lua ei comitetul.

1-Iu Maiu.

La Academie, presidată de Antipa, Petrovici cere să i se menționeze conferințele la Paris. Bună conferință a lui C. Marinescu despre niște tratate militare ale lui Despot

(multă lume). Mi se spune că Mehedinți, care apare magnific, vrea locul vacant de la secție pentru un geograf; celelalte două le cere Andrei Rădulescu pentru ramura sa, dar admite candidatura lui P. Negulescu. La Litere ar fi vorba de Rebreanu, de Lovinescu și chiar de Arghezi...

Pentru *Istoria Românilor* a mea nu capăt de la nimeni o vorbă bună...

2 Maiu.

La Văleni. Aduc broșura de explicație cu membrii Comitetului național de istorie.

3 Maiu.

Comemorarea lui Asachi la Ateneu. Presidează Trancu-Iași, care vorbește bine, Simionescu, inflorit, Mînea, cu multe lucruri noi, Carpen, cu poezie, asemănând împrejurimile Iașului cu ale Florenței. Sala plină și foarte bună.

*

Aflu că la „Cartea Românească” doi tineri istorici își arătau dorința de a-mi da explicații și de a părea că se strâng în jurul meu „până voiu muri”. Un Ieșean spune: „se văd mai multe plei de miel tânăr decât de oaie bătrână”.

4 Maiu.

Negusul a fugit prin Gibuti la Ierusalim.

6 Maiu.

Călduroasă mulțămire a delegațiilor franceși la adunarea din București.

*

Văd la Universitate figuri patibulare care pregătesc manifestările de mâni.

7 Maiu.

Bătăi între studenți cu prilejul „grevei demonstrative“, pentru că „l-a atacat „Adevărul“, căruia i se sparg geamurile. Se aruncă vitriol asupra celor ce vin la cursuri. Toți bandiții se mobilizează ca public.

Pot face cursul la Academia de Comerț, dar la Universitate vorbesc înainte a patru singure foaste eleve, acum licențiate, care au avut curajul să vie și pe care trebuie să le strecor ca să nu fie atacate de hulligani.

8 Maiu.

La Academie, despre caricatura lui Mihai Viteazul de P. P. Panaitescu.

9 Maiu.

Despre scrisul românesc la Asociația dactilografelor.

Seara, la Ligă despre „școala nouă“ de istorie anti-națională. Lume nu prea multă. Topa a adus studenți de la Căminul Macedonenilor.

Asistă și Stelian Popescu, care n'a admis să se resume conferința mea de la Academie, ca să nu se vadă, în ajunul lui „Zece Malu“, ce poate scrie despre Mihai Viteazul un istoric român, dar pe care l-am poftit ca să se încre-dințeze el singur de enormitatea acestei rătăcirii.

10 Maiu.

Splendidă zi și minunat spectacol. Asistă Franchet d'Espérey.

Toți membrii opoziției s'au abținut, fără deosebire de nuanțe. De acela Regele a venit să-mi mulțamească (i-am atras atenția asupra a ce se publică supt scutul „Fundațiilor” și l-am rugat să mă primească pentru a-l vorbi, oferindu-mă să intru și în comitetul de direcție al lor). Regina Maria e în cea mai bună dispoziție.

Vorbesc cu Victor Antonescu. E păcat că liberalii își pierd prin certe neroade o întreagă situație, în care au făcut și multă ispravă. El explică nervositatea lui Dinu Brăntianu, care vrea neapărat înlăturarea lui Inuleț, prin influența, decisivă, a lui Tancred Constantinescu. Speră într'o înțelegere. Recunoaște că în neplăcuta tovărășie cu Argetolanu am știut păstra o perfectă decență.

Și el crede că în Franța, peste pripelile și violențele lui Blum, s'ar putea ajunge la revenirea lui Laval. Blum va avea în fața sa Senatul. Și el crede că în fond Francesul e conservativ. A spus cândva unui om politic frances că ei sânt ca ridichea: roșie afară, albă înuntru.

Vorbim de necesitatea muncii modeste și tăcute, și el își amintește de recomandăția lui Poincaré: „et surtout pas de génie”.

În ziua proclamării lui Victor-Emanuel ca „Împărat al Etiopiei” Ugo Sola e deosebit de mulțămit.

Ceilași diplomați se simt mai puțin aproape unii de alții decât în alte vremi. Ostrovschi are un aparat fotografic cu care lucrează în mișcări furșe.

Patriarhul a venit cu un văl alb și cruce în frunte, ca la Ruși. Serviciul pentru steaguri a fost neîngăduit de lung. Un vânt rece bătea pe platou și trebuia să stăm

cu capetele descoperite. Am anunțat că la anul vin... cu perucă.

Vaida nu conținește cu mărturisirile sale. De toate, unele foarte interesante. S'a convins că Maniu l-a lucrat totdeauna, de și el i-a acceptat și soluțiile despre care era convins că sânt greșite. Îl mână și intriga nepotului „Zachi“ (Zaharia Bollă). Discută cartea lui Graur despre Francisc-Ferdinand și observațiile lui Clopoțel. Francisc-Ferdinand ura pe Unguri și n'o ascundea. Îi spunea lui că nu-l pasă de dâșli (*es ist mir ganz Wurst*) și că l-a făcut pe Andrásy să plece așa, de era alb ca manșeta lui, a arhiducelui. Valda are pentru relațiile cu dâșul o întreagă arhivă, pe care, în timpul războiului, i-a salvat-o Steinacker, ireductibil dușman al maghiarismului.

Foarte mulțămît e Șeba, care vorbește aproape perfect românește. Anunță cu satisfacție că ai lui mută la noi toată pregătirea tehnică a lor. Se va proceda la motorizarea armatei. Tâncuri se vor face la Brașov. Beneș, care va veni la 8 Iunie și care va visita și expoziția fiicei mele (societăți ceho-slovace i-au luat zece tablouri ; cu fiul meu Mircea se va lucra la o apropiere a școlilor industriale), dă personal ordinele de a se lucra imediat în acest sens. Șeba arată mitralierele, tunurile de la Skoda, cu inovațiile introduse. Admiră caii călărașilor cu schimbul, dovadă a țării de țărani.

11 Maiu.

L'héritier îmi trimete mișcătoare rânduri de amintire a primirii în țară, pe care le va publica într'o revistă.

12 Maiu.

Visita generalului Soli, care predică idela Romei uni-

versale. A fost în Tripoli mai mult timp. Foarte mic, pătrat, vorbind brusc. Vrea să facă aici un comitet, și se gândia la mine. Îi arăt că e bine să fie oameni fără caracter de partid. Al. Lahovary ar fi cel mai bun. Aș primi, cu rectorul și Stelian Popescu, un patronaj.

•

Conferință despre Pilsudski, cum l-am cunoscut. Urmează călduroase cuvinte de prietenie ale lui Arciszewski. „Universul“, care a publicat două scrisori insultătoare pentru mine ale tovarășilor Giurescu și Panaitescu, suprimă pur și simplu manifestația.

13 Maiu.

Visita scriitorului spaniol Corpus Barga. Nici ministrul Spaniei nu știe ce a scris. .

•

Conferința mea despre originile „raționalismului anti-național“. Foarte multă lume. Dr. Angelescu se arată încântat.

14 Maiu.

Mussolini-mi mulțamește pentru felicitările cu prilejul victoriei italiene.

15 Maiu.

Și Stelian Popescu atacă scandaloasa carte a lui P. P. Panaitescu. I. Dimitrescu de la „Curentu“, care-mi resumase simpatic conferința, face acum reserve. Motru trimete lui Stelian Popescu o protestare în numele adevărului care, oricum să fie, trebuie proclamat.

•

Întâlnesc pe Mănescu, atașatul comercial de la Atena. Spune că la Salonic au căzut mulți morți, că orașul e aproape în mâna bolșevicilor, că Metaxas nu e încă destul de energic. Se cere plecarea lui și a regelui.

*

Deschiderea sesiunii Academiei supt presidenția lui Antipa. Atmosferă de indiferență greoaie. Biblioteca a realizat mari progrese supt generalul Rosetti.

*

Lupaș se arată indignat de cartea lui P. P. Panaitescu. Iredentismul unguresc se va folosi de dânsa.

Îl întreb de ce n'o spune în public. Promite că o va face.

18 Maiu.

Studentii poloni, cari au represintat aseară, — pe ce frig !, — la Arenele Romane viața lui Kopernic, vin să mă cerceteze. Tineretă veselă și voinică. Li arăt Museul de artă religioasă, unde azi a fost numit director Brătulescu.

23 Maiu.

La Academie, se votează în plen Bănescu. Cuza n'are două treimi (zece voturi contra). Negulescu declară că nu e sociolog și că e prea ocupat ca să poată fi de folos. Petrovici e deci pentru a se retrage-candidatura. Totuși se votează: două singure voturi contra.

*

A doua oară secția literară propune pe Lovinescu.

25 Maiu.

Cuza e votat în plen : opt voturi contra.

*

Întrebând pe academicienii cu privire la definiția plagiatului, generalul Rosetti declară că el nu există, dacă se pomenește la bibliografie numele celui plagiat.

*

Ședință regală la Academie, cu o foarte importantă comunicare despre limbă a lui Pușcariu.

27 Maiu.

Cădere, cu paritate de voturi, a lui Lovinescu, ale cărui turpitudini le-am învederat la începutul ședinții.
Patriarhul presintă noua Biblie.

28 Maiu.

Trece la a treia votare Blaga. Motru-mi spune că nu înțelege nimic din filosofia lui.

29 Maiu.

Dr. Angelescu admite prefacerea lui „Cuget Clar“ în foale săptămânală de luptă.

30 Maiu.

Intervin la Academie pentru a semnală injuriile lui Al. Rosetti și scabrosul volum al lui Arghezi, publicat de Fundațiile Regale ca ediție definitivă.

Și Brătescu-Voinești aduce înainte dovezi ale abjecției

„marelui scriitor“, care întrebuințează în „Cimitirul Sfințel Vineri“ cel mai ordinar limbajiu..

Propun intervenirea la Regele, patron al Academiei, care, cu câteva zile înainte, a lăudat, în ședință, opera ei. Ar trebui să meargă președintele. Dar Lăpedatu obiectează că în această săptămână n'are audiență. El crede că Goga, din comitetul de supraveghere al „Fundațiilor“, ar trebui s'o facă. Se ivesc și discuții cu privire la o protestare publică. Le încheiu, cerând să se comunice presei numai ce am presintat eu. Oamenii sânt bucuroși că, astfel, scapă de răspundere.

4 Iunie.

Mitropolitul Bucovinei la mine. Se plânge de intrigile din jurul lui, de dușmănia activă a liberalilor, de deasa incapacitate a unui cler ipocrit, de decăderea completă a Facultății de Teologie, de ipocrisia unora din preoți, cari se pleacă, dar nu ascultă. În chestia călugărițelor de la Moldovița agitația o face preotul tânăr, care reclamă pentru sat biserica, și i s'a dat. Țăranii sânt intețiți pentru puținul pământ ce s'a dat mănăstirii. Și el ar fi pentru mutarea la Sucevița, și-l îndemn să renunțe la această idee¹. Arată că pentru lemn a făcut apel la două societăți din Germania, dar interesele evreiești îl stau în cale. Îi recomand să se îngrijească de mâncarea lui : astfel de dușmani pe cari i-a stârnit sânt capabili de orice. Deocamdată, ei îi scormonesc tot trecutul.

Îngrijorarea e tot mai mare față de ce se petrece în Franța, zguduită de greve. S'au chemat la Paris atașații comerciali.

¹ Totuși s'a realizat.

5 Iunie.

La Academie, după conferința mea despre Constantin Căpitanul și originea lui Mihai Viteazul, se pune chestia răspunsului lui Al. Rosetti, care a insultat în bloc pe membrii. Antipa, care presidează, ar fi pentru propunerea mea de a se restitui obrăznicia. Gusti se opune; s'ar opune și Motru. Se iea, în așteptarea lui Lăpedatu, măcar decisiunea de a se trece la procesul-verbal că răspunsul nu e satisfăcător.

Spre seară sânt întrebat dacă vin mâine seară la ccl-cert. Fac a se răspunde nu. Urdăreanu mă roagă să vin: locurile se vor păstra. În ce privește chestia în discuție, ar fi după serbători.

Seara, conferința despre literatura de turpitudine. Banda vulește prin presă.

6 Iunie.

Concert la Palat pentru Beneș și prințul Pavel. Vorbesc cu generalul Antici, foarte îmbătrânit, cu ministrul de Externe, profesorul Krofta (figură de bătrân savant frances), cu ministrul de comunicații iugoslav, Mehemed Spaho, interesantă figură de Turc mongol, vorbind nemțește. Musică multă: aștește Voevodul și chiar prințul Arsenie. Regele în treacăt pe lângă mine: n'am înțeles ce-a spus. Foarte amabil prințul sârb, căruia-i vorbesc de Muzeul lui și de al meu (mi se asigură că a prins gust de politică). Mult timp se oprește Beneș, pe care l felicit. Și el crede că Beck e un un om de vitrină, jucând pe funie; a venit mareș la Belgrad și a trebuit să plece mai modest. Comunicatul mi se pare important. Stoiađinovicî a rămas la Belgrad din cauza situației lui grele. Prințul îl pare sigur. Și el crede că

Blum s'a prea grăbit cu declarațiile și că situația în Franța e îngrijorătoare. Îl rog să spule Regelui să nu schimbe Ministeriul. În față sânt două opoziții care se urăsc și umblă cu reforme într'o vreme când aceasta e periculos. Ministeriu național nu e de făcut; singurul care l-ar putea face, eu, nu e dispus. Și el crede în nevoia menținerii.

Titulescu a apărut, bătos la glumele mele și peste măsură de preocupat. Armand Călinescu regretă că nu mai sântem împreună. Lui Mihalache i se închină d-na Bibescu, d-na Lahovari și prințul Nicolae. Regele vorbește mai mult cu Lupu. Îi spun lui Condeescu că, oricare ar fi atitudinea Regelui, ea nu poate să scadă pe cine a clădit în țară atâta cât mine.

Un Cehoslovac îmi spune că Masaryk e în rea stare: nu poate mișca mâna, a pierdut memoria unor cuvinte, vorbește greu.

7 Iunie.

Seara, la Legația cehoslovacă. Imensă îngrămădire, cu țărăniștii în frunte. Beneș vine la mine. Greșesc spunându-i „ministru“, dar adaug că e bine totuși că a rămas ministru și chiar profesor. Spune că în privința menținerii liberalilor a vorbit la Scroviște.

D-na Gafencu, Francesă, intoarsă de la Paris, vorbește de măreția demonstrației pentru Ioana d'Arc. Dreapta ar pregăti ceva.

Mihai Popovici amenință de fapt cu o revoluție în Ardeal.

Beneș întârzie în conversații. Îl rog, glumind, să nu ne reție, căci cu toții avem parada de mâni.

8 Iunie.

Strălucită paradă. Sânt lângă vechiul secretar al presi-

denșiei cehoslovace, care mă asigură că Masaryk se exprimă încă ușor în limba sa ; imi cere un mesagiu pentru dânsul.

Priveștiștea în aierul rece, cu înteșiri de vânt și nori de praf, e măreașă. N'aș fi crezut să se fi putut face în doi ani astfel de progrese 'n organizarea și pregătirea tineretului.

Dar, în mijlocul entusiasmului, care prinde și pe străini, o tribună cade fără victime, apoi a Ministeriului de Instrucție cu 4.000 de oameni. Pământul pare că o înghite, și nourii de praf întunecă tot cerul. Regele aleargă imediat, și ochii i se umplu de lacrimi. Publicul dă însă dovadă de o strălucită disciplină : pe când se cară sutele de răniți (și trei morți), brancardierii fiind admirabili cercetași, se execută ordinele pentru pregătirea defilării, care, cu tot dolșul ce strânge inimile, e măreașă.

9 Iunie.

Sutele de răniți se înregistrează de ziare. Un tinichigiu și un dricar, Evrei, construiseră baraca...

Prinșul Pavel a plecat ieri, la 4. Regele merge la Severin cu Beneș.

Am trimes, ieri, Regelui o telegramă de felicitare pentru pregătirea tineretului.

Mihalache a fost aclamat de Muscelenii săi. A fost și la adunarea festivă, la care Ţoni, decorat cu acest prilej, a știut să atragă pe învățători.

12 Iunie.

Regele-mi mulșămește călduros pentru telegramă.

13 Iunie.

Și Inculeț îmi arată mulțumirea Regelui pentru că l-am înțeles intențiile.

15 Iunie.

Un redactor de la *L'Intransigent*, care cunoaște Balcanii. Și la Atena i se spune că felul de a fi al lui Titulescu, cu pretențiile lui, încep a jena.

•

Presa lui Maniu vede în nenorocirea de la 8 Iunie pedeapsa lui Dumnezeu și adaugă că anume s'au așezat în tribuna prăbușită Ardeleni. Adaugă bătaia de joc pentru uniformele târcate pe care le-a introdus Regele.

*

La Iași, după o cuvântare, Averescu a avut din nou o slăbiciune și a trebuit să plece la București.

19 Iunie.

La radio, despre „Academia Română“. La Ligă despre „lupta mea contra prostiei“. Foarte multă lume, de o mare disciplină. Asistă, foarte aclamat, Brătescu-Voinești.

21 Iunie.

Pe când la București se bat fasciști și comuniști, cu morți și răniți, fac lecția mea la Valenți-de-Munte.

28-9 Iunie.

Strălucit congres al Ligii la Brașov, cu vizită în Secuime. Nicăiri o influență a agitațiilor politice, în momentul când

Manlu vorbește la Vinț (declară că a fost primul contra sancțiunilor și că Ardelenii singuri au apărat Tisa contra comuniștilor, supt comanda lui), Valda la Chișinău, plus Gh. Brătianu nu știu unde...

Splendidă operă de rechemare la limba strămoșilor a celor pierduți.

10 Iulie.

Comunicație la Academie despre desnaționalizarea Românilor în Secuime. Foarte multă lume La radio despre drumul meu în Secuime.

15 Iulie.

Foarte multă lume la deschiderea cursurilor.

Dr. Angelescu îmi explică aceia ce s'a petrecut cu Titulescu. Acesta arătase lui Tătărescu că Blum și Litvinov, șefii evrei ai Aliaților, sânt indignați de progresul hitlerismului la noi. Dacă ne temem de amenințarea germană, și Rusia poate amenința. I s'a răspuns de primul ministru că el are de apărat interesele României. Titulescu a demisionat și s'a făcut recunoscut senator de drept. Regele a intervenit pentru Tătărescu. Se va da un comunicat satisfăcând numai formal pe celalt.

20 Iulie.

Ciudată telegramă a lui Titulescu.

25 Iulie.

Iulian Peter povestește ce-a văzut într'o călătorie 'n Apus. A asistat, în Elveția, în Consiliul Federal, la lupta în jurul relațiilor cu Sovietele. Motta a vorbit contra,

ca și Masy, care a fost la noi. O parte dintre socialiști s'au abținut, unii au votat contra. Industriașii sperau o vânzare la Ruși, S'a relevat că Elveția, o așa de veche democrație, n'are nevoie să i se aducă idei de alurea. La Geneva, unii vreau comunism, dar nu-l pot defini.

În Franța i-au declarat că votul pentru stânga era din desgust pentru radicalii cari fac afaceri și de teamă că dreapta va ataca republica. Astăzi începe a se vedea ce e un Guvern care *nu se poate înlătura*.

*

Împrejurările din Spania, în plină revoluție, sânt încă neclare. Fostul profesor de spaniolește la Universitate, Reglero, e pentru victoria armatei. Cel ucis de comuniști era un om de mare valoare.

30 Iulie.

Profesorul Gheorghiu din Cernăuți, care laudă pe Patriarh și pe Mitropolitul său, îmi spune cum, pe vremea Rușilor, actualul arhiereu Galaction Cordun, care vine acum cu Petrache Lupu să poftască pe Regele la sfințirea bisericii din Maglavit, slujia la Mitropolie cu mitră împreună cu Ruși și predica rusește, — altor clerici nu li se dădea pâne până nu iscăliau că sânt Ruși —, cum se dădea drept „vicariu al Ungrovlahiei“ și prieten intim al Regelui, pentru care cerea memoriile despre Mitropolia Bucovinei, a căril „predare“ o pretindea.

La Comisia bisericească pentru Englesi, Nifon de Huși a fost pentru legăturile cu ei.

2 August.

Conferință la „Universitatea latină“ din Brașov despre „traducerile din limba franceză în românește“. Vre-o

patruzeci de Latini occidentali. Multă lume. Primire foarte caldă.

10 August.

Cineva, îngrijorat, îmi spune că pretutindeni sânt tabere „constructive“ ale Gărzii de fier. Și în Vrancea, și lângă Buzău. Pancarte mari cu „Trăiască căpitanul“. Semnul lor electoral e pe toate casele din sate.

13 August.

Visita Regelui, în cea mai bună dispoziție. Îl salută, românește, Camillucci pentru Italiani și o domnișoară polonă pentru ai săi (ajutătoarea lui Wędkiewicz fiind la Mangalia).

La masă, unde sânt și Mircea Iorga, Topa și N. Georgescu, conversația e cu totul liberă și glumeață. Regele se arată foarte bucuros. Vorbim de Maniu, de Mihailache, de Goga, a căror critică nu-i displace. Arăt cum nu mai caut contactul prin întruniri. Regele-și exprimă credința că guvernele pot prea puțin și că trebuie să se aștepte binele de la inițiativa particulară.

È foarte bine informat în toate, discută chestii de fapt și se ferește de a exprima vre-o părere.

Cu dânsul e și Inculeț, care spune că sânt numai vre-o treizeci de tabere. Uciderea lui Stelescu a fost cu puțință fiindcă fără a înștina s'a dus noaptea la spital și fiindcă ai lui l-au trădat.

Regele regretă plecarea Turcilor de la noi și are îndoieli asupra viitorului creașunilor neinsuflețite ale lui Atatürk.

22 August.

La București pentru conferința de la radio, despre distrugerile de monumente de artă din Spania.

23 August.

Prat y Soutzo, ministrul demisionat al Spaniei, îmi scrie că ar fi bine ca, în numele intelectualității române, să rechem Guvernul din Madrid la datoria față de civilizație. Îi răspund că, așa cum sânt acei oameni, ar fi în zădar.

*

De ieri mă caută dr. Lupu. De și simte că evit o întâlnire cu cine a venit ca lăudător al lui Stere și reprezentant al „frontului popular“ apusean, el mă vizitează. Îi declar că nu fac politică și nu mă interesează acțiunile politice. „Mai mult îmi pasă când mi se schimbă bucătăreasa decât când e vorba de un nou Guvern.“

Totuși aflu scopul vizitei. Se teme că Regele chiamă la putere pe Vaida, ai căruia au ținut azi o întrunire aici și că aceasta s'ar face cu sprijinul Gărzii de fier favorite, care-și are două depozite de arme și al cărei „căpitan“ comandă la Techirghiol cinci sute de ai lui, cari fac exerciții de tragere la țintă.

25 Octombre.

P. Antonescu la mine. Arcul de Triumf se mântuie. Păstrează ambele inscripții ale mele. S'au introdus medalioanele regelui Ferdinand și reginei Maria. Pentru inscripție și-o rezervase Lăpedatu. Regele a vrut s'o facă el. Apoi a renunțat. Nu va fi nimic. Nici pe dos, unde ar

fi voit poate numele său. Propun cifra regală și: „Regnante Carolo secundo, anno regni sui sexto“. Antonescu mi spune că Regele socoate neexistentă Domnia fiului.

*

La Sinaia, Madgearu e amenințat cu moartea (el și Lupu, Mczincescu) dacă se atinge cineva de Codreanu (ei și-au făcut și și-au primblat la București, liber, gărzile). S'a cetit de niște băieți decretul „mobilisării gărzilor“ în fața soției lui Madgearu. De aici, telegrama acestuia către Regele.

*

La Galați a fost stălcit de „gardişti“ secretarul „Cru-ciadei“.

27 August.

Visita lui Jean Paul-Boncour, secretar al Legației Fran-ciei și însărcinat de afaceri până la venirea lui Thierry. Superb bălat de treizeci și unul de ani, robust ca un țăran. Titulescu-l făgăduise că-l va conduce la oamenii politici români, dar n'a avut timp s'o facă. E îngrijorat de aplecarea spre dreapta, deci spre Germania. Îi spun că Regele hotărăște și orice Guvern va face politica lui; opinia publică nu există; „garda de fier“ singură, cu un Guvern ca acel de azi, poate da o lovitură. Regele se va ținea de cuvântul dat la Paris. Nici eu nu înțeleg mistica uneltelor oarbe, capabile de orice, dar mișcarea coace de mult, favorisată de factori importanți din Stat, cari voiau lucruri mari pe cale revoluționară.

El nu crede că stânga francesă va merge prea de-parte. Îi pare bine că Dubos, contra părerii lui Blum, a împiedecat intervenția în Spania, care ducea la răz-boiul mondial. Crede, cu „frontiștii“ potoliți prin venirea

la guvern, că n'aș avea demonstrații la vliitoarele mele conferințe. Oricum, politica *externă* a Franciei e alta decât cea internă.

Flota Angliei e o necesitate de viață pentru Franța. De acela curtenirea Genevei, de unde el vine și a cării nulitate-l face să surădă. Numai prin aceasta se pot ținea Englezii.

Îi arăt că Legația Franciei a fost un simplu birou de primit și trimis hârtii, că s'au primit tot „ciocoi“, urfiți și desprețuiți, fără influență, că s'au făcut și afaceri. Trebuie să fie o casă deschisă pentru artiști, literați, învățați, pentru cei cu studii în Franța. El vorbește de studenți: îi spun că, de fapt, ei sânt câștigați de hitlerism. Dar trebuie făcut ceva pentru cartea francesă. El știe că se va face ceva în toamnă. Îi recomand pe librarul Gamber.

*

Generalul Schina a aflat de la D. Ghica o conversație pe care ar fi avut-o Ugo Sola cu d-na Alexandrina Cantacuzino. Ar fi spus că, așa cum ne-am purtat cu Italia, vom pierde tot până la Carpați, pe cari tot Italia ni-i va conserva. Scriu lui Ugo Sola cerându-i a mă lămuri ca să nu plec cu inima împovărată în Italia, unde merg și pentru opera de apropiere.

*

Boncour a fost în Bucovina și a admirat frescele indestructibile. Află pretutindeni peisagiile ca ale Franciei și-l interesează asemănările cu poporul frances. Tatăl său, antropolog, va veni, la anul, la congresul din București

Noul ministru e un om de abia patruzeci de ani trecuți. Soția sa, tânără, născută Rotschild, e botezată.

Ugo Sola mi-a răspuns: Italia e cheia de boltă. Nu trebuia s'o atingem. Consecințele vin de la sine. Toate acestea cu dorința de a mă vedea.

2 Septembrie.

La București pentru radio („Pe ce ne sprijinim“).

Incuțej vine să-mi spule cum s'a produs schimbarea ministerială cu înlăturarea lui Titulescu. Se căuta de mult desfacerea de dânsul. Dar trebuia o situație care să nu i dea o platformă. Îi spun că măcar trebuia să se facă gluma de a-l ruga să între în partidul care-și cerea un guvern strict omogen. Regretă că nu s'au gândit... El, Incuțej, a provocat lămurirea, arătându-se obosit de trei ani de guvernare.

El crede că liberalii nu vor dura mult, după ce-și vor îndeplini mistunea înarmării țării (trei miliarde, din care jumătate în acest an). Pe urmă, poate că se va încerca, nu guvernul de magistrați și ofițeri pentru alegeri de care-i vorbesc, ci altceva. Cu un om de autoritate. Aș putea fi eu, „înaintea căruia oricine-și scoate pălăria“. Îi răspund că nu pot părăsi scrierea cărții mele și că, având toată simpatia pentru Regele, nu pot primi totuși o asemenea sarcină.

El crede că Lupu a venit... să-mi propule șefia partidului său.

7 Septembrie.

Plecare la Veneția.

8 Septembrie.

La Veneția. În casa noastră așteaptă fostul ministru de Instrucție Italian, Francesco Ercole.

9 Septembrie.

Sosirea lui Ercole. Vorbim la masă despre politica României și interpretarea mea. Îi comunic formula mea

de la Paris: totdeauna cu Franța și a nu trage contra unui soldat italian. El mă întreabă care din aceste elemente e întâiul. Ii răspund că elementele de basă ale unei politici sânt inseparabile.

10 Septembrie.

Deschiderea Congresului Renașterii politice italiene. Asistă Moștenitorul. Aierul unui tânăr ofițer. Lungă figură cu ochii mici negri. Discursuri ale primarului și lui Orsi (nu se aud). Discurs puternic scandat al lui De Vecchi, ministrul Instrucției în costum de general fascist. Apasă asupra rolului dinastiei; acest fost tovarăș din primul ceas al lui Mussolini vorbește cu discreție de dânsul. Nici în sală numele lui nu trezește prea mari aclamații.

Masa la Otelul Danieli. Ating cu De Vecchi și cu Volpi, care a fost și în România, și chestia alianțelor, spunând că nu sânt nici sigure, nici eterne. Brusc cum e, De Vecchi spune: „noi n'avem alianțe“. Un puternic spirit imperialist răsuflă din tot ce se spune.

Comunicația mea e primită de președinte cu întreruperi și corectări, neîntemeiate sau fără sens. Dar măcar am trecut înaintea Ungurilor, însemnați în program. Când am pomenit de Iredentismul lui Cuza-Vodă a fost o mișcare de antipatie în sală, și președintele a făcut un semn din ochi.

Când prințul s'a coborât în sală, vecinii miei m'au acoperit. M'am plâns de aceasta. Orsi m'a presintat lui la Museul „Risorgimentului“. Prințul a vorbit câteva cuvinte, părând a spune că nu-i e străin numele meu. I-am pomenit de presintarea la Bruxellesl princesei care e soția lui și de cartea italiană pe care i-am dăruit-o.

Seara primire în „loggiile“ Palatului Ducal. Întunec și lipsă, de orice legătură. Cunosc pe septuagenarul conte Marcello, fiul celui din 1848.

11 Septembrie.

Azi președintele scutură pe un Ungur legat de Viena, Janossi, pentru o bună comunicație cu material din Arhivele Austriece și face ca o a doua comunicație a sa lângă a altui Ungur, Kastner. Isopescu a prezentat bine activitatea unei societăți italo-latine, amintind legăturile de odinioară între Italieni și Români. E foarte aplaudat, și președintele, găsind totuși că societatea a avut o mică durată, îl felicită.

Invit ironic pe De Vecchi la recepția de la Casa Noastră ca „prieten al Românilor, cum o a arătat prin interesul față de modesta mea comunicație“ — și-mi răspunde prin secretarul Ghisalberti că nu poate, trebuind să asiste la o ceremonie pentru Daniele Manin și să plece în timpul serii.

La recepție, Volpi, Nino Cortese și puțini alții. Foarte cordială conversație de două ceasuri.

12 Septembrie.

De Vecchi a încercat, în lipsa mea, să glumească, spunând unei conferențiere care zăbovia prea mult că și „il suo carissimo amico Eccellenza Iorga“ a promis să vorbească numai un sfert de ceas și l-a întrecut. Nu leau parte la excursiile ce se fac la câmpiile de luptă, dar trimet o coroană cu însemnarea că e de la mine și de la Isopescu.

15 Septembrie.

Isopescu-mi spune că Badoglio, care se crede strâns legat de România, asigură că niciodată în relațiile noastre cu Italia nu se va putea trece peste amintirea atitudinii lui Titu escu.

19 Septembrie.

Plecarea spre Roma, pentru congresul de bizantinologie.

20 Septembrie.

Întâlnire a congresiștilor la Universitate.

Visitarea expoziției de artă bizantină la Vatican. Splendidă culegere. Găsesc și icoana, din nenorocire foarte urâtă și ordinară, care în numele Regelui nostru i s'a dat Papei. Și are această însemnare dedesupt... Am promis o catapeteasmă românească și unele icoane directorului, care mă primește cu multă prietenie.

21 Septembrie.

Ședința de deschidere. De Vecchi rostește bine o cuvântare frumoasă, după ce Bottai, guvernatorul Romei, om deosebit de tânăr și foarte simpatic, a salutat pe congresiști.

Se dă cuvântul lui Millet, care cetește întâiu scrisoarea, mișcată, a lui Diehl, care se scusă, fiind oșosit. Apoi face o cuvântare înflăcărată, cu gesturi mari. Pe rând, alfabetic, ceilalți delegați naționali. Dölger vorbește de toate legăturile rasei sale cu Italia. Simplu și deosebit de simpatic, pentru Belgia, păr. Delehay, foarte îmbătrânit.

Declamație ungurească a lui Darkó. Filov amintește și de legătura între cele două dinastii. Simpatice discurs al Olandesului.

La urmă, — mai rămâne Sișic pentru Iugoslavia, — iau cuvântul, fiind întâmpinat cu amicale aplause.

Înfățișez tot ce e între noi și Italia. Aduug că limba noastră nu s'a auzit în congrese, dar termin salutând Italia în această limbă, pe care Italianii o pot înțelege. Sala e mișcată și mă răsplătește călduros.

*

În secția istorică presidează întâiu Sișic. Fac să se știe că eu nu mai pot presida. Dreptul meu va trece la Brătianu, Marinescu și Bănescu.

Comunicarea lui Brătianu despre „democrația“ „demelor“ la Constantinopol e foarte bine primită. Grégoire o laudă în termii cei mai măgulitori. Comunicația lui Bănescu, — mai târziu a lui Marinescu —, cetită bine culege cuvenitele laude. Bine și Balotă despre Albania.

22 Septembrie.

La Grottaferrata. Interesant spectacol de viață populară italiană cu tot regimul fascist: neastâmpăr de copii, viață în stradă, comică intervenție a autorității. Concert de musică bizantină în basilica foarte transformată de Papalitatea din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Vizita Museului.

Apoi la Castel Gandolfo, îmbulzit de pelerini. Papa apare, complet refăcut, vorbind la început cu oarecare încetineală și repetiție de cuvânt, dar pe urmă sigur și cu o adevărată elocvență. Dorește unirea Bisericilor, sprijinită pe cunoștința reciprocă, și împarte binecuvântarea.

*

După-amiază, foarte în vervă, Grégoire, despre identificarea unei eroine din poemul lui Digenis Akritas și despre pavlichianism, ca principala carte occidentală despre dansul. Urmează, foarte pretențios, Halevy, de la București, care golește sala.

Interesantă și comunicația lui Daleggio, despre mormintele genovese de la Arab-Giami.

23 Septembre.

Continuă comunicările. Foarte interesantă și mult discutată comunicația lui Dölger, foarte amabil cu mine, despre felul cum a considerat Constantin-cel-Mare Constantinopolul.

*

Comunicația lui Dvornik despre Patriarhul Fotie trezește o lungă discuție. Eusslin reține și el mult timp auditoriul cu teoria sa despre „Dei gratia“ venit din Orient. Editorul lui Phrantzes, Falier-Papadopoulos, se oprește îndelung asupra unor puncte de amănunt. Așa că foarte noua comunicație a lui Halecki despre Papalitatea schismei și Bizanț se face înaintea a mai puțin de zece persoane, către ceasurile 1.

La istoria artei, Millet a vorbit cu multă vervă despre văditele influențe ale artei italiene asupra picturilor, uneori de o mare eleganță și de o puternică expresie, de la Sopotiani.

După-amiază, destul public s'a adunat pentru comunicația mea. Președintele Amantos e vădit interesat și mulțamește „spiritului universal“ care aș fi eu. Multă noutate în ce spune G. M. Monti despre relațiile Italiei de-Sud supt Normanzi și Angevini.

*

Prîmirea congresiştilor la Capitoliu, în grădinile admirabile, e deosebit de prietenoasă pentru mine, care regăsesc pe Bottai.

24 Septembrie.

Excursie la Subiaco. Greu suiş istovitor. Admirabile fresce, mai mult din secolul al XV-lea. Găsesc pe d-na Ştefănescu, fiica lui Al. Vlăhuşă. Dejun jos, la mănăstirea Sfintei Scolastica, clădire masivă dintr'o epocă târzie.

Apoi la Villa d'Este din Tivoli. Se anunţase venirea ministrului de Externe, Ciano, gînerul lui Mussolini. S'a făcut aşteptat multă vreme şi n'a apărut.

25 Septembrie.

Preotul Petrescu-şi arată rezultatele cercetărilor asupra muzicii bizantine.

*

Foarte bună comunicaţie a lui Ortiz despre legăturile Fanarioşilor cu Italia.

*

Vorbesc patru minute la radio, salutând Italia şi arătând puterea creatoare a rasei latine. Seara, româneşte, pentru Bucureşti, despre imperialismul italian.

*

Celelalte comunicări la Congres au fost împiedecate de vizita anunţată, pe neprevăzute, la Mussolini.

El apare, la 5 şi jumătate, în haine albe de vară, sprijinit pe picioarele răşchirate şi ridicând de la o vreme mâinile în şold. Spune, sincer, simplu şi tare celor de faţă din atâtea neamuri, că nu trebuie să plece cu impresia

că Italia e o țară de farniente. În ea se lucrează greu, scormonind până în adânc pământul ca să se găsească o pâne.

Îi adusesem cărți mai nouă de-ale mele, cu dedicația, de sigur meritată: „al salvatore ed aumentatore della patria“. Vreau să i le întind. Mă prinde de umăr, spunînd, familiar: „Venga, Iorga“.

Stăm vre-un șfert de ceas în picioare în imensul salon pustiu. Îi spun că mă bucur de triumful lor ca și cum ar fi vorba de țara și de nația mea. Îi arăt că a avut la noi mai mulți prieteni și prețuitori decât cum crede. Arăt ce a spus președintele Republicii Franceze despre siguranța biruinții italiene, fie și scump plătită, regretând că nu s'a primit propunerea lui Laval. Dar recunosc că, așa cum s'a făcut, fiecare Italian poate fi mândru că-și are partea de sânge, de sacrificiu și de suferință, pe când altfel ar fi părut un lucru dat. *Diplomazia...*, spune Mussolini, care din când în când face gestul mișcării ochilor. Nici Iugoslavii n'aveau intențiile ce s'au crezut, și-i arăt cât îl prețuia regele Alexandru, care adăugia numai că nu poate permite ca Italienii să între în Albania.

Vorba vine, atingând guvernarea mea, asupra rolului monarhiei. Arăt că e bine să nu cadă răsunderea asupra Suveranului, amestecat direct în afacerile publice. Citez cazul regelui Alfons. Mussolini adaugă și pe Alexandru al Serbiei, care, „când a inaugurat dictatura personală, și-a iscălit sentința de moarte“. Nu e bine, spune el, ca monarhul „să primească *le prime sassate*“.

La plecare-mi spune: de ce vin așa de rar la Roma?

26 Septembre.

În *Aula Magna* închiderea Congresului. Presidează, lângă bunul Mercati, rectorul, Francisci, care-i mul-

țămeste pentru osteneli. Cum nimeni nu presintă mulțămiri din partea congresiștilor, îmi ieam această plăcută sarcină.

S'a hotărât că Franța-și păstrează dreptul de adunare a viitorului Congres la Beirut, cu excursii la Damasc și în Deșert. Ar fi vrut ca, după acela, ca un omagiu pentru Krumbacher și școala lui, să mergem la München, dar Dölger e pentru Budapesta, care se și primește.

Moravcsik presintă, cu un discurs frances, propunerea. Înșirând locurile unde s'au ținut Congresele până acum, lasă la o parte Bucureștii. Mă ridic pentru a spune că și noi vom Budapesta, din cauza relațiilor care au fost între Unguri și Imperiul bizantin și pentru ce ni pot oferi Museele de acolo, dar s'a strecurat un *lapsus*, pe care-l subliniez: s'au uitat Bucureștii și n'am fi avut al V-lea Congres dacă n'ar fi fost cel d'întăiu.

*

Plecarea spre Neapole. Sosirea seara. Orașul e ocupat de 30.000 de „fanti“, cari se adună pentru o comemorare. Abia se mai află camere la câte un otel.

27 Septembre.

Excursie cu autobusul la Pompeii, mult îmbogățită și neasămănat mai bine organizată, apoi la Amalli, unde găsesc catedrala odios restaurată. Apoi la Sorrento. Seara, întoarcere la Neapole.

28 Septembre.

Se anunțase o prelungire a Congresului la Castelnuovo. Trebuia să vorbim: eu, Grégoire, încă unul și Filov. Dar, la ceasurile 6, cum se fixase, nu e nimeni decât

Filangieri di Candida, pe care-l revăd după doisprezece ani, și cineva care ne poștește la vizitarea unui Muscu bizantin, alcătuit anume pentru acest prilej. Filangieri ni explică minunata clădire, de dimensiuni uriașe.

Seara, mă vizitează de plecare Mercati, Romanelli și o doamnă secretară a Congresului.

Nu pot merge în Sicilia, schimbul oricărei altei valute decât cea englesă și americană fiind imposibil din cauza devalorisării francului. Unii Români merg în Calabria, alții la Palermo.

29 Septembrie.

Plecarea spre Veneția. Sosire târziu noaptea.

3 Octombrie.

Plecarea spre țară.

În vagon, Beza, care se întoarce de la băi. Vorbim de Titulescu. El îl presintă nesuferitor de orice valoare și muncă. De aceea l-a făcut pe dânsul să plece.

Atingem și alte subiecte. El crede că Anglia-și cearcă un sprijin în Turcia: de aceea visita regelui Eduard la Atatürk. Exportul nostru în Palestina ar fi din cele mai însemnate. Arabii, „civilizându-se“, au nevoi necunoscute înainte. El visează de un mare Stat al lor. I-a spus-o și o bătrână Arabă creștină. El observă contradicția lui Titulescu, care apără tratatele și ajută totuși pe Turci să le calce.

9 Octombrie.

La București. Comunicare la Academie despre cele două congrese.

La Radio, despre progresele satelor noastre.

•

Mă înțeleg cu ministrul de Finanțe și guvernatorul Băncii Naționale pentru ajutorarea Casei din Veneția și cumpărarea apartamentului Vernier de acolo, precum și pentru alte lucruri în legătură cu așezămintele mele.

18 Octombree.

Regele răspunde călduros la telegrama în care-l doresc ani mulți și „ajutători credincioși“ pentru a-și realiza „din izbândă în izbândă“ „marile gânduri“¹: „Din inimă mulțămesc pentru prea-frumoasele urări“.

Azi, desvelirea, fără mine, a statuii lui Gheorghe Lazăr, la care am fost chemat, ca președinte al Ligii, într'o formă stereotipă, cu înștiințarea... să nu vorbesc peste cinci minute, și marea intrunire, la Arene, a țărăniștilor cari, din nou aparent împăcați, își serbează zece ani de tulburată căsnicie.

23 Octombree.

La București, pentru comunicația de la Academie, despre descoperiri privitoare la secolul al XVI-lea. După mine Lăpedatu, despre expulsarea Țărilor de Jos supt I. C. Brătianu, cea ce nu e notă bună pentru partid și nici un motiv de mândrie pentru noi; e și o întrebare dacă un ministru în funcțiune poate vorbi astfel.

Conferință la radio despre realizările noi ale tehnicii italiene.

¹ „Ani mulți, cu credincioși ajutători, pentru ca gândul mare al Maestărilor Voastre să ni dea, din izbândă în izbândă, țara puternică și fericită pe care o putem avea.“

25 Octombree.

N. Roșu vine, cu Balotă, la mine.

È fermețat — acest om cult, inteligent și talentat, — de Corneliu Codreanu, care poate mâna la lucru sau la moarte, când vrea, mii de oameni și exercită asupra lor o influență magică. El îl iubește și-l admiră. È sigur că va veni vremea ca acela să guverneze. Nici fasciștii italieni n'ar fi venit la început cu oameni de samă.

A condus pe cineva de la „Times“, venit pentru informație, la oamenii din dreapta. Goga, care vorbește prost nemțește, n'a știut ce să spuie: adăugia totdeauna că „e părerea lui“, iar, în ce priviște pe Evrei, e specialitatea lui Cuza (care mi-a trimis ieri o foarte caldă scrisoare, și cu o bucată poetică, spuindu-mi că afecțiunea-l pentru mine e în neconținută creștere). Codreanu s'a declarat „simplu legionar“ în falanga generalului Cantacuzino, care singur ar putea vorbi cu autoritate.

Roșu vine în numele unui grup de scriitori tineri, cari ar vrea o revistă oarecum în sensul meu, dar „independentă“ și nu știu unde să se adreseze pentru editură, neputând fi primiți de „Fundațiile Regale“.

26 Octombree.

Stelian Popescu la mine.

Desminte știrile alarmante despre caracterul bolii lui Titulescu. Acesta ar fi fost înștiințat de Intelligence Service din Anglia că va fi otrăvit și, crezând că moare, a cerut să se comunice aceasta prietenilor.

Stelian Popescu e decis a-și continua lupta, de și a fost înștiințat că va avea pierderi bănești, pe care e gata să le suporte.

Ar dori o înțelegere a partidelor din dreapta, și regretă ca nu se poate: Corneliu Codreanu-i pare un om fără nicio valoare. Când a fost ucis Duca, Regele a întrebat pe Xenii dacă socoate că e vinovat „căpitanul“. I s'a spus că da. „Se va prezenta la proces.“

Îmi vorbește de congresul de etnografie și antropologie care se va aduna în anul viitor la București. Cu greu a putut Louis Marin să-l smulgă Ungurilor. Dr. Minovici e secretarul comitetului românesc, și abia s'a hotărât Consiliul de miniștri să ceară președinția, care s'a acordat, a Regelui. Îmi cere sprijinul.

Călătoria Regelui la Praga îl bucură și pe el. Dar e un mijloc pentru a lega și mai mult România de politica, favorabilă Sovietelor, a lui Beneș.

Pe de altă parte, Guvernul pare a urmări și alte îndreptări, așa că a ajuns să fie bănuț de aliații noștri. Șeba se plângea că n'a știut nimic de visita lui Stoia-dinovicii la București și că Tătărescu l-a asigurat că n'are niciun plan de mers la Belgrad, cu un ceas înainte de a pleca acolo.

29 Octombre.

Boncour cu d-na Thierry. El se arată optimist asupra situației din Franța.

30 Octombre.

Visita ministrului de Finanțe, Cancicov. Ar dori să scape Liga Culturală de datorii și s'o ajute. Arată multă înțelegere pentru ce fac eu la Văleni.

1-iu Novembre.

La Brașov, pentru o conferință la Ligă, despre „problema literaturii“. Public extrem de numeros. Și universitari.

Seara, la ziarul nostru, adunarea prietenilor politici, deosebit de călduroși.

3 Novembre.

Deschid cursurile la Institutul italian. Era vorba întâiu s'o facă, peste invitația mea, Bodrero, trimes de Guvernul Italian. Arăt că atunci n'aș putea vorbi. Se ajunge la formula că Bodrero vorbește la inaugurarea conferințelor făcute de Italianii veniți din Italia.

Ottaviani arată foarte afectat de pasagiul din discursul de la Milano al lui Mussolini în care promite solemn, și cu scadență apropiată, „dreptate Ungariei“. Manzoni, de la Legație, își explică aceasta prin dorința de a nu lăsa pe Unguri să se arunce în brațele Germaniei, marea primejdie. Aduc lui Ottaviani pe șoferul meu, Seculu, ca să audă de la el ce sentimente au ai lui față de Unguri.

La deschiderea cursurilor, publicul, de intelectuali, e enorm și foarte călduros. De mai multe ori ating chestiunea hotarelor noastre. Ottaviani și membrii Legației aplaudă din răsuputeri. La urmă el îmi mulțamește „din partea sa“.

*

Sosirea de la Praga a Regelui, foarte bine dispus. Îi spun că, acolo, Beneș, care, ca ministru, vorbea ca un profesor, acum, ca șef de Stat, a vorbit ca un ministru de Externe, iar el, Regele, a vorbit ca un Rege.

*

Mulți țărăniști, ca Potârcă, Răducanu, vin la mine, în ciuda atacurilor „Dreptății“ pentru cuvintele mele despre partidul lor la întrunirea noastră. Răducanu crede că nu s'ar fi produs cazul de la Milano dacă am fi avut buni

represintanți în străinătate. Îi spun: „da, Mihalache la Paris și Madgearu la Londra“. Se râde mult.

Lui Șeba l-am observat: A mers foarte bine la Praga, dar s'a vorbit așa de tare, de... s'a produs un ecou italian“.

*

Am trimis lui Mercati o telegramă de mulțămire pentru noile lui daruri de cărți, adăugînd „recunoștința mea pentru sentimentele unanime ce s'au arătat prin mine țării mele, fericit întregită în hotarele ei naționale“.

*

Seara, luca la mine. Îi arăt intenția mea de a cere surprimarea taxelor pentru alegeri.

4 Novembre.

Trimet generalului Sani, care-mi scrie despre ideea „universalității Romei“, aceste rânduri:

„Caro generale,

La Sua buona lettera mi arriva nel momento stesso quando ci addolora tanto la promessa fatta all'Ungheria dal vostro duce.

Posso capire tutto quello che richiede la triste opportunità dei nostri giorni torbidi. Ma è davvero peccato di offender così gravemente una nazione della stessa stirpe, che ha dimostrato malgrado tutto sempre sentimenti de fratellanza e di alta stima per gl'Italiani!

Tanto di più che queste parole non possono creare atti. È credibile che senza una guerra la Romania sia mutilata perché non lo sia l'Ungheria? E l'Italia arrischierebbe una guerra perché si perpetrì questo crime contro la vera giustizia?

În queste circostanze, facendo quel che si può perchè qu ste parole sieno dimenticate, bisogna ritardare, trà altre iniiziative, quella di cui, con tanto sentimento latino, mi parla.

PregandoLa di porger alla signora Sani i miei omaggi, mi creda davvero Suo

N. Iorga¹.”

Şi profesorului de curând numit la Turin, Mario Ruffini :

„Con gratulazioni ed il desiderio che per opere come la Sua² l'inimicizia senza ragione contro di noi poveri sparisca în certe regiuni“³.

¹ „Scumpe generale,

Scrisoarea bună a d tale imi soseşte în momentul chiar când ne îndurerează așa de mult promisiunea făcută Ungariei de ducele vostru.

Pot înțelege tot ce pretinde trista oportunitate în zilele noastre-tulburi. Dar e în adevăr păcat să se jignească așa de greu o națiune de aceeași rasă, care a dovedit totuși neconținut sentimente de frăție și de înaltă stimă pentru Italiani !

Cu atât mai mult, cu cât aceste cuvinte nu pot să creeze acte. Se poate crede oare că fără un războiu România ar putea fi mutilată ca să nu fie mutilată Ungaria ? Și Italia ar risca un războiu pentru a se săvârși această crimă contra adevăratei justiții ?

În aceste împrejurări, făcând ce se poate pentru ca aceste cuvinte să fie uitate, trebuie să se zăbovească, între alie iniiziative, aceia despre care, cu atâta sentiment latin, imi vorbiți.

Rugându-vă să presintați d-nei Sani omagiile mele, credeți-mă al d-voastră

² Profesor de românește la Turin.

³ „Cu felicitări și dorința ca prin opere ca a d tale dușmânia fără-rost contra noastră sărmanii să dispară în unele regiuni.“

5 Novembre.

Vorbesc, atingând și primejdia de azi, la deschiderea Universității, unde se pare că profesorii volau să fac o „lecție“. Am ținut să vorbesc după studentul a cărui cuvântare trebuia să fie scurtă și revăzută de rector și de ministru.

Patriarhul a vorbit cuminte despre credință, pro-rectorul a arătat situația Universității, dr. Angelescu a laudat naționalismul studenților, dar li-a cerut liniște. Toți au fost aplaudați numai unde era legătura cu curentul dominant. Studentul, salutând fascist, a vorbit, în aclamații entusiaste, dictatorial.

Era de față și... d-na Alexandrina Cantacuzino și alți amici desinteresaji ai tinerimii.

*

Deschid cursul la Universitate.

*

A venit la mine fostul ministru al educației italiene, Bodrero. Îi arăt cât ne jignește gestul de la Milaon. Dacă vor să trimeată soldați italieni ca să dea Ungurilor Ardealul, mă vor găsi în față și pe mine. El, foarte jenat, cată să se scuse.

6 Novembre.

La Academie, despre sculptura veche la noi: răspuns lui Tafrali, care a venit cu o conferință de Ateneu, cu proiecțiuni.

*

Am văzut pe Victor Antonescu. Explică votul său pentru Etiopieni prin acela că nu se putea desface de „aliații noștri“ (între cari și Anglia), nici să fie cu Ungurii și

Albanesii. Și el face posibilul ca să nu bucurăm pe Unguri indușmănându-ne, de la popor la popor, cu Italianii.

Ne invoim ca să se trimeată președintelui Academiei de la Lincei o telegramă a mea, invitând pe cine vrea să vie, pe sama noastră, pentru a studia, în toată libertatea, situația etnografică în Ardeal. Invit telegrafic pe Ercole a ni vorbi despre „Cum s'a făcut Italia“. Voiu tipări o carte cu lămuriri „N. Iorga a Benito Mussolini“. Lui Bodrero, Antonescu nu-i va da un dejun, dar va plăti pe cel dat de Motru. Se va da o leafă lui Isopescu pentru a putea să lucreze. Lugoșianu nu poate fi rechemat, ca să nu se supere Stelian Popescu. Ciotori însă, da, pentru că s'ar fi lucrând.

Cineva-mi arată că Preziosi i-a spus, acum trei ani, că Mussolini ne iubește, dar n'are cu cine vorbi. Și Victor Antonescu știe că Mussolini nu primește pe Lugoșianu.

*

Bodrero, primit la Academie, a răspuns cu vorbe vag despre datoria morală a profesorilor.

*

Vorbesc la Radio, și în trei limbi străine, cu difusare, despre „Fundamentele dreptății naționale“.

8 Novembre.

La Călugăreni, pentru comemorarea lui Mihai Viteazul. Foarte frumoasă conferință a generalului Schina. Dejun în frumoasa casă de țară a lui Vartiade.

*

Tot orașul e împănat de țărani lui Goga.

Wolbe, biograful regelui Ferdinand, care-i privește de la mine, îmi observă că la ei nu se adunau în asemenea manifestații decât oameni cari înțelegeau.

11 Novembre.

Topa îmi relevă nesinceritatea lui Stoiadinovici, care vorbește de dreptul fiecărui membru al Micei Înțelegeri de a-și căuta, în afară de punctele înseși ale pactului, de interesele sale proprii.

În acest moment prințul Paul, a cărui soție e vara primar a ducesei de Kent, e la Londra pentru a primi orientări.

...Iar la București se află șefii statelor-majoare ale Statelor balcanice !

Un medic cunoscut lui Topa a îngrijit pe Stoiadinovici, „omul prințului Paul“.

Tot Topa-mi spune că la masa Cavalerilor Ordinului Mihai Viteazul, Regele era îngrijorat și obosit.

*

Ducesa de Atholl, care a vorbit prietenos despre Români în Parlamentul engles, răspunde amabil la telegrama mea de felicitare și promite o scrisoare.

Ercole-mi telegrafiază că e dispus să vie la București.

*

Wolbe a fost la Regele. I-a citit, într'o audiență de trei șferturi de ceas, din cartea despre Ferdinand I-iu. Regele a făcut rectificări neînsemnate (astfel : că se exagerează timiditatea lui). N'a răspuns la întrebarea cu privire la motivul urii lui Brătianu. Pentru altele a fost trimis la Tzigara !

*

Seara, conferința mea, la „Universitatea Liberă“, despre Horia, Cloșca și Crișan.

*

D-na Sabina Cantacuzino-mi spune că Sâmbătă va conferența la „Dalles“ contele Rudiger Altmann, consilier al Legației germane, despre muzica germană. Dar el a fost șeful poliției secrete pe vremea ocupației și a ordonat perchișiții. Crede, cu dreptate, că nu e un lucru de suferit. Vorbesc câtorva studenți, cari nu par a înțelege-

12 Novembre.

La Victor Antonescu, care e 'cu ministrul Franciei, solid om înalt, blond, pacific. Ministrul de Externe nu poate da nicio sugestie șefului Legației, Fabricius. „Corp diplomatic...“. Amintesc lecția inițială pe care i-am dat-o lui von Schullenburg. Este deci și o diplomație mai nouă decât a lui...

Spun generalului Rosetti că o soluție bună ar fi acela de a se refusa, supt un pretext oarecare, sala. Rămâne să întrebe pe Țițeica. Dar și generalul e indignat.

Chemat, Cocea, directorul conservatoriului „Pro Arte“ și organizatorul conferințelor, se arată dispus a aranja lucrurile, vorbind lui Fabricius. Merge de două ori la dânsul și aduce răspunsul că Altmann nu e vinovat, că nu primește ca el, ministrul, să presideze, ci, supt cuvânt de boală sau pentru că publicul nu știe nemțește, să se cetească expunerea secretarului; dacă vor fi demonstrații, el va cere satisfacție.

Vorbesc din nou cu d-na Cantacuzino. Îmi povestește că a întâlnit undeva în societate pe acest urît ghebos, că a întrebat cine e „monstrul“, că, aflând, a rugat să nu i se prezinte Nemți, căci scrie o carte despre ocupație, că totuși i s'a prezentat, că, întrebat dacă e rudă cu un Altmann, care, ca personajiu foarte important, a scos din casa d-nei Maria Catargiu pe un general bulgar

și, corespunzând, ca șef al poliției secrete, direct cu Berlinul, făcea liste de proscricție, el a declarat că da, e același persoană, dar a fost numai șef al poliției militare: ea l-a întors spatele (Antonescu spunea că d-na Cantacuzino exagerează, ca toate femeile). Dau lui Cocea textul unei scrisori de renunțare, ca din partea lui, la conferință.

Stelian Popescu promite pe mâni un articol. Tătărescu va vorbi cu Antonescu, și el crede ca și mine că sfârșitul guvernării lui n'ar trebui să fie întovărășit de lupte ale poliției cu studenții.

Nici el nu înțelege ce rost are adunarea la București a șefilor de stat-major din Înțelegerea Balcanică, atunci când Stoladinovici declară fățiș că fiecare din membrii Micii înțelegeri își poate căuta cum vrea de interesele sale.

13 Novembre.

Stelian Popescu-mi comunică suprimarea de censură a articolului său, care era tare.

Spre seară aflu că, de și Fabricius a discutat cu Victor Antonescu, presintând acte ca să arăte că perchisițiile la d-na Cantacuzino s'au făcut trei luni după plecarea lui Altmann, conferențiarul a renunțat să vorbească.

Dar în „Neamul Românesc“ a apărut protestarea mea, a cărui traducere în franțuzește va fi însă suprimată la *Le Moment*.

Studenții erau pregătiți, și cu bomb rău mirositoare, ca să împiedece rostirea conferinței. Și unii din colaboratorii la partea musicală au fost aduși să se scuseze.

*

Primesc de la Santi Quaranta (Albania) cele mai bune știri cu privire la punerea pietrei de temelie a Institutului

de cercetări arheologice. Primarul oraşului e Românul Dumitrescu, prefectul are case în Bucureşti. Toţi s'au purtat deosebit de frumos.

Tocmai când comunic lucrul acesta lui Victor Antonescu, i se aduce declaraţia germană că Reichul nu mai acceptă prescripţiile tratatului din Versailles cu privire la navigaţia pe Rin şi Dunăre.

*

Filca mea Magdalina îmi spune că la Verdun mutilaţi franceşi ai Marelui Războiu criticau pe Românii cari, supt un regim fascist, ar pregăti un nou conflict, dar ei nu vor merge niciodată — şi nu-şi vor lăsa nici fiil — contra Germanilor, chiar dacă ar fi să se iele şi toată Franţa, că „paradisul pământesc“ e în Rusia, cum îi asigură tovarăşii. În schimb, dacă în Germania foştii luptători au groază s'o iea de la capăt, copiii mici din şcoli cântă pe străzi: „Azi stăpâni în ţara noastră, mâne pe lumea întreagă“.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Lipsesc şi Averescu şi Maniu şi Gheorghe Brătianu. Nu văd nici pe Iunian. Cuza e la Iaşi. Goga e incunjurat de grupul său. Vorbim de tăgăduirile şi insultele lui Maniu, cu privire la semnarea de mine a declaraţiei lui că ţările noastre libere ar fi fost supuse. El crede că Academia trebuie să fie îndreptariul în chestiile mari. O întreagă aripă dreaptă de tineri liberali, pe cari-i manevrează pentru aplause Săveanu, pe când C. Dimitriu, a cărui presidenţie la Senat e ameninţată de Lăpedatu, caută a se face vizibil.

Regele e într'o splendidă stare de sănătate şi de o perfectă ţinută. Mesagiul e foarte bine cetit şi pe anume

locuri, ca pentru armată și pentru concordia națională, puternic apăsate. Din când în când, în fund, un deputat liberal brăilean, pe care nimeni nu-l poate stăpâni, urlă.

*

După-amiază vorbesc la Radio despre Regele ca apărător al drepturilor naționale.

16 Novembre.

Ducesa de Atholl îmi scrie, trimiteând și discursul ei. Amintește lupta Românilor alături de Englezi. Nu se declară pentru revizuire, dar ea trebuie să fie cerută doar liber, de o populație compactă. În scrisoare mă întreabă ce cred despre legătura noastră cu Rusia. Îi răspund astfel:

„Bucarest, Nov. 16-th 1936.

Much honoured and dear lady Atholl,

I thank You very much for the kind words and for the sending of Your very interesting speech. And I pray You to receive as a token of gratitude some of my recent books, the French three volumes being a brief, but complete account of the place of my nation in the general movement of political development.

No compact group of Hungarians desiring to return under the former domination of the landlords exist in Roumania, the only exception being the Szekler, who are separated from the Hungarians, to whom they will not be assimilated, being a mixture of *other Turks* and of the newcomers and having another sense of their old nationality. The map of Europe asks not for a new „couloir“ as the famous one of Danzig.

With the Soviets we have a truce more as an authen-

ical peace. Under the red garment and flag lives the old Russian, and, under the Russian, the permanent Russian, the old tendencies of the conquering races of Asia. We observe the „pact“, but we look with a watching eye at the frontier of the old Moldavian, i. e. Roumanian Bessarabia.

I remain Your truly obliged in most sincere sympathy

N. Iorga.

Our wish is a visit of You, defender of the true rights of the nations, in the disputed countries of Roumania. I can give You all facilities of making a personal and direct *enquête* ¹.”

¹ „Prea-onorată și scumpă doamnă Atholl,

Vă mulțămesc foarte mult pentru bunele cuvinte și pentru trimețerea foarte interesantă d-voastră cuvântări. Și vă rog să primiți ca un semn de grațitudine unele din cărțile mele recente, cele trei volume franceze fiind un resumat scurt, dar complet, al locului nașterii mele în mișcarea generală a dezvoltării politice. Nu există în România un grup compact de Unguri cari să dorească a se întoarce supt precedenta stăpânire a marilor proprietari, singura excepție fiind Secuții, cari sânt despărțiți de Unguri, cu cari nu voiesc a fi asimilați, ca unii ce sânt un amestec de *alți Turci* și de nou-veniți și au un alt sens al vechii lor naționalități, Harta Europei nu cere un nou culoar ca vestitul de la Danzig.

Cu Sovietele avem mai curând un armistițiu decât o adevărată pace. Supt veșmântul și steagul roșu trăiește vechiul Rus și, supt Rus. permanentul Rus, vechile tendințe ale raselor cuceritoare din Asta. Observăm „pactul“, dar căutăm cu un ochiu veghetor la hotarul vechii Basarabii moldovenești, adecă românești.

Rămân al d-voastră în adevăr obligat cu foarte sinceră simpatie
N. Iorga.

Dorim o vizită a d-voastră, apărătoarea adevăratelor drepturi ale nașilor în regiunile disputate ale României. Vă pot da toate ușurințele pentru a face o anchetă personală și directă.”

17 Novembre.

Discut la Senat cazul Gurie. Mitropolitul nu primește textul de demisie pe care i l-am trimis. Tătărescu m'a asigurat că se va lucra mai prudent.

18 Novembre.

La Văleni.

Dimineața, Guillaume, ministrul Belgiei, îmi spune că în țara sa sânt mulți pentru Unguri, așa de bine și-au făcut propaganda. Îmi spune în taină că el ar dori să dea lămuriri anonime și-mi cere informații.

E fiul unei Grădiștence.

19 Novembre.

Ottaviani se anunță. Îmi mulțamește pentru atitudine. plică totul prin dorința italiană de a desface Ungaria de Berlin. Deocamdată s'a iscălit tratatul de comerț italo-român. După vizitele anunțate se va mai putea face eva. Va interveni să mi se răspundă de la Academia dei Lincei, căreia i-am oferit o cercetare la noi (sânt membru corespondent al ei). Îi arăt ridiculul „asiatic“ al Ungurilor, cari fac să se graveze pe o coloană cuvintele de făgăduială ale lui Mussolini; mâne, ei ar fi gata să insulte, ca pe vremea războiului.

*

După-amiază Pavlovici, secretarul gașiei sârbești vine de la Bruxelles. Discutăm cuvintele lui Stofadinovici, a cărui carieră, în Finanțe și la Universitate, se schițează. Cu privire la adunarea șefilor de Stat-major, une că ei, Iugoslavii, n'au nimic de comunicat Turcilor.

El crede că Titulescu era amicul intim al Regelui... Îi arăt ce a fost în adevăr. Și lui îi pare că se făcea o politică prea personală. Îi spun că, acum, Stoiladinovici „titulescisează“.

Vorbim de evenimentele din Franța, unde s'a sinucis, în fața calomniilor, ministrul de Interne, Salengro. El crede că „La France ne branle pas“. A crescut acolo și o iubește. Bunul simț frances va învinge.

Îi spun, cu privire la visita prințului Paul la Londra, că acolo nu mai e o politică.

*

Lăpedatu-mi lămurește că nu el a mînat cazul Gurie pe linia pe care, brutal, l-a împins Iamandî. Dar Regele, după o vizită a Mitropolitului Bucovinei, a cerut de trei ori să se ia măsuri... Lăpedatu recunoaște că nu sînt probe de valorificat la Curtea de Casație; și alți episcopi fac confuzie între ce e al lor și ce aparține Bisericii. Banii s'au întrebuințat la construcții. Ce va face Sinodul dacă la Casație Mitropolitul e achitat? Nici vorbă de a i se putea interzice intrarea la Senat. Trebuia chiar, pentru darea în judecată, să se ceară permisiunea Adu-nării. Adaugă că, neadmițându-se să fie cuprinse Culetele în decretul-lege care reorganizează Ministerele, acest „Ministeriu“, căruia i s'au încredințat unele funcțiuni, a rămas fără basă legală.

*

Seara, Armand Călinescu. S'a simțit că, pentru moștenirea liberalilor, Regele s'ar gândi la mine, pentru un Guvern de alegeri, pe care ai săi îl vor. Aș primi? Și-mi amintește legăturile cu ei, cu seara din 1919 când am fost de fapt proclamat șef al lor, dar Stere s'ar fi opus.

Îi răspund că, dacă ei mă cer la Rege, aș primi, dar

numai pentru a da țării pe lângă elementul incontestabil al Coroanei acela al unei Parlament de origine incontestabilă. Apoi s'ar vedea ce se poate face. — Dar dacă avem majoritatea? — Nu vă pot împlinedea să guvernați. Și, dacă nu veniți cu reforme revoluționare, v'aș și și sprijini, fiindcă vă prefer unei „drepte“ total lipsite de experiență.

El crede că s'ar putea reface blocul.

Vorbește de un Guvern Valda. Îi arăt că Valda, excelent om, nu poate governa.

Călinescu e informat că, la schimbarea de Guvern, Garda de fier ar vrea să încerce o lovitură.

N'are încredere în Lupu, nici simpatie pentru Madgearu.

20 Novembre.

Comunicație la Academie contra celor „patru provincii“ robite la patru feluri de străini (noi, cei din Vechiul Regat, Fanarioșilor), cum pretinde Maniu.

*

La deschiderea cursului de englezește la Universitate. Asistă Regina Maria, foarte obosită și tristă.

*

Seara, la radio, despre Solidaritatea națională.

•

N. Georgescu-mi spune că Lupu și Maniu luptă cu Mihalache. Lupu caută a aduce... împăcarea mea cu Maniu.

*

Zaharia Boilă—și cere scuse pentru calomniile la adresa mea.

•

Cumpărarea apartamentului Vernier la Veneția.

22 Novembre.

La Constanța, conferință despre Marea Neagră.

*

Aseară, concert la Palat, cu „seria întâiu“ : câțiva miniștri, Argetoianu, Goga.

24 Novembre.

Onest discurs înțelept al lui N. Miculescu la Senat.

*

Inculeț mă cercetează pentru a se slătu în ce privește cazul Gurie. I se pare că acesta și-a pierdut tot prestigiul.

27 Novembre.

Vorbesc la Mesagiu. După mine, Manollescu face elogiu lui Corneliu Codreanu, puternicul, stăpânul sufletelor tinere, de care nimeni nu cutează a vorbi. Ca și acesta, el spune că oștile noastre n'ar merge într'o anume parte....

29 Novembre.

Conferința mea la Iași, despre „Cultul onoarei“. Foarte multă lume, la început cam greoaie. Tafrali tipărește o broșură despre „calomniile“ și „infamiile“ mele.

30 Novembre.

La Senat răspunde, cumpănit, Victor Iamandi. Cuza a presintat ideile sale și a încrucișat sabia cu mine pe tema Ministeriului de coaliție cu program limitat și a păstrării Constituției.

1-iu Decembre.

Inaugurarea actului de triumf. Uniformă albă cu cruce și căciulă a cavalerilor lui „Mihai Viteazul“. Impresionant discurs al Regelui. Nepotrivit invitat, nu vin.

*

După-amiazi, la Parlament, pentru primirea parlamentarilor ceho-slovaci. Nicio rânduială: eu aflu un loc în fund, de unde refuz să mă cobor. Vaida în picioare după ușă. În schimb, Argetoianu și Goga, (la o manifestare a „Micil Înțelegeri“...) în față. Discurs al lui Săveanu. Așezat vorbește Lăpedatu, care nu se aude. Președintele Camerei cehoslovace, Malypeter, are, cu multă demnitate personală, accente puternice. Al Camerei din Belgrad improvisează, cu opriri și strigăte: e o scădere de nivel. Un entusiasm tânăr îl aduce, la șaiszeci și cinci de ani, președintele, socialist, al Senatului din Praga, furtunos aplaudat. Într'o perfectă formă francesă, scurt și cuprinzător, tânărul președinte al Senatului din Belgrad. Escelent supt toate raporturile vibrantul discurs al lui Tătărescu, care a pomenit întâiu românește pe întemeietorii morții al Unirii.

Tătărescu se scusă de neatențiile altora față de mine. Dr. Lupu a protestat de ce nu s'a pomenit „ctitorul“ Maniu.

*

Am vorbit la Acaemia de Comerț despre pretențiile economice ale revisionismului maghiar. Înainte de a veni rectorul Răducanu, cu mine, și pe urmă, studenții au cântat imnul „Legionarilor“. Altfel, foarte călduroși față de mine.

*

Visita ziaristului și parlamentar X din Belgrad și a unui bătrân deputat. Se arată foarte îngrijorați pentru

țara lor. Stoiadinovici e un om de afaceri, pentru care România e doar o „țară de benzină“ ; n'ar avea sentiment național. Dar prințul Pavel numai în el se încrede ; nici nu primește pe alții. Jivcovici e supt supraveghere, amenințat cu domiciliul silit. Ar fi fost vorba și de înlăturarea tânărului rege. Regina Maria e ca o prisoneră : nu poate primi, i s'a redus apanagiul. Pretențiile naționalităților cresc necontentit, din cauza cartelelor electorale. Unitatea țării e amenințată. Ei întreabă ce e de făcut.

•

Seara. masa la Externe. Sânt în față cu președintele Senatului cehoslovac, care pare foarte bucuros de vorbă ; nu departe Cirici, profesor de istorie, care ni spune că nu mai face istorie de când e amestecat în politică. Ministrul german vrea să mă convingă de inocența secretarului său : e om nalt, greoiu, fără aparență. Îl trimet la Goga, care știe lucrul de la Berlin întocmai ca d-na Cantacuzino, a căril mărturie n'o pot pune la îndoială. Generalul Mittelhauser, frumoasă figură de soldat, spune că primul plan al lui Berthelot a dat greș, și de aici scăderea prestigiului lui. Și el crede că unițtea militară a Micil Înțelegeri trebuia realizată de mult, dar că în fine Cehoslovacii s'au convins de necesitatea ei. Merge la Brașov pentru a vedea una din fabricile pe care le-au făcut la noi.

Victor Antonescu e încântat de ce s'a făcut la Varșovia : îi spun că Beck e „mai șiret decât el“. Și lui Poniński îi pun întrebarea dacă s'a schimbat Beck, în care cas colonelul ar trebui înaintat general. Ostrovschi e ofensat prin întrebarea mea : dacă, Polonia garantându-ne ață de Rusia, Rusia ne-ar garanta de Polonia și ce... coloniile polone am împărți. El spune că primul cas nu se pune, coloniile le posedă... Englesii.

Multă lume, lux, golicitune, — nu numai trupească.

Un Catalan, acūm în comerț, Saldavilla, imi înșiră îngrozit hecatombele familiei sale: unchiul, de Medina Coeli, ucis la Madrid, și alții, și alții. Fiul, carlist, de la care de mult nicio știre.

Ugo Sola, abia întors, nu știe să spuie nimic despre gestul „ducelui“. Regretă că a fost rău înțeles de Alexandrina Cantacuzino.

Malypeter crede că nu trebuie exagerat gestul: s'ar părea că ne temem. Italia nu se va mișca pentru Unguri. Și pe el îl neliniștește duplicitatea lui Stoiadinovici.

Și ministrului iugoslav, Casidolaș, îi spun ce zădarnic a fost drumul la Sofia. Bulgarii vor toată Macedonia și toată Dobrogea.

2 Decembre.

Dejun cu parlamentarii Micii Înțelegeri.

Vorbesc cu Malypeter, care înțelege rolul Ardelenilor înainte de Unire: supt apăsare, ei erau elementul activ în sens național. Îi arăt ce a fost pe urmă în viața comună.

Victor Antonescu spune că a mers la Varșovia invitat. Polonii, cari ar fi în termni buni cu Germanii, ar voi să se asigure contra Sovietelor. Lui, Antonescu, i se pare că, prin Titulescu, am mers prea departe în prietenia cu ele; întâlnirea de la Varșovia înseamnă un început de degajare. Astfel s'ar exercita o influență și asupra Cehoslovacilor, cari îi s'au robit prea mult.

Vorbește Săveanu, care face din Iugoslavi aliații noștri în lupta de la Rovine, unde în rândurile Turcilor a căzut eroul lor național Marcu Cralievici... Slab răspuns sârbesc. În numele Cehoslovacilor vorbește un amic al lui Hlinka, tânăr, cu infățișarea de visionar chinuit, în

limba lui de acasă. Pare un puternic orator. Traduce Șeba în românește.

Fiind pomenit de Săveanu, mi se face o călduroasă manifestație, la care se încruntă Argetolanu.

I-am recomandat lui Malypeter excursii pe categorii și cărți de cunoștință reciprocă.

Atmosferă greoale fără intimitate măcar între Cehoslovaci și Iugoslavi.

*

Ieri, Valda, cu care am vorbit cum se vorbește cu dânsul, mi-a dat scrisoarea lui Corneliu Codreanu către Rege, în care i se spune că, în cas de sprijinire a Sovietelor, soldații vor trage în ofițeri și li se cere oamenilor politici să declare că fac ce fac pe capul lor, — și Regele tot așa. În zeci de mii de exemplare se răspândește această pagină nebună. În Ardeal, se impune aproape cu sila. Valda a înfruntat pe cei cari lucrează astfel, și partea aceasta din cuvântarea lui i-a tăiat-o censura.

El spune că a „încurajat“ pe acești tineri, cari veniau înaintea lui, ca președinte de Consiliu, „cu pălăria în mână“. Apoi au apărut dârji. Aceasta după ce vorbiseră undeva...

3 Decembre.

Dejun la Regina. Îmi arată scrisoarea din Spania în care se spune ce frumos s'au purtat la Madrid, ocrotind pe nenorociții războiului civil, Zănescu și Helfant. Nepotul ei a căzut luptând din avion. Îi spun ce mi s'a comunicat despre situația în Iugoslavia a fiicei ei. Îmi cere lămuriri despre Bizanț.

Între invitații Prat y Soutzo. Îmi spune că S. e un aventurier, adus la București printr'o legătură de mâna

stângă. E și Goga, cu care, luat la o parte, Regina vorbește mult. Și Patriarhul, căruia-i amintesc de cazul Gurie: recunoaște că Iamandi a procedat brutal față de cineva care n'a fost condamnat. La Chișinău se administrea „ru-sește“. Așa fac și ceilalți, tot așa de autocratic.

Vorbesc îndelung cu Ugo Sola. Îndreptățește cu totul, după datoria lui, pe Mussolini. Ne-am speriat degeaba. Trezim astfel poftele ungurești. La Budapesta ar trebui să se ridice un monument lui Titulescu și altul lui Stelian Popescu. Dovedim că ne temem. Citează vechi asigurări ale șefului Guvernului Italian. Nu poate fi vorba de hotarele României, ci mai curând ale Cehoslovaciei. Mussolini a recunoscut că populația României e compactă, că între moștenitorii Austro-Ungariei ne presintăm cu mai mult drept și cu mai multă siguranță. I-a spus-o lui, și apăsat. Noi sântem singurii cari represintăm o singură națiune. De ce am făcut distincție între regele Italiei și Mussolini, care el a dictat discursurile? Regele însuși era pentru adoptarea altei atitudini față de România. Telegrama lui Victor Antonescu părea că inaugurează o altă eră; apoi a venit votul aceluiași pentru admiterea Absinienilor. Numai supt Averescu și supt mine Italia a fost tratată altfel.

Par a prinde însă ipotesa că, dacă, azi, ar fi să fixez eu hotarul, aș face-o cu concesii la Apus. Îi arăt că Oradea e un cuib jidovesc, Aradul tot așa. La Timișoara, sânt Șvabii.

Goga e de față, și nu spune nimic. În foaia lui e explicația italiană supt forma unei comunicații din Roma. Averescu, supt aceleași influențe, va da, seara, o povestire a relațiilor lui cu Mussolini, care e plină de naivitate și profund umilitoare.

Goga revine și asupra secretarului de Legație german.

*

Seara, cuvântare la Ligă: „Cum apărăm Ardealul?”.

*

Regele Angliei intră în conflict și cu toți oamenii politici și cu Biserica. Ar fi vorba și de viața lui extra-conjugală.

*

Condeescu la mine, pentru a mă ruga să vin la concertul de Sâmbătă la Palat. Greșeala invitării vine de la Urdăriașu. Îndată după discursul meu la radio, Regele l-a trimis să-mi mulțamească. L-a muștrat pentru zăbava ce a pus-o.

4 Decembre.

Visita lui Casidolaș. Se declară legat de Stoiladino-vici. Presintă politica acestuia ca dreaptă. E adevărat că au încheiat cu Krupp; dar aceasta n'are a face cu îndreptarea alianțelor.

Om fin, cu înfățișare de polițist cu ochiul la pândă. Osos, palid. Vorbește perfect franțuzește. Se presintă ca amic al Franciei, unde a fost crescut.

*

La Senat, răspund învinuirilor lui Manolescu și Gafencu privitor la coborârea din tren, pe vremea mea, a plenipotențiarilor germani pentru tratatul de comerț.

Pe scări Manolescu căutase a se îmbuna pentru elogiul lui Codreanu. I-am spus că are destule însușiri ca să nu urmărească astfel popularitatea.

La Academie ridic chestia broşurii injurioase a lui Tafrali. Iea cuvântul şi Lăpeşatu.

•

Seara, Vaida. Ca de obicei, vorbire despre orice. A fost mai legat decât cu Maniu cu Hoşăza, care, la un moment, era să fie director la *Novoie Vremia*, Ruşii căutând un European bine informat. Abia dacă atinge situaţia internă, în care n'am, din parte-mi, nimic să-i spun.

•

La radio, despre România şi Români în poezia italiană.

5 Decembre.

Seara, concert la Palat. Imposantă simfonia lui Sabin Drăgoiu, *Constantin Brâncoveanu*. Regele e foarte bine dispus; perfect prinţul; ambii în civil. Sânt lângă Patriarh, ca totdeauna chipos, dar neinteresat.

La bufet, Patriarhul şi Vaida înaintează pentru a li se vorbi, de Rege şi de Regină. Regele vine la mine. Se scusă pentru zăbava lui Condeescu; e foarte mulţămît de cum l-am presintat la radio (spun că s'ar putea răspândi la şcoli). Îi semnalez ce mi-au spus Sârbli; el crede că e exagerat: prinţul Paul merge spre Anglia, unde ar trebui să mergem şi noi. — După ce se vor stabili acolo lucrurile. — E o pripire a arhiepiscopului de Canterbury. — S'o fi făcut măcar după încoronare! — Ar fi fost şi mai rău...

6 Decembre.

Ziua numelui meu. Mulţi prieteni. Şi Manoilescu, şi Costin Sturdza (a vorbit, dimineaţa, la adunarea lui Filipeşcu, care a atacat dreapta anarhică).

Regina-mi telegrafiază : „Best wishes for the wisest under the wise“ („cele mai bune urări celui mai cuminte între cumiști“). Regele, scurt : „toate urările de bine de Sf. Nicolae“.

9 Decembre.

La Senat aflu pe Cuza. Vorbim de casul când ar veni la Guvern partidul dublu, — „prin forța împrejurărilor“, zice el ; „nu prin împrejurarea forței“, zic eu. Îi recomand să ia presidenția, căci, altfel, Goga, de și slab în opoziție, îi va distruge situația, având sacul cu grăunțe. El s'ar vrea cu zece ani mai tânăr și se teme de recepții, etc. Vechiul junimist diletant...

*

Aflu de la Bossy, venit să-mi vorbească de numirea lui Budapesta, unde-mi arată intenția unor relații culturale, și-l disuadez, dușmănia fiind iremediabilă (dar s'ar putea traduce mai vechea mea broșură împăciuitoare despre raporturile dintre cele două nații), că Göring, pomenind de Unguri și Români unul dintre ai noștri, a spus : „cel puțin Românii și Iugoslavii n'au făcut din Müller un Müllerescu sau un Müllerovici, pe când la Unguri toți Müllerii au devenit Molnari“.

*

Pe când „Viitorul“ publică biografia lui Ercole și Legația italiană și Biroul Presei se interesează de venirea lui, el, foarte jenat, îmi scrie că o mistune importantă îl reține „câteva săptămâni“...

10 Decembre.

Am admis studenților, cari s'au adresat public, foarte euviincios, profesorilor lor, să amân cursul meu la Universitate.

*

Un ziar german recunoaște eroismul soldaților noștri expuși lui Falkenhayn.

13 Decembre și urm.

Cuza, foarte voinic și foarte apl udăț, discută la Senat „chestia jidovească“.

*

Presa f'xează Ministeriul meu cu Valda. La 10 Decembrie acesta a venit să-mi vorbească de Hodža, de *Novoe Vrem'a*, etc.

16 Decembre.

Ghiță Pop provoacă la Cameră un mare scandal, vorbind de invasi în Ardeal a regăștenilor. E lovit de Robu și alt cuz'st, și însângerat. Ar fi o nouă operă a lui Maniu.

17 Decembre.

Halpa face același lucru la Senat. Vin, când, în mijlocul tumultului, dominat de strigătele lui Mumutanu, stajurul senator cuz'st, îl continuă lectura unei hârtii în care e și pasagiul, relevat cu indignare de Negură, unde se spunea ce s'a făcut supt Ruși alături de ce nu s'a făcut supt noi. Iau cuvântul pentru a denunța această sinucidere morală din lipsă de descernământ. Era vorba să-l apere Gafncu, care însă, ca și Costăchescu, pleacă. Vorbește în loc Rădulescu-Mehedinți care încercând a ceti alte părți, cer lui Negură să repete partea incriminată. Apărarea cade de la sine.

19 Decembre.

La Sinaia, pentru a scrie mai departe *Istoria Românilor*.

25 Decembrie.

Topa-mi arată că Mihai Popovici, întrebat asupra șanselor de succesiune ale partidului său, a spus, arătând în ce hal de neînțelegere se află ei, că aceste șanse sânt „numai în cămașa umflată a lui Mihalachi“.

*

Președintele Academiei dei Lincei din Roma îmi răspunde, așa de târziu, că a consultat asupra călătoriei de informație în Ardeal pe mai mulți colegi, cari n'au primit. „È sembrato ai colleghi interpellati che non fosse necessario l'invio di una Commissione italiana in Transilvania, per la considerazione tra l'altre che esistono già in Italia ample informazioni sui vari aspetti della questione“¹. Dar, dacă, în treacăt, cineva din membri ar voi să afle ceva, mă va căuta singur.

Pe de altă parte, Isopescu-mi scrie că Bertoni a apărut într'o lecție, strălucit, cauza noastră și că a isprăvit strigând: „Viva la Romania“.

31 Decembrie.

Regele răspunde amabil la o telegramă a mea deosebit de caldă. La radio, îndeamnă la buna înțelegere.

¹ „S'a părut colegilor întrebați că nu e necesară trimeterea unei comisii italiene în Ardeal, pentru că, între altele, există în Italia bogate informații asupra feluritelor aspecte ale chestiunii.“

1 9 3 7.

1-iu Ianuar.

Regele caută, în cuvântarea festivă, a convinge pe „pesimiști“ că n'au dreptate și desfășură un program de muncă în domeniile : armatei, drumurilor și sănătății.

•

Primesc o scrisoare de la ministrul de Externe Delbos, în care-mi mulțămeste călduros pentru articolul meu despre dânsul, adăugînd că o face și din partea Guvernului franc s.

Și o telegramă de la... Grigore Filipescu din Nisa, cu același cuprins!

7 Ianuar.

Discuție prin ziare despre visita lui Armand Călinescu la mine, care mi-ar fi „oferit șefia partidului țărănesc“. Se ridică Madgearu ca să declare că un șef *este* și el se cheamă Mihalache.

În acest timp lucrez din greu la volumul V din Istoria Românilor....

14 Ianuar.

Generalul Schina îmi spune că în sarcina lui Titulescu ar fi cedarea, după dorința lui Blum, către Spania a

unui număr de avioane comandate de noi și că ar fi plecat ministrul Caramfil pentru avioane ce ar fi fost să se vândă Mexicului cu același destinație.

D-na P. ar fi spus că Titulescu a refuzat propunerea ambasadorului Italiei la Paris de a se declara, după însăși dorința Angliei, contra sancțiunilor la Geneva. S'ar fi ridicat și ar fi spus că el e pentru sancțiuni.

19-23 Ianuar.

La București.

Se discută în Cameră demisia lui Caramfil. Ciugureanu se apără de învinuirea că ar fi traficant cu vânzarea avioanelor către Mexic. La Senat, decretule-legi.

23 Ianuar.

Moștenitorul a fost operat de apendicită la Florența. Prințul Nicolae e bolnav de scarlatină. Și mâni avem adunarea celor decorați cu Ordinul Ferdinand....

24 Ianuar.

Visita lui Șeba. Vrea să-mi ceară o prefață la ediția românească a cărții sale. Îmi dă explicație cu privire la un pasagiu luat dintr'un articol al meu, care a supărat pe Poloni.

Apoi vorbește de realizările despre care de atâtea ori am discutat între noi. La Pitotehnie, cu meșteri români, cari au înlocuit pe Cehoslovaci, se pot face zilnic sute de mii de cartușe. Se va începe motorizarea, întâi cu mașini aduse de la ei, apoi se va lucra în țară. Lucrul s'a pornit la Cugir : vom face mitraliere la noi. Bata va.

introduce fabricarea pneumaticelor. E vorba de o fabrică pe la Măneciu.

În domeniul economic, Cehoslovacia ni cumpără porcii, separarea grăsimii nefăcându-se destul de bine la noi, Cea mai mare parte din ce iese din porturile noastre merge la ei.

Nici el nu crede în loialitatea Ministerului iugoslav și recunoaște că politica de basculă a lui Beck i-a distrus tot prestigiul.

*

Fiul meu Mircea îmi spune că a plecat decepționat de la Tătărescu, căruia i-a vorbit de lipsurile armatei. Nu părea destul de bine informat supt raportul tehnic : se reținea după lipsa de bani și făcea prea multe frase.

*

La Palat, primirea cavalerilor Ordinului Ferdinand, Ridiculă chemare de un funcționar în dosul unei mese acoperite cu postav roșu a noilor membri. O puzderie, represintănd mai ales Ardealul, cu doi-trei Bucovineni și Basarabeni ; pare a fi opera lui Lăpedatu. Se decorează și tipuri nesperioase, și oameni ca Bocu, și alții al căror rol în Războiu nu se poate descoperi, ca Păclășanu. Foarte puțini din Vechiul Regat, mai mult generali, unii foarte îmbătrâniți. Lui Mihalache, care s'a făcut bolnav, i se dă Cordonul! Spun Regelui : „mare pomană, dar mai mult cu ochii închiși“.

Vorbesc cu Regele de boala Voevodului, operat la Florența de apendicită. E o ridicare de temperatură din cauza gripei. Regele e vesel, și o ia în ușor. Fiul său a mai avut crise ușoare. Îi spun că trebuie să aibă o funcțiune și apendicele, ca și Parlamentul, de și e în legătură cu infecția din intestinale care sânt partidele. Apoi Regele

va reveni la mine pentru a mă întreba cum merge opera mea de istorie.

Regina Maria e de față, foarte slăbită ; adesea izolată.

Regele a numit pe Amza la radio, unde, până acum la un venit de 100.000.000, sânt de trei ori pe atâtea datorii.

Vorbesc mai mult cu Vaida și cu Goga. Ambii constată trădarea Iugoslavilor și izolarea noastră. — D-ta te bucură, d-le Goga, căci vrei să mergem cu Nemții... — Vom fi siliți să mergem, ca slugi. Constatăm căderea castelului de cărți al lui Titulescu. Se pare că Italia împacă pe Unguri cu Iugoslavia și că se pregătesc serbări de înfrățire la Pesta.

25 Ianuar.

Discuție la legea agrară a lui Sasu. Bune idei, luate în parte de la mine. Dar multă reglementație de agromol. Cum se va pune în practică tot acest decalog? Intervin în discuție.

27 Ianuar.

Cuvântarea mea contra prezenței unui vicariu rutean în Bucovina.

29 Ianuar.

Episcopul Rusu vine să-și apere acțiunea și să lupte cu ministrul în chestia bisericii Doamnei lui Rareș, luată uniților. E de o energie liniștită și sfidătoare care uimește. Declară că nu-i pasă nici de Mitropolitul său, căci, după canoanele Bisericii catolice, episcopii sânt stăpâni în diecesa lor. Și afirmă că Doamna, catolică, a făcut biserica pentru catolici!

4 Februar.

Prânz la de Weck. Și M. Popovici, Călinescu, ba chiar d-rul Dobrescu de la Făgăraș. Călinescu e foarte melinștit. Garda de fier a sechestrat și maltratată un „trădător“; Codreanu a insultat pe directorul Postelor, care i-ar sechestra scrisorile; gardiștii bat din picior autorităților. — De ce n'a fost așa supt min ? — Chestie de prestigiu.

8 Februar.

Vorbesc în Senat contra demagogiei cu politica externă și contra aserțiunii din cartea lui Seba că așa fi insultat pe Poloni. Gafencu a anunțat o interpelare cu privire la politica României. Cuza a luat cuvântul ca să apere pe Goga care a vorbit pasionat la Cameră. A făcut-o cu talent și cu prietenie.

De fapt, Seba a făcut greșeala de a da pe față un rusofilism panslavist, care e al întregii sale nații.

Am spus că la mine fusese ca să-mi ceară o prefață pentru ediția românească a cărții sale și că mi-a vorbit din nou de fabricile care s'au întemeiat la noi și la care lucrează acuma Români. Arată cel mai bune sentimente. Se scusă și pentru pasagiul, neplăcut, care mă privește.

E chemat acuma pentru explicații la Praga.

Discuții de acestea fac rău într'un moment, când și în interior avem atâtea griji.

*

Schîna îmi spune că ofițeri cari au fixat hotarul dobrogean aduc știri de pregătiri militare ale Bug rilor. Șosele perfecte până la hotarul nostru; subscripți națională li-a dat un încrucișător; consulul cehoslovac de la Varna-i indeamnă contra noastră.

Se pare că Victor Ȃntonescu nu mai merge la Ȃncara. Ce să caute? Toate castelele de cărți ale lui Titulescu au căzut...

11 Februar.

Mi se anunță de la Facultate că nu e curs. Studenții, prin „Centru“, au arătat că au datoria de a întovărăși scrierile lui Moța și Marin. Consiliul a acceptat. Motru nu crede, până i-am vorbit eu, că ar trebui măcar scusa că printr'aceasta se evită tulburările.

Scriu ministrului de Instrucție că, dată fiind și slaba frecvență a cursurilor mele la ambele școli înalte, nu pot continua a vorbi înaintea unui tineret care s'a consacrat numai politicii de partid. (Răducanu îmi spune că la Berlin unii profesori vorbesc la trei studenți.) Cer un concediu de trei luni și voi reveni numai dacă se schimbă atmosfera. Altfel, să fiu trecut la Institutul de istorie universală și, eventual, să fiu pensionat.

Ministrul e în Consiliu, și nu mi se dă legătura cu dânsul. Merg acolo, la Consiliu. Tătărescu vine la mine. Cer să li vorbesc la toți (Consiliul se isprăvise, dar erau încă acolo). Li arăt spre ce prăpastie duce țara îngăduirea lor fricoasă: Codreanu a defilat ca un suveran după carul funebru, lumea căzând în genunchi și închinându-i-se. Măsuri trebuie luate imediat, până nu încep asasinările. Să se închidă Universitățile!

Tăcere... Tătărescu vorbește de caracterul de simplă pietate a ceea ce se petrece.

După-amiazi, la Senat, ridicându-se ședința, cei din jurul meu recunosc că nu mai e nicio autoritate, că guvernul a abdicat. Cuza are muștrări de cuget pentru mișcarea ce a pornit-o. El pretinde că partidul nostru s'a rupt fiindcă eu am intrat în comisia de reforme.

Averescu mi-a trimis memoriile sale. Îi spun lui Papacostea că șeful său ar trebui să ceară Regelui un guvern de generali, presidat de dânsul.

*

Mihalache-mi scrie, aprobându-mi gestul. Lasă istoricului să judece altfel acțiunea sa, pe care eu am tratat-o din punctul de vedere de partid. Face impresia unui om sincer și cu simț de răspundere. Și totuși e și el între părinții demagogiei.

16 Februar.

Cuvântarea mea la Senat despre participarea miniștrilor Germaniei și Italiei la înmormântarea luptătorilor în Spania. Filipescu începuse, din punctul de vedere francez, Gafencu, foarte prudent, din al țărăniștilor (emoționează, amintind că e cavaler al Ordinului Mihai Viteazul și că atâția au murit atunci pentru țară). Manollescu pentru Germania, slab.

Aseară venise Inculeț să-mi spuie ca eu să iau inițiativa. Am refuzat. Nu e nici în interesul Guvernului să pară împins.

Cuza, de față, a tăcut. A vorbit la Cameră, lung, pentru Germania, Goga.

*

Sentințele de moarte plouă la mine (două din Iași).

Pe prima am transmis-o lui Tătărescu și generalului Cantacuzino. Acesta, care-și anunțase visita (prin Topa, care a dus scrisoarea și l-a înștălințat că și Macedonenii lui știu trage), mi-a trimis o scrisoare. E supărat, — și mă mustră —, că am rupt legătura cu tineretul, dar declară că nu de la ei, cari lucrează fățiș, a putut veni

amenințarea. Șerban Flondor, figură de posedat (ochi cari se învârt, buză ră frântă), începe cu muștrări; pe urmă mă asigură că tinerii mă iubesc, că ei nu sânt cu svastica și cu Germania, etc.

18 Februar.

Ministrul Instrucției, după înțelegerea cu el, îmi dă concediu până la 1-iu Maiu, în speranța că voiu reveni și înainte. Nu sânt de loc dispus. Răducanu, pe care-l văd la Academia Română, nu-mi spune nimic. Motru mă întreabă ce suplinitor pun, și eu îl întreb ce fel de Facultate represintă. El spune că fără blândeța lui s'ar fi bătut studenții între dâșii.

Câțiva studenți mă roagă să reincep cursurile.

•

Am vorbit la Senat cu privire la repetarea, în expunerea de motive la un proiect de lege pentru învățători, învinuirii neplății lefilor, supt regimul meu, arătând și ce reputație de hoși ni face o anume presă, precum și alte manifestații politice.

•

Regina-mi scrie rânduri de recunoaștere.

•

La Senat, dr. Angelescu îmi spune că a chemat pe prefectul Poliției, pe comandantul Bucureștilor (acuma, Iliasievici), și, fiind de față Tătărescu și Luca, a făcut pe cel d'întăiu să declare că în căminuri sânt adevărate culturi cu puști și mitraliere, că în câteva luni vom fi „legați cu toții“. Cei alți doi miniștri declară că nu știu nimic. Ieri, Luca, vorbind la Cameră despre sechestrări și lovituri, ar fi fost lamentabil. Angelescu ar fi pentru închiderea căminurilor, dar abia în Mart. Repetă că

Guvernul n'are prestigiu. A încercat a lămuri pe Regele, care, de două ori, a „schimbat vorba“. Va reveni, fățiș.

Vorbesc, după apologia taberelor Gărzii de Fier de Manoilescu, arătând zădărnicia proiectului de lege pentru munca silnică a tinerilor. Nistor, care-l presintă, ... mă felicită. Sauciuc îngaimă ceva, pentru țărăniști.

20 Februar.

Tânărul secretar al Legației iugoslave, Pavlovici, vine să mă vadă. Îi vorbesc de atitudinea lui Stoiadinovici (presa din Belgrad m'a atacat violent). Nici el n'are încredere în Bulgari : o spune sincer.

21 Februar.

La Văleni. Mi s'a pregătit un „parastas“ de-al Gărzii de Fier. Orașelul e plin de poliție. Din sus vin „cămășile galbene“ ale Guvernului, în camion!

22 Februar.

Al. Lăpedatu-mi vorbește de adunarea de la Dînu Brătianu. Acesta a spus membrilor Cabinetului : „sânțeji miniștri, dar nu un Guvern“. Lăpedatu vorbește de elocvența, dar și de lipsa de consecvență a lui Tă-tărescu. La adunarea cu prefectul de Poliție, el ar fi declarat că știe tot ce se petrece la revoluționari și că i-ar putea aresta oricând, dacă n'ar fi oprit.

Seba la mine, cu d-na. Mulțămeste pentru articolul ce i-am consacrat. Nu s'a hotărit încă dacă rămâne. Regele i-a arătat simpatie pentru activitatea lui, dar „se teme ca nu cumva acușările contra lui să reapară, și

aceasta să nu puie într'o situație grea pe Beneș". Nici el n'are încredere în Iugoslavi, de și, în situația sa, spune că n'o poate mărturisii.

Și el știe că Mussolini, prins acuma de greutățile din Abisinia (atentatul contra lui Graziani), nu vrea să facă gestul cerut de Guvernul nostru.

23-4 Februar.

Președintele Centrului Studențesc afișează pe toate zidurile că adversarul liberal a fost bătut cu douăzeci și cinci de bețe de toți solidar, că Luca l-a calomniat, că partidul liberal va avea să plătească, și în judecată, și că, da, ei se ridică și de-asupra Statului.

Mi se spune, de ministrul de Războiu, că acest președinte a fost arestat, cu secretarul lui cu tot. Lăpedatu mă asigură că s'au făcut descinderi la toate căminurile.

25 Februar.

Comnen la mîncă. Victor Antonescu l-a trimis la toți „șefii”. Berlinul, declarând că ministrul său n'a mers decât la o ceremonie religioasă, refuză, din motiv de prestigiu, orice altă satisfacție. Și eu cred că aceasta ar putea ajunge.

26 Februar.

Visita lui Lugoșianu (tot după Mihalache, șeful). Și el crede că nu trebuie să mergem mai departe. A doua formulă ar fi suficientă. A stăruit pe lângă Ciano ca presa Italiană să nu reproducă acela ce s'a vorbit la noi în Parlament. Ministrul Italian l-a spus că o face „pentru dănsul”. Comnen expune planuri de propagandă prin lectorate. Prin presă nu se poate.

*

Am o frumoasă scrisoare de la N. Lahovary, ministru la Tirana, despre bunul efect pe care l-a produs broșura mea către Mussolini în cercurile italiene de acolo, agentul financiar scriindu-î chiar o frumoasă scrisoare.

*

La Senat, trebuie să mă apăr de învinuirile de rea credință, în Cameră, ale vechiului meu calomniator, Giurescu. Angelescu, președintele, Orleanu, Ioanițescu, Rădulescu-Mehedinți se unesc pentru a-mi da cea mai strălucită satisfacție morală. La Cameră, lipsa de autoritate a lui Iamandi îngăduie un dialog cu acest trist personaj, care nu înțelege să i se închidă gura. El va reveni și a doua zi.

27 Februar.

Victor Antonescu vine a doua zi la mine. E mulțumit de vizitele sale la Atena și Belgrad. Stoiadinovici e singurul om de energie pe care-l are prințul Paul. Acesta socotea situația interioară așa de grea, încât îi trebuiau asigurările în străinătate pe care le-a găsit, fără a pune mare temei pe dânsule. S'a ajuns la un rezultat mulțumitor.

El vorbește și de schimbul de vederi cu Litvinov, de când Franța și Rusia voiau să-i impună pactul militar. În timp de pace, i-a spus lui Litvinov, România are nevoie de bunele relații cu Rusia; în timp de război, ne asigură legătura cu Polonia și probabila intervenție germană. Deci: „nu ne temem de d-voastră“. Cu Germania nu înțelege să se ajungă la o robire economică. Astfel, azi România are o situație escelentă.

Așteaptă o a treia formă de notă în chestia miniștrilor. Crede mai vinovat pe Ugo Sola, care era în țară și când

cu omorul lui Duca. A vorbit cu miniştrii străini pentru că miniştrii noştri la Berlin şi Roma sânt în jară.

*

La Senat, D. R. Ioanişescu îmi presintă pe Rege şi Guvern ca terorisaţi de gardişti. Ar trebui să intervin, pentru că ţărăniştii se presintă ca singurii cari ar putea să puie capăt agitaţiilor. Sânt peste 170 de studenţi arestaţi.

Dar ministrul general Angelescu îmi spune că n'are nicio grijă. A fost scos un general medic, care ceruse o reculegere cu prilejul înmormântării.

1-iu Mart.

Visita fostului ministru de Instrucţie albanes Berati, cândva elev al meu.

2 Mart.

Atentatul contra rectorului Bratu e adus în Parlament. La Senat singur Cuza tace: îmi spune că Bratu l-a făcut pe el să fie scos din Universitate.

La Cameră, discursuri ipocrite ale naţionalilor-creştini. Gh. Cuza declară, după scenele de la Bacău, că ai săi nu cunosc violenţa, iar Goga se presintă ca „analist”, atacând pe... Bratu.

3 Mart.

După ce am vorbit la legea muncii silnice a tinerilor trebuie să iau cuvântul şi la discuţia privitoare la crima din Iaşi.

4 Mart.

Rectorul îmi trimete o scrisoare necuvincioasă până la injurie cu privire la concediul meu. Trebuia să i-l cer lui, iar el nu are nici datoria de politeță față de mine și nu înțelege un concediu fiindcă nu-mi vin studenții la curs. Cer ministrul Educației să mă pensioneze dacă nu-mi poate da nicio satisfacție. El mi-o promite.

*

Manoilescu face la Senat elogiul studențimii și mă silește să intervin adesea ca să-i rectific și greșelile de istorie și cele de politică.

*

Ministrul îmi dă deplina satisfacție.

5-6 Mart.

Luptă la Senat contra ridiculei legi universitare a subsecretarului de Stat Ștefănescu-Goangă.

6 Mart.

Filipescu-mi spune că Guvernul n'a căpătat nicio satisfacție în chestia atitudinii lui Sola și lui Fabritius. Victor Antonescu ar fi desaprobat, la Atena, pe Tătarescu. Ar fi rugat pe... Mihalache să intervîie la ministrul Francei, și acesta ar fi refuzat. Filipescu ar vrea să mă vadă în nu știu ce rol.

9 Mart.

Legea Teatrelor la Senat. Iamandî refuză un articol contra cinematografelor.

Victor Antonescu aduce o soluție neașteptat de bună în chestia participării miniștrilor străini la demonstrația „legionară”. Filipescu-i răspunde ca un cancelar, Gafencu o cam scaldă, Ioanișescu nu știe ce să trâmbeie, Manoilescu-și uită „legionarismul”. Adaug câteva cuvinte de bun simț.

Proclamând pe Antonescu senator de drept, Lăpedatu face lauda acestei categorii.

12 Mart.

Legea stării de asediu se aduce noaptea pentru ca partidele de opoziție să îngăimeze rezerve sau să purece amănunte! Arăt ce poate ieși din îndeplinirea exactă și nemiloasă a mandatului de a face ordine care i s'a dat Guvernului remaniat. Bentoiu, care aduce legea, dovedește mari însușiri de vorbitor, dar se lasă ispitit la întreruperi care-i strică discursul.

*

Filipescu-mi propune să candidez cu Lupu și cu dânsul la alegerile din Galben...

14 Mart.

La Văleni. În ciuda legii contra cămășilor, aici chiar subsecretarul de Stat Bejan își trece în revistă galbenii cu crucea neagră.

15 Mart.

Regina ar fi avut un atac de paralizie. De fapt au venit ambele ei fiice în grabă. D-na Mavrodî mă asigură că e vorba numai de o gripă răcită; va fi nevole de cinci-șase zile în pat.

*

Cuza și Goga renunță la cămășile lor, după ce cel de-al doilea declarase în Cameră că n'o va face în ruptul capului.

*

Codreanu ar fi scris Regelui, înștiințându-l că studenții trimeși la vetrele lor nu-l mai iubesc și isprăvind cu „Să ne vedem sănătoși“.

Din partea comuniștilor, tot mai dese manifestele clandestine.

16 Mart.

Regina a avut o vărsare de sânge din stomac, din cauza „gripei răcite“... Ce zvonuri, unele terribile!

18 Mart.

Legea prelungirii prezenței la catedră a lui G. Marinescu și a mea. Frumoasă manifestație de simpatie la Senat.

19 Mart.

Răspund la radio lui *Pester Lloyd*, care a cerut schimbarea hotarelor.

20 Mart.

Închiderea Parlamentului, cu un stângaciu discurs al lui Tătărescu, care face apel numai la ai săi.

Grosolămia lui Benteoiu, care, vrând să dea lecții de parlamentarism, izbește cu pumnul în pupitru și se rânjește, mă face să intervin, provocând și ieșirea, de două ori, a opoziției. Sfaturile lui Lăpedatu, care crede că omul „va isprăvi la casa de nebuni“ și declarațiile lui Djuvara

n'au putut liniști pe subsecretarul care venise la Senat de-a dreptul de la șampanie.

24 Mart.

Visita lui Săba. Pleacă intristat. Crede că Guvernul nostru l-ar fi putut sprijini.

Vine și ziaristul, colaborator la foaia germană din Zürich, Leon Nemanoff. Om cu multe cunoștinși, care a văzut pe mulți din conducătorii Europei. Starea de azi îl desgustă. Află încurajare în ce numește învierea democrațiilor și hotărârea energică a Angliei.

25 Mart.

La Institutul frances, cu de Martonne.

26 Mart.

Comemorarea lui Leopardi la Academie.

28 Mart.

La Văleni, cu o ziaristă francesă.

29 Mart.

Masa dată de dr. Angelescu lui de Martonne. Acesta varsă păharul cu vin roșu. Îl observ: e un omagiu d-lui Blum. — Dacă l-aș putea răsturna tot așa...

31 Mart.

Dejunul lui de Martonne la mine. Regele, care l-a invitat și decorat, îi pare foarte inteligent și bine informat. Se interesează foarte mult de reîmpăduriri.

Regina a primit pe un străin. Stătea dreaptă și sigură. I-a spus: „și lumea mă credea acum paralizică“.

*

D-na Procopiu îmi scrie arătându-mi în ce chip scăzător d-na Marta Bibescu presintă, într'un articol recent, pe Regina. Ar vrea să răspund.

1-iu April.

Deschiderea Institutului de istorie universală. Călduros discurs al d-rului Angelescu. Nistor promite colaborarea Universității din Cernăuți.

2 April.

Și d-na Victor Antonescu-mi arată dorința Reginei de a fi apărată contra articolului d-nei Marta Bibescu. Regina a avut de fapt o rupere de vas în stomah. Se va hrăni cu piurele și compoturi. Va trebui să renunțe la fructele care-i plăceau așa de mult și la călăria care era pentru dânsa o necesitate. Stă încă în pat.

4 April.

La Văleni, cu un profesor din California și soția lui.

*

Regina mulțamește pentru articolul ce i-am consacrat. D-na Rainer a găsit-o foarte slăbită. Asupra bolii nu vrea să se pronunțe.

5 April.

Schimb de scrisori cu Averescu. El îmi trimete această adresă tipărită :

„București, 3 April 1937.

Invitațiune.

Domnule,

Pe baza unul Decret Regal, dat la Sinaia în ziua de 30 Decembre 1933 și contrasemnat : de Președintele Consiliului de Miniștri de atunci, — dr. Angelescu —, de miniștrii de Interne, de Justiție și al Apărării Naționale, Guvernul a fost autorizat să introducă în țară regimul stării de asediu, care, prin repeșirea ratificării parlamentare din șase în șase luni, s'a menținut până astăzi, cu perspectivă de prelungire sine die.

Este, fără îndoială, o stare vădit anormală. Ea trebuie să albă însă o explicație, pe care noi nu o cunoaștem.

Cred că este firească dorința, pentru toți oamenii de bine, de a o cunoaște și de a face tot ce este cu putință pentru a ieși din ea.

M'am gândit că cei mai indicați pentru deslegarea acestor două mari probleme sânt foștii înalți diriguitori ai Statului, în cercurile politice superioare, cari cu siguranță vor putea avea și în viitor să-și spună cuvântul în chestiunile de interes general pentru țară.

D-voastră santeți unul din aceștia, pentru care motiv mi-am luat libertatea a vă invita să bineveșiți a lua parte la o consfătuire în scopul sus arătat.

Vă încunoștiințez că o invitație identică a fost adresată tuturor foștilor miniștri, foștilor președinți ai Corpurilor Legiuitoare și foștilor primari generali ai municipiului Capitalei țării.

Consfătuirea va fi presădată de cel mai în etate din invitații cari vor binevoi să vie în ziua de 22 April, ora 10 și jumătate, în sala „Liedertafel“, Str. Academiei, 20.

D. profesor Al. Otetelişanu a avut amabilitatea să lea asupra-şi organizarea acestei consfătuiri.

(ss) Mareşal Averescu,
fost în trei rânduri Preşedinte al
Consiliului de miniştri.“

Răspund :

„Bucureşti, 5 April 1937.

Domnule Mareşal,

Primesc o invitaţie tipărită, purtând semnătura dumneavoastră, prin care mă invitaţi pentru ziua de 22 April la o consfătuire în Sala Liedertafel.

Ea mi se adresează pentru că am avut cândva, pe scurtă vreme, onoarea de a presida un Guvern, şi alături cu mine ar fi aceia cari şi ei au servit astfel Ţara şi pe Suveran.

Modestul meu rol în viaţa publică nu este legat însă de acest *moment* dintr'o carieră de muncă pe *multe terenuri*, şi de acela nu m'aş găsi într'o societate de care să mă simt legat şi cu care să fiu deprins a schimba gânduri.

Pe de altă parte, necunoscând programul, dar cunoscând prea bine lipsa de disciplină intelectuală în lumea noastră politică, se poate ca discuţia să lea o direcţie pe care să n'o poată împiedeca şi opri nici cel mai cu autoritate dintre preşedinţi. Decât să fiu silit a părăsi o adunare cred că e mai bine să evit anume surprinderi.

Preţuiesc însă după cuvlinţă sentimentul patriotic care însufleţeşte pe cineva care a adus atât de mari servicii ţării şi vă rog a crede în nestrămutatele mele sentimente de cea mai înaltă stimă.

N. Iorga.

Mă veţi scusa pentru scrisoarea mea obosită. Mi se pare ca însuşi scrisul cuiva li completează oarecum cu-

getarea mult mai bine decât și cea mai sigură și elegantă reproducere mecanică.“

9 April.

Conferință la Academie despre tradiția literară. Foarte multă lume. Aplause ale confrăților, de două ori, contra obiceiului, în expunere. Mulțămiri ale lui Antipa, care presidează, și ale lui Țițeica.

Apoi, la radio, despre Basarabia.

11 April.

Serbătorirea lui Cuza. Am făcut să i se aducă omagiul Ligii Culturale, am scris un articol la ziar și i-am trimis o telegramă.

13 April.

Reluarea la Teatrul Ligii, în condiții escelente, a vechii mele piese „Fiul cel Pierdut“.

14 April.

La un festival al elevelor mele de la Văleni, foarte bună represintare a piesei „O jertfă simplă“.

✱

Ieri visita lui Bertolotti, cugetătorul fascist. Îi arăt ce nedreptate ni face regimul italian, ce zădărnice e alianța cu Ungaria și ce ofensă pentru noi sentimentalitatea cu Stoladnovici. Răspunde, rezervat, că sânt numai „convingențe“.

15 April.

Redeschiderea cursului de la Universitate. Sala plină. Li învederez cât au lipsit de la datoria lor față de mine. Arată foarte bune dispoziții.

16 April.

Brătescu-Voinești întrebuințează, la Academie, forma unei satire literare pentru a lupta contra literaturii artificial violent. Foarte mult public și foarte călduros.

Asistă Upton Clark, care-mi vorbește într'o foarte bună românească, și Jeannel. În delicate cuvinte duioase Lăpedatu presintă felicitări lui Cuza, menindu-i nouăzeci de ani, și din partea celor cari nu vor mai putea vorbi atunci. Răspunsul lui Cuza e puțin potrivit: vorbește de lupta sa și de programul său pe care-l crede că în curând va birui. Aplausele publicului sânt simțitor mai slabe decât după cuvintele lui Lăpedatu.

18 April.

Madol vine din Bulgaria. Nu găsește situația din Franța așa de îngrijitoare.

Vorbim despre Ferdinand al Bulgariei, căruia i-a consacrat o carte pe care ar voi s'o vadă tradusă la noi. Spune că Ferdinand ține să fie considerat ca un gentilom frances. În ce privește sângele coburgic, la mese întreba tare pe ministrul Belgiei ce face „vărul său Albert”. Cu el a verificat aserțiunile lui Paléologue, pe care le-a recunoscut absolut exacte.

Madol merge seara la Văleni.

21 April.

Madol a văzut pe Regina ieșind pentru o primărire cu trăsura în curtea de la Cotroceni. Nu i s'a părut slăbită.

*

D-na Marta Bibescu-mi scrie protestând că ea nu vorbise în articolul ei decât de Regina din tinerețe. Vrea să-mi explice.

Dar trebuie să merg la Văleni.

23 April.

La mine, Ostrovschi, cu un delegat al directorului Museului Ermitajului. Imi aduc tabloul de acolo al lui Mihai Viteazul la Curtea lui Rudolf. Uimire... Ostrovschi imi face și un discurs solemn în fața celuiilalt, care nu spune un singur cuvânt, dar imi aduce o amabilă scrisoare. Vorbim de situația din Prusia, după informațiile mele recente. El o crede, economic, fără greș (și în curând vor fi răscoalele flotei...). Conversația se prelungește foarte amabil. Cum era vorba de recoltă, el spune că ultima a fost ca și cea mai bună din epoca țaristă, — Mai bine pentru noi, că nu veți veni la noi. — Nu, noi sântem, vă asigur, pașnici.

La Academie invit pe Ostrovschi. Cum Goga va vorbi asupra literaturii iudaisate, il asigur că poate pleca după ce va fi salutat și i se va mulțami (și Goga va trebui asigurat că Ostrovschi va pleca...).

Lăpedatu vorbește frumos în cuvintele de mulțamire. Apoi Goga, foarte aplaudat și spuind lucrurile deschis. Caut cu ochii pe Sadoveanu, care lipsește, ca și Motru; publicul, care e enorm, râde. Lăpedatu aprobă cuvântarea.

1-iu Maiu.

Gafencu vine să-mi ceară colaborarea la noua sa gazetă, *Timpul*. Îl felicit pentru succesul de la Galați. El spune că toate partidele sânt mulțămite. Nu e de loc sigur de succesiunea alor săi. De și Costăchescu a câștigat o mare victorie la Iași, dar numai în oraș, Gafencu admite că toți Evreii votează pentru ei, dar, după alegere, e „jenant”. Lupu vrea legătura cu extrema stângă; Gafencu n'a primit-o la Galați.

*

Știri externe rele. Pe lângă ivirea militarismului în Rusia, neisprăvirea Expoziției la Paris, greutăți financiare cu comuniștii, zvon de demisie al lui Blum, inecarea celui mai mare crucișător al lui Franco.

*

Furioase injurii contra mea ale lui Mehedinți, complet bolnav.

10 Maiu.

Am felicitat pe Regele pentru revista armatei pe care el a creat-o, scusându-mă că nu pot fi de față. Mi-a răspuns cu mulțămiri și părerea de rău că voiu fi absent.

12 Maiu.

La București. Releau lecțiile la Institutul de Istorie Universală.

13 Maiu.

Un ziarist român din Paris, Nicolescu. A fost și în Rusia. A vorbit cu Stalin, care e în conflict declarat cu casta militară. E însurat cu o Evreică, sora lui Cogăno-vici. Cunoaște personal pe Mussolini.

14 Maiu.

D-na Procopiu spune la telefon că regina Maria, cu privire la care umblau cele mai oribile zvonuri, e reținu-tă în pat de o flebită. Flebita însăși e îngrijitoare însă.

15 Maiu.

Deschiderea Academiei. Discursul lui Lăpedatu nu se ascultă. Și mai puțin raportul secretarului, N. Popescu, înlocuind pe Țițelca, dus la serbarea de la Paris a Școlii Normale. Mai toți par îmbătrâniți și obosiți. Presintarea a patru volume de traducere francesă a „Istoriilor” mele, și cu tomul IV românesc, trezește foarte puțin interes. Lăpedatu însuși găsește numai câteva frase banale. Numai curiozitatea lui Lupaș se aruncă asupra noului volum, examinat și de Silviu Dragomir.

16 Maiu.

Lupaș ia cuvântul la Academie ca să-mi mulțamească pentru partea ce am făcut în „Istorie” trecutului ardelean și rezultatelor „școlii din Cluj”. Răspund că sânt foarte mulțămitor pentru orice cuvinte bune, eu care mi-am auzit în ultimul timp, atât de des, de celelalte

17 Maiu.

La Mislea, cu elevele mele de la Văleni, care dau un spectacol deținutelor. Acestea au sufletul mort de peno-rocirea lor. Visită la bisericuța din Bordeni.

20 Maiu.

Ridiculă manifestare de dușnănie a lui Mehedinți la Academie. Arată cum totul pleacă de la „Junimea“, până și „Liga Culturală“ și studiile despre artă prin Tzîgara. Produce uimire. Cere scoaterea din Academie a „mîncinoșului“ greșit „de șapte ori șapte“, care sînt eu. E de sigur bolnav.

21 Maiu.

Cuza-mi propune ca pentru congresul Ligii la Iași să merg la fiul său, Gheorghe. Acesta mă vizitează. Îi recomand, acumă cînd au o așa de puternică organizație, măsură și ținută. Se arată influențabil în bine.

*

Readuc, în Academie, la realitate lăudăroșiile lui Mehedinți cu privire la „Junimea“. Omul a ținut să asiste la execuție.

22 Maiu.

La Academie, pictorul Petrașcu cetește un frumos discurs de intrare. Răspunde uimitor de uman Motru, într'o formă plină de poezie.

Mehedinți bravează. Discută așezarea Samizegetusei și presintă o declarație scrisă prin care se plînge că nu i

s'a prețuit „darul“. Lăpedatu spune că, din partea lui, a colaborat la n-1 comemorativ al „Convorbirilor“ și l-a ajutat cu bani. Mehedinți cere să i se fixeze o dată pentru a reveni asupra subiectului. Mă înscriu din nou după dânsul.

23 Maiu.

Nou dar de cărți de la Mercati, cu câteva rânduri în care se arată mișcat de concertul pe care Clujenii l-au dat la Roma.

24 Maiu.

Șișești face o frumoasă intrare la Academie. Din nenorocire Antipa e obositor.

25 Maiu.

Discuție în jurul declarației generalului Rosetti că renunță la sarcina de executor testamentar al lui Berthelot pentru că venitul proprietății de la Fărcădin nu permite a se da bursele prevăzute prin testament; s'ar putea ajunge și la o comunicație tribunalului. E combătut de Lăpedatu, Andrei Rădulescu și Goga și isprăvește renunțând. Am propus ca vre-un Ministeriu să întregească suma burselor.

*

Flița mea Magdalena a văzut la 22 pe Regina. Abia o ușoară flebită. Primește și vorbește ca de obicei.

26 Maiu.

Sacerdoțeanu lea la Academie un premiu de 20.000 de lei. Membru corespondent e ales însă Matei, foarte susținut de Ardeleni, cari propuseseră și pe Em. Panaitescu.

27 Maiu.

Întoarcere a prințului Mihai. Regele e încă serios bolnav.

28 Maiu.

Președintele grec Metaxas îmi răspunde cu privire la prigonirea „Macedonilor“ (el zice „Cuțovlahi“). Mă asigură că s'a dat ordine de a nu-i tulbura. Dar cere să nu fie atacați Grecii în presa noastră.

*

Luptă pentru confirmarea lui Em. Panaitescu la Roma. Sânt silit să protest contra intervenției lui Lăpedatu oarecum în favoarea lui și mai ales contra observațiilor lui Silviu Dragomir.

Cade alegerea lui I. Matei ca membru corespondent, dar reușește cu simplă majoritate Ștefănescu-Goangă, — victorie a Clujenilor și a situației lui oficiale.

*

Regina Maria suferă de ciroasă.

31 Maiu.

Mare luptă la Academie pentru înlocuirea la Roma a lui Em. Panaitescu. Se admite propunerea, asupra căreia mă înțelesesem cu Bănescu, de a trece ca o delegație conducerea școlii din Roma asupra mea.

1-iu Iunie.

Lăpedatu-mi arată cu cât tact a procedat și-mi strecoară că ar fi cu un Ministeriu național un bun președinte al Camerei.

3 Iunie.

Ciocniri la Academie cu aceia, între cari și Lăpedatu, cari par că volesc a reduce la nimic delegația mea la Roma. E o întreagă reacțiune, exprimată zgomotos și de Goga, pentru Em. Panaitescu.

4 Iunie.

Lăpedatu, foarte afectat, vine să se explice. Îmi păstrează cele mai bune sentimente. Nu s'a lăsat niciodată întrebuițat contra mea. Se va face cum doresc eu. N'a avut nicio intrigă în minte.

5 Iunie.

Regele la Academie. Blaga vorbește cu un glas supțire și încet, fără puțința de a sublinia, despre sat, pe care-l consideră, ca fiu de preot ardelean, ca un fel de proprietate a lui, închisă nouă, „citadinilor“, cari nici nu putem pricepe unele lucruri, dar pe cea tă „cultură minoră“ de acum e de clădit una „majoră“. Cuvinte menite să facă impresie, citare de elemente urâte din viața satului, presintat ca unități răslețe și închise („prunele din zamă de mort“). Foarte subtil răspunde Petrovici. Lăudând foarte mult pe noul său coleg, tăgăduiește, ca raționalist, bazele însăși ale unei cugetări care vrea să fie mistică, și râde discret de „mioritisme“ lor.

Regele arată legătura sa cu literatura actuală, considerând ca isprăvite fasciile anterioare, cu sentimentalismul lor. Anume a venit la intrarea lui Blaga, ca reprezentativ al unei generații care cu dânsul intră la Academie. Două cuvinte despre Petrașcu și Sisești, cari și-au ținut discursurile în aceeași sesiune. Noua literatură, spui e Regele, e plină de talent, doar cu unele „licențe“.

6 Iunie.

Cercetez „Luna Bucureștilor“, ridicul organizată (mănăstirile cu covoarele și icoanele lor își fac de cap). Mai bine la expoziția d-nei Tătărescu, unde însă... prea multă mâncare.

7 Iunie.

Plec la Văleni în momentul pregătirilor, cam vulgare, pentru Moscicki. Tătărescu mă cată la telefon ca să-mi spuie că Regele a iscălit decretul care dă câteva milioane fondului de cercetări al Academiei.

20 Iunie.

Mă cercetează vechiul meu prieten Stensgård de la Århus în Danemarca (a fost în România acuma patrusprezece ani și găsește o mare schimbare).

Vorbește de regele Danemarcei. Il iubește toată lumea. Caută societatea populară Spune „reginei“: „femeia mea“. A încercat o singură lovitură, în chestia Slesvigului, acuma vre-o cinsprez ce ani, făcând să plece un Guvern care avea majoritat a. De atunci „nu face politică“ Danesii n'au bolșevism D ar doi comuniști cari mai pun în mișcare pe soc a ști.

Vorbește de Islanda. Abia suta de mii de oameni, cari-și au totuși o întreagă literatură, o presă întreagă. O modestă societate autonomă, care și prin căsătorii se leagă de lumea danesă. Atinge și de marile resurse ale Groenlandei, care se simte neatacab lă.

26 Iunie.

Spre Iași, pentru Congresul Ligii.

27 Iunie.

La Iași, afară de pavoasarea Gării, al cărei șef e un vechiu cetitor al „Neamului“, nimeni. Un grup restrâns întâmpină pe congresiști.

La ședința de deschidere, represintanții Statului lipsesc. Și ministrul local e plecat la o nuntă; absenți și prefectul, și primarul, și militarii, și profesorii, ba chiar și membrii locali ai Ligii. Congresisții sânt mulți și numeroși.

Provoc să vorbească pe Topa, pe Cuza, căruia-l cer să o facă în numele generației sale. O face, atacând pe tinerii de la codreniști.

După-amiază, escelentă discuție în jurul celor două chestiuni: romanisarea Iașului și reformarea morală a literaturii. Topa are o impresionantă cuvântare, în care arată cum lucrează Macedonenii săi.

Seara, „Chirița în Iași“, bine montată la Teatrul Național.

28 Iunie.

La Hârlău, unde descopăr mormântul lui Anfilohie de Hotin și câteva frumoase icoane la schitul lui Zagaveiu.

La Cotnari, primire cu călăreți și praznic. Descopăr Istoria lui Nadir-Șah, de Vataje.

29 Iunie.

Mișcătoare împărțire a premiilor la Iași.

Seara, Găvănescu la masă. Vorbește de începuturile sale, pe lângă Dimitrie Brătianu, ca redactor la „Nașuirea“. Era un om de o mare cultură și de o impunătoare energie.

30 Iunie.

Găsesc căldurosul răspuns al Regelui la telegrama ce i-am trimis la Varşovia, nu fără aluzii netede la discursul de la Academie.

9 Iulie.

La Bucureşti. Vorbesc la Academie despre un memoriu către Cuza-Vodă, senzaţional, care stârneşte uimire.

*

Regele a plecat „incognito“, dar vor fi recepţii la Paris pentru dânsul.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor. Discurs al lui Angelescu.

Cineva îmi spune ce greşală a fost ceremonia ridiculă, şi cu defilarea de oi, pe care a oferit-o Regelui în Bucovina adiutantul său, colonelul Sidorovici.

La Paris Regele e lângă preşedintele Republicei pentru defilarea de ieri. Asistă şi Sultanul Marocului.

18 Iulie-12 August.

O lună de grea boală.

15 August.

Închiderea cursurilor.

18 August.

Patriarhul îşi arată temerile în ce priveşte năvălirea Evreilor şi a străinilor în genere. Scrisoarea e de o înaltă gândire şi de o adâncă simţire românească.

Cineva-mi spune că Istrate Micescu a vrut să mă vadă. Dar niciodată „naționalismele“ cu scopuri politice de partid nu se vor putea apropia.

23 August.

Nora mea Elena povestește din vremea bejențiilor de la 1916. A văzut fugind la Prunariu călărașii din Botoșani. Pădurea era așa de plină de corpuri de nu puteau trece bejenarii. Se spunea țăranilor să nu-i primească, de oare ce Germanii urmăresc pe „boleri“ ca să-i taie; așa spune și un șef de gară. Numai cu amenințări de moarte s'au putut căpăta gazde. Familia ei, fugară de la Fîlîiaș prin Craiova, a stat la un moșneag și nora lui, cu un copil, soțul fiind soldat în Moldova. Bătrânul a ascuns cele două fete supt niște coceni două zile cât au trecut Bulgarii. La București Unguri refușau pașapoartele de întors și Evreii impuneau taxa de 500 lei ca să le dea

25 August.

Visita lui Louis Marin și a lui Paul-Boncour, etnograful cu, doamna. Conversație ușoară.

4 Septembrie.

Sânt invitat la Congresul de istorie turcă.

5 Septembrie.

Primesc scrisoarea președintelui Academiei de Istorie din Chile, care m'a ales membru corespondent. Răspund prin aceste rânduri:

„Monsieur le Président,

Je vous remercie chaleureusement de la bonne nouvelle que vous venez de me transmettre et vous prie de vouloir bien communiquer à la compagnie que vous présidez l'expression de ma gratitude pour le témoignage d'estime et sympathie qu'elle m'a donné.

Considérant dans tous mes ouvrages la civilisation humaine comme un seul immense organisme et cherchant à fixer à l'esprit latin, étendu sur les deux mondes, la large place qu'il s'est gagnée par son admirable élan, je n'ai jamais perdu de vue l'apport, si important, de l'Amérique latine, au milieu de laquelle votre grand et beau pays représente un des triomphes les plus beaux de cette pénétration qui, par dessus l'Océan, a porté, en même temps que le langage de Rome, la clarté et l'harmonie qui distinguent, des Andes aux Carpathes, notre race commune.

Veillez agréer, Mr. le Président, l'assurance de ma plus haute considération.

N. Iorga¹.

24 Septembre.

La București.

D-rul Angelescu e în ad văr foarte bolnav. Îl vizitez în casa lui, plină de rudele cele mai de aproape. E și Săveanu și doctorul Manolescu. Prietenul meu vorbește așa de încet, încât abia se aude¹.

*

Inculeț îmi spune că a văzut pe Rege. E fals că Guvernul ar voi modificarea Constituției. Nu și-ar lua pe cap toate consecințele.

¹ Și, totuși, admirabila-i structură va birui.

Lăpedatu crede că Guvernul va putea merge până la capăt.

*

Vorbesc la Academie despre Memoriile lui Wimpfen, privitoare la războiul Crimeii. După mine, Gr. T. Topa de Iași, în jurul operei d-rului Cantacuzino; incheie că o adevărată cultură românească științifică e de făcut de acum înainte. Nistor spune că va protesta, — dar pleacă.

8 Octombre.

La București pentru radio.

Lăpedatu-mi spune că în Cehoslovacia durerea pentru moartea lui Masaryk a fost imensă.

10 Octombre.

Iulian Peter la mine. Îmi arată că, acum doi ani, Francesi din burghesie-i spuneau că au votat cu stânga fiindcă socotiau republica în pericol și că de cei veniți astfel la cârmă s'ar putea ușor libera. Când li s'a spus că în fața unei „miliții civile“ cu mitraliere nimeni nu s'ar putea opune, cădeau din nori.

16-7 Octombre.

Telegrafiez Regelui: „Rog pe Maiestatea Voastră să binevoiască a primi și urările mele“. Îmi răspunde: „Toate mulțămirile mele pentru urări“.

A îndemnat la Alba-Iulia (comemorarea lui Horea) la Unire, pe care Vaida o refuză, arătând că poate lucra numai cu „frontul“ său. Slab discurs al lui Lăpedatu, care a atacat, violent, la Cluj pe Valer Pop, și escelent discurs al acestuia. Frumoase cuvintele generalului Gamelin, căruia Regele i-a arătat valoarea armatei sale.

22 Octombree.

Mehedinți mă atacă iarăși, într'o comunicație de etnografie, ca fiind un dușman al nației mele, un lăudător al Evreilor, un implu care a atacat „Junimea”. Înainte de comunicarea mea despre Mormintele Mavrocordașilor răspund cu câteva cuvinte. El se îndărătnicește să presinte obiecții după mine. Pentru „a nu ne da în spectacol”, Lăpedatu ridică sedința, în strigătele lui Mehedinți, care revine și în ședința intimă, adaugând că am presintat pe Regele Carol ca pe „un vanitos vulgar”. Lăpedatu, des întrerupt de Mehedinți, caută a restabili adevărul și a-mi da o satisfacție.

E un întreg complot pus la cale de o bandă...

29 Octombree.

La București. În ședința intimă, Mehedinți, după planul stabilit, revine, adăugând că sânt un „pornograf” și vân-turând două fotografiile ale unor epigrame găsite în saltarul lui Bianu. Academia-l ascultă fără nicio protestare; Lăpedatu se apără numai pe el. Singur Nistor se arată scandalizat și cutează a mă apăra. Arăt cu liniște valoarea invinuirilor.

Mehedinți a adus înainte ruperea relațiilor Secției istorice cu mine pe vremea lui Tocilescu și a protestat că el n'a fost ministru supt ocupație.

31 Octombree.

Adunarea extraordinară a Ligii Culturale pentru a discuta primejdia economică din partea Evreilor. Foarte bună represintare a secțiilor. Puțini negustori.

Multe discursuri vibrante: al Ardeleanului Peneș, al profesorului Țicălolu, al represintantului Drăgășanilor. Perfectă liniște după intrunire.

*

Seara, conferință despre Antim Ivireanul. Patriarhul e în provincie. Episcopii nu se deranjează, afară de Mihălcescu și Pocitan. Se va cere o contribuție preoților pentru refacerea bisericii „Antim“.

1-iu Novembre.

Deschiderea cursului.

*

Conferință despre tradiție la „Universitatea liberă“.

*

Dr. Angelescu la mine. El crede că va veni un Guvern Mihaache. Îi spun că o cred și eu.

Ausschnitt ar stăruii pentru aducerea țărăniștilor la putere.

Vine, după plecarea Regelui, Inculeț. El nu e așa de sigur de venirea țărăniștilor. Îi dau o scrisoare pe care s'o arăte Regelui, în care spun că țărăniștii sânt imposibili supt raportul ordinii, naționalii-creștini supt al politicii externe, iar o coaliție, supt raportul solidarității. Dacă continuarea liberalilor până la capătul legislaturii sau, dacă e vorba de o disolvare a Parlamentului, un Guvern de alegeri al lor, cu represintanți ai Regelui la Interne, Justiție și Războiu. Sânt gata să-l susțin printr'o declarație publică și să permit amicilor miei să figureze pe listele lor.

Dr Angelescu e fără încredere în rezultatul pentru liberali al alegerilor. Pretutindeni ei sânt împărțiți în tabere.

Inculeț imi spune că a presintat Regelui, indulcindu-le cu considerații sentimentale, condițiile mele. El a făcut să mi se comunice că pregătește un gest neobișnuit pentru mine.

4 Novembre.

La Tătărescu pentru o chestie de familie.

Vorbim de succesiune. El ar fi dispus să meargă mai departe. I s'a cerut și de la Paris, de la Londra. L-au cerut prințul Paul și, prin Rydz-Smigly, Polonii.

9 Novembre.

Cum sânt chemat la Rege pe mâni, Inculeț trece la mine ca să-mi spuie că păstrează scrisoarea mea despre succesiune, dar că acuma pot vorbi Regelui personal. N'ar voi să se pară că am fost influențat.

10 Novembre.

La Regele.

Mă întâmpină cu cuvintele: „Nu ne-am văzut de mult“. — „...“ — Ai fost la Văleni... — M'am intors de două săptămâni. — Cum au mers cursurile? — Bine, dar eu am fost bolnav. — N'am știut.

Îi dau explicații. Mă întreabă de succesiune.

Îi arăt că nu pot fi chemați național-țărăniștii. Miha-lache nu e șeful lor. În Regat e o colecție de conservatori, elemente rurale și alții. În Ardeal, unde e adevăratul șef, Maniu, imposibil fiindcă se vrea peste Coroană și nu aduce nici inteligență, nici cultură, nici loialitate, cum m'am convins și eu în legăturile cu dânsul, de

fapt partizanii lui îi cultivă mistica pentru popor, dar fiecare lucrează de capul său. Apoi Statul nu poate trece prin capriciile doctrinare ale lui Madgearu, care, dacă nu va avea conducerea economică, va trânti Guvernul. Regele nu poate chema pe acela care a declarat că tot ce s'a lucrat în patru ani e „o farsă sinistă”; s'ar condamna să iscălească distrugerea a tot ce s'a creat; și nu e rostul Monarhiei să dea contra-iscălituri la fiecare schimbare de regim.

La național-creștin, Cuza e foarte bătrân, încât Goga ar conduce, dar e un om fără direcție. Partidul nu se poate prezenta în fața Aliaților, pe cari i-a combătut, și nici în fața Germanilor, pe cari i-ar lăsa ca să vie la Guvern. Popularitatea-i vine din „Jos Jidanii”, dar la Guvern nu se poate lucra cu această lozincă, — în deosebire de opera constructivă românească începută de mine —, și nu s'ar putea opri escesele pornite de la acest cuvânt de ordine.

Regele amintește că Gr. Filipescu i-a spus că i s'au oferit de țărăniști Externele (!), dar el nu le poate primi pentru că a atacat violent pe Mussolini (!).

Adaug că un Guvern de elemente eterogene n'ar putea lucra. A fost de-ajuns ca în formațiunea mea să fie două divergențe ministeriale pentru a-mi impledeca acțiunea.

— Dar un Guvern fără caracter de partid? — Dacă Majestatea Voastră are curajul eroic s'o facă, ar găsi aprobarea întregii opinii publice. Dar, bine înțeles, oameni fără trecut și viitor politic. — Așa recomandă și Iunian. — Făcându-și loc cu ei...

Un asemenea Guvern poate să fie însă incapabil de a-și îndeplini misiunea. În acest cas Majestatea Voastră ar trebui să aibă îndată la îndemână o altă formațiune.

Fiindcă în asemenea împrejurări nu poate fi vorba de crasă și de consultații.

Vaida nu-mi pare că poate governa. Se pierde în pozești, noaptea și ziua.

— Dar Averescu? — Când Codreanu era stăpân pe București, l-am crezut pe mareșal singurul capabil a domina situația. Când i s'a vădit incapacitatea, ca în discursul de ieri despre „comerțul inimii“, nu-l mai văd necesar pe mareșal.

La țărăniști, Lupu, care putea juca un rol, l-a pierdut prin legăturile și atitudinea sa. Iar Costăchescu? Cine s'ar strânge în jurul lui?

Rămân liberalii. În cas de s'ar continua Parlamentul, numai ei... — Dar Parlamentul a terminat. — Nu acum: în Ianuar. — Dar ce pot însemna două luni! În cas de alegeri, Maiestatea Voastră li-ar putea impune, ca garanție de imparțialitate, ministrul de Interne și cel de Justiție.

Tătărescu s'a format, potolindu-și retorica. Inculeț e o adevărată comoară. Poate fi trimis la cele bune ca și la cele rele, și se întoarce, politicește, cu ceva în buzunar: jumătate pentru el, jumătate pentru Maiestatea Voastră. Dinu Brătianu e în adevărr închis. — S'a schimbat mult. E un om onest. Și un om care trăiește, în deosebire de Vintilă; I. Brătianu, om de mari însușiri, avea moralitate, — pentru alții. Pe Dinu l-a cunoscut la vânători și aiurea, unde se descopere omul. La început avea șovăiri, apoi i-a fost loial.

Primit la vechii liberali, Gh. Brătianu ar aduce, spun eu, posta de răsbunare. Aportul său de câțiva profesori n'are valoare politică. Pe lângă el doar Văitoianu (Regele subliniază) și Toma... — Nu-l cunosc. — Maiestatea Voastră are nevoie de un partid liberal puternic. — Nu sânt liberalii prea urțiți? — Nu cred.

În cale, Valda, așa de preocupat, că nu mă observă.

Afară, gazetari: — D-lor, eu sânt un particular. — Dar ați fost în audiență. — Mulți vin în audiență, dar nu în aceeași calitate. — Dar succesiunea? — Este o succesiune? A murit cineva? N'am auzit măcar că trage să moară... — Dar vi s'a cerut o înaltă recomandare... — Recomand pe d. Mihalache....

După mine ar fi revenit Iunian.

12 Novembre.

Plecare de la București spre Paris. D-rul Angelescu ține să mă petreacă la gară.

14 Novembre.

Sosire la Paris.

15 Novembre.

Prima conferință despre spiritul frances (și latin) în „Austria secolului al XVIII-lea”. Foarte multă lume. Prietenii miei evrei s'au abținut toți.

*

Visită la Expoziție. Masă dată de Gusti profesorilor francesi cari au fost în România. Bardoux, președintele Academiei de Științi morale și politice, se teme de rezultatul vizitei lordului Halifax la Berlin. Îi arăt că, după părerea mea, nimeni n'ar risca, în împrejurările de azi, un războiu. D-ra Văcărescu e și ea incredințată de aceasta, și contra fobiei francese.

16-7 Novembre

Aflu de formarea Guvernului al doilea liberal, cu participarea lui Topa, „simbolică”.

18 Novembre.

A doua conferință. Cu toată vremea, foarte rea, cu ceață deasă la oarele patru, publicul se menține.

*

Dejun la Lhéritier. Întâlnire cu Wladimir d'Ormesson, care vrea informații despre România.

19 Novembre,

Răspund lui Buré, care, în *L'Ordre*, mă presintă ca gata să trec, ca basă a politicii românești, Italia în locul Franței, supunându-mă influenței lui Vaida și a Regelui. Aș ajuta „alunecarea săpunită“ la care se dedă și Polonia.

•

Ședință solemnă la Academia de Inscricții.

20 Novembre.

La Delbos, pentru a-i da informații despre România în momentul când răsar din nou suspiciuni în ce privește direcțiile ei.

Îi arat că partidele —, nu în Franța, unde învățămintele se fac în casă, ci aiurea, și în Anglia, unde acei disidenți religioși cari-și continuă studiile în Germania aduc de acolo o permanentă direcție filo-germană —, se osebesc după locul unde și-au urmat studiile conducătorii. Dar, la noi, oricare ar fi fost șovăririle lui I. Brătianu, inginer deprins a cerca soliditatea podurilor înainte de a trimete trenul, care une ori trebuie să meargă cu orice risc, liberalii sânt de formație francesă, pe când toată gândirea lui Madgearu e de la Berlin și Maniu s'a format în Budapesta sub-germanică (de aceia primia, odată, pe fostul ministru de Războiu german de pe vremea Războifului).

Deci România va urma aceeași politică externă. Vorbesc și de Beck, dănțuitorul care nu va lua pe niciuna din cele cu care danțează, dar care trebuie menajat, ca să nu cadă mai jos. Arăt că Italia s'ar putea câștiga prin alegeri de Italiani la Academii, acordare de decorații, articole favorabile lui Mussolini, excursii. „Italia are față de Franța gelosie, nu ură; Germania ură, fără gelosie.“

Delbos se teme de Vaida. Îi spun că el e numai sfătoșenie și atâta. Crede că Arciszewski e „nociv“. — Dar el n'are nicio influență.

•

Ziarele aduc un articol din *Tribuna* de la Roma, în care disidiul franco-italian e tratat de ceartă a amarezului răspins. Declarația e primită cu simpatie.

•

Dejunul la Charléty, care nu mai e rector (am văzut la Sorbona pe noul rector, medicul Roussy, cu mulți prieteni la noi).

•

A treia lecție, foarte călduros primită.

•

Înainte de aceasta, Bardoux mă salută la Academia de Științi morale și politice. Răspund că, de oare ce s'a vorbit și de rostul meu politic, voiu căuta, în noua formație, la alcătuirea căreia am lucrat, să fac a se menține acele legături care au plecat nu din ceasul victoriei Franței, ci din acela al celui mai mare pericol al ei.

•

Seara, la inventatorul Coandă.

•

Plecare spre Italia.

21 Novembre.

Coborâre la Veneția. Gara e decorată pentru o primire de muncitori germani, din „țara amică“.

22-4 Novembre.

La Veneția. Revăd câțiva prieteni, Zorzi, Orsi. Orașul e plin de Nemți grosolani și ridicoli: o adevărată invazie de barbari. Dau și un concert în Piață.

26 Novembre.

Seara, la București. Mă primesc în gară amicii și miniștrii, afară de Tătărescu, reținut. Regele mi-ar da comanda Meritului său și ar fi să-mi scrie și o scrisoare.

*

Maniu e acum șef fărănlist și încheie „pact de neagresiune“ cu Codreanu, Gh. Brătianu și... Argetoianu.

27 Novembre.

Tătărescu la mine. Arată că-i e peste cap de Brătieni. Ar vrea o legătură a Centrului. Ne-am îndruma către dânsa.

29 Novembre.

Mi se cere de d-rii Angelescu și Costinescu să candidez în fruntea listei la București. Primesc nu fără greutate.

1-iu Decembre.

Costinescu ar fi de părere să rămân la Senat. Îi scriu lui Tătărescu cu indignare despre această atitudine față

de cineva care a fost rugat să primească și acum a tratat ca orice postulant de mandate. Mi se spune că va veni seara Costinescu și se va scusa.

Costinescu o face. Vorbim de moartea lui Duca. El se coborâse din tren, ca de obicei, iute, „ca un iepure“. Era la șase pași de Costinescu când s'au auzit detunăturile. Cel lovit n'a avut senzația glontelui. „Mai iute ca la ghi-
lotină.“ Un nou glonte l-a atins pe Costinescu la fluierul piciorului. N'a simțit durerea: s'a pansat singur. I-au trebuit însă două luni de îngrijire.

Asasinii erau tratați prea bine. Acuma sânt supuși regimului comun al ocnașilor.

Întreb ce atitudine vor avea liberalii față de o eventuală campanie cu revolvere a lui Codreanu. — Tot așa și noi, cari avem și mitraliere.

4 Decembre.

La Regele. Îmi iese înainte îmbrăcat civil, cu cea mai bună înfățișare. Incepe prin a-mi mulțami pentru telegrama de la Paris. Îmi arată cum, de și nu e nicio obligație constituțională, a ținut samă de tradiția care-i impunea să se adreseze la național-țărăniști. Li-a cerut să-și asigure și concursul lui Vaida. Dar Mihalache a făcut greșeala de a-și întreba partidul, în loc de a merge la Vaida. Acesta, care a mărturisit că l-ar fi dat afară, i-ar fi procurat îndreptățirea pe care acum n'o are.

Îl felicit pentru înțelepciunea în adevăr regală pe care a căpătat-o în ultimii ani. Să fi fost așa de „rege“ acum șase ani, ce guvernare a mea ar fi ieșit! Acuma e așa de „înrădăcinat“, de „înfipt“, încât poate birui și greșelile făcute.

Apoi arăt ce am văzut și am făcut în străinătate. El lămurește că la Paris a vorbit tare și deschis. Orice de-

monstrații pentru Soviete, dar Rusia rămâne Rusia, și nicio alianță cu dânsa; dacă Franța încearcă a ni-o impune, rupem. Ni trebuie relații directe cu Anglia, care, câteva decenii încă, va avea un rol hotărâtor. — Dar Franța ne-a înarmat. Ar face-o egoismul engles? — Poate. — Aș fi curios s'o văd.

Spun că, în țară, supt viața de partide, simt, ca un tropot de cai, mișcarea spre dreapta. Trebuie să se ție samă de dânsa. Firește că Zelea Codreanu e un prost. Dar ai lui vor sări în Camere de la 5 la 25. — Sânt fii, d-tale... — Bastarzi... Singurii pe cari mi-i permite morala

Regalitatea, spune Regele, nu poate să se prefacă în mașină de iscălit. Nici Carol I-lu n'o făcea, pierzând unele decrete prin saltare. Și președintele Lebrun, evitând protestul public, nu iscălește orice. El, Regele, consideră o iscălitură ca un act de conștiință și de înaltă moralitate. Altfel, e gata să discute, și, dacă e convins, cedează.

5 Decembre.

Întrunirea mea la Eforie.

7-8 Decembre.

Neplăcute discuții, și cu Tătărescu, relativ la candidaturi. El se arată foarte pornit contra Brătienilor și a oamenilor lor de casă.

10 Decembre.

Sosirea lui Delbos. Țărăniștii se abțin....

11 Decembre.

Masă la Externe. Discurs al lui V. Antonescu; răspunsul, foarte fin și bine rostit, al lui Delbos.

12 Decembre.

La Delbos. În Polonia a constatat și el că Beck, muncitor și de oarecare dibăcie, face o politică de duplicitate și nu se lasă câștigat pentru o precizare de raporturi cu Franța. Lui personal nu i-a cerut coloniile de care vorbea presa polonă. Situația moștenită de la Pilsudzki e curioasă: puterea e în mâna altor oameni decât aceia care în aparență poartă răspunderea. I se pare curios că Titulescu îl părăște telegrafic la Chautemps pentru că „și-a permis să vie în România când el, Titulescu, e în opoziție“. A văzut chiar acum pe Dinu Brătianu, pe care-l recunoaște îngust în felul lui de a vedea lucrurile. Regele a fost foarte amabil cu dânsul. Nu cunoștea hotărârea Italiei de a ieși din Societatea Națiunilor și refuzul formal din partea Angliei de a recunoaște pe Împăratul Etiopiei. A văzut că Tătărescu și Victor Antonescu ar voi să acorde această recunoaștere (cum mi-a spus Regele că o vrea și el). Ar dori însă o întârziere, nu în momentul unor posibile atacuri italiene și așa încât să pară că vizitele lui n'au produs niciun rezultat.

*

Dejun pentru Delbos la Antonescu. Râde când glumesc pe socoteala lui Stoiladinovici. Refuză să răspundă când îl întreb cu privire la procesul La Rocque.

*

La 5, la Legația franceză. Lumea abia se poate mișca. Mi se spune că a fost Maniu la 5 și că va veni Titulescu. D-na Thierry aduce răspunsul: la 8.

Thierry, întrebând asupra atitudinii lui Stoiladinovici, tocmai în acest moment la Roma, spune că visita lui Delbos la Belgrad, pentru formă, nu putea lipsi.

Titulescu, spune Thierry, a spus presei că el nu poate

avea decât o singură satisfacție : rechemarea ministrului Franciei.

12 Decembre.

Cuvântare la Braşov, cu Lăpedatu şi Voicu Niţescu. Alături, a „gardiştilor“, „cu 80% supt douăzeci şi unul de ani“. Perfectă linişte.

13 Decembre.

Ministrul_Chilelui la mine. Doreşte relații culturale.

14 Decembre.

Visita unui deputat iapones. Vorbim de relațiile ce s'ar putea stabili între cele două țări.

16 Decembre.

Redeschiderea cu o piesă a lui Holberg a Teatrului Ligei.

17 Decembre.

Visita lui Jérôme Tharaud. Se interesează numai de chestia evrefască.

20 Decembre.

Formidabil succes al lui Codreanu la alegerile de Cameră. Guvernul nu va avea 40%. La secții linişte și voie bună.

22 Decembre.

Alegeri la Senat.

Tătărescu la mine. Discutăm tristul rezultat. Mă plâng

că n'am avut prilejul de a vorbi, în calitate de „colaborator“, și-î amintesc ce i-am spus eu, și ce i-a spus Regele, despre incapacitatea electorală a lui Franasovici. El se scusează că nu ne-am mai văzut : a avut de luptă cu alegerile. „Colaborarea“ începe de acum. A fost înșelat de prefecti și de șefii de organizație, cari făgăduiau cifre fantastice. Victor Antonescu spunea că n'a fost niciodată primit mai bine. Steaguri, femei cu copii în brațe, strigăte... „A fost o conspirație.“

Regele i-a spus „să aștepte o soluție,“ și el o primește.

Îi spun că, în locul lui, cum eu nu sânt *sudus* unui partid și n'am „șef“, — se plânge iar de Dinu Brătianu, care vorbește tot de altele, dar e un om de treabă —, aș demisiona *acum*. Logic ar fi să o facă în urma votului de blam, prin Mart, după validări. Până atunci poate încerca o majoritate de grupări... Fie Goga — declar că-l primesc în Ministeriu —, fie oricine : și Argetoianu ! El crede că, dacă se produce o crisă violentă, ar trebui să-mi cedeze locul.

•

După-amiază, Valer Pop. Răul rezultat e datorit, după el, dorinței lui Franasovici de a nu se strica el cu nimeni și dualității în Ardeal cu Lăpedatu. Vorbesc de ce i-am spus lui Tătărescu despre celule de-ale lui Codreanu prin orice sat, despre contrabalansarea psihosei, cu inspectorii dintre ofițerii superiori deblocați și despre necesitatea de a pune în fruntea satului pe rezerviștii șefi de garnisoană.

*

Seara, Comnen, foarte îngrijorat.

25-8 Decembre.

Crăciun trist, plin de griji.

La 27 vine d-ru' Angelescu. Guvernul nu află „solu-

țla". Nu va avea 40%. Regele a primit rău pe Tătărescu. A venit pe neașteptate la București. Nu se știe ce vrea. Eu găsesc că Suveranul n'a făcut bine luând asupra-și răspunderea. Era preferabil să aștepte o desfășurare „constituțională“ a împrejurărilor.

Și el aruncă vina pe spiritul strâmt al lui Dinu Brătianu. Recunoaște că în județe nu s'a lucrat de loc.

29 Decembre.

Inculeț la mine înainte de amiază (se anunțase Tătărescu, dar îi spun prin Inculeț că nu mai e de nevoie; el merge, de altfel, să-și presinte demisia).

Ăcelași indignare pentru numirea lui Franasovici, impus de Dinu Brătianu, care amenință că, altfel, „rupe partidul“ și adresează o proclamație către țară. Și acuma discută cu țărăniștii pentru o conlucrare. Tătărescu a avut întâiu o discuție la Sinala, câteva ceasuri, cu Regele. Apoi, fără a înștiința Guvernul, Regele a făcut sa i se pregătească mașina pentru București. Odată cu ziua era aici A cerut demisia Guvernului. Nu știe nici el ce va fi.

Dau instrucții lui Topa să adune pe parlamentarii noștri, cari să-mi arăte dacă au dorința de a continua cu aliații noștri colaborația electorală. Liberalii nu o vor voi; rămân vaidiștii. Ioanițescu spune că aceasta e și dorința lui. Altfel, vom încerca să luptăm singuri.

*

Îndată Urdăreanu mă anunță că vine la două și jumătate din partea Regelui.

El i-mi aduce colanul lui Carol I-^u (Regele-mi răspunsese amabil la felicitări; Regina Maria, franțuzește și românește). Trece apoi la obiect. Ținând samă de

curentele spre dreapta, Regele a însărcinat pe Goga cu formarea Ministeriului și-mi cere să-l sprijin.

Aflu lista miniștrilor. S'au rupt de la țărăniști Armand Călinescu, Potârcă și Simian, cari fac parte din Ministeriu. Generalul Antonescu e la Războiu. La Externe Istrăte Micescu.

Se vor face declarații în sensul politicii externe de până acum. Arăt că aceasta mă împacă. Socot că și metodele vechi vor fi părăsite, ca unele ce sânt întrecute de Garda de fier. Resultatul alegerilor va fi lecuit pe Goga de planurile dictatoriale. Oricum, trebuie bine supravegheat, ca să nu-i revie aceleași tendințe.

Îi arăt ce i-am spus lui Topa. Goga, despre care mi se spune că vrea, ca și Cuza, — și Regele li-a vorbit de legătura cu mine —, să mă cerceteze, ar putea să nu opue la ai miei, în zece, cinsprezece locuri de Senat, candidați. Cu Vaida n'am avea decât un acord electoral, reluându-mi libertatea de acțiune.

Ar fi bine alegeri în zece zile, ca să nu se poată reface țărăniștii și gardiștii, obosiți și curățiți de bani.

Totuși Regele ar fi putut să nu iasă înainte, dar recunosc că până în Mart, cu un Guvern fără autoritate s'ar fi putut produce tulburări. — Aceasta a voit s'o înlătore Regele.

Isprăvesc cu „Să dea Dumnezeu să fie bine!“.

•

Cuza e simplu ministru fără portofoliu. Gh. Cuza la Muncă. La Cooperație, Ghițescu. La Instrucție Petrovici. Aiurea, Lupaș. Mă întreb cine e la Finanțe.

*

Seara, Goga vine la mine. Anunță planul de a suprima

gazetele evreiești. Spune că e prima vizită pe care o face. Se grăbește pentru ceremonia de la biserică.

*

A doua zi, ministrul iugoslav, poetul Ducici. Vorbește de legăturile cu Bulgarii. El îi socoate pe aceștia ca niște rivali permanenți. Niciodată nu se va putea face unirea cu dânsii. În Macedonia după dânsul nici nu sânt Bulgarii. Ce s'a făcut e numai o măsură de oportunitate. Vede în România ocrotirea poporului său față de pericolul unei pierderi în pravoslavia rusească. Când îi vorbesc de simpatiiile de rasă pentru Italia, e neplăcut atins. N'are și figura spiritului său, de o așa de fină călire.

30 Decembre.

Visita noilor miniștri. Istrate Micescu asigură că va merge pe același linie ca și înaintașii săi. E bucuros că în curând va putea să recunoască pe regele Italiei ca Împărat al Abisinieii.

*

Armand Călinescu a cerut să mă vadă. Îmi povestește toate suferințele lui cu Maniu. Era o situație imposibilă, care trebuia neapărat lichidată. Mihalache a răspuns cu injurii la hotărârea lui de a intra în Ministeriu. El, Călinescu, a îngăduit publicarea acestor atacuri grosolane.

Îi spun și lui, ca și celorlalți, că Goga trebuie neapărat stăpânit. E, din nenorocire, un om teatral, care teatralizează. Va putea fi oprit cu greu de a-și face obișnuitele salțuri. Călinescu pare a-și da samă de greutatea ce va întâmpina.

•

Seara, apare decretul de suprimare a gazetelor evreiești. Din păcate e sprijinit pe o doctrină cu totul neacceptabilă. Nu se pot crea principii de drept prin singure decisiuni ministeriale. Sânt foarte hotărît s'o aduc la cunoștința Regelui. N'aș putea măcar să rămân într'o țară condusă pe asemenea base....

31 Decembre.

Chem pe Armand Călinescu pentru a-i vorbi de această intolerabilă călcare a rosturilor constituționale. O recunoaște și el. A fost vorba de o primă satisfacere a lui A. C. Cuza, pentru „doctrina“ lui. Îi arăt foarte lămurit că voiu înștiința pe Regele. Nu pot admite o situație care, odată stabilită, ar putea să aducă și alte interziceri a drepturilor constituționale. — Mai curând mă expatriez. Prefer să nu mă bucur de aceste drepturi în țară străină decât să mi le văd interzise aici...

Promite să vorbească lui Goga. Îi arăt că trebuie o declarație publică și-i indic și sensul. El revine cu dânsa iscălită de Goga. Se pune în legătură și cu campania Academiei contra pornografiei. Se fixează limpede că nu poate fi vorba să se denege oricui ar fi drepturile asigurate prin Constituție.

Îl rog să fie foarte atent. Goga are un temperament care-l va face să iea vânt. Ei, țărăniștii din Guvern, au o misiune foarte grea. Dacă se retrag, Ministeriul cade. Dacă ei sânt siliți a pleca de către național-creștini, ei sânt distruși. — Nu li-ar rămânea decât să vie la mine, ceea ce ar fi putut face de mult generația lor. — Nu e prea târziu nici acuma.

Seara, aud discursul Regelui, foarte cumpătat, pe când al lui Goga a fost de o rară violență în ton, promișân-

du-se lefterirea articolelor de consumație populară. Noul ministru de Finanțe, Savu, un birocrat ardelean, e gata a primi orice fără a se gândi la acoperirea lipsurilor ce rezultă din această demagogie. La Comerț, Gigurtu nu e în specialitatea sa. Între mulții sub-secretari sânt și câțiva oameni dubioși. Lumea vede și începe să murmure.

Goga și-a călcat cuvântul față de mine. În locul angajamentului luat, a introdus numai o frază, de valoare scăzută, asupra dreptului „minorităților”.

1 9 3 8.

1-iu Ianuar.

După discursul, data aceasta foarte socotit, cu unele explozii sentimentale, al lui Goga, Regele, vorbind de tradiții, de lucrurile vechi, de primejdia inoirilor, de drepturile minorităților și de cunoscuta noastră toleranță, fixează hotare Ministeriului, care o pornise razna. La plecare, n'ar fi făcut cerc cu nimeni.

6 Ianuar.

Tânărul Cuza la mine. Îi arăt ce greșeli s'au săvârșit. E încă vremea de a se întoarce pe calea cea dreaptă. În loc de a încerca să smulgă pe prietenii mei, cuziștii ar trebui să pregătească o succesiune a mea în folosul elementului lor din partid. Să se păzească și de îmbulzirea necinstiților. El vede în Constituție ceva de care n'ar fi nevole a se ținea samă, pentru că nu corespunde opiniei publice.

Confirmă marile retrageri de capitale. Radio Roma ar fi anunțat o intervenție englesă în sensul respectării tratatelor.

I-am observat lui Gh. Cuza că nu se poate dizolva un Parlament care nu s'a constituit. Și liberalii par dispuși a protesta.

8 Ianuar.

Vaida la mine. A fost părăsit de Ioanișescu, care intră la Agricultură și de mulți alții, Fără mânie, dar foarte obosit, îmi povestește cum a fost trădat. Ca de obicei, el n'are un scop, nu presintă nimic precis și nu caută nicio soluție.

Cumplit ger, de 23 de grade.

9 Ianuar.

Bun discurs asigurător al noului ministru de Finanțe, birocratul Savu de la Banca Națională, om de puțină reputație.

A. C. Cuza la mine. Sănătos, volos și în cea mai bună dispoziție. Îi arăt că el se află în minoritate în formațiunea ministerială și-i descriu pe Goga. În fond, recunoaște și el că am dreptate. Sondează în ce privește o colaborație de guvern, pe care l-o arăt imposibilă. Pentru alegeri, se va vedea. Dar îi învederez că dizolvarea unui Parlament neexistent legal e o imposibilitate.

È îndușător când vorbește de bucuria d-nei Cuza care vede, lucru rar, pe tată și pe fiu miniștri. È cea mai bună răsplată pentru iubirea și devotamentul ei.

13 Ianuar.

Gurănescu, ministru la Viena. Acolo nu se poate lucra cu un Guvern în care „toți mint“. El are bune relații cu Paapen, de la care mai află ceva. Mai toată Austria e nazistă și merge la anexiunea către Germania. Schuschnigg e un Slovac germanizat, Schmidt, un copilandru, până mai ieri blet atașat de presă.

14 Ianuar.

Stoica, ministru la Riga. E și pentru Lituania, țară mâncată de Evrei. Bune realizări economice în Letonia, dar Rusia, care s'a închis în sine, nu exportă. În Estonia și Finlanda limba e aproape aceeași.

15 Ianuar.

Vaida la mine. Aceiași lungă, tristă plângere pentru trădarea lui Ioanițescu. O vizită a lui Urdărianu nu-l afluase acasă. A căutat să-i afle scopul. S'a dus în audiență la Regele. I-a vorbit un ceas ce-mi repetă azi mie, cu o nesfârșită melancolie plângătoare. I-a arătat că Ghelmegeanu și Gafencu îl imploră să vie la Maniu. A căutat să afle sentimentele Regelui față de acesta. (Schimbul de telegrame; Regele: „Mulțămesc pentru felicitări“.) I-a spus că nu se poate uita insulta făcută „soției sau iubitei“... Cu silințe aflu că totuși el, Vaida, e dispus să se împace cu „fratele“ său.

„... De ce-a venit la mine ?

*

Zamfirescu, ministru la Varșovia. Crede în Beck, mare patriot și om tare.

Se crezuse la Varșovia că Regele ar putea face acolo prima vizită, Zamfirescu s'a opus. S'a ajuns astfel la invitarea președintelui de către Voevod.

El e pentru ambasadă, de și ar pierde locul. Sud-Americani, ca Uruguayul, trimet ambasadori. Ambasadorul poate cere audiență șefului de Stat, chiar când e bolnav. Pe lângă el, miniștrii sânt umiliți.

Polonii îi recomandaseră a vorbi în audiența solemnă.

de Polonia „Mare Putere“. El a preferat formula : „Marile Puteri din Est, care sânt Polonia și România“.

Victor Antonescu îl privia ca pe omul Regelui și-l refuza orice comunicații despre negociațiile lui la Varșovia care aduseseră ideia priorității vizitei regale.

18 Ianuar.

Armand Călinescu la mine. Îi vorbesc de imposibilitatea logică de a disolva un Parlament neconstituit, care deci nu există. Nu se lasă convins, ci aduce argumente specioase. Îi recomand suprimarea semnelor ispititoare, și el îmi arată proiectul de decret în care ele sânt înlocuite cu puncte. Mă roagă să scriu eu întâiu în acest sens ca să aibă un punct de sprijin în opinia publică. O și fac.

19 Ianuar.

Seara, s'a publicat decretul.

21 Ianuar.

Vorbesc la Academie despre revoluția de la 1848 în Moldova.

24 Ianuar.

Recepția purtătorilor Ordinului „Mihai Viteazul“.

Lipsește Maniu, „bolnav“ pentru ocazie, dar vine Lupu, foarte nervos, apoi placidul Halpa și nepotul Ionel Pop al șefului țărănesc. Mulți alții, din toate partidele.

Regele glumește cu Patriarhul, abia restabilit și arătând urme de suferințe, și, cu Vaida, lucruri fără însemnătate.

Incuțel e indignat de căderea în alegeri. „Făcute“ cum

trebuie, ar fi dus la alt rezultat. În ce privește „întrebarea” cu Gh. Brătianu, regretă că, resistând până în ultimul moment, n'a întrebuințat și mijlocul demisiei. Valer Pop vorbește de plecări în masă, care au devenit o datorie. Numai Lăpedatu crede că tânărul Brătianu va sacrifica pe ai săi și că, dacă se menține prudent, Tătărescu va avea moștenirea șefiei.

Dr. Angelescu, Valda, Goga se arată speriați de agitația „Gărzii de fier”. Emisarii de prin sate au înlocuit formula „omul și pogonul” cu alta, „sufletul și hectarul”. „E bolnavă moral nația”, spune Goga. Îi răspund: „E o constatare pe care s'o facem noi. D-ta ai fost chemat pentru că ești grozav. Deci n'ai să faci filosofie, ci să acționezi”... Spune că o va face, dar n'are destui jandarmi...

25 Ianuar.

Ostrovski, pentru plecare. Nu e rechemat, ci a demisionat de mai multe luni. Soția i-a fost numită conducătoare a unui mare spital. Nu e adevărat că fostu-i secretar, mutat la Varșovia, ar fi fost condamnat. Va fi la Ministeriul de Externe director pentru România și țările vecine.

Vorbim de politica noastră. Îi spun că axa Berlin-Roma se va frânge pe chestia hegemoniei la Dunărea mijlocie, așteptând coborârea germană spre Trieste, că Stoiadinovici face un „salt mortal”. — Da, mortal, spune el, părând a face aluzie și la noi.

Îl rog să-mi caute notele pe care le va fi luat Racovschi. Acesta e, spune el, într'un orașel. — Internat? — Nu. — Dar cariera-i e zdrobită. — Da.

Lasă în loc un Rutean, scriitor, venit de puțin timp.

Întăia vizită, îndușată, a lui Șt. Bogdan, întors în partid. Îi spun multe lucruri, vechi și nouă, pe care n'a avut cum să le știe.

29 Ianuar.

Victor Ianculescu, care vine din Iași. Fusiunea liberalilor e așa de reală, încât cei doi frați nu pot merge pe același trotuar. Orașul e — o cloacă!

31 Ianuar.

La Ploești a fost o adunare de gardiști, cu miile, și călări. La Văleni, un biet tânăr a dat alte mii, ca o mică oștire. Fac atent pe Armand Călinescu asupra obrăzniciei și primejdiei. Recomand ca supraveghetor în Prahova infectată pe colonelul Bogdan. E numit inspector general, dar birourile... îl pun la dispoziția prefectului!

*

Ministrul Danemarcel, fără care cumpăra de la noi pentru șase sute de milioane pe an. Vrea pregătirea în țara sa a unor tineri negustori de la noi și legături culturale. Arată un om de o energie entusiastă.

*

După ce prin greva lor au vrut, după indemnul lui Codreanu, să demonetizeze pe Cuza, studenții, insultându-l, au revenit la cursuri. Petrovici spunea că îi se acordă tot, iar ei continuau greva.

9 Februar.

După scenele de anarhie, Inculeț și dr. Angelescu, foarte influențați de ceia ce se petrece, vin la mine — Dinu Brătianu a dat un foarte bun interview contra

gardiştilor — pentru a ne sfătuî. Discutăm asupra amânării alegerilor. Spun că, la nevoie, s'ar putea chema Parlamentul dizolvat, a cărui existență legală a recunoscut-o Casașia. Li arăt doriința de a vedea pe Urdărianu.

10 Februar.

Vorbesc cu Urdărianu. Arăt greșelile pe care le-a făcut Guvernul. Alegerile nu se pot face într'o atmosferă de anarhie. Discutăm o schimbare a legii electorale. S'ar crea categoria profesională, care ar permite votul plural. Dacă totuși se fac alegeri, s'ar putea cere alegătorului să-și dea explicit numele și adresa și să facă, de două ori, la primirea și restituirea buletinului de vot, jurământ Regelui și legilor țării.

Chemat la Palat, la 4, arăt Regelui ce era în stare să spuie Cuza-Vodă la câteva luni de la alegerea sa ; dar încă al treilea Suveran dintr'o dinastie ! Pare mirat. Îi spun că asemenea dovezi de cum se înțelegea odată Monarhia la noi ar trebui răspândite cu miile în țară, pregătind schimbările care mi se par iminente.

Da, *el vrea să le facă*. O spune cu o mare hotărâre. Va schimba un Guvern care și-a luat o sarcină prea grea și-și strigă prea mult preținsele succese. Îi trebuie un „comitet de patronaj” pentru noul Ministeriu : aș foștilor președinți de Consiliu, supt Patriarh. Îmi cere să fac parte din el, și nu pot decât să răspund afirmativ. Odată pornit pe această cale, nu trebuie să se oprească.

La ieșire întălnesc pe Valda.

*

Primesc înștiințarea că oara prestării jurământului, pe care Regele mi-o fixase la 10, s'a amănat pentru 11 ¹/₂.

Când vin acolo, toată lumea e adunată. Am aflat că, pe lângă miniștrii de cari mi se vorbise (erau Armand Călinescu, Potârcă, Cancicov) s'a adaus Argetoianu și lamandi de la Iași. Mă plâng de aceasta lui Urdărianu, care mă roagă să nu mă opresc la amănunte, căci, de altfel, e numai „o primă etapă“.

Sosește și Averescu, de altfel bine, de și sprijinit în băț; îmi spune că aceasta e din ciocnirea când a căzut la Senat; se plânge de cei șaptezeci și opt de ani ai lui și, când îi spun că nu se simt, el răspunde „ii simt eu“. Așteptăm mult pe Tătărescu, din nou în favoare, căruia Regele i-a cerut apelul către nație. Dintre liberali intră în Ministeriu și dr. Costinescu. Vaida a impus pe Voicu Nițescu și C. Angelescu. Ca un prieten al meu e pus Șișești.

Jurământul e precedat de o consfătuire a Regelui cu foștii președinți. Ne roagă să acceptăm și pe miniștrii cari nu ni plac. Nu stau pe gânduri să spun că-mi desplace prezența lui Argetoianu, și Patriarhul declară că nu poate lucra cu lamandi.

Regele se va plânge că am vorbit prea mult în cursul prestării de jurământ. Ar fi vrut mai multă solemnitatei

Apoi Consiliu presidat de Rege, care ne-a înștiințat că ne chiamă de două ori pe săptămână cu aceiași preșidere și că va înlătura, la nevoie, pe miniștrii nesatisfăcători.

Discuție asupra apelului rău redactat de Tătărescu. Spun lămurit, că nu-mi place. S'ar putea numai proclamația Regelui, care e agresivă față de partide. Îi spun că poate Coroana va avea nevoie de ele, că nu se guvernează cu oameni răzleji. Ađaug că nu putem merge la un regim totalitar. Averescu arată cum s'a format partidul lui, cum l-a pus în serviciul Patriei, cum e mândru de opera făcută prin el. Se îndreaptă pasagiul, apoi se trece

la cererea de a ni declara averea pentru a nu apărea profitori înaintea opiniei publice. A mai fost o discuție despre pasagiul cu expulsarea Evrellor. Mi se obiectează „opinia publică”. — Dar n'avem a o măguli, ci a o domina. Manifestul e în sfârșit dat în sama președintelui Patriarh, care tea textul lui Tătărescu doar ca „puncte”.

Stăm până la 3 $\frac{1}{2}$ de noapte...

S'au numit prefecți militari, s'a întins starea de asediu.

11 Februar.

Ministrul Angliei. Se informează. Campania contra Evreilor îl neliniștește. În acest moment de crasă nu se mai poate visita Regelui la Londra. Îl indemn să vorbească Regelui, mare admiraator al Englesilor.

Apoi, după slujbă la Mitropolie, un Consiltu fără Regele. Sânt, cu Tătărescu, singurul fost prim-ministru.

Consiltu la Patriarhie, după slujbă. Introduc unele modificări în proclamația, bună, redactată de Patriarh, care ține să mulțamească pe Tătărescu.

12 Februar.

Consiltul presdat de Regele, deosebit de energic. Se discută cine va pregăti într'un comitet noua Constituție. Regele propune pe Micescu, și pentru că ar vrea să-i dea o dovadă de stimă. Mironescu se opune pasionat. Țergetoianu cere de la redactor o mare „moralitate”... Amintesc că actuala Constituție a făcut-o Al. Constantinescu și că „moralitatea” și-o poate atribui oricine. Rămâne ca Micescu să fie ministru al „Codificării”. Se decide apoi, și după propunerea Regelui, suspendarea

inamovibilității magistraturii, a statutului funcționarilor și, după propunerea mea, a autonomiei universitare, pradă a clicelor. La urmă arăt că, primind a colabora la o lovitură de Stat, cu pierderea vremii și riscul sănătății, înțelegeam, președintele Consiliului nefiind un om politic, să ni se aducă hotărârile miniștrilor de la departamente. Nu putem pleca fără a știrbi prestigiul regal, dar nu putem primi orice. Cancicov arată o neacoperire de peste opt miliarde, dintre care $2\frac{1}{3}$ inevitabile. Propun taxe pe avere la scutiurile militare, etc. Argetoianu, care și-a retras secretarii generali Radian și Filîp, aduce înainte angajamentele cu Turcii.

Propun lui Iamândi monopolul odoarelor și odăjdiiilor la Comisia Monumentelor Istorice, oprind specula Casei Bloch ¹.

13 Februar.

Comnen chemat de la Berlin. N'au fost tulburări. Hitler a înfrânt pe junkerii armatei.

*

Cer oprirea foii „Decembre“ a lui N. Roșu și Gyr.

*

Zvon, colportat și prin fișuici date gratis pe stradă-despre căderea Guvernului. Se telegrafiază și în străinătate. Patriarhul ar fi demisionat. S'ar fi făcut un Ministeriu liberal, cu întoarcerea la vechile partide...

Întreb pe dr. Angelescu, care vede pe Tătărescu. Se vede că totul a fost o simplă mașinație.

¹ Nu s'a făcut nimic.

14 Februar.

La Patriarhie, la oara 6. Armand Călinescu aduce știri despre Garda de fier, care ar fi pătruns în toate categoriile. — Aceasta nu înseamnă, îi spun, că nu trebuie să lucrăm. El presintă o istorie a agitațiilor ei. — Nu mă interesează ce fac ei, ci ce faci d-ta. Valda recomandă metodele lui de discuție cu „tinerii“, metode „periferice“. Li spun că, ori ni facem datoria, ori „ni se pun pieile în băț“.

15 Februar.

La Călinescu, pentru a-i arată intolerabilele insulte ale lui Arghezi.

El îmi arată retractarea, lamentabilă, a lui Codreanu în afacerea Sichișu.

La ofertele lui Codreanu răspund că nu pot avea nimic cu acel care lucrează prin crimă, că mi-e indiferentă și ura și prețuirea lui, dar că, dacă sânt capabili de un sentiment patriotic de pocăință, să se disolve sau să se prefacă într'o simplă Ligă anti-comunistă.

Ai lui Codreanu mă înștiințează că sânt „lucrat“. Dar eu n'am niciun interes și nicio ambiție...

Patriarhul mă întreabă când vreau să primesc la Presidenție. Îi spun că n'am nicio dorință.

Mă scus pentru concertul din această seară la Palat.

17 Februar.

Plecarea la Merano a Reginei Maria. O precedează princessa Elisabeta. Regina apare, susținută de amândouă brațele. Se așează într'un fotoliu. Doamnele, apoi bărbații îi sărută mâna. Vorbește neconținut, cu un glas

slab, de și fața e plină și ochii vii, foarte frumoși. Când îi spun că și eu am fost bolnav, observă: — O, e așa de rău să fii bolnavă! Mă chiamă apoi la dansa. Se simte slabă din cauza vărsărilor de sânge; îi pare așa de curios că n'o susțin picioarele... Lumea de față nu e destul de pătrunsă de tragedia ce se desfășoară înaintea ei.

18 Februar.

Călinescu-mi comunică scrisoarea lui Maniu către Patriarh, pe care-l arată Ardelean, „fiu de Iobag“, membru al partidului, îndatorat al lui. Simt nevoia ca o nouă ședință presidată de Regele să aducă lămurirea situației.

La oarele șase un Consiliu care ține până la oarele două după miezul nopții. Asistă și Comnen. Se prezintă proiectul Micescu. Regele dorește ca eu să leau întâiu cuvântul. Arăt că Micescu a venit la mine cu un proiect de 100 de articole (din 140 câte fuseseră). I-am spus că acum nu se mai fac reglementări atât de minuțioase, că ajung câteva principii generale. Lumea, la care se va face apel printr'un referendum, le-ar înțelege mai bine. Și, apoi, cum să se supue acestei acceptări masa articolelor care au mai fost odinioară votate? Se promite să se facă și proiectul de „patru pagini“.

Dar se cetește tot. S'au introdus, în adevăr, multe modificări, unele foarte însemnate. Se produc lungi discuții.

Regele doria ca proprietatea subsolului să fie restituită de Stat. Liberalii se opun, mai ales Costinescu, apoi și Tătărescu. Se raliază, pasionat, și Șișești, care lea cuvântul la mai toate articolele. C. Angelescu e de aceeași părere. Spun lămurit că părerea favorabilă Statului era determinată de antagonismul contra latifundiarilor, dar acuma

proprietatea e a țăranilor. Paritate de voturi. Li se va da proprietarilor o despăgubire din redevență.

Vaida ridică apoi chestia primatului românesc. Se acceptă formula mea la fixarea dreptului de a ocupa funcții, specificându-se că se va ținea samă de „nația majoritară și creatoare de Stat“.

Patriarhul vrea impunerea căsătoriei religioase. Arăt că nu putem reveni asupra deciziei Guvernului Goga. Francmasonii protestă. Observ că altfel cum s'ar putea cere botezul de părinți necununăți religioși? Fac a se adăugi mențiunea că e vorba de membrii confesiunilor.

Se stărute a se introduce pedeapsa cu moarte pentru atentatorii la viața Suveranului, a membrilor dinastiei, a șefilor de Stat străin, a hoșilor de drumul mare, etc. Observ că n'au fost până acum atentate asupra Suveranilor noștri. Ar fi odios să inviem calăul pentru execuții publice. Cum Vaida stărute cu o extraordinară convingere, vorbind și de moralisare, amintesc că Franța e deprinsă cu crimele și că femei în rochii de bal vin în zori să vadă cum se tale capetele. Reușesc să fac a se adopta că în acele casuri *codul militar se impune*, după hotărârea Consiliului de miniștri.

Articolele pentru restrângerea dreptului electoral nu provoacă discuție.

Patriarhul spune, la sfârșit, câteva cuvinte bine simțite, la care răspunde Regele.

19 Februar.

Maniu a vorbit impresionant la clubul său, presintându-ne ca vechi cadre de Museu aruncate pe parchetul Palatului.

În același timp ni se comunică telegrama de la Mos-

cova către Legația sovietică, despre convorbirea lui Litvinov cu Popescu, însărcinatul nostru de afaceri.

Sântem acușați că am ucis pe însărcinatul de afaceri Butenco; cel care a apărut la Roma n'ar fi cel autentic; de la Ambasadă nu l-au putut vedea la otel; a și dispărut. Proba ar putea fi numai o identificare în „țară liberă“. Trimesul rus Alexandrovski se plânge că n'a fost primit la gară; amenință: a venit pentru anchetă.

Vorbesc la telefon lui Tătărescu, care, ocupat, declară că n'a cetit nimic și că Alexandrovski a venit „ca să impace lucrurile“. Îmi trimete pe Comnen. Îl întreb cum se poate duce la Ancara când, dacă, precum cred, manifestațiile sovietice sânt autentice, e vorba sau de pregătirea unui atac militar, și trebuie să ne pregătim și noi sau de tăierea oricăror relații cu noul trimes. El spune că lasă pe Comnen și pe Mironescu.

Comunic Mareșalului Palatului că nu sânt dispus a da prestigiu unui liberalism care umple administrația de oameni și ajunge a-și lua aiere de stăpân. Acum s'a făcut Constituția; după plebiscitul de Joi pot pleca. Să mi se spuie care e forma de plecare ce ar păgubi mai puțin. El mă asigură că nu acesta e sensul marii schimbări și că se vor lua măsuri.

O spun și lui Comnen. El recunoaște că situația e serioasă. Alexandrovski a venit poruncitor: Butenco nu putea să-și lase familia; abia venit, nu era capabil să-și pregătească o fugă. Comnen i-a vorbit la un dejun de la Weverka. Și de la Legația Franciei au căutat să-l stâmpere. Pare a se fi reușit.

Comnen declară că nu e liberal. Crede că Regele n'ar admite primatul liberalilor. Îl sfătuiesc să nu se lege prea strâns de el.

20 Februar.

Răspunsul de la Palat. Regele i-a vorbit lui Tătărescu, și el va veni la mine să se explice.

Șișeștii îmi vorbește de „mistica“ de azi, care trebuie utilizată. Îi declar că pentru nimic în lume nu pot avea legături cu un om de sepeja lui Codreanu (supt pretext de a-mi vorbi de cripta familiei sale la Storojineț, Neagoe Flondor voise să vie la mine; nu l-am primit). N'ar fi bine ca eu să o îndrept spre mine? Nici într'un chip când sânt între ai miei, la locul meu. El mă asigură de devotamentul său. Nici el nu crede că se poate îngădui o întoarcere a unui liberalism total perimat.

La 5, Tătărescu. Situația e gravă. Nota primă a Sovietelor cuprindea o somație (*nous exigeons*), învinuind Guvernul (atunci al lui Goga) că zăbovește cu cercetările. El continuă a crede că Alexandrovski ar aduce o notă pacifică. Îi sugerez ideia de a trimete pe cineva de la Externe care, cu un trimes al Legației sovietice, să identifice pe Butenco. E de același părere. Și el crede că Rușii ar voi să caute la noi începutul conflictului mondial. E așa de îngrijorat, încât nu va merge la Ancara, trimețând pe Comnen.

Să se capete măcar timp până la stabilirea internă.

Mă asigură că n'a voit Externele. Propun pe D. Ghica, încă viu.

21-2 Februar.

Maniu voia să facă demonstrații de stradă contra noii Constituții. Ai lui i-au spus că nimeni nu i-ar urma.

Goga a ținut, înainte de a pleca un discurs în care insultă pe bătrâni, fiind deosebit de ofensător cu Ave-

rescu, bolnav. Pune în perspectivă momentul când va reveni în fruntea țării. Declară că a avut escelente încasări și că a lăsat finanțe prospere...

Codreanu disolvă partidul său, dar menține mișcarea legionară, cu „culburile” ei. Va merge la Roma să-și traducă franțuzește și italienește Memoriile, continuându-le. „Mulțamește” bătrânilor pentru cum l-au tratat. Declară că nu i-a venit „oara”. Aceiași atitudine grandomană...

Gh. Brătianu, iscălnind și pe alții din comitetul de direcție, indeamnă la neparticipare pentru plebiscit.

*

Iamandi declară că e gata a-mi urma sfaturile. Îi cer revenirea la măsurile mele pentru revisori și directorii aleși. Promite.

23 Februar.

Refus două jurnale ale Consiliului, prin care se creiază un grup de diurniști și se acordă bani de călătorie la turism.

*

Visita lui Armand Călinescu. Se crede sigur de rezultatul referendumului. Prefecții trimet știri bune. Au fost și manifestații de entuziasm, cu îmbrățișări. Maniu, într'o consfătuire, a spus că el „vrea sânge”. Lupu i-a răspuns că să și-l caute la dânsul, în Ardeal.

*

Conferință la Liga Navală despre legăturile Românilor cu apele.

*

Pella, de la Haga, vine la mine. Antoniade mergea așa de departe cu credința față de Titulescu, încât, asis-

tând pe furiş la adunarea acestuia cu Litvinov, refuza să primească şi conducă la gară pe Victor Antonescu şi să-i pregătească întâlnirea cu Eden.

*

În Anglia, Eden, Lloyd George şi Winston Churchill n'au putut să răstoarne pe Neville Chamberlain, care, cum spune Pella, s'a declarat public în ce priveşte lipsa de folos a Ligii Naţiunilor cum e azi: „crede şi el ce crede toată lumea“.

Olanda a recunoscut Abisiniţa italiană. Nordicii nu, pentru represaliile contra sancţiunilor şi din cauza regiunilor de stânga.

24 Februar.

Liniştit, solemn plebiscit, care dă 4.000.000 de voturi noii Constituţii.

Se abţin şefii ţărănişti şi gardiştii.

În Ardeal multe voturi contra le adună Moldovan la Năsăud, dr. Dobrescu la Făgăraş; în Banat, Bocu.

Căţiva funcţionari strigă tare: „nu“ al lor.

Tiparul
Așezământului Tipografic
„DATINA ROMÂNEASCĂ“
Vălenii-de-Munte
